תנ״ך · אחרונים

דברי יהונתן

רבי יהונתן אייבשיץ

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

דברי יהונתן

רבי יהונתן אייבשיץ

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/דברי-יהונתן/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611160902 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרשת בראשית 4
פרשת נח 17
פרשת לך לך 19
לפרשת לך לך ולסוכות 20
לפרשת לך לך ולמילה 20
לפרשת וירא ולפסח 23
פרשת חיי שרה 24
פרשת תולדות 25
פרשת ויצא 28
פרשת וישלח 33
לפרשת וישב ולחנוכה 35
פרשת מקץ 37
פרשת ויגש 38
פרשת ויחי 39
פרשת שמות 42
פרשת בשלח 46
פרשת יתרו 48
פרשת משפטים 50
פרשת תרומה 51
פרשת תשא 56
לפורים 57
פרשת ויקהל 59
פרשת פקודי 63
פרשת ויקרא 65
פרשת צו 66
פרשת תזריע 70
פרשת מצורע 71
פרשת אחרי 73
פרשת קדושים 74
פרשת אמור 75
פרשת בהר 85
פרשת נשא 86
פרשת בהעלותך 91
פרשת שלח 96
פרשת קרח 97
פרשת חקת 99
פרשת בלק 102
פרשת פינחס 103
פרשת מטות 104
פרשת מסעי 107
פרשת דברים 110
פרשת עקב 111
פרשת ראה 116
פרשת שופטים 119
פרשת תצא 122
פרשת תבוא 123
פרשת וילך 124
פרשת האזינו 125
פרשת ברכה 136
דרושים לפסח 137
להגדה של פסח 159
מפתחות ומראה מקומות 161

פרשת בראשית

אות א)

בראשית ברא אלקים. במדרש הה"ד ובצלאל עשה כאשר צוה ד' את משה כאשר צוה משה אין כתיב אלא כאשר צוה ד' מלמד שבצלאל עשה כאשר צוה ד' ולא כאשר צוה משה. ותמוה. ונראה כוונתו ונקדים מה דאיתא בש"ס ברכות דנ"ה דמשה אמר לבצלאל לעשות תחלה כלים ואח"כ משכן אמר בצלאל וכי דרך ארץ לעשות תחלה כלים ואח"כ בית כלים שאני עושה להיכן אני מכניסן ועשה משכן תחלה ואח"כ כלים והיינו דא"ל בצל אל היית. וגם זה תמוה וכי מפני שאמר סברא זו הי' בצל אל וגם להבין סברת משה למה באמת צוה לעשות כלים תחלה מה שאינו מדרך ארץ. ונראה דכמו גבי מנורה אמרו חז"ל דהיתה עשוי' באופן שלא יאמרו לאורה הוא צריך כן גם כאן בעשיית הכלים תחלה הי' דעתו של משה שלא יאמרו לבית הוא צריך ובצלאל שלא חפץ לעשות כן י"ל דהויכוח שביניהם תלוי בהויכוח שהי' להקב"ה עם משה דאיתא במדרש על נעשה אדם בצלמנו אמר משה רבש"ע אתה נותן מקום לטעות ח"ו על שתי רשויות אמר הקב"ה כל מי שרוצה לטעות יבא ויטעה. מעתה י"ל דמשה הי' רוצה שלא יטעה שום אדם לכך אמר כלים ואח"כ בית שלא יטעו לומר לבית הוא צריך כנ"ל אבל הקב"ה אמר כל מי שרוצה יבא ויטעה יכול לעשות בית ואח"כ כלים ובצלאל נמי סובר כן לכן אמר משה בצל אל היית היינו שכוונת לדעת הקב"ה ואיתא במגלה ד"ט דתלמי המלך קבץ ע' זקנים שיכתבו לו תורת משה וכתבו אלקים ברא בראשית כדי שלא יאמרו ח"ו שתי רשויות עיי"ש. ולפ"ז עולה יפה המדרש בראשית ברא אלקים ולא להיפוך אלקים ברא בראשית וצ"ל כל מי שרוצה לטעות יבא ויטעה לכן שפיר הביא סמוכין לזה הה"ד ובצלאל עשה כאשר צוה ד' ולא כאשר צוה משה והבן:

אות ב)

במדרש בראשית ברא אלקים וכו' ילמדנו רבינו הרי שגזל סאה חטים טחנה ואפאה והפריש ממנה חלה מה שיברך כך שנו חכמים אין זה מברך אלא מנאץ שנאמר ובוצע ברך נאץ ד'. והמדרש הזה אומר דרשוני. ונראה לתרץ בהקדם גמ' דסוכה ד' למ"ד אמר ר"ה להני אוונכרי כי זבניתי אסא מכותים לא תגזזו אתון אלא לגזיזינהו אינהו ויהבי לכו מ"ט סתם כותים גזלני וקרקע א"נ הילכך לגזיזינהו אינהו דלהוי יאוש בעלים ושינוי רשות וכו' ופריך ולקנינהו בשינוי מעשה הוי שינוי החוזר לברייתו ולקנינהו בשינוי השם מעיקרא נמי לאסא הושענא קרי לה. ובאו"ח סי' תרס"ד ס"י כתב המחבר יש מי

שאומר שיש ליזהר שלא יקוץ ישראל ערבה למצוה משדה עכו"ם אפילו ברשות עכו"ם ותמה הטו"ז למה כתב בלשון יש מ"ש ובגמרא משמע דהלכה פסוקה היא באין חולק. וביותר תמה למה השמיטו הרי"ף והרמב"ם והרא"ש והטור מימרא דר"ה. ונראה ליישב דבתוס' ד"ה הא כתבו אמאי דפריך הש"ס ולקנינהו בשינוי השם משמע דאי קני מצי נפיק בי' ול"ח מצוה הב"ב וצ"ל הואיל ויאוש כדי קנה הוי שלו קודם יו"ט דאכתי לא חל חיוב מצוה ותו ל"ח מהב"ב והא דמשמע בהגוזל קמא דצ"ד בהאי דגזל חטים דאע"ג דשינוי קונה חשוב מהב"ב אע"פ שקנה בשינוי מעשה קודם שבא לידי חיוב חלה וי"ל שאני ברכה דאיכא נמי הזכרה לש"ש. והקשה המג"א בסי' תרמ"ט סעי' ב' על הא דכתב המחבר כל ד' מינים פסולים בגזול אבל אם גזל לולב וקנהו בש"מ כגון גזל לולב ושפהו כשר ומיהו לא יברך עליו וכ' המג"א וצ"ע דא"כ מ"פ גבי אוונכרי וליקנינהו בש"ה דהא עכ"פ לא יהא רשאי לברך עיי"ש ונראה דלכאורה יל"ד למה הקשו תוס' אהך קו' דשינוי השם דהוי מצוה הב"ב ולא הקשו אקו' דלקנינהו בשינוי מעשה דזה נזכר בגמרא קודם. ונ"ל דהנה המהרש"א כ' אדברי רש"י קרקע א"נ ואי נמי קני הוי מצוה הב"ב ול"ת לך הא דפריך לקנינהו בש"מ ובשינוי השם דאף אם הם יקצצוהו ויהי' גזלני לא הוי מהבב"ע אף דבקנין היאוש ודאי יהי' גזלני מ"מ בקנין שינוי מעשה והשם באגודה שאח"כ ל"ה גזלני כיון דכבר קנאוהו ביאוש גרידא בשעת הגזילה עיי"ש וזה ידוע דר"ה הי' תלמיד רב לכך מצינו בכמה דוכתי דפריך הש"ס מרב לר"ה ואיתא במס' ב"ק אין הגונב אחר הגנב משלם תשלומי כפל דקרינן בי' וגונב מבית האיש ולא מבית הגנב אמר רב ל"ש אלא לפני יאוש אבל לאחר יאוש משלם תשלומי כפל דקרינן ביה מבית האיש ש"מ דסבר רב יאוש כדי קנה ממילא דגם ר"ה תלמידו בודאי סובר כן ולפ"ז ל"ה מקום לקו' התוס' על פירכת ולקנינהו בש"מ ת"ל דהוי מהבב"ע דה"א כסברת מהרש"א דהא ר"ה ס"ל דיאוש כדי קנה אבל על קו' ולקנינהו בשינוי השם הקשה תוס' שפיר דהנה התוס' הקשו עוד בד"ה ולקנינהו בשינוי השם תימא הא אמרינן שינוי מעשה החוזר לברייתו ל"ש שינוי וה"ה בשינוי השם עיי"ש שתירצו דפריך אליבא דרב יוסף דס"ל בשינוי שם החוזר לברייתו מיקרי שינוי וע"ש בר"ן שכתב דמימרא זו מקובלת בידם וליכא מאן דפליג ומסתמא גם רב יוסף ס"ל כן כהאי מימרא דאוונכרי ולפ"ז דקו' ולקנינהו בש"ה אזלי אליבא דר"י ורב יוסף ס"ל בפירוש בב"ק דיאוש כדי ל"ק שפיר הקשה התוס' לשיטתו ת"ל משום מהבב"ע ולכך הוצרכו לתרץ כיון דהקנין והמצוה לא חל כאחד ל"ה מהבב"ע וק"ל. ובזה מתורץ קו' המג"א דודאי סברת מהרש"א נכונה דאם יאוש כדי קנה ל"ה מהבב"ע אפילו לענין ברכה דודאי כל סברת התוס' דכתב דברכה שאני היינו מטעם דמיד לאחר הקנין

יזכר ש"ש על הגזל אבל אם קני לי' מקודם ביאוש גרידא רשאי לברך עלי' ג"כ והנה לעיל איתא אמר ר"א גזול פסול משום דהוי מהב"ע ופליגא דר' יצחק דאמר ר"י ל"ש אלא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט שני מתוך שיוצא בשאול יצא בגזול וכ' הרמב"ן דמוכח דר"ה ס"ל כמ"ד גזול פסול כל שבעה מדקאמר סתם כי זבניתי אסא מכותים ולא קאמר כי זבניתי אסא ליום ראשון דבשאר ימים גזול כשר א"ו לר"ה גזול פסול כל ז' ואיתא בגמרא דמ"ה דר"י ורבה בב"ח פליגי דר"י אומר לולב כסוכה מה סוכה צריך ברכה כל ז' אף לולב צריך ברכה כל ז' ורבה בב"ח ס"ל סוכה כל ז' ולולב רק ביום ראשון אמר רב יוסף נקוט דרבב"ח בידך ובזה מיושב קו' המג"א דודאי על קו' ולקננהו בש"מ דאזיל אליבא דר"ה והוא ס"ל יאוש כדי קני י"ל שפיר סברת מהרש"א גם לענין ברכה כנ"ל אך על קו' ולקנינהו בשינוי השם דקאי אליבא דר"י דס"ל יאוש כדי ל"ק מ"מ פריך הש"ס שפיר דתינח ביו"ט ראשון שצריך ברכה שפיר אמר ר"ה שיגזזו אינהו אבל בשאר ימים שא"צ ברכה אליבא דר"י קשה לגזזו ישראל ולקנינהו בשינוי השם וברכה א"צ ולמה קאמר ר"ה סתמא דמשמע דאסור כל ז'. ומעתה י"ל גם קו' הטו"ז הנ"ל דבתוס' ד"ה קרקע א"נ כתבו כלומר אינו קנוי לגזלן בשום יאוש דלעולם הוא בחזקת בעלים דמקרא נ"ל בפ' הגוזל בתרא דאי יאוש מועיל בקרקע מאי נ"מ דאינה נגזלת אי קודם יאוש אפי' אי היה נגזלת ל"ק ואי לאחר יאוש הרי קנה ביאוש וכו' ובירושלמי דכלאים ספ"ז משמע דיש יאוש לקרקע וכ' הש"ך בחו"מ דמוכח דאין יאוש לקרקע דאי יש יאוש קשה למה יהא אסור להאוונכרי לקוץ הא שייך גבי קרקעות יאוש וש"ר בידן א"ו דאין יאוש לקרקע נמצא תלוי בזה אי אמרי' יאוש גרידא קני ע"כ הא דילפינן מקרא דקרקע א"נ היינו דאין יאוש לקרקע דאי יש יאוש הא כבר קנאה ביאוש להך קרקע ואי אמרינן יאוש כדי ל"ק נוכל לומר דיש יאוש לקרקע ואפ"ה ל"ק משום דיאוש כדי ל"ק והא דילפי' מקרא דקרקע א"נ היינו דל"ש שינוי רשות גבי קרקע ולפ"ז מותר לישראל לקוץ ערבה של מצוה משדה עכו"ם דהוי יאוש וש"ר ביד הקוצץ ול"ה גזל כלל ומעתה א"ש דר"ה דס"ל יאוש כדי קנה ע"כ דקרא אתי דל"ש בקרקע יאוש ואם כן אסור לישראל לקוץ דאם יקצוץ הוי הוא הגזלן אבל אנן דפסקינן דיאוש כדי ל"ק וא"כ שפיר שייך יאוש בקרקע ומותר לישראל לקוץ לכך לא הביא הרי"ף והרמב"ם הך מימרא דר"ה ואינהו לא ס"ל דקו' ולקנינהו בש"ה אזלי אליבא דר"י רק כתי' ב' של התוס' שם. וגם על המחבר ל"ק דכ' בלשון ויש מי שאומר משום דזה רק לשיטת התוס' אבל הרי"ף והרמב"ם חולקים כנ"ל:

ומעתה מיושב לנכון דברי המדרש הנ"ל דלולי האי קרא דבראשית ברא ל"ה מקום להסתפק הרי שגזל חטים וכו' דהייתי אומר קרקע נגזלת והטעם בהני אוונכרי משום

ברכה כמ"ש המג"א בקושיתו וממילא גם בזה הסברא פשיטא דהוי בוצע ברך אבל השתא דפתח בבראשית וכ' רש"י אמר ר"י משום כח מעשיו הגיד לעמו כדי שלא יאמרו לסטים אתם עיי"ש וכ' היפ"ת דכ"ז הוא רק אם נאמר קרקע א"נ אבל אי קרקע נגזלת שפיר יאמרו לסטים הם הישראל לפי שהאומות גזלו מבני שם והרי קנאו ולפ"ז ע"כ הטעם באוונכרי משום דקרקע אינה נגזלת ולא משום ברכה והשתא שפיר שואל ומסתפק הרי שגזל סאה חטים כו' מה שיברך ודוק:

אות ג)

במדרש בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני אדה"ר מיד הפיל עליו תרדמה ותמוה. ונראה דאיתא בחולין דצ"א ע"ב חביבין ישראל לפני הקב"ה יותר ממה"ש שישראל מזכירין את השם אחר שני תיבות וכו' ופי' המפורשים אף שהמלאכים הם במעלה יותר מצד שעיניהם רואות את השכינה אך בשעה שב"א ישנים נשמתם עולה למעלה ממלאך וזה שאמר המדרש בקשו מלאכי השרת לומר שירה לפני אדה"ר ר"ל שבקשו לומר קודם אדה"ר בחושבם שהם במדרגה גבוה לכך יאמרו אחר שני תיבות ואדם אחר שלשה תיבות מיד הפיל עליו תרדמה ובזה הראה למלאכים שהאדם במעלה יותר בשעה שישן וק"ל:

אות ד)

במדרש בראשית ברא אלקים וכו' והארץ היתה תהו ובהו זהו חורבן בהמ"ק ותמוה. ונראה עפ"מ דאיתא בגמרא חגיגה דף י"ג כתיב אלף אלפים ורבי רבבות ישמשוניה וכתיב אין מספר לגדודיו ומשני כאן קודם חורבן בהמ"ק כאן לאחר חורבן נתמעטו פמליא של מעלה ועוד איתא שאות אל"ף בא וצוח למה לא בראת בי את העולם ולמה לא מתחיל התורה באל"ף והשיב לה הקב"ה אני עתיד להתחיל בך דכתיב אלף אלפים ישמשוני' וז"ש המדרש בראשית וקשה למה לא מתחיל באל"ף וצ"ל שעתיד להתחיל אלף אלפים ישמשוני' וקשה הא כתיב אין מספר לגדודיו לכך אמר והארץ היתה תהו ובהו זהר חורבן בהמ"ק שנתמעטו גדודיו כתי' הגמרא ודוק:

אות ה)

בראשית ברא אלקים במדרש ילמדנו רבינו הבונה בית חדש כיצד מברך. כך שנו חכמים הבונה בית חדש מברך שהחיינו. ותמוה. ונראה עפ"ד הגמרא ברכות דנ"ט ע"ב על הגשמים וכו' ועל הגשמים הטוב והמטיב מברך והתנן הבונה בית חדש והקונה כלים חדשים מברך שהחיינו וכו' עד ל"ק הא דאית לי' ארעא בשותפות והא דל"ל ארעא בשותפות ועי' ברש"י דלא גריס הא דא"ל ארעא בשותפות דכיון שיורדין אפי' ל"ל ארעא

בשותפות אפ"ה שייך לברך הטוב והמטיב דהא כל מי שיש לו ארעא שותף הוא בטובה זו עיי"ש ורב אלפס ז"ל גרס הא דל"ל ארעא בשותפות ורבים מקשים על הרי"ף קו' רש"י הנ"ל. ונראה לתרץ דאיתא בפוסקים הבונה בית חדש וחברו ג"כ בונה בית חדש מברך שהחיינו ול"מ לברך הטוב והמטיב ומביאים ראיה מעשרה שיושבים זא"ז וכ"א שותה יין אחר לעצמו דפסקינן דלא מברך הטוב והמטיב דמה שטוב לו לא טוב לחברו. ואיתא בתענית ד"ט ע"א אר"י מטר בשביל יחיד וכו' ופירש"י שאפי' א"צ מטר אלא אדם א' כגון שזרע אחר זמן זריעת בני אדם בא מטר בזכותו לכל העולם ולקמן ע"ב קאמר הגמרא ואף ר"נ סבר מטר בשביל יחיד דכתיב שאלו מה' מטר וכו' לאיש עשב בשדה ובתוס' ד"ה ת"ל עשב פי' שאם א"צ אלא לעשב א' ירדו על אותו עשב ועל שאר כל השדה לא ירדו. ולפ"ד מכ"ש שלא ירדו על שדות אחרות ומעתה א"ש דברי הרי"ף דגריס ארעא בשותפות די"ל דאזיל בשיטת התוס' דמטר בא בשבילו על שדה שלו לבד ול"מ לברך הטוב והמטיב דטוב לו ולא טוב לחברו רק משום דאית ליה ארעא בשותפות אבל רש"י ז"ל אזיל לשיטתו דבשבילו בא מטר לכ"ע לכן שפיר כ' דכל מי שיש לו ארעא שותף הוא בטובה זו וק"ל. אמנם כל זה ניחא אם נאמר כר"י ור"ל דמטר בא בשביל יחיד אבל אי לא פסקינן כן הדרי קו' רש"י על הרי"ף כנ"ל ולכאורה מוכח דמטר בא בשביל יחיד מדאיתא בגמרא קשה יום הגשמים כיום שנברא בו שמים וארץ ואיתא במדרש עולם ומלואה לא נברא אלא בזכות משה שנקר' ראשית שנאמר וירא ראשית לו וא"כ אם העולם נברא בשביל יחיד מכ"ש דמטר יורד בשביל יחיד ומעתה א"ש המדרש דלולא האי קרא דבראשית ברא ל"ה מקום להסתפק הבונה בית חדש כיצד מברך די"ל דמברך שהחיינו והא דבגשמים מברך הטוב והמטיב שאני התם דמטר בא לכל העולם כלו משא"כ בבונה בית מה שטוב לו לא טוב לאחריני אבל השתא דכ' בראשית ברא ומוכח דנברא העולם בשביל יחיד ומכ"ש דמטר יורד בשביל יחיד והיינו כפי' התוס' הנ"ל שאם א"צ אלא לעשב א' ירדו על אותו עשב ולא על שאר שדות ואפ"ה מברך הטוב והמטיב וא"כ גם בבונה בית חדש יש מקום לברך הטוב והמטיב לכך מסתפק ושואל כיצד מברך ודוק:

אות ו)

במדרש אדה"ר נאסר לו בשר וגם במדבר נאסר להם בשר תאוה ומנין שדגים אינם טעונים שחיטה דכתיב זאת תורת הבהמה והעוף הטיל דגים ביניהם וכו' ותמוה האיך שייך קושי' זו מניין שדגים וכו' להא דלעיל. ונראה דאיתא בש"ס חולין דכ"ז דגים א"צ שחיטה דכתיב הצאן ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם באסיפה בעלמא

ופריך אלא מעתה ויאספו את השליו ה"נ דלאו בשחיטה ומשני שאני הכא דשני קרא בדיבורי' תחלה שחיטה ואח"כ אסיפה עיי"ש והרמב"ם בפ"א מה' שחיטה כתב דגים וחגבים א"צ שחיטה אלא אסיפתן היא המתרת אותן הרי הוא אומר הצאן ובקר ישחט להם ומצא להם אם את כל דגי הים יאסף להם אסיפת הדגים כשחיטת בקר וצאן וכן בחגבים נאמר אסוף החסיל באסיפה לבדה עיי"ש והכ"מ תמה עליו דהרי לר המסקנא משמע בסוגין דדוקא היכי דשני בדיבוריה אסיפה במקום שחיטה דאחריני אז נשמע דא"צ שחיטה אבל בחגבים דלא כתיב אסיפה במקום שחיטה דאחריני מנ"ל דא"צ שחיטה ולשיטת הרמב"ם קושי' הגמרא במ"ע אלא מעתה גבי שליו דכתיב ויאספו וכו' עיי"ש בכ"מ ובלח"מ. ונראה דאי' פלוגתא בחולין די"ז דר"ע סבר דבמדבר הי' אוכלין בשר נחירה ופריך הא כתיב הצאן ובקר ישחט להם ומשני נחירתן היא שחיטתן ולפ"ז י"ל דלדידן שיש לנו דין שחיטה א"כ כל מקום שנאמר אסיפה ע"כ לאו שחיטה היא אפי' היכא דלא שני בדיבורי' אבל לבני מדבר שהי' להם בשר נחירה וקרא דצאן ובקר ישחט לאו דוקא רק אסיפה בעלמא דנחירתן היא שחיטתן א"כ אסיפה זה שחיטה שלהם דהיינו נחירה ומעתה י"ל דהכי אזדי קושי' הגמ' אלא מעתה ויאספו את השליו ה"נ דעופות א"צ שחיטה אלא ע"כ משום דהאי קרא מיירי במדבר מש"ה כתיב לשון אסיפה אף דבאמת צריכים שחיטה לדידן א"כ גם גבי דגים י"ל כן דצריכים שחיטה והא דכתיב אם את כל דגי הים יאסף להם משום דהאי קרא ג"כ מיירי במדבר לכך כתיב לשון אסיפה ע"ז משני שפיר מדשני בדיבורי' דכתיב אסיפה במקום שחיטה דאחריני ש"מ דדגים א"צ שחיטה אמנם כ"ז לר"ע דס"ל דבשר נחירה הותר במדבר אבל לר"י ליתא לכל הנ"ל ולפ"ז שפיר כ' הרמב"ם דחגבים א"צ שחיטה מדכתיב אסוף החסיל דהאי קרא מנבואת ישעי' שכבר נאסר להם בשר נחירה א"כ ודאי לשון אסיפה דוקא ולאו שחיטה היא אפי' היכא דלא שני בדיבורי' כנ"ל וא"ש. ומעתה א"ש המדרש הנ"ל דבל"ז לא יכול להקשות מנ"ל שדגים א"צ שחיטה די"ל שמוכח מקרא דצאן. ובקר ישחט להם אם את כל דגי הים יאסף להם אבל השתא דקאמר בשר תאוה נאסר להם וגם בשר נחירה נמי א"כ ליכא למימר דמוכח מלשון אסיפה דכתיב גבי דגים דקשה קושי' הש"ס אלא מעתה ויאספו את השליו ה"נ דלאו בשחיטה וקשה ממ"נ או דדגים צריכים שחיטה או דעופות נמי א"צ שחיטה ולכך יליף המדרש מדכתיב זאת תורת הבהמה והעוף וכו' והוצרך לימוד אחר ודוק היטב:

אות ז)

במדרש כתיב נורא עלילה על בני אדם אמר ר' ברכי' בתחלה בעלילה בא עלינו שהרי אדם נברא ביום וא"ו ומלאך המות ביום א' ותמוה איך תלוי בזה שנברא מה"מ ביום א' הלא אם היה נברא ביום ה' היה ג"כ קודם לאדם שנברא בע"ש והוי עלילה. ונראה דאיתא מפני מה נבראו מלאכים ביום ב' כדי שלא יאמרו שיתוף הי' להקב"ה במעשה בראשית והקשה המהרש"א הא מלאך המות נברא ביום א' שהוא משלשה דברים שנבראו ביום א' וחד מינייהו מה"מ דכתיב וחושך ע"פ תהום זה מה"מ ותי' דמה"מ אינו רוצה בקיום העולם וממילא אין לחוש שיאמרו שיתוף היה במ"ב נמצא מוכח מזה דיש מיתה אף בזולת חטא אדה"ר וא"ש נורא עלילה על ב"א מתחלה בעלילה בא עלינו שהרי אדם לא נברא עד ע"ש ומה"מ ביום א' וקשה קו' המהרש"א וצ"ל כתירוצו א"כ מוכח דיש מיתה בלא חטא אדה"ר נמצא בעלילה באת עלינו דבל"ז אי היה נברא בשאר ימי השבוע הייתי אומר דמה"מ על תנאי נברא אם יחטא אדה"ר יהי' מיתה ואם לאו לא יהי' מיתה משא"כ השתא שנברא ביום א' וצ"ל כתי' המהרש"א מוכח דיש מיתה בלא חטא ונמצא בעלילה בא עלינו:

אות ח)

במדרש שאל משה להקב"ה על מה העולם עומד אמר לו הקב"ה למשה תדשא הארץ דשא לא ידע משה מה אמר לו הקב"ה א"ל הקב"ה משה וכי לא ידעת שבהמ"ק עתיד ליחרב תמוה. ונראה דאיתא בגמרא העולם עומד על התורה ועל העבודה ועל גמ"ח והקשה בב"י חו"מ ריש הל' דיינים הא תנן על הדין ועל האמת ועל השלום ומשני קודם חורבן בהמ"ק דהוי עבודה הי' על התורה ועבודה וגמ"ח כאן לאחר חורבן בהמ"ק על דין אמת שלום והשתא א"ש שהשיב הקב"ה למשה תדשא הארץ דש"א ר"ת דין שלום אמת ולא ידע משה מאי קאמר לי' כי היה קשה ליה קושי' הגמרא דתנן על התורה והעבודה וגמ"ח א"ל הקב"ה וכי אינך יודע שעתיד בהמ"ק ליחרב ויהי' קיום העולם על דין שלום אמת כנ"ל.

אות ט)

לנעוץ סוף התורה לתחלתה **משה לעיני כל ישראל בראשית** ואיתא במדרש בזכות התורה שנקראת ראשית ונראה ע"ד פשוט דאיתא בילקוט כל מה שעשה הקב"ה בעצמו בעולם לעולם אינו בטל והקשה הרי לוחות דכתיב והלוחות מעשה אלקים המה ושברן משה ותי' לא שברן משה אלא באחיזת עינים הוי וישראל סברו שמשה שברן ופריך והרי אדם עשה הקב"ה בעצמו ואפ"ה הוכרח למות ומשני מכאן מוכח תחיית המתים

מן התורה וממילא לא בטל לגמרי ואיתא בסנהדרין ד"צ ע"ב ונתתם תרומה לאהרן הכהן וכי אהרן לעולם קיים אלא מה אהרן חבר אף כהנים חברים. והנה המפורשים הקשו ע"ד המדרש בראשית בזכות התורה שנקרא' ראשית ולקמן אמר בזכות ביכורים שנקראו ראשית ותי' דדא ודא אחת היא משום דאין נותנים תרומה אלא לכהן ת"ח עכ"ז המפורשים ועוד מצינו דרשה על ונתתם לאהרן וכי אהרן לעולם קיים אלא מכאן לתחיית המתים וא"כ לפ"ז הדק"ו המפורשים הנ"ל לדוכתי' וא"ל כנ"ל דחדא הוא דכיון דדרשינן מקרא דונתתם לאהרן לתחה"מ לא ידעי' כלל דאין נותנים אלא לכהן חבר ומעתה א"ש הסמיכות ולכל היד החזקה אשר עשה משה היינו ששיבר את הלוחות כמבואר במדרש וקשה קו' הילקוט הנ"ל הלא מעשה אלקים המה ואינם בטלים לכך קאמר לעיני כל ישראל ר"ל באחיזת עינים ולא באמת וקשה קו' שני' של המדרש והרי אדם וצ"ל כתירוצו מכאן לתחיית המתים וא"כ קשה למה אמר ונתתם תרומה לאהרן וא"ל ללמד על תחה"מ הא מכאן מוכח וצ"ל לדרשה דמה אהרן חבר וכו' וא"כ שפיר איכא למימר בשביל התורה שנקרא' ראשית:

אות י)

ויאמר ה' לקין אי הבל אחיך ויאמר השומר אחי אנכי ויאמר מה עשית קול דמי אחיך צועקים כו' ופירש"י דמו ודם זרעותיו ולהבין מאי בעי רש"י בזה נראה דאיתא הרוצח עובר בכל עשרת הדברות משום דנרצח היה יכול לקיים כל העשרת הדברות ואפילו היה ע"ה ורשע היו יכולים בניו לקיים עשרת הדברות וא"ש אי הבל אחיך לקיים המצות והשיב השומר אחי אנכי פי' כלום שמר אחי עשרת הדברות המתחילים באנכי ויאמר קול דמי אחיך דמו ודם זרעותיו ובניו היו יכולים לקיים עשרת הדברות ודוק:

אות יא)

במדרש כיון שפגע אדה"ר בקין א"ל מה נעשה בדינך א"ל קין עשיתי תשובה ונתפשרתי מיד פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת ותמוה. ונראה דאיתא לפי שכל העולם של הקב"ה הארץ ומלואה תבל ויושבי בה לכך יכול לקבל בתשובה ולא נחשב לקבלת שוחד ואיתא בגמרא שאל האי מין האיך הקב"ה מוריד גשמים והשיבו לו לפי שכל העולם שלו ומעתה מובן המדרש כיון שאמר לו קין שקיבל הקב"ה תשובתו א"כ מוכח דכ"ע דילי' פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת ודוק.

אות יב)

במדרש אמר קין להקב"ה אתמול גרשת את אבא ועכשיו גרשת אותי ותמוה. ונרא' דאי' במדרש קין והבל הי' חולקין ביניהם את העולם קין נטל הקרקעות והבל נטל את

המטלטלין אמר קין להבל ארעא דאת קאים עלה דידי היא אמר הבל לקין לבישין דאת לביש דידי הן ומתוך כך ויקם קין אל הבל אחיו ויהרגהו וג"כ תמוה. ונראה בהקדם הגמ' מכות ד"ח ע"א זרק את האבן לחצרו והרג אם יש רשות לניזק ליכנס לשם גולה ואם לאו אינו גולה שנאמר ואשר יבא את רעהו ביער מה יער רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם אף כל רשות וכו' יצא חצר בעה"ב שאין רשות לניזק ליכנס לשם אבא שאול אומר מה חטבת עצים רשות אף כל רשות יצא האב המכה את בנו פירש"י להטותו לדרך האמת ולמצוה פטור לפ"ז לת"ק דס"ל דהיכי דאין רשות לניזק ליכנס פטור מגלות א"כ גם קין הי' פטור מגלות לפי שהבל ל"ה רשאי לילך על קרקע שלו אבל לאבא שאול דהקרא אתי למעט דבר מצוה י"ל אע"פ שקרקע שלו הי' חייב גלות. ואיתא במפורשים טעם על חטא של אדה"ר לפי שראה שחירם מלך צור יצא ממנו שיעשה עצמו אלהי לכך חטא להביא מיתה לעולם שימות גם הוא ויראו העולם שכמות כל האדם ימות ולא יטעו אחריו והי' כוונתו לש"ש. עוד איתא במפורשים אדה"ר חייב גלות לפי שגרם מיתה לעולם אך לדברי המפורשים הנ"ל דכוונתו היה לש"ש הרי פטור מגלות לאבא שאול דהקרא ממעט דבר מצוה מגלות וע"כ דקרא דיער כת"ק דהיכי דאין רשות לניזק ליכנס פטור מגלות ולפ"ז יש מקום לפטור את קין מגלות ומעתה א"ש טענת קין אתמול גרשת את אבא אף דכוונתו לש"ש והוי לדבר מצוה וע"כ צ"ל כת"ק דקרא אתי להורות שיהא רשות לניזק ולמזיק ליכנס לשם והשתא למה גרשת אותי הא קרקע שלי ופטור אני מגלות ודוק:

אות יג)

ביבמות דף ס"ב א"ר תנחום א"ר חנילאי כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה בלא ברכה בלא טובה. בלא שמחה דכתיב ושמחת אתה וביתך. בלא ברכה להניח ברכה אל ביתך. בלא טובה דכתיב לא טוב היות האדם לבדו אעשה לו עזר כנגדו. במערבא אמרי בלא תורה דכתיב האם אין עזרתי בי ותושי' נדחה ממני ע"כ. ויל"ד דהא האי קרא דנלמד מיניה בלא טובה הוא מוקדם בתורה דהוא בפ' בראשית והקרא דנלמד מיני' בלא שמחה הוא בפ' ראה ולמה נקיט ר"ת תחלה בלא שמחה ואח"כ בלא טובה. ובאמת בטור אהע"ז סי' א' נקט תחלה בלא טובה ואם באמת יש מילתא בטעמא דנקט הש"ס תחלה בלא שמחה קשה על הטור למה שינה מסדר הגמרא. ונ"ל והסגנון כך הוא דהגמרא ס"ל דר' חנילאי לא אמר בלא טובה כלל רק בלא שמחה ובלא ברכה לבד ור' תנחום הוסיף ואמר ג"כ בלא טיבה והוכיח זאת מדברי ר"ח דאמר בלא שמחה מדכתיב ושמחת אתה וביתך ע"כ מוכח נמי בלא טובה מדכתיב לא טוב היות האדם

לבדו ולכך נקט בלא טובה בסיף דקאי אדברי ר"ח דמדבריו מוכח כך אבל הטור דידע מזה דהוסיף ר' תנחום בלא טובה לכך נקט שפיר כסדר דכתוב באורייתא. וכדי ליישב איך תלוי זב"ז נקדים לתרץ דברי הטור דכתב בזה"ל יתברך שמו חפץ בטוב וכו' ונקדים קו' המהרש"א ותירוצו ומה שיש להקשות עליו דהמהרש"א ביבמות הנ"ל הקשה אהא דקאמר בלא שמחה דכתיב ושמחת וז"ל וא"ל הקרא שהמצוה הוא כך שישמח הוא ואשתו באכילת מע"ש בירושלים דכיון דאין האשה חייבת במצות ראי' וכי משום אכילת מע"ש יצטרך להעלותה לירושלים ברוב השנים שהמע"ש נוהג בה אלא דהכתוב לא השמיע לנו אלא שלא יהא שמחה בלא אשתו עמו שם עכ"ל המהרש"א ולפ"ז קשה דמשמע אילו היה נשים חייבת בראי' הייתי מוקי הקרא שהמצוה הוא כך כיון שצריכה לעלות משום ראי' והרי איתא בגמ' קידושין דף ל"ד ע"ב כל מ"ע שהזמן גרמא נשים פטורות דילפינן מתפילין ופריך אדילפי' מתפילין לפטורא נילף משמחה לחיובא אמר אביי אשה בעלה משמחה ופי' תוס' אשה בעלה משמחה שבעלה מחויב להעלותה לירושלים לשמחה בשלמי שמחה וא"כ כיון שמחויב להעלותה משום שלמי שמחה הדרי קו' המהרש"א לדוכתי' דלמא המצוה הוא כך שישמח הוא ואשתו כמש"ל. אך רש"י פי' בעלה משמחה בבבל בבגדי צבעונים ובא"י בבגדי פשתן וכן פירש"י ג"כ בר"ה דף ו' ע"ב אלא שהתוס' הקשה שם ע"ז קו' עצומה מהא דאיתא בחגיגה דף ו' גבי הא דתנן איזה קטן כל שאינו יכול לרכוב על כתפו של אביו ולעלות מירושלים להר הבית מתקיף לה ר"ז עד הכא מאן אתי' א"ל אביי עד הכא דמחייבי אימי' בשמחה אייתי' אימי' מכאן ואילך אם יכול לעלות ולאחוז בידו של אביו מירושלים להר הבית חייב ואם לאו פטור אלמא דאשה חייבת לעלות לירושלים משום שלמי שמחה עיי"ש. ונראה דהא דרש"י לא מפרש שבעלה משמחה שמחויב להעלותה לירושלים אפשר דקשה ליה לרש"י קושי' המהרש"א הנ"ל מנ"ל דשרוי בלא שמחה דילמא הקרא אתי לאשמעינן שהמצוה הוא כך אלא ע"כ דאינו מחויב להעלותה לירושלים משום שמחה. ומה דקשי' לי' לתוס' וריטב"א אפירש"י נראה לתרץ באופן זה דבר"ה דף הנ"ל איתא בעי ר"ז אשה מה היא בבל תאחר מי אמרינן הא לא מחייבי בראי' א"ד הא איתא בשמחה א"ל אביי ותיפוק ליה דהא איתא בשמחה ומי אמר אביי הכי והאמר אביי אשה בעלה משמחה ומשני לדבריו דר"ז קאמר ופירש"י א"ד הא איתא בשמחה דאמר מר בזמן שבהמ"ק קיים אין שמחה אלא בבשר שלמים דכתיב וזבחת שלמים ואכלת שם ושמחת ואהא דאמר אביי אשה בעלה משמחה פירש"י בבבל בבגדי צבעונים ובא"י בבגדי פשתן דמשמע דאף בזמן שבהמ"ק קיים ס"ל דאין חייב להעלותה וכן משמע לתוס' מפירש"י וצ"ל דס"ל לרש"י לחלק אם

האשה חייבת בשמחה בפ"ע כמו האיש בהא מחויבת לעלות בזמן שבהמ"ק קיים כמו האיש ולשמוח בשלמי שמחה אבל אם היא אינה מחויבת בשמחה רק בעלה משמחה בהא אינה מחויבת לעלות אלא בעלה משמחה בבגדי פשתן וכו' ומבואר בגמ' דר"ה דר"ז ואביי פליגי בזה דר"ז ס"ל דאשה חייבת בפ"ע ולאביי בעלה משמחה. והשתא י"ל קו' התוס' והריטב"א ארש"י מחגיגה דשם השיב אביי כן לר"ז שמתקיף עד הכא מאן אתי' שפיר א"ל כיון דלדידך דס"ל דאשה חייבת בשמחה בפ"ע א"כ מאי קשי' לך עד הכא אימי' מחייבת אייתיתי' אימי' אבל לאביי דס"ל דאינה חייבת בפ"ע אלא בעלה משמחה אינה מחויבת לעלות ואקושי' דר"ז ס"ל לאביי תירץ אחר ומה דמתרץ היינו דמתמה אר"ז אשיטתי'. היוצא לנו מזה דיש בזה פלוגתא אי אשה מחויבת בפ"ע או בעלה משמחה ונ"מ אי חייבת לעלות לירושלים משום שמחה. אך קשה למ"ד דחייבת בפ"ע נשאר קו' הגמרא בקידושין אדילפי' מתפילין וכו' אך י"ל דהאי מ"ד ס"ל דקו' המקשין ל"ק דאע"ג דקיי"ל דהיכא דאיכא לאקשוי' לקולא ולחומרא לחומרא מקשינן מ"מ בזה דמ"ע שהזז"ג בלא"ה יש סברא לפטור כדכתבו קצת מפורשים דהטעם שמ"ע שהזז"ג נשים פטורות כיון שרשות בעלה עליה אין לחייבה בז"ג דולמא באותו זמן יאמר הבעל לעשות צרכיו והמ"ד דס"ל בעלה משמחה דקשי' ליה קו' המקשן י"ל דס"ל דמהאי סברא אין לפוטרה ממצוה זולת כשיש איזה לימוד משום מקום דאף שמשועבדת לבעלה היינו כשאין לה לעשות שום מצוה. לפ"ז י"ל דפלוגתת המ"ד אי אשה חייבת בשמחה או לא תלי' במ"ש הראב"ד המובא בטור אהע"ז דלכך ברא אלקים את האשה ולקחה מן האיש ולא כשאר ברואים אשר בראם שנים שאלו נבראו זכר ונקבה כשאר ברואים היתה הנקבה עומדת אצל הזכר כנקבות הבהמות העומדת אצל הזכר ואינו מקבלת שלטנות הזכר לכן לקח הקב"ה אחת מצלעותיו וזה לא טוב היות האדם לבדו כלומר אין טוב שיהי' לבד מאשתו כמו הבהמה שאינה עומדת לעזר לו אלא אעשה לו עזר כנגדו בענין שתהא הנקבה עוזרת לו שבראה ממנו וזהו כנגדו שתהא עומדת אצלו יום ולילה עיי"ש באריכות. ואדבריו יש להקשות דלפ"ז מדוע אמר הקב"ה לחוה לאחר שהאכילה לאדה"ר מעץ הדעת והוא ימשול בך הא בלאו הכי ממשלת האיש על האשה מכח בריאותה כנ"ל אמנם י"ל דמצד בריאותה ל"ה מושל עליה רק בעת שאין לה לקיים איזה מצוה ולכך חזר ואמר והוא ימשול בך להוסיף לה ממשלה אף בזמן שיש לפניה איזה מצוה היא משועבדת לבעלה ופטורה מן המצוה וא"כ לדברי הראב"ד שבריאת האשה מגופו הי' כדי שימשול עלי' ממילא מוכח שפטורה ממ"ע שהזז"ג כנ"ל וא"א למילף משמחה וי"ל אשה חייבת בפ"ע וק"ל. אמנם דברי הראב"ד יתכן רק למ"ד דמאחת מצלעותיו נברא האשה אבל למ"ד

שני פרצופין נבראו אם כן אין הכרע מצד בריאת האשה שתהא משועבדת לו כיון דשני פרצופין נבראו וננסרו הרי בריאות זכר ונקבה בשוה ואינו מוכרע מי ימשול על מי ולכך אמר הקב"ה לאחר החטא והוא ימשול בך והיינו דממשלת הבעל רק בעת שאין לה לעשות מצוה ואין כאן סברא שתהא פטור' ממ"ע שהז"ג ונשאר קו' המקשן ונילוף משמח' וצ"ל אשה בעלה משמחה. היוצא לנו מזה דהפלוגתא אי חייבת בפ"ע בשמחה או בעלה משמחה תליא בפלוגתא אי נבראת מגוף האדם או שני פרצופין נבראו. ועפ"ז יתורץ דברי הטור שכתב יתברך שמו של הקב"ה שחפץ בטוב בריותיו שידע שלא טוב היות האדם לבדו ע"כ עשה לו עזר כנגדו ועוד כי כוונת הבריאה לפרות ולרבות וא"א בלא העזר וע"כ צוהו לדבק בעזר שעשה לו ולכך חייב לישא אשה ואח"כ כתב כל מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא טובה שזה כבר נשמע מתחלת דבריו וצ"ל דתחלת דבריו אינו אלא שלא טוב לו רק בדבר הזה ואח"כ קאמר שאין לו שום טובה וא"כ קשה אדברי הש"ס והטור דקאמרי ששרוי בלא שום טובה וכי בשביל שחסר טובה א' ממנו שלא יהי' לו עזר לא יהי' לו שום טובה אחרת ועוד קשה קו' הדרישה שהקשה אדברי הטור שכתב ועוד כי כוונת הבריאה לפרות ולרבות וכו' דנראה ששני הטעמים סותרים זא"ז דלטעם ראשון משמע שבריאת העזר הי' לטובת האדם בעצמו ולטעם השני משמע שבריאת העזר הוא לקיים מצות הבורא פריה ורביה ולא לטובת האדם והול"ל לשון א"נ אמנם לדברינו נראה דחדא קו' מתורצת בחברתה דלפמ"ש שיש פלוגתא אי בריאת הנקבה הי' מגופו א"כ בהכרח הי' לטובת האדם שיהא לו לעזר שימשול עלי' אבל אי בריאותה הי' ע"י שני פרצופין אין הכרח מצד בריאותה שתהא לו לעזר דמאי חזית כנ"ל והא דכתי' אעשה לו עזר כנגדו כדי לפרות ולרבות והא דכתיב לא טוב היות האדם לבדו צ"ל דכל מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא טובה מצד שהיא עוזרת לו בצרכיו. והשתא א"ש דברי הטור דמתחלה כ' לדעת המ"ד שמגוף האדם נבראת הנקבה וצ"ל כטעם הראב"ד שתהא עוזרת לו והוא ימשול עלי' ולכך כתב שפיר שהקב"ה חפץ בטוב בריותיו כי לא טוב היות האדם לבדו ע"כ עשה לו עזר כנגדו ואח"כ כ' ועוד כלומר ואת"ל כמ"ד דשני פרצופין נבראו וא"כ אינה משועבדת לו מצד בריאותה ולמה כתיב אעשה לו עזר כנגדו וקאמר דאפ"ה א"ש אעשה לו עזר כי כוונת הבריאה כדי לפרות ולרבות ולפ"ז קשה לי' להטור מה זה דכתיב לא טוב היות האדם לבדו בשלמא בלא זה הייתי אומר כמ"ש הראב"ד הפי' דלא טוב וקאמר הטור דלא טוב אתי לאשמעינן דשרוי בלא טובה ואין לו שום טובה בעולם אם אין לו אשה ודוק. ומעתה מובן דברי הגמרא שהתחלנו כיון דאמר ר"ח השרוי בלא אשה שרוי בלא שמחה וקשה קו' המהרש"א הנ"ל וצ"ל כתירוצו דכיון

דאינה חייבת בראי' אין חייב להעלותה וקשה קושיתנו הא חייבת בשמחה וצ"ל דס"ל אשה בעלה משמחה וכשבעלה משמחה אין חייב להעלות' אלא משמחה בבגדי פשתן וקשה מנ"ל דאינה חייבת בפ"ע בשמחה וצ"ל דא"כ ישאר קו' המקשן ונילוף משמחה וקשה דלמא מצד הסברא יש לפוטרה כנ"ל דלכך נבראת מגופו כדי שימשול עלי' והא דקאמר והוא ימשול בך היינו להוסיף לו ממשלה שתהא משועבדת לו גם בעת שיש לה לעשות מצוה וצ"ל דלא ס"ל כמ"ד דמגופו נבראת אלא שני פרצופין וקשה למה כתיב לא טוב בשלמא בל"ז הייתי אומר כפי' הראב"ד וצ"ל דאתי' להורות ששרוי בלא טובה וא"כ הוכיח ר"ת שפיר מדברי ר"ח שאמר ששרוי בלא שמחה מוכח ג"כ ששרוי בלא טובה שאין לו שום טובה בעולם אך דעדיין קשה מנ"ל דלמא לא טוב אתא לאשמעינן דישא אדם אשה ואח"כ ילמוד תורה כדי שילמוד בטהרה וזהו כוונת הפסוק דמצינו דאין טוב אלא תורה דכתיב כי לקח טוב נתתי לכם וכו' וה"ק הקרא לא טוב היות האדם לבדו כשהוא לבדו בלא אשה א"א להיות טוב דהיינו תורה ע"ז מסיים במערבא אמרי בלא תורה דכתיב האם אין עזרתי בי ותושי' נדחה ממני וא"כ מצד הסברא ידעינן דישא אשה ואח"כ ילמוד דא"א לו ללמוד מקודם וא"כ קשה למ"ל הקרא א"ו אתא לאשמעינן דכל מי ששרוי בלא אשה שרוי בלא טובה אבל אם יש לו אשה שרוי בטובה ובשמחה ובברכה ויכול ללמוד בטהרה ודוק:

ואגב דעסקי' בענינא דנשואין אציג עוד בענין זה

אות יד)

במדרש פליאה כל ימיו של דוד הי' מצטער ולא נתקררה דעתו עד שהגיע לפרק בתולה נישאת ליום הרביעי. וכבר צווחו בזה קמאי דקמאי. ונראה בפשיטות ליישב בהקדם הגמר' כתובות ד"ט אמר ר"א האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו. והאמר ר"א אין אשה נאסרת אלא על עסקי קנוי וסתירה וכו' אלא ה"ק אין האשה נאסרת בע"א וכו' וכ"ת מעשה שהי' מפני מה לא אסרוה כי האי דאר"ש ב"נ אר"י כל היוצא למלחמת ב"ד גט כריתות כותב לאשתו ופירש"י אם ימות במלחמה יהא הגט משעת כתיבה והתוס' הקשה עליו דתנן במ"ש דע"ג מה היא באותן הימים ר"י אומר הרי היא כא"א לכל דברי' וקאי אמהיום אם מתי ותי' דיש לחלק בין אם אמר מהיום לפירש בהדי' שיחול משעת כתיבה ע"ש. הרי דהתוס' צריכין לחלק שלא תקשה למה לא אסרוה לב"ש על דוד אמנם אם נאמר דאין האשה נאסרת על בעלה רק בקנוי וסתירה בלא"ה לק"מ למה לא אסרוה משום דל"ה קנוי וסתירה וא"צ לדחוק ולחלק כמ"ש התוס' ויש נ"מ דלטעם דל"ה קינוי וסתירה י"ל חטא בב"ש והא דלא נאסרה משום דל"ה קנוי וסתירה ולטעם דכל היוצא

וכו' גט כריתות כותב ע"כ לא חטא כלל ואע"ג דמקרא נראה דנחשב לו חטא היינו חטא קל כמ"ש תוס' ולא חטא חמור כבא על א"א דלדברי ר"ש בן מנסיא הוי בכלל מעוות לא יוכל לתקן. עוד איתא שם בגמרא ע"ב אף אנן נמי תנינא (דאשה נאסרת אף בלי קו"ס) דתנן בתולה נישאת ליום הרביעי ולא ליום חמישי מ"ט משום אקרורי דעתא ולמאי אי למיתיב לה כתובה ניתיב לה אלא לאוסרה עליו ע"ש ולפ"ז הא דלא אסרוה לב"ש ע"כ משום דגט כריתות כותב ול"ה א"א כחילוק התוס'. והנה דוד ראה שלא נאסרה ב"ש עליו דלא אמר לו נתן הנביא בשם הקב"ה כלום מדבר זה לגרשה אך לא נתברר לו אם לא חטא בזה דאף דבעלה כתב לה גט כריתות דלמא ל"מ כקו' התוס' ולא כמו שמחלק בתירוצו והא דלא נאסרה עליו משום דל"ה קנוי וסתירה. ובזה מבואר המדרש דכל ימיו של דוד הי' מצטער ולא נתקררה דעתו אולי חטא בב"ש כנ"ל והא דלא נאסרה משום דל"ה קו"ס עד שהגיע לפרק בתולה נישאת ליום הרביעי ולא ליום חמישי מ"ט משום אקרורי דעתי' ולמאי וכו' אלא לאוסרה עליו א"כ מוכח מזה דנאסרה על בעלה גם בלא קנוי וסתירה ולמה לא נאסרה ב"ש עליו ע"י נתן הנביא כנ"ל וע"כ צ"ל כמו שמחלק התוס' דלא היתה א"א כלל וא"כ לא חטא בא"א ול"ה בכלל מעוות לא יוכל לתקן ולכך נתקררה דעתו והבן:

פרשת נח

אות טו)

אלה תולדות נח נח איש צדיק תמים היה בדורותיו וכו' מה כתיב למעלה מן הענין אמחה את האדם כו' ולהבין הסמיכות נראה עפ"מ דאיתא במדרש אמחה את האדם אשר בראתי ע"פ האדמה מאדם ועד בהמה אם אדם חטא בהמה מה חטאה ותי' לפי שכל העולם לא נברא אלא בשביל האדם ואם אדם כלה מה תועלת באלו ואיתא ב' דעות אי התחתונים חשובים מעליונים ובשביל התחתונים נברא העולם או עליונים חשובים מתחתונים ובשביל עליונים נברא העולם ואי' ברש"י אלה תולדות נח נח איש צדיק ללמדך שמעשיהם של צדיקים אלו תולדותם ופשוט דקשה לרש"י דהתחיל בתולדות נח וסיים בנח עצמו לכך פי' דמעשיהם של צדיקים אלו תולדותם רק צריך להבין מנ"ל לרש"י סייעתא לזה ונראה עפ"י הידוע דכל מצוה שאדם עושה נברא מלאך ושפיר נקרא תולדות ולפ"ז ממילא מוכח דאדם חשוב ממלאך לפי שחיותו של מלאך תלוי באדם שע"י מצותיו נבראו מלאכים ומעתה א"ש הסמיכות ויאמר ד' אמחה את האדם כו' מאדם ועד בהמה וקשה קו' המדרש בהמה מה חטאה וצ"ל כפירושם דהכל נברא

בשביל האדם אך מנ"ל דתחתונים חשובים מעליונים לכך מתחיל אלה תולדות נח נח איש צדיק וקשה קו' רש"י דפתח בתולדות נח וסיים בנח עצמו וצ"ל כפירושו שמעשיהן של צדיקים אלו תולדותם ומנ"ל זאת וצ"ל משום דכל מצוה שאדם עושה נברא מלאך ומוכח מזה דתחתונים חשובים מעליונים כנ"ל ובשביל התחתונים נברא העולם לכך קאמר שפיר מאדם עד בהמה כתי' המדרש דאם האדם כלה מה תועלת באלו והבן:

אות טז)

בפסוק ונח מצא חן בעיני ה' וסמיך ליה אלה תולדות נח ולקשר הסמיכות נראה בפשיטות עפ"ד המפורשים מה הוא החן שיש לנח שכתוב בו ונח מצא חן ותי' דמצינו בכ"מ דצדיק נתפס בעון הדור אבל נח לא הי' נתפס וזה הוא החן וצריך להבין באמת למה עשה הקב"ה זאת וצ"ל שגלוי וידוע לפני הקב"ה שמנח יצא זרע טוב והשתא א"ש ונח מצא חן בעיני ה' ומהו החן שלא נתפס בעון הדור וקשה למה לא לכך סמך אלה תולדות נח פי' שהי' לו בנים צדיקים וזרע צדיקים נמלט:

אות יז)

במדרש נח הי' עסוק בבנין התיבה ק"כ שנים והי' בני דורו אומרים מה לך זאת אמר להם כן אמר מארי דעלמא דהוא מייתי מבולא על עלמא א"ל לא אתי' מבולא על עלמא ואי אתי' לא אתי' אלא על ביתא דמתושלח כיון שמת משותלח א"ל הא לא אתי' מבולא אלא על ביתי' דהאי גברא נח. ותמוה דאפי' אם היו פושעים ולא האמינו בשכר ועונש עכ"פ מהיכי תיתי יבא מבול על נח ולא עליהם ונראה עפ"ד הגמ' ב"ב דט"ז אמר איוב יכולני לפטור כל העולם כלו מדינה של גיהנם אמר רבש"ע בראת רשעים בראת צדיקים וכו' לא הי' לך לברוא את יצה"ר והשיב הקב"ה בראתי יצה"ר בראתי לו תורה תבלין כדאמרינן בקידושין אם פגע בך מנוול זה משכהו לביהמ"ד ואיתא בסנהדרין ד' נ"ט בן נח שלמד תורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה מלמד שירושה הוא לנו נמצא ב"נ שלמד תורה חייב משום גזל דכתיב לנו מורשה ולא לב"נ ואי' במדרש ע"פ מן הבהמה הטהורה מלמד שלמד נח תורה ולפ"ז א"ש דנח בנה התיבה ק"כ שנים ואמר אתי מבול לעלמא ואמרו לי' לא אתי' מבול לעלמא הכוונה דאף אם אנחנו חוטאים יש לנו תירץ הנ"ל בראת יצה"ר ולא שייך בראתי תורה תבלין דהא הם ב"נ וב"נ שלמד תורה חייב מיתה מכח גזל שב"נ מצוה על הגזל וממילא אין להם תבלין וע"ז שפיר סיימו ואי אתי' לא אתי' אלא על ביתי' דמשותלח ונח היינו שלמדו תורה ויש להם תבלין ואין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא ואין להם תי' בראת יצה"ר דהא יש להם תבלין. ובזה יומתק פירש"י על הפסוק קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם ופירש"י

לא נחתם גז"ד אלא על הגזל והוא תמוה ולפי האמור א"ש דאי ל"ה גוזלים הי' להם תי' הנ"ל בראת יצה"ר ואין להם תורה תבלין דהא ב"נ שלמד תורה חייב מיתה משום גזל משא"כ השתא דגוזלים שאר דברים ונסתר התי' שלא למדו תורה משום גזל דהא לא השגיחו ע"ז ולכן פירש"י לא נחתם גז"ד אלא על הגזל ודוק:

אות יח)

ויאמר אלהים לנח קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם. ודברים אלו אין להם המשך. ונראה לפרש עפ"ד המדרש דכ' שם גזל פחות משו"פ או חמס פחות משו"פ פטור וכך הי' אנשי דור המבול עושין שכל א' וא' נטל פחות משו"פ כדי שלא יוכל להוציאן בדין ואיתא אם אין דין למטה יש דין למעלה והשתא א"ש קץ כל בשר בא לפני וקשה למה דוקא לפני ולא לפני ב"ד של מטה לכך בא כמתרץ כי מלאה הארץ חמס ר"ל שכל א' נטל פחות משו"פ א"כ אין דין למטה ולכך בא לפני והבן:

אות יט)

ותבא אליו היונה וכו' ובמדרש תנא מהיכן הביא' מהר המשחה שהי' שם אילן ותמו' מה בעי המדר' בזה דקאמ' תנא וכו' ונראה דאית' בעירובין דף י"ח למה הביאה עלה זית שהיא מר אמרה יונה לפני הקב"ה מוטב יהי' מזונותי מרורים כזית ומסורים בידך ולא יהי' מתוקים כדבש ומסורים ביד בשר ודם. אך עדיין קשה למה הביאה עלה ולא פרי גופא אך י"ל עפ"מ דאמרי' בחולין ד"ז אין הקב"ה מביא תקלה על בהמתן של צדיקים וראי' מחמורו דר"פ ב"י וזה ידוע דהר המשחה הי' בא"י לכך לא היתה יכולה להביא פרי גופא דהא חייבת במעשר ואין הקב"ה מביא תקלה ע"י כנ"ל והשתא א"ש והנה עלה זית טרף בפיה קשה למה עלה דוקא ולא פרי וצ"ל משום מעשר וקשה הא בחו"ל פטורה ממעשר לכך בא המדרש כמתרץ תנא מהיכן הביאה מהר המשחה שהוא בא"י לכך הביאה דוקא עלה ולא פרי כנ"ל ודוק:

פרשת לך לך

אות כ)

במדרש לך לך. אמר הקב"ה לך אני פוטר מכבוד אב ואם ואין אני פוטר לאחר מכבוד או"א. ותמוה וכי משא פנים יש בדבר. ונראה בפשיטות ליישב דהנה טעם מצות כיבוד אב ואם הוא לפי שהביאו לעוה"ז וזולתם לא הי' ולא נברא כדאמרי' באלו מציאות דל"ג אבידת אביו ואבידת רבו אבידת רבו קודמת שאביו הביאו לעוה"ז ורבו מביאו לחיי העוה"ב. ואיתא במדרש ב"ר פי"א ראוי הי' אברהם לברוא קודם אדה"ר ולהיות יציר

כפיו של הקב"ה ולכך נברא באמצע הדורות כדי שיסבול דורות שלפניו ושלאחריו. הרי דליצירת אברהם לא הי' נצרך אב ואם כי הי' ראוי להיות נוצר מיציר כפיו של הקב"ה ולא נוצר מהם כי אם לצורכם להיות סובל את הוריו ונושא את נושאיו ואזלי הטעם של חיוב כיבוד אב ואם כשאר יליד אשה שאביו ואמו הביאו לעוה"ז לכן רק אותו פטר הקב"ה מכבוד או"א ולא לאחר:

לפרשת לך לך ולסוכות

אות כא)

בסוכה דל"א ההיא איתתא דאתי' לקמי' דר"נ אמרה לי' ריש גלותא וכלהו רבנן בסוכה גזולה יתבי צווחה ולא אשגח בה פירש"י שצוחה להחזיר לה העצים עצמם. א"ל איתתא דהוי לאבי' תלת מאה ותמני סרי עבדי וכו' פירש"י לאברהם אבינו שהי' לו. ג' מאות וי"ח ילידי ביתו וכו' עיי"ש ותמוה. ונראה דבש"ס סוטה מ"ג פריך הש"ס לריה"ג דאמר הירא ורך הלבב הירא מעבירות שבידו ומקשה הש"ס הא כתיב אשר בנה ולא אשר גזל ולמה לי קרא הא גזלן בל"ז צריך למיהדר משום עבירות שבידו ומשני כגון דקיהיב דמי ופריך א"ה לוקח הוי ולהדר ומשני כיון דמעיקרא בתורת גזלה אתא לידו לא. ומוכח מזה דכל מה שמעיקרא בתורת גזלה בא לידו לא יצא וברש"י חומש ע"פ וירק את חניכיו פי' חניכו כתיב זה אליעזר בגימט' הכי הוי והרא"ם תירץ דכולם חזרו מעבירות שבידם ולא נשאר רק אברהם ואליעזר והשתא א"ש מה שאמרה רבנן וכו' בסוכה גזולה יתבי ורצונה הי' להחזיר לה העצים עצמן כמו שפירש"י והם רצו להחזיר לה דמי עצים כמו שאמר ר"נ לבסוף פעיתא היא דא אין לה אלא דמי עצים בלבד ולפ"ז הכי צווחה איתתא דהו"ל לאביה שי"ח עבדים ואפ"ה לא הלך רק אליעזר והשאר חזרו מעבירות שבידם וקשה קו' הש"ס למ"ל אשר בנה ולא אשר גזל הא בלא"ה חוזר מעבירות שבידו וצ"ל כתי' הש"ס דיהיב דמי וקשה א"כ הו"ל לוקח וצ"ל כיון דמעיקרא בתורת גזלה אתא לידו לא א"כ אף אתם אינכם יוצאים מדרבנן אעפ"י שרצונכם להחזיר לי הדמים והבן:

לפרשת לך לך ולמילה

אות כב)

בש"ס ע"ז דכ"ז אתמר מנין למילה בגוי שהיא פסולה דרו בר פפא משמי' דרב אמר אמרה תורה ואתה את בריתי תשמור ור"י אמר המול ימול וכו' מאי בינייהו ומסיק א"ב אשה למ"ד ואתה את בריתי תשמור ליכא דאשה לאו בת מילה היא ולמ"ד המול

ימול איכא ומקשה הש"ס מי איכא למ"ד אשה לא והכתיב ותקח צפורה צור כו' ומשני קרי ותקח ע"י שליח ואבע"א אתיא איהי ואתחלה ואתא משה ואגמרי'. והקשה התוס' לרב דאמר אשה אינה כשרה למול א"כ בפ"ק דקדושין דמצריך אותו ולא אותה להורות שאינה חייבת למול למה לי הא בלא"ה אינה כשרה למול. ונראה לתרץ קו' התוס' דבלא"ה יש לדקדק למה לא מקשה הש"ס בפ"ק דקדושין מהאי קרא דצפורה כמו הכא וצ"ל דהייתי אומר דהא דממעטינן מאותו ולא אותה היינו דאשה אינה חייבת למול את בנה כמו האיש אבל הרשות בידה ולא פסולה ולכך לק"מ מצפורה דהיא עשתה זאת מרצונה אבל הכא מקשה שפיר דע"כ מוכח דפסולה לגמרי דאל"כ רק דהקרא בא להורות דאינה חייבת למול זה כבר ממעטינן מאותו ולא אותה ולמ"ל קרא ואתה את בריתי תשמור אלא ע"כ מוכח דפסולה לגמרי למול וא"כ מקשה שפיר מצפורה. וממילא מיושב קו' התוס' הנ"ל דבלא קרא דאותו ולא אותה לא הי' מוכח דאשה פסולה למול דלא הוי ממעטינן מואתה את בריתי תשמור רק דאינה חייבת למול כמו האיש אבל אם רצונה למול רשאי לכך איצטרך אותו ולא אותה למעט דאשה אינה חייבת למול והשתא ע"כ ממעטינן מואתה את בריתי תשמור דאשה פסולה לגמרי. ואל תשיבני הרי מהאי קרא ממעטינן נמי גוי ובגוי ל"ש לומר כן דממעטי' רק לענין שאינו מחויב ז"א די"ל דהא דממעטי' גוי מהאי קרא היינו לפי האמת דכתיב אותו כו' וממעטי' מואתה את בריתי באשה נמי לפסול לגמרי וק"ל:

אות כג)

ויעש אברהם משתה גדול ביום הגמל את יצחק בנו במדרש ע"ז הפסוק איתא לעתיד יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים ואחר שיאכלו וישתו יתן כוס של ברכה לברך ויאמר אברהם אין אני ראוי לברך לפי שיצא ממני ישמעאל וכו' עד שיתן לדוד ויאמר לי נאה לברך שנאמר כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא. ותמוה למה לא נתן לדוד מיד. ונראה ליישב והסגנון יהי' כך דמחמת שאברהם אינו יכול לברך לכך יכול דוד לברך אבל אם נתנו לדוד מיד ל"ה יכול לברך משום חטא דהריגת אורי' עפ"מ דאיתא בע"ז דכ"ד ע"א פלוגתא אי יתרו קודם מ"ת בא או לאחר מ"ת בא והקשה התוס' למ"ד לאחר מ"ת הוי א"כ צפורה אשת משה לא באה אלא לאחר מ"ת ותקשי על הא דאמרי' בפ' הבא על יבמתו דס"ב ג' דברים עשה משה מדעתו והסכים הקב"ה על ידו וקחשיב פירש מן האשה ומאי קאמר הא לא היתה צפורה עמו ולכאורה יש להבין במאי פליגי ונראה דהני תנאי כהני תנאי דאיתא פלוגתא במס' יבמות דס"א ע"ב דב"ה סוברים שמי שאין לו בן ובת אינו מקיים מצות פו"ר וב"ש סברי אע"פ שאין לו בת רק בן יצא. ויש להקשות לב"ה איך

הסכים הקב"ה עם משה לפרוש מאשתו הרי לא הי' לו בת אלא ע"כ צ"ל דס"ל לב"ה דיתרו לאחר מ"ת בא נמצא דבאותו שעה שאמר לו הקב"ה ואתה פה עמוד עמדי עדיין לא היתה צפורה אצלו וב"ש סברי כאידך מ"ד ואיתא פלוגתא בש"ס זבחים קט"ז ח"א ב"נ מקריבין עולות ולא שלמים וח"א שלמים ועולות ומקשה הש"ס למ"ד עולות ולא שלמים הא כתיב ויקח יתרו עולה וזבחים ופירש"י עולות כמשמעו זבחים אלו שלמים הרי דהקריב נמי שלמים הניחא למ"ד יתרו לאחר מ"ת בא ולא הי' באותו זמן ב"נ אלא למ"ד יתרו קודם מ"ת בא מא"ל ומשני דאותו מ"ד דס"ל קודם מ"ת בא ס"ל כמ"ד ב"נ מקריב שלמים. כלל העולה למ"ד יתרו קודם מ"ת בא ב"נ מקריב שלמים ולמ"ד אחר מ"ת בא ב"נ מקריב עולות ולא שלמים ואיתא במפורשים ב' טעמים למה נענש איוב טעם א' משום שהקריב עולות ולא שלמים ועולה היא כולה כליל ולא נתן חלק לסט"א ולכך קטרגו עליו להביא עליו יסורים. טעם ב' כ' כדי לתקן חטא של תרח שעבד ע"ז ואיוב הי' גלגול תרח נמצא דלטעם הראשון דלכך נענש איוב משום שלא הקריב שלמים ע"כ צ"ל דב"נ מקריב שלמים ולטעם ב' י"ל דב"נ אינו מקריב שלמים רק הי מינייהו מוכח ולכאורה י"ל דמוכח דב"נ מקריב נמי שלמים דאיתא דורות הראשונים לא הי' עבודתן רק לכוכבים ולמזלות וכוונתם הי' לש"ש כי מגדולת העבד ניכר גדולתו של רבו ולפ"ז לא חטא תרח שעבד ע"ז ולמה באו יסורין על איוב וע"כ מטעם הראשון בשביל שלא הקריב שלמים ומוכח כמ"ד דב"נ מקריב שלמים אך כ"ז ניחא אי חולקין כבוד לתלמיד במקום רבו אזי לא חטא תרח כנ"ל אבל אי אין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב ל"ש הסברא מגדולת העבד ניכר גדולת רבו ושפיר חטא תרח. וזה ידוע שיש לדוד תירץ על הריגת אורי' משום דמורד במלכות הוי דאמר לי' אדוני יואב כו' וקרא ליואב אדוני בפני דוד אך א"א חולקין כבוד לתלמיד במקום רבו ל"ה מורד במלכות ואין לדוד תי' על הריגת אורי' ואיתא בב"ב דט"ז וה' ברך את אברהם בכל ח"א בת הי' לו ובכל שמה וח"א שעשה ישמעאל תשובה ונוכל לומר דפליגי בפלוגתת ב"ש וב"ה דמ"ד בת היתה לו ס"ל כב"ה שאינו מקיים מצות פו"ר אלא בבן ובת והוי שפיר לידת הבת ברכה טובה ואידך מ"ד ס"ל כב"ש אע"פ שאין לו רק בן מקיים פו"ר ומה היא הברכה בבת וע"כ ס"ל דבא לומר שעשה ישמעאל תשובה. ומעתה א"ש המדרש הנ"ל אלו נתנו מיד לדוד ל"ה יכול לברך בשביל חטא דאורי' וא"ל שהי' מורד במלכות דקרי לי' ואדוני יואב בפני דוד ז"א די"ל דחולקין כבוד לתלמיד במקום רבו אבל השתא דאברהם לא רצה לברך בשביל שיצא ממנו ישמעאל וקשה הא עשה תשובה דכתיב וה' ברך את אברהם בכל וצ"ל כאידך מ"ד דבכל היינו שנולדה לו בת ושמה בכל וע"כ כב"ה דאינו מקיים פו"ר עד שיהי' לו

בן ובת וקשה איך הסכים הקב"ה עם משה לפרוש מאשתו הא אכתי ל"ה לו בן וצ"ל דיתרו לאחר מ"ת הוי וא"כ י"ל כמ"ד דב"נ מקריב עולה ולא שלמים כנ"ל וקשה למה באו יסורים על איוב הרי שפיר עבד שלא הקריב שלמים רק עולה וע"כ כטעם הב' של המפורשים לתקן חטא תרח וקשה הא כוונתו הי' לש"ש דמגדולת העבד ניכר גדולת רבו וצ"ל דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום רבו ולכך חטא תרח בעבודת צבא השמים וא"כ ממילא לא חטא דוד בהריגת אורי' דשפיר הוי מורד במלכות בהא דקרי ליואב אדוני בפני דוד משום דאין חולקין כבוד לתלמיד במקום הרב והשתא שפיר אמר דוד לי נאה לברך ודוק:

לפרשת וירא ולפסח

אות כד)

בפסחים דף ד' מכדי בין לר"מ ובין לר"י שא חמץ אינו אסור אלא משש שעות ולמעלה וניבדק בשית וכ"ת זריזין מקדימין למצות נבדוק מצפרא דכתיב וביום השמיני וכו' ותני' כל היום כשר למילה אלא שזריזין מקדימין וכו' עיי"ש. והקשו המפורשים מאיזה קרא קא פריך אי מוישכם דעקדה דילמא ה"ט דלא הלך קודם צפרא משום דלעולם יצא אדם בכי טוב ויכנס בכי טוב ואי מקרא דסדום דכתיב וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם דבזה ל"ש דיצא בכ"ט דהא הי' במקום שבקי ורגיל הרי מזה ג"כ לא מוכח מידי דהא ילפינן מהאי קרא בברכות דכ"ו דאברהם תיקן תפלת שחרית מדכתיב וישכם אברהם בבוקר אל המקום אשר עמד שם ואין עמידה אלא תפלה דכתיב ויעמוד פנחס ויפלל ולכך לא מצי להקדים טפי מצפרא דלא יכול להתפלל שחרית בלילה אבל לעולם י"ל דזריזות הוא קודם צפרא. ונראה ליישב דבלא"ה יש להקשות בברכות דיליף מהאי קרא דאברהם תיקן שחרית ממ"נ היכי מוכח מיני' אי ס"ל לש"ס דוישכם הוא פי' תפלה א"כ למה צריך תו לאתוי' קרא דויעמוד פנחס ויפלל הא עיקר הלימוד מתיבת וישכם ואי ס"ל דמוישכם לא מוכח מידי רק מתיבת עמד ולכך מייתי קרא דויעמוד פנחס ויפלל הרי מזה ג"כ ליכא הוכחה דאשר עמד פירושו עמד מאתמול בערב כדמצינו באמת שעמד שם מאתמול דכתיב ואברהם עומד עליהם לשלחם ויבואו סדומה והי' בערב וכתיב ואברהם עודנו עומד לפני ה' א"כ אדרבה מוכח מזה דאברהם תיקן תפלת ערבית ולא שחרית. ונראה דהרמב"ם פ' בה' תפנה דמדאורייתא חייב אדם להתפלל פעם א' בתוך כ"ד שעות בלא תיקון אבות וזמן תפלה אינו קבוע מן התורה רק דאבות תיקנו ג' זמנים שחרית מנחה ערבית והנה לפ"ז א"א דזריזות הוא רק מצפרא אם האיר

היום חל עליו מצות תפלה מה"ת דהא זריזין מקדימין אך כ"ז אם לא התפלל כבר ערבית אבל אם התפלל ערבית כבר יצא ידי תורה ואין עליו חיוב רק מתקנת אבות. והשתא א"ש דודאי מוכח ממלת וישכם דלמה השכים א"ו לתפלה ומוכח דתפלת שחרית תיקן רק דהי' מקום לדחות מנ"ל דהוא תיקן דילמא לא התפלל ערבית ועכשיו התפלל תפלה המוטלת עליו מה"ת והתפלל בשחרית משום דזריזין מקדימין למצות וזריזות אינו רק מהשכמה לכך מייתי קרא אשר עמד שם וכו' דאיירי בערבית כמש"ל ואין עמידה אלא תפלה הרי דכבר התפלל ערבית ויצא ידי חובת התורה ולמה התפלל עוד הפעם בבוקר א"ו דאברהם תיקן תפלת שחרית. אמנם הא תינח א"א דהזריזות אינו אלא מצפרא אבל א"א דזריזות הוא טפי מצפרא הדקול"ד למ"ל הקרא אשר עמד כו' הרי מוישכם לחוד נמי מוכח דאברהם תיקן תפלת שחרית וא"ל דילמא התפלל תפלה המוטלת עליו מה"ת ז"א דאברהם בודאי הי' מן הזריזין ולמה המתין עד צפרא ולא התפלל מקודם צפרא בזריזות א"ו דכבר התפלל תפלה דאו' מקודם בזריזות והשתא התפלל מה שתיקן בעצמו וא"כ גם בלא קרא אשר עמד מוכח דתיקן תפלת שחרית אלא ע"כ דזריזות הוא רק מצפרא ולא מקודם לכך שפיר מייתי הקרא אשר עמד שם כנ"ל. ומעתה א"ש נמי הגמ' דפסחים הנ"ל וניבדק מצפרא דזריזות ל"ה טפי מצפרא דכתיב וישכם אברהם בבוקר הכוונה מקרא דסדום דכתיב אל המקום אשר עמד שם ואי ס"ד דזריזות הוא לפני צפרא קשה קו' הנ"ל דהא אברהם הי' בודאי מן הזריזין ובודאי התפלל כבר תפלה דאורייתא בזריזות והשתא התפלל בשחרית מה שתיקן בעצמו ולמ"ל אשר עמד שם הא מוישכם לחוד נמי מוכח דתיקן תפלת שחרית אע"כ מוכח דזריזות אינו אלא מצפרא כנ"ל והשתא שפיר מוישכם לחוד לא מוכח דדילמא התפלל תפלה המוטלת עליו מה"ת לכך איצטרך קרא אשר עמד שם להורות דאברהם תיקן תפלת שחרית כנ"ל ודו"ק:

פרשת חיי שרה

אות כה)

במדרש לא לנבונים עושר ולא ליודעים חן לא לנבונים עושר זה אברהם אע"פ שאומרים לו נשיא אלהים אתה בתוכנו אפ"ה אמר תנו לי אחוזת קבר ולא ליודעים חן זו שרה שאמרה גרש את האמה הזאת וכו' וירע הדבר בעיני אברהם ותמוה איך תליא זב"ז. ונראה ליישב בהקדם קו' הכ"מ על המ"מ שכ' על הרמב"ם פ"א מאישות שפסק כל הנושא פלגשים בלא כתובה וקדושין עובר על לא תהי' קדשה וקשה הא אמרי' בש"ס ב"מ אר"י א"ר דוד נשא פלגשים בלא כתובה דכתיב ויקח דוד פלגשים על נשיו מאי

פלגשים ומאי נשים אלא נשים בכתובה וקדושין ופלגשים בלא כתובה וקדושין ומשני אפשר דגירסת רבינו הי' בלא כתובה אבל קדושין בעי והקשה הכ"מ הא הרמב"ם פ' לקמן בפ"ד מה' מלכים דהדיוט אסור בפלגשים אבל מלך שרי לישא פלגשים וא"כ לק"מ מדוד דמלך הי'. ונראה דהרמב"ן הקשה אם מה"ת אסור להדיוט ליקח פלגשים והוא בכלל לא תהי' קדשה ומנ"ל היתר למלך ותי' דכתיב בנותיכם יהי' לרקחת ולטבחת ודרש המדרש דזהו פלגשים ולישנא מעליא נקיט וכן מורה לשון הרמב"ם בפ"ד מה' מלכים שכ' ויש לו לעשות הפלגשים טבחות כו' דכתיב ואת בנותיכם כו' ש"מ דמותר אך התינח א"א כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו אבל א"א מלך אסור בו קושי' הרמב"ן במק"ע. והשתא א"ש דודאי הרמב"ם ס"ל כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו ולכך מותר לישא פלגשים אך רב ס"ל דמלך אסור בו ושפיר מקשה המ"מ אליבא דרב דס"ל דאין חילוק בין מלך להדיוט הא כתיב וכו' ומשני שפיר אפשר דגירסת רבינו הי' אליבא דרב כנ"ל בלא כתובה אבל קדושין בעי וא"כ לא נעלם מהמ"מ דברי הרמב"ם דלקמן. ואיתא ברש"י חומש פלגשים חסר כתיב נשים בכתובה ופלגשים בלא כתובה וידוע דבן זונה אינו יורש כדין בנים ממש ואיתא במפורשים נשיא אלהים אתה בתוכנו פי' מלך ממילא בהא תליא א"א מלך אסור בו הוי ישמעאל בן זונה ולכך כדין עשתה שרה שאמרה גרש את האמה הזאת אבל א"א כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו קשה על שרה למה אמרה גרש את האמה א"ו מוכח דמלך אסור בו והשתא א"ש בל"ז לא מצי לפרש ולא ליודעים חן זו שרה שאמרה גרש האמה ז"א דדילמא כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו וא"כ באמת שלא כדין אמרה שרה גרש וכו' אבל השתא דאמר לא לנבונים עושר זה אברהם דאמר תנו לי אחוזת קבר ומוכח דמלך אסור בו וכדין עשתה שרה שאמרה גרש דהוי בן זונה ואפ"ה וירע בעיני אברהם ע"כ קאמר שפיר ולא ליודעים חן כנ"ל ודו"ק:

פרשת תולדות

אות כו)

ויבז עשו את הבכורה ויאמר הנה אנכי הולך למות וכו' ובמדרש איתא הכניס עמו כת של פריצים ואמר נאכל מדילי' וכו' עיי"ש ותמוה. ונראה בהקדם הגמ' ב"ב דקנ"ט שלחו מתם בן שמכר חלק בכורה בנכסי אביו ומת בנו מוציא מיד הלקיחות וזהו שקשה בד"מ אבוה מזבין ואיהו מפיק וכו' ופריך דילמא מצי אמר אנא מכח אבוה דאבא קאתינא וכו' עד אלא אי קשיא הא קשיא הי' יודע לו עדות בשטר קידם שנעשה חתנו ואח"כ נעשה חתנו הוא אינו מעיד על כ"י אבל אחרים מעידים וזהו שקשה בד"מ דמה לי הוא ומה לי

אחרים עיי"ש ובתוס' שם דחקו עצמם איך שייך האי דינא על הא דשלחו מתם בן שמכר וכו' ומפרשי תוס' דשלחי מתם דינם הללו ועל א' מהם נאמר זהו שקשה בד"מ והש"ס עצמו נסתפק על איזה מהן נאמר זהו שקשה בד"מ אך כ"ז איננו שוה לי ונראה דהרמב"ם פסק קורבא ע"י אב וכן ע"י אישות הוא דרבנן ולכאורה הוא נגד הש"ס דאיתא בש"ס סנהדרין כ"ח לא יומתו אבית על בנים אין לי אלא אב מנין שבן פוסל להעיד לאמו ת"ל אבות תרי זימני נמצא מוכח דקירבא ע"י אם דאורייתא כאשר כבר תמהו על הרמב"ם כל נושאי כליו. ונראה דהא דקאמר בש"ס דיתורא דאבות קאי נמי על אם היינו למ"ד בני בנים הרי הן כבנים וא"כ על ב"ב ל"צ קרא וע"כ צ"ל דיתורא דאבות לרבות בן לאמו משא"כ למ"ד ב"ב אינם כבנים י"ל דריבוי' דאבות קאי לרבות בן בנו דפסול לעדות וא"כ י"ל שפיר דקורבא ע"י אם ואישות דרבנן לפ"ז שפיר פסק הרמב"ם לדינא דפסקי' דב"ב אינם כבנים לכך פ' דקורבא ע"י אם דרבנן ואיתא בש"ס גיטין דף י' שטרא דחתים עלי' ישראל וכותי פי' הכותי חתום ברישא ואח"כ ישראל כשר דאי לאו דכותי כשר הוא ל"ה שבקי' ישראל למיחתם ברישא ופי' התוס' אע"ג דהוי רק ע"י עד א' מ"מ כשר כיון דמדאורייתא כותי כשר לעדות דגירי אמת הן עיי"ש. ולכאורה קשה לפ"ז מאי קאמר הש"ס לעיל וזהו שקשה בד"מ שהוא אינו מעיד על כ"י ואחרים מעידים הא הכא ג"כ ל"ה רק ס' דרבנן דהא נעשה חתנו קתני והוי קורבא ע"י אישות ולהרמב"ם הוי נמי דרבנן ולכך הוא לא מהימן על כ"י כמו גבי כותי אבל אם אחר מעיד אזי כשר דהא יש ע"א כשר שחתם על השטר וצ"ל דהש"ס דלעיל קאי למ"ד בני בנים הרי הם כבנים וממילא יתורא דאבות קאי על אם והוי קירבא דאם ואישות ד"ת ומקשה הש"ס שפיר רק מנ"ל להש"ס להקשות דילמא הני דשלחו מתם ס"ל ב"ב אינם כבנים כמ"ש הרמב"ם רק ז"א דהא קאמר הש"ס דמצי למימר אנא מכח אביה דאבא קאתינא דכתיב תחת אבותיך וכו' וא"כ ל"צ יתורא דאבות על ב"ב רק על קורבא דאם ואישות דהוי ד"ת ומקשה הש"ס שפיר מהא דיודע לו בעדות וכו'. והנה כבר מלתי אמורה בפ' ראה על הקרא כי יסיתך אחיך בן אמך וכו' שהקשיתי לפי שיטת הש"ס במכות ד"ה דר"י סובר מקיש ג' לב' מה שנים נמצא א' מהם קא"פ עדותן בטלה אף ג' ואפי' מאה כן ומקשה הש"ס שם אלא מעתה הרוג יציל ומשני כשהרגו מאחוריו וקשה לפ"ז איך משכחת כלל דין מסית דכתיב כי יסיתך בן אחיך או בן אמך ואם יש עדים בדבר הורגין גם המסית וזה א"א דכשמעידין שזה ניסת מאחיו הוי היא ג"כ עד בדבר והוי נמצא א' מהם קרוב או פסיל ועדותן בטלה והכא ל"ש לומר כתי' הגמ' שניסת מאחוריו. אמנם לשיטת הרמב"ם דקורבא ע"י אם דרבנן א"ש דבן אמך כתיב ול"ה כלל פסול מה"ת ולולא שיטת הרמב"ם צ"ל דלא כר"י

רק אפי' נמצא א' מהם קא"פ עדותן קיימת. והשתא א"ש המדרש הנ"ל ויבז עשו את הבכורה ויאמר הנה אנכי הולך למות פי' דסבר עשו אפי' כשימכור הבכורה יהא המכר בטל דהוי בן שמכר חלק בכורה בחיי אביו דאביו הי' חי ואנכי הולך למות ואתי' בני ויפקיעו מיעקב כמו ששלחו מתם דמצי אמרי אנא מכח אבוה דאבא קאתינא רק קשה דילמא ב"ב אינם כבנים ול"מ להפקיע הבכורה מיעקב לכך הכניס עמו כת של פריצים דפסולין לעדות וסבר דממ"נ יתבטל המכירה אי ב"ב הרי הם כבנים בלא"ה יתבטל כנ"ל ואי ב"ב אינם כבנים א"כ צ"ל דיתורא דאבות קאי על ב"ב שפסולין לעדות וא"כ י"ל כהרמב"ם דקירבא ע"י אם דרבנן וגם י"ל כר"י דאם נמצא א' מהם קא"פ עדותן בטלה ול"ק ממסית דשם הוי קורבא ע"י אם כנ"ל ולכך הכניס עמו כת של פריצים לחתום על השטר מכירה דאף כשיחתום יעקב עוד עדים כשרים אפ"ה יהי' פסול מכח נמצא א' מהם קא"פ ודו"ק:

אות כז)

ויאמר יעקב אל עשו מכרה כיום את בכורתך לי. ובמדרש איתא כל מעשיו של יעקב לא הי' אלא במכירה אפילו אשה שנשא לא הי' אלא ע"י מכירה שבשכר המעות שעבד אצל לבן ותמוה. ונקדים דברי הש"ס כתובות י"ט אר"י א"ר האומר שטר אמנה הוא זה אינו נאמן. דקאמר מאן אילימא דקאמר לוה פשיטא כל כמיני' אלא דקאמר מלוה תע"ב ומסיק אביי לעולם דקאמר מלוה וכגון שחב לאחרים וכדר"נ וכו' עיי"ש בתוס' ד"ה וכגון שחב לאחרים וא"ת ליהמני' במגו דאי בעי מחל לי' דהמוכר שט"ח לחברו וחזר ומחלו מחל ועי' בהרא"ש שהקשה ג"כ קו' זו. וקשה דהרא"ש לשיטתו לא מקשה מידי דפסק הא דאמר שמואל המוכר שט"ח וחזר ומחלו מחול ה"ד במכירת שט"ח דל"ה מכירה רק מדרבנן אבל באופן שהמלוה חייב לאחרים מדאורייתא כגון מדר"נ אין בידו למחול וא"כ לא מקשה הרא"ש מידי. ונראה דאיתא בש"ס ב"ב דקכ"ה בתוס' ד"ה לטעמייהו דבני מערבי כ' ר"ת לר"נ דס"ל בכור נוטל פי שנים בש"ח הוי מוחזק בין גבה קרקע ובין גבה מעות כו' עיי"ש וילי"ד לפיר"ת יהי' סותר סוגין דב"ב דקנ"ז דאמר ר"י נאמן אדם לומר זה בני בכור דכתיב יכיר יכירנו לאחרים וכו' ופריך למ"ל יכיר לא יהא אלא אחר אילו בעי למיתב לי' במתנה מי ל"ה יהיב לי' ומשני בנכסים שנפלו לו לאחר מכאן ומקשה לר"מ דס"ל אדם מקנה דשלב"ל יכיר למ"ל עיי"ש וזה הקשה רנב"י ולשיטת ר"ת לא מקשה רנב"י מידי לשיטתו דיש חילוק בין אי הבכור יורש בתורת מתנה או מתורת ירושת פי שנים כגון בשטרות שיש לו על אחרים ואביו מחול להו החוב לסוף זמן קבוע שקבע להם מתי יהי' המחילה ובתוך הזמן מת מלוה והשתא אי הבכור יורש

רק בתורת מתנה ובודאי כמו דמכירת שט"ח מדרבנן כך מתנה דמ"ש והוי כמו שנותן שט"ח לחברו וחזר ומחלו דמחול אבל אי יורש כדין בכור שיורש ממילא אין המחילה כלום דירושת פי שנים דאורייתא ובאופן זה ליתא לדשמואל כמ"ש, הרא"ש. ונראה דהתוס' במס' ב"ב דע"ו ע"ב בד"ה קני לך איהו כ' הטעם דמכירת שט"ח ל"ה מכירה אלא מדרבנן דכמו שהמלוה אינו יכול להקדיש השעבוד שיש לו דהקרקעות אינו ברשותו כך א"י להקנותם לאחרים והנייר בעצמו לא שוה כלום רק דרבנן תקנו דיכול להקנותו עיי"ש. אמנם כ"ז אליבא דרבא דס"ל בפ' כ"ש דבע"ח מכאן ולהבא הוא גובה ממילא א"י להקדיש רק שנשתעבדו לו ולפ"ז שפיר הוי מכירת שטרות דרבנן אבל לאביי דס"ל ב"ח למפרע הוא גובה יוכל להקדיש כמבואר בפ' כ"ש ולדידי' הוי מכירת שט"ח דאורייתא ולכאורה הני תנאי כהני תנאי מ"ד ב"ח למפרע הוא גובה דס"ל אדם מקנה דשלב"ל כר"מ ולכך כשגבה חובו אמרינן כיון שמקנה דשלב"ל ממילא למפרע אוקמי ברשותי' ומ"ד מכאן ולהבא הוא גובה ס"ל אא"מ דשלב"ל ולפ"ז מיושב הקו' על ר"ת דהא דיש חילוק בין מתנה לירושה מכח דמכירת שט"ח דרבנן היינו לדידן דס"ל אא"מ דשלב"ל ור"י עיקר קושיתו מקשה אליבא דר"מ כדאמר ולר"מ וכו' ולדידי' הוי מכירת שט"ח דאורייתא ולק"מ וגם הרא"ש מקשה שפיר דודאי לדידן יש חילוק כנ"ל אבל בכתובות דמשני אביי האי פירוקא כגון שחב לאחרים ולדידי' אף מכירת שט"ח דאו' ואפ"ה ס"ל לשמואל דיכול למחול דהא אביי ס"ל למפרע הוא גובה כנ"ל ומקשה הרא"ש שפיר ודוק. והשתא א"ש המדרש הנ"ל דלכאורה הוי המכירה שמכר עשו הבכורה ליעקב מכירה בטעות דאא"מ דשלב"ל דעדיין ל"ה ירושה בעולם רק לשיטת ר"מ דס"ל א"מ דשלב"ל א"ש ובלא"ה מוכח כר"מ דהא קשה במה קידש יעקב לרחל רק בשכר שיעבוד אח"כ והוי דשלב"ל וע"כ צ"ל כר"מ וזהו כוונת המדרש כל מעשיו הי' במכירה ר"ל במכירת דשלב"ל ודוק:

פרשת ויצא

אות כח)

איתא בזוהר ויצא יעקב מבאר שבע מבארה של שמיטה וזה תמוה ולתרץ זאת י"ל בהקדם פירש"י על הפסוק ויקח מאבני המקום שעשה לו גדר של אבנים שהי' מתיירא מחיות רעות ולהבין למה דוקא בבית אל פחד מחיות רעות ולא במקום אחר י"ל עפ"ד הגמ' ע"ז ד"ט דיעקב נולד בשנת ב' אלפים וק"ח לב"ע וכשבא אל לבן הי' בן ע"ז כדאי' במגילה ד"יד הרי קפ"ה לב"ע ואנן דקיי"ל כרבנן דשנת היובל אינו עולה לכאן ולכאן

עולה ע"פ חשבון מ"ג יובלות ול"ה שנים ושנת ל"ה ליובל היא שמיטה וזה ידוע דבאותו שעה שבירך יצחק ליעקב ושלח אותו לחרן הי' פסח כפירש"י על הפסוק שני גדיי עזים למה שנים א' לפסח וא' לחגיגה ואי' בתוספתא דשביעית בבית אל הי' הפירות קיימים באילנות עד אחרון של שביעית ואיזהו אחרון של שביעי' זהו פסח וא"כ החיות באות לשם ואוכלין הפירות ובזה יתורץ שפיר דברי הזהר ופירש"י הנ"ל ויצא יעקב מבאר שבע ר"ל כפי' הזהר מבארה של שמיטה דאותו שנה הי' שמיטה כחשבון הנ"ל וממילא ל"ה אוספין הפירות לבית ונשארו בשדה לכך במקום אחר ל"ה מתיירא מחיות רעות משום דל"ה פירות קיימים במק"א עד פסח משא"כ כשבא לבית אל דשם הפירות קיימים עד הפסח כדברי התוספתא הנ"ל ובאין החיות לשם ואוכלין לכך הי' מפחד שמה מחיות רעות וק"ל:

אות כט)

במדרש ר' אבא הלך לפני בהמ"ד שמע דקא קרי יניקא ויסע אברם מלוט אמר להם הזהרו בגחלת של ת"ח שגחלתן גחלי אש ולחושתן לחישת שרף שע"י שריבו לוט עם אברהם וגרם לו שיסע אברהם משם לכך כתוב בתורה לא יבא עמון ומואב בקהל ה'. והמדרש הזה אומר דרשוני. ונראה דאיתא בגין דחטא אדה"ר לכך כתיב לא יבא עמון ומואב בקהל ה' וגם זה תמוה. ונראה עפ"ד המפורשים שכתבו דלכך נענש לוט על שגרם שיסע אברהם משם ולמה באמת לא מחל אברהם ללוט וכ' דאי הוי מצער לי' במילי דעלמא הוי מחל לי' רק שציער לי' במילי דשמיא ודרשו פי' על פסוק ויחפרו באר מים חיים שאברהם הי' רוצה לתקן החיים היינו החטא של אדה"ר שגרם מיתה ורצה אברהם לתקנו והוא הי' מקלקל את הכל לכך ל"ה יכול למחול לו ולכך לא יבא עמון ומואב בקהל ה' והבן. אמנם קשה איך נוכל לומר דמטעם זה נענש הא כתיב בפירוש על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ובמים. ונ"ל והסגנון יהי' כך דעל טעם המפורשים לבד יש להם תירץ רק לפי שלא קדמו בלחם נסתר התי' דהנה המפורשים רוצים לומר דאדה"ר לא חטא באכילתו מעה"ד דכתיב כי תבא בכרם רעך ואכלת ואדה"ר הי' פועל בכרם ומותר לו לאכול ממנו אמנם המפורשים דחו זאת שהרי הקב"ה התנה עמו לכתחלה שלא לאכול והיכא שאומר לפועל בפירוש שלא לאכול אסור לאכול רק דקשה הא הגמ' למד ק"ו דחסימה אסור באדם משור מה שור שאי אתה מצוה להחיותו אתה מצוה על חסימתו דכתי' לא תחסו' שור בדישו אדם שאתה מצוה להחיותו דכתיב וחי אחיך עמך לא כ"ש שאתה מצוה על חסימתו ולפ"ז אכתי לא חטא אדה"ר. והשתא א"ש בל"ז הי' לו תירץ על שקלקל לפי שאדה"ר לא חטא כלל כנ"ל אבל מכח שלא קדמו בלחם ומים

ולא השגיחו על הא דכתיב וחי אחיך עמך שאתה מצוה להחיותו ולפ"ז נסתר הק"ו הנ"ל א"כ שפיר חטא אדה"ר דהרי התנה עמו הקב"ה שלא לאכול וא"כ הי' צריך לתקן חטא אדה"ר והוא קלקל לכך לא יבא וכו' כנ"ל. ועפ"ז מיושב המדרש הנ"ל כששמע ר"א הקרא ויסע אברם מלוט הי' קשה לו קו' המפורשים למה לא מחל לו אברהם וצ"ל כנ"ל דהי' מקלקל לי' במילי דשמיא ול"ה יכול למחול לכך אמר שפיר הזהרו בנחלתן של ת"ח שע"י מריבה שהי' ללוט עם אברהם וגרם שיסע אברם משם לכך כתיב לא יבא עמון ומואב בקהל ה' כנ"ל ודו"ק:

אות ל)

במדרש רגזו ואל תחטאו חמר דוד לפני ישראל אתם מחטיאין אותי ואמרתם שאני אסור לבא בקהל אף אתם אסורין מפני שנשא יעקב ב' אחיות בחייהן ותמוה איך תלוי זה בזה. ונראה דאיתא בש"ס יבמות דמ"ח ע"ב תניא מפני מה גרים בזמה"ז מעונין ויסורין באין עליהן מפני שלא קיימו ז' מצות בשעה שהי' בני נח א"ל ר' יוסי הלא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי אלא מפני ששהו עצמם להכניס תחת כנפי השכינה וכו' מאי קרא דכתיב גבי רות ישלם ה' פעלך וכו' אשר באת לחסות וכו' פירש"י שמהרת ולא איחרת לבא לכך לא בא עלי' יסורין ובתוס' הקשה ע"ז דהרי בת ס' שנה היתה רות כשנתגיירה ותי' דאותו היום נדרש בבהמ"ד הלכה זו מואבי ולא מואבית ול"ה יכולה להתגייר מקודם. וזה ידוע דרשעי הדור הי' אומרים שדוד אסור לבא בקהל משום שבא מרות המואבי' וצ"ל דלית להו הך דרשא מואבי ולא מואבית וממילא נסתר לסברתם גם תי' התוס' הנ"ל כמובן והדקל"ד למה לא נענשה רות אלא ודאי הטעם משום ז' מצות וקשה הא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי וצ"ל דליתא לדידהו האי דרשא. ואיתא במפורשים תירץ על הקושי' איך נשא יעקב שתי אחיות משום דהי' מגיירין וגר שנתגייר כקטן שנולד דמי. והשתא א"ש אתם מרגיזין אותי ואמרתם שאני אסור לבא בקהל מפני שאני בא מרות המואבי' וקשה הא באמת כתיב מואבי ולא מואבית א"ו דל"ל הך דרשא וקשה מפני מה גרים בזמה"ז מעונין וצ"ל משום ז' מצות שלא קיימו וקשה הא גר שנתגייר כקטן שנולד וצ"ל דל"ל האי דרשא א"כ אף אתם פסולין מפני שנשא יעקב ב' אחיות ול"ש תי' המפורשים הנ"ל וק"ל:

אות לא)

במדרש העוד לנו חלק ונחלה בבית אבינו הלא נכריות נחשבנו ומפרש המדרש ירושה שראוי לנו לירש מצד אמנו לאחר מיתת אבינו לא נטלנו כי מכרנו שמכרנו ליעקב בשכר עבודה ולא בכסף קדושין ותמוה ונראה ליישב בהקדם דברי הש"ס קידושין דמ"ז

ע"א אמר רב המקדש במלוה אינה מקודשת דמלוה להוצאה ניתנה נימא כתנאי דאתמר המקדש במלוה א"מ וי"א מקודשת מ"ל בהא קמפלגי מ"ס מלוה להוצאה ניתנה ומ"ס לאו להוצאה ניתנה ומשני ותסברא ושוין במכר שזה קנה ואס"ד מלוה לה"נ במכר אמאי קנה ע"כ. והרמב"ם פסק המקדש במלוה א"מ דמלוה לה"נ ובמכר פסק דקנה וכבר צוחו בזה קמאי דהוא נגד הש"ס הנ"ל ונראה ליישב ונקדים מה שהקשו תלמידי רשב"א דהש"ס דקידושין הנ"ל סותר לסוגי' דב"מ דמ"ז דאיתא שם אר"י ד"ת מעות קונות ור"ל אמר משיכה מפורשת מה"ת אמר רבא קרא מסייע לר"ל דכתיב וכחש בעמיתו בפקדון או בתשומת יד או בגזל וכו' תשומת יד כגון שיחד לו כלי להלואתו וכו' וכי אהדרי קרא כתיב וכו' ואלו תשומת יד לא אהדרי לאו משום דמחסרי משיכה והקשה תלמידי הרשב"א דילמא לעולם מעות קונות ד"ת והא דלא אהדרי קרא ה"ט משום דהוי כמו לקח דבר אחד במלוה דל"ק דמלוה להונ"ת. והב"י כ' די"ל דמכאן היתה הוכחת הרמב"ם הך פיסקא הנ"ל וזהו דוחק מאוד אמנם י"ל כ"ז בחדא מחתא ומקודם נתרץ מה שקשה על הרא"ש וטור דפסקו המקדש אשה במשכון שיש לו עלי' מלוה מקודשת אע"פ שלא נתן לה המשכון מ"מ מקודשת בשעבוד שיש לו עלי' עיי"ש והקשו המפורשים א"כ הול"ל במלוה לחוד ג"כ דמקודשת בשעבוד שיש לו עלי'. ונראה דאי' פלוגתא בש"ס ב"ב ד' קע"ה ע"ב ר"י ור"ל ס"ל שעבודא דאורייתא ושמואל ס"ל שעבודא ל"ד ומסקינן אפילו א"א שעבודא דאורייתא חל השעבוד דוקא על הקרקע ולא אמטלטלין ומש"ה פסקי' מטלטלי דיתמי לא משתעבדי לבע"ח. והנה ידוע דפסקינין דאין האשה מקודשת בקרקעות ולפ"ז לכאורה קשה מאי מקשה הש"ס ותסברא ושוין במכר שזה קנה בשלמא קידושין א"מ במלוה משום דלהוצאה ניתנה ובשעבוד ג"כ א"מ משום דאמטלטלין לא חל שעבודא ובקרקעות בלא"ה ל"מ מקדש משא"כ במכר דשעבודא דאו' על הקרקע לכך קנה וצ"ל דקושי' הגמ' על רב לשיטתו דס"ל שעבודא ל"ד והוא אמר המקדש במלוה א"מ ולדידי' אין חילוק בין קידושין למכר ושפיר פריך ותסברא וכו' משא"כ הרמב"ם דפסק להדי' שעבודא דאורייתא שפיר פסק במלוה א"מ ובמכר קנה כנ"ל והשתא מיושב קו' תלמידי רשב"א הנ"ל דסוגי' דב"מ אזלי אליבא דר"י ור"ל דס"ל שעבודא דאו' א"כ הוכיח הש"ס שפיר מדלא אהדרי קרא לתשומת יד דמשיכה ד"ת וא"ל דהוי כמו קנה ד"א במלוה ז"א דהא לדידהו אף דאינה מקודשת במלוה אפ"ה במכר קנה כנ"ל. ולפ"ז פסק הרא"ש שפיר דמקודשת במשכון שיש לו עלי' מלוה דאז ודאי השעבוד חל אפי' אמטלטלין משא"כ בלי משכון לא חל השעבוד על המטלטלין רק אקרקעות ובקרקעות א"מ כנ"ל ודו"ק. והנה לעיל הבאתי דלמ"ד שעבודא ל"ד אין גובין מהיתומים כלום

וזה ידוע דלשיטת רב דהמקדש במלוה א"מ משום דלהוצאה ניתנה ממילא גם במקדש בשכר פעולה א"מ מה"ט. והשתא א"ש דרחל ולאה הי' טוענין ממ"נ הלא נכריות נחשבנו שלא נטלנו הירושה מאמנו לאחר מיתת אבינו מיורשין של אבינו ובע"כ צ"ל הטעם משום דשעבודא ל"ד ולכך אין גובין מהיתומים ולפ"ז גם המקדש במלוה ובשכר פעולה א"מ וא"כ הלא מכרנו בלא כסף קידושין רק בשכר פעולה נתקדשנו ליעקב וא"מ ואת"ל דאבינו קידש אותנו שפיר בשכר פעולה משום דשעבודא דאורייתא א"כ הי' לנו לירש חלקנו המגיע לנו ודוק:

אות לב)

במדרש אמר יעקב ללבן אם יש לך תירץ על הבנות אין לך תירץ על צאנך ואם צאנך אתה מבקש אין לך תירץ על בנותיך כי זה עשרי' שנה אנכי בביתך י"ד שנים בשתי בנותיך וששה שנים בעד צאנך וכו' ותחלף את משכורתי עשרת מונים. וקשה למה צריך יעקב ליתן לו חשבון באריכות י"ד שנים וכו' וששה שנים וכו' הול"ל בקיצור זה עשרים שנה ודיו. ונראה דאיתא בש"ס ע"ז דף ט' יעקב נולד בשנת ב' אלפים וק"ח שנים לב"ע וכשבא אל לבן הי' בן ע"ז שנים כדאי' בש"ס מגילה די"ד נמצא ק"ח וע"ז עולה קפ"ה שנים ואי' פלוגתא בש"ס ר"י ורבנן ר"י סבר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן ורבנן סברי שנת נ' הוא יובל ושנת נ"א הוא שנה ראשונה לשמיטה. ואי' בטור חו"מ שכירות משמט אם ימי השכירות בשנת היובל נמצא ב' אלפים וקפ"ה שנים אליבא דרבנן עולה ע"פ חשבון מ"ג יובלות ול"ה שנים ואליבא דר"י עולה הנך ב' אלפים וקפ"ה מ"ד יובלות וכ"ט שנים. והשתא א"ש דיעקב אמר ללבן ממנ"פ אין לך תי' על שניהם אם יש לך תי' על בנותיך דאתה סובר כרבנן כנ"ל א"כ הרי באתי בתוך ל"ה שנים ליובל הרי ה' שמיטות ועבד י"ד שנים בשביל בנותיו הרי ז' שמיטות נמצא כלו שנות הבנות ביובל והיובל משמט השכירות דבנות אבל אין לך תי' על צאנך דהא הוה שנה אחר היובל ואם אתה סובר כר"י הרי באתי בשנת כ"ט ליובל וי"ד שעבד בשביל בנותיו ושש שנים בעד הצאן הרי מ"ט והוי ג"כ יובל ומשמט שכירות דצאן אבל אין לך תירץ על הבנות דשנות הבנות כלו בתוך היובל דכ"ט וי"ד הרי מ"ג ול"ה אז יובל וטען יעקב ממנ"פ ודו"ק:

אות לג)

הפעם אודה את ה' וקשה למה אמרה לאה הפעם אודה דוקא כשנולד יהודה ולא קודם ונראה עפ"ד הגמ' ברכות דל"ג דנחית קמי' דר"ח אמר האל הגדול הגבור והנורא וכו' א"ל ר"ח סיימתא לכולא שבחא דמרי' ר"ל דאסור לשבח הקב"ה יותר מדאי שמא יאמרו שסיים שבחי' דמרי' ואיתא בש"ס עירובין די"ח מקצת שבחו של אדם אומרים לו בפניו

וכולו שלא בפניו נמצא א"א דהקב"ה שורה למטה ג"כ אזי רשאי לשבח אותו משום דהוי בפניו ול"ה אלא מקצת שבחו אבל א"א דהקב"ה הוא רק למעלה אזי אסור להרבות בשבחים כדי שלא יאמרו סיימתא וכו' ואי' במפורשים ז' רשעים הי' מאדם עד אברהם והם גרמו שהשכינה עלה עד לרקיע השביעי וז' צדיקים הי' מאברהם עד יהודה והם החזירו את השכינה למטה נמצא קודם שנולד יהודה ל"ה רשאין להרבות בשבחו של הקב"ה מטעם הנ"ל דהוי שלב"פ אבל משנולד יהודה והשרה שכינתו על הארץ אזי מותר להרבות בשבחים להקב"ה והא"ש בשעה שנולד יהודה וירדה השכינה למטה כנ"ל אמרה שפיר הפעם אודה את ה' ר"ל שתוכל להרבות בשבחים ולא קודם כנ"ל והבן:

פרשת וישלח

אות לד)

בש"ס חולין דצ"א ע"ב עה"פ ויאמר שלחני כי עלה השחר וכו' מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה עד עכשיו מסייע לי' לר"ח דאמר ר"ח ג' כתות של מה"ש אומרים שירה בכל יום ותמוה איך הוא סייעתא מכאן ונראה דאיתא בש"ס בר"ה ויוהכ"פ אין אומרים הלל משום דספרי חיים וספרי מתים פתוחים לפניו ובתוס' שם רצו להוכיח דמלאכים אומרים שירה אף בר"ה ויוהכ"פ מדלא קאמר הש"ס דמלאכים אין אומרים שירה וממילא נשמע דגם ישראל אין אומרים א"ו דמלאכים אומרים ולכך שפיר קאמרי' בר"ה ויוהכ"פ והחיות ישוררו עיי"ש והרשב"א כ' למה אין אומרים הלל בר"ה ויוהכ"פ אי משום דספרי חיים וספרי מתים מונחים לפניו אדרבה צדקה הוא שצדיקים נחתמים לאלתר לחיים ואי משום ספרי מתים הא באבוד רשעים רנה אלא משום דלכתחל' צדיקים בעת צרה נינהו משום דבתחלת הדין מתיראין עכ"ל ולכאורה י"ל קו' הרשב"א עפ"מ דאי' בשעה שמצרים היו טובעין בים בקשו מה"ש לומר שירה אמר הקב"ה מעשה ידי טובעין בים ואתם אומרים שירה ופריך והכתיב באבוד רשעים רנה ומשני כדמצינו בחורבן בהמ"ק דהוא אינו שש אבל אחרים משיש ולפ"ז י"ל דלהכי אין אומרים שירה בר"ה משום דספרי מתים פתוחי' לפניו והוא אינו שש אך י"ל דלהרשב"א לא ניח' לי' בזה דאי מה"ט א"כ גם המלאכים ל"ה להם לומר שירה כמו בטביעת מצרים שלא אמרו שירה מה"ט. ואיתא במדרש דמעשה יעקב שנאבק עם המלאך הי' ביוהכ"פ והוא הסימן דבזה היום אנו נוצחין את השטן ויוצאים בדימוס והשתא א"ש דבל"ז ה"א דלכך בר"ה ויוהכ"פ אין אומרים הלל מטעם דהוא אינו שש וא"כ גם המלאכים אין אומרים שירה כמו בטביעת מצרים אבל השתא דקאמר המלאך הגיע זמני לומר שירה ובו ביום הי'

יוהכ"פ א"כ מוכח דבר"ה ויהכ"פ נמי אומרים המלאכים שירה ושפיר קאמר מסייע לי' לר"ח דאמר דהמלאכים אומרים שירה בכל יום ויום ר"ל אפי' בר"ה ויוהכ"פ כדעת התוס' ודו"ק:

אות לה)

הרמב"ם פסק האוכל מגהנ"ש של נבילה או של עולה חייב שתים וכ' הרשב"א אע"ג אב"ג בנו"ט מ"מ מדאחשבי' רחמנא אכילה לענין גיד אחשבי' נמי לענין נבילה או קדשים. אמנם תמהו עליו דזה נגד סוגי' הש"ס חולין פ"ט ר"פ גהנ"ש דמסיק הגמ' אלא קסבר אב"ג בנו"ט ובמוקדשין איסור גיד איכא איסור מוקדשין ליכא. ונלע"ד ליישב ונקדים ליישב גם מה שהקשו חכמי לוניל על הרמב"ם דפסק אב"ג בנו"ט ופסק גהנ"ש מותר בהנאה וזה נגד סוגי' הש"ס דפסחים כ"ב דפריך לר"א מגהנ"ש דכתיב לא יאכלו ותנן שולח אדם ירך לנכרי ומשני כשהותרה נבילה היא חלבה וגידה הותרה ופריך הניחא למ"ד יב"ג בנו"ט אלא למ"ד אב"ג בנו"ט מא"ל ומשני מאן שמעת לי' ה"ס ר"ש לר"ש ה"נ דאסור עיי"ש ואיך מזכה הרמב"ם שטרא לבי תרי. ונראה דאיתא בש"ס ע"ז דס"ז ע"ב לר"ש דס"ל נטלפ"ג מותר מ"ט דתני' ל"ת כל נבלה לגר אשר בשעריך תתננה הראוי' לגר קרוי' נבילה שא"ר לגר אינה קרוי' נבילה והרמב"ם בפ"ז ממא"ס פסק האוכלין אסורין אינו חייב עליהם עד שיאכל דרך הנאתן חוץ מבב"ח וכלאים כיצד וכו' עירב דברים מרים כגון ראש ולענה לתוך יי"נ או אכל מאכל איסור לאחר שהסריח והבאיש פטור מדבר זה למדנו דנטל"פ מותר וס"ל להרמב"ם הטעם דהוי שלכדה"נ וצריך להבין למה בחר הרמב"ם טעמא אחרינא. ונראה דק"ל להרמב"ם קו' התוס' בבכורות כ"ג דאמרי' ר"י ור"פ פליגי אי טומאת נבילה צריך שיהא נפסל כ"כ מאכילת כלב או מאכילת אדם וטעמא דר"פ דכתיב לגר אשר בשעריך תתננה מידי דחזי' לגר קרוי' נבילה ור"י סבר למעוטי סרוחה מעיקרא והקשו התוס' שם א"כ לר"י נטל"פ אסור ובע"ז אמרי' דס"ל נטל"פ מותר ורצו התוס' לחלק בין אכילה לטומאה ודוחק הוא דהא מחד קרא ילפי' תרווייהו ואיך נחלק ביניהם ולתרץ זאת י"ל דס"ל להרמב"ם דבאמת ר"י לא יליף מנבילה דשם מיירי בסרוחה מעיקרא והא דנטלפ"ג מותר משום דהוי שלכדה"נ ור"י לטעמי' אזיל דס"ל בפסחים דכ"ז דכל איסורין שבתורה אין לוקין עליהם אלא דרך הנאתן וז"פ. אך לפ"ז צריך להבין למה לא נקיט הש"ס לר"ש הטעם דשלכדה"נ ונראה דהש"ס ס"ל דבע"כ לר"ש לא ס"ל הטעם דשלכדה"נ דהתוס' כ' שם למ"ד לא אסרה תורה אלא קדרה בת יומא געולי נכרים דכ"ר למ"ל כיון דכבר כתיב משרת לטכע"ק כו' ותי' דגם ר"ש מודה דקדרה בת יומא א"א דלא פגמה, פורתא רק דפגם זוטא הוא

עיי"ש וא"א דטעמי' דר"ש דנטלפ"ג מותר משום דהוי שלכדה"נ קשה קו' התוס' הנ"ל וא"ל דגם ר"ש מודה בזה דפגמה קצת דמה בכך הא זה הוי עכ"פ דרך הנאתן דהא מבשלין בכל קדרה ב"י א"ו דטעמי' דר"ש משום דחזי' לגר קרוי' נבילה וכיון דהתורה קפדה שלא יהא נפסל מאכילת אדם ה"א דגם בפגם זוטרא שנפגם קצת מאכילת אדם יהא מותר לכך איצטרך קרא דאסור כנ"ל. והנה מ"ש הרשב"א דלהכי מחייב הרמב"ם שתים באוכל גהנ"ש של נבילה או של עולה אף דאב"ג בנו"ט משום דאחשבי' לענין גיד אחשבי' נמי לענין נבילה זה שייך רק אי אמרי' דנטלפ"ג מותר משום דהוי שלכדה"נ וא"כ בגיד דדרך הנאתן בכך שפיר י"ל מדאחשבי' רחמנא אכילה לענין גיד משום דהוי כדה"נ אחשבי' נמי לענין נבילה אבל א"א הטעם דכל שא"ר לגר אינו קרוי' נבילה א"כ אף דהתורה חייבה על גיד מ"מ ליכא איסור נבילה דהא אין בנו"ט וא"ר לאדם וכל שא"ר לגר אינו קרוי' נבילה ול"מ חשיבותו למיקרי' נבילה, ולפ"ז קשה לכאורה מאי פריך הש"ס בפסחים אלא למ"ד אב"ג בנו"ט מא"ל ופי' התוס' דל"ש לומר כשהותרה וכו' הרי א"א הטעם דנטלפ"ג מותר משום דהוי שלכדה"נ א"כ כל גהנ"ש של נבילה לוקה שתים מטעם אחשבי' כנ"ל והרי הוא בכלל נבילה ושפיר י"ל כשהותרה וכו' וצ"ל דהש"ס פריך אליבא דר"ש דס"ל הטעם דנטלפ"ג מותר משום דא"ר לגר וע"ז ל"מ אחשבי' כנ"ל ול"ש לומר כשהותרה וכו' ובזה מדויק תי' הגמ' מאן שמעת לי' האי סברא ר"ש לר"ש ה"נ דאסור ותמהו המפורשים הרי גם ר"י ב"ב ס"ל אב"ג בנו"ט ולקמן דצ"ט מסיק דהילכתא דאב"ג בנו"ט ולהנ"ל א"ש דהכא קו' הגמ' לא יתכן רק לר"ש לשיטתו דס"ל הטעם דא"ר לגר כנ"ל לכך משני שפיר לר"ש ה"נ דאסור בהנאה. ולפ"ז א"ש פסק הרמב"ם דאף דפסק אב"ג בנו"ט מ"מ שפיר פסק דגהנ"ש מותר בהנאה דלשיטתו אזיל דס"ל הטעם דנטלפ"ג משום דהוי שלכדה"נ וממילא י"ל הסברא דאחשבי' וחייב שתים באוכל גהנ"ש של נבילה ושפיר י"ל כשהותרה וכו' משום דהוי בכלל נבילה מכת אחשבי' וסוגית הש"ס בפסחים דמסיק דאי אב"ג בנו"ט גה"נ אסור בהנאה הוא רק לר"ש לשיטתו כנ"ל וכמו כן סוגית הש"ס ר"פ גהנ"ש דמסיק דאי אב"ג בנו"ט איסור מוקדשין ליכא יש לומר דאזלי אליבא דר"ש ודו"ק:

לפרשת וישב ולחנוכה

אות לו)

בשבת דכ"ב ע"א דרש רנב"מ משמי' דרב תנחום נר חנוכה שהניחו למעלה מכ' אמה פסולה כסוכה וכמבוי ואמר ר"ת מ"ד והבור רק אין בו מים מים אין בו אבל נחשים

ועקרבים יש בו. ותמוה האיך תלוי הסמיכות זב"ז ולקשר המאמרים נ"ל עפ"מ דאיתא עוד שם רב אמר אין מדליקין מנר לנר ושמואל אמר מדליקין מנר לנר יתיב האי מרבנן ואמר טעמא דרב משום בזוי מצוה וחד אמר משום אכחושי מצוה מתיב רב ששת מחוץ לפרוכת העדות יערוך וכי לאורה הוא צריך וכו' אלא עדות הוא לבאי עולם שהשכינה שורה בישראל מאי עדות זו נר מערבי שהי' נותן בה שמן כמדת חברותי' וממנה הי' מדליק ובה הי' מסיים וכו' עיי"ש ויש להקשות למה לא מקשה ממתני' דאיתא בהדיא במס' תמיד דל"ג שהי' מדליק מנר מערבי ולמה מקשה מברייתא. ונ"ל דהנה י"ל ב' פי' על הפסוק דמחוץ לפרוכת יערוך די"ל דמצוה דוקא להדליק מנר מערבי ולא ממקום אחר ולפ"ז לא מקשה הש"ס מידי דבנר מערבי איכא קפידא וא"א בענין אחר אבל בנ"ח אפשר בע"א ולכך אין מדליקין מנר לנר ופי' אחר י"ל דרשות הוא ולא עיכוב ופריך הש"ס שפיר ולכאורה יש להוכיח כפי' השני דאי נימא דאיכא קפידא קשה האיך קתני בברייתא דנתן בה שמן כמדת חברותי' איך הי' סומך על הנס דילמא יכבה הנר מערבי ג"כ ולא יהי' לו ממה להדליק דהא אין סומכין על הנס א"ו כפי' שני דאין קפידא ולק"מ ולפ"ז א"ש דממתני' דתמיד לא הי' יכול להקשות דה"א דגבי מנורה איכא קפידא ולק"מ כנ"ל אבל בברייתא דקאמר ונתן בה שמן כמדת חברותי' א"כ מוכח כפי' שני כנ"ל ומקשה הש"ס שפיר ודו"ק. אך כ"ז הוא למ"ד הדלקה עושה מצוה שפיר מקשה הש"ס אבל למ"ד הנחה עושה מצוה לא מקשה מידי דבמנורה הדלקה עושה מצוה כפירש"י ותוס'. ואיתא בזוהר והבור רק וכו' אבל נחשים ועקרבים יש בו אע"פ דכוונת ראובן הי' להציל את יוסף ולמה השליכהו אל הבור הזה אלא בטוח הי' דיעשה לו נס אע"פ שאין סומכין על הנס אבל היכא דשכינה שרי' שפיר דמי וביוסף כתיב וה' עמו מש"ה הי' מובט' בו שיעש' לו נס. ולפ"ז לא מקש' הש"ס מידי ממנור' די"ל כנ"ל דבמנור' איכ' קפיד' וא"ל דא"כ איך הי' סומך על הנס ז"א משום דהתם שכינה שרי' ושפיר סומכין על הנס. ואיתא בתוס' ד"ה נ"ח שהניחו כו' פסולה וא"ת הול"ל ימעט כמו גבי מבוי וי"ל דלא רצה להאריך ולמימר יכבה וימעיטנה ויחזור וידליקנה דלמעטה ולהניחה כשהן דולקין א"א דהדלקה עושה מצוה וכו' עיי"ש. והשתא א"ש סמיכות המימרות נ"ח שהניחו למעלה מכ' אמה פסולה וקשה קו' התוס' אמאי לא תני ימעט וצ"ל כתי' כנ"ל וא"כ מוכח דהדלקה עושה מצוה וקשה לרב ממנורה וא"ל כנ"ל דהתם איכא קפידא ז"א כנ"ל דהא אין סומכין על הנס מש"ה קאמר מ"ד והבור רק אין בו מים וכו' וקשה כנ"ל איך סמך על הנס וצ"ל דהיכא דשכינה שרי' סומכין על הנס א"כ לק"מ ממנורה כנ"ל ודו"ק:

ובד"א י"ל עפ"מ דאיתא בש"ס שם דכ"ד חצר שיש לו ב' פתחים צריכים ב' נרות דילמא איכא דמעיין בהא וכו' וחיישינן לחשדא ומייתי ראי' ממתני' דפיאה. ולכאורה יש להוכיח כן מן הקרא דכתיב למען הציל אותו מידם למה כתבו רחמנא אע"כ דחיישינן לחשדא. ואי' בתוס' רפ"ק דעירובין איך שייך גבי נ"ח פסולה וי"ל דלא מצי למיתני ימעט דה"א כמו שהן דולקות וז"א דאפי' למ"ד הנחה עושה מצוה חיישינן לחשדא. והשתא א"ש הסמיכות נ"ח שהניחו וכו' פסולה וקשה קו' התוס' וצ"ל כתירוצם דחיישי' לחשדא ומנ"ל זאת לכך מייתי והבור רק אין בו מים וע"כ מוכח דחיישי' לחשדא ודוק היטב:

פרשת מקץ

אות לז)

ויהי מקץ שנתים ימים במדרש זש"ה קץ שם לחושך קץ נתן ליוסף כמה שנים יהי' באפילה ומפני ששם מבטחו באדם נתוסף לו ב' שנים שנאמר אשרי הגבר אשר שם מבטחו בה' ותמוה. ונ"ל בהקדם ד' הגמרא ב"ק דנ"ד ע"ב שאל ר"ח את רחב"א מפני מה דברות הראשונות לא נאמר בהן כי טוב ובד"א נאמר כי טוב א"ל עד שאתה שואלני למה נאמר וכו' שואלני אם נאמר בהן כי טוב וכו'. קו' העולם מפורסמת מה הי' ספיקו של ר"ח נייתי ספר ונחזי. וליישב זאת נקדים עוד מה דאיתא כל דיבור שיצא מפי הקב"ה לטובה אפי' על תנאי אינו חוזר ולפ"ז קשה איך נאמר בדברות למען יאריכון ימיך הא אפי' לא יקיימו נמי יאריכון ימים דאפי' ע"ת אינו חוזר וי"ל עפ"מ דאיתא בש"ס דשבת דק"ה כל המתעצל בהספידו של חכם ראוי לקברו בחייו שנאמר ויקברו אותו וכו' מצפון להר געש מלמד שרגש עליהן ההר להורגן אח"כ איתא כל המתעצל בהספידו ש"ח אינו מאריך ימים איתביה ר"ח לר"י ויעבדו העם את ה' כל ימי יהושע וכל ימי הזקנים אשר האריכו ימים וכו' א"ל בבלאי ימים האריכו שנים לא האריכו ופריך א"מ דכתיב למען ירבו ימיכם ה"נ נימא ימים ולא שנים ומשני ברכה שאני. נמצא מוכח דימים תרתי משמע די"ל ימים ולא שנים וי"ל ימים היינו שנים ולפ"ז לק"מ מכיבוד דכתיב למען יאריכון ימיך דאם אינו מקיים כיבוד או"א אז הפי' של יאריכון ימיך היינו ימים ולא שנים ומעתה יש לתת טעם לשאלת ר"ח למה לא נאמר בדברות הראשונות כי טוב די"ל הואיל והקב"ה בעצמו אמרן ואפי' ע"ת אינו חוזר אבל בד"א שפיר נאמר למען ייטב היינו אם נקיים כי משה ע"ת אמרן. אך בזה אי' ב' דעות במפורשים אי דברות אחרונות נמי הקב"ה אמרן בעצמו או רק משה אמרן ומעתה לאותו דעה דס"ל דמשה אמרן שפיר לק"מ שאלת ר"ח די"ל כנ"ל אבל לדעה אחרת דס"ל דד"א נמי הקב"ה אמרן נסתר תי' זה ושאלת ר"ח במק"ע.

ולפ"ז י"ל דזה שהשיב לו רחב"א עד שאתה וכו' שואלני אם נאמר בהן כי טוב ר"ל אם נאמר מפי הקב"ה בעצמו דילמא כאידך דעה דמשה אמרן ולכך שפיר כתבו בד"א למען ייטב לך משא"כ בד"ר דנאמרו מפי הגבורה כנ"ל ומעתה א"ש דגם רחב"א ידע דנאמר בהן כי טוב רק דספיקו הי' כנ"ל ולפ"ז א"ש המדרש הנ"ל דלכאורה קשה איך נתוסף ליוסף ב' שנים להיות בבית הסוהר לפי דרש הקרא קץ שם לחושך ואיך שינה הקב"ה מטובה לרעה אך י"ל דודאי מתחלה נגזר עליו להיות יו"ד שנים וב' ימים ואח"כ כשסרח ושם מבטחו באדם נהפך הב' ימים לב' שנים וזה כוונת המדרש ויהי מקץ שנתים ימים וקשה למה אמר כפל לשון שנתים ימים א"ו כנ"ל דנהפך מימים לשנים ושפיר קאמר זשה"כ קץ שם לחושך כו' דבל"ז אינו מובן דרשת הקרא דקץ שם לחושך דאיך שינה הקב"ה מטובה לרעה אבל השתא א"ש כנ"ל ודוק:

פרשת ויגש

אות לח)

בש"ס דב"ב ד' קמ"ג ההוא דאמר נכסי לבניי והו"ל ברא וברתא מאי מי קרי אינשי לחד ברא בניי (וא"כ הבת אינה יורשת כלום) א"ד לא קרי וכו' (ויורשת הבת ג"כ מדאמר בניי) ת"ש ובני דן חושים ש"מ דקרי אינשי לחד ברא בניי ובתוס' ד"ה ובני דן חושים הקשו הא בן יורש מדאורייתא ולמ"ל למימר כלל נכסי לבניי אי לאו דדעתי' ג"כ על הבת. ומקשין העולם למה המתין התוס' בקו' זו עד דפשיט לי' ובני דן חושים הלא תיכף על בעל האיבעי' הו"ל להקשות קושיתם. ונ"ל בטו"ט בהקדם הש"ס בכורות דמ"ח ילדה שני זכרים כאחד וא"י איזה מהן הבכור חייב האב ליתן ה' סלעים לכהן דחד מנייהו ודאי בכור מת האב הם פטורים דכל חד מדחי' לי' לחברי' דברי ר"מ ר"י אומר נתחייבו הנכסים במאי קמפלגי ומסקי' דר"מ סבר האחין שחלקו מחצה יורשין ומחצה לקוחות ומלוה ע"פ גובה מן היורשים ולא מן הלקוחות וחמש ולא חצי חמש ור"י לא סבר כרב אסי ורב פפא עיי"ש. והקשוה כל הפוסקים דא"כ לא מצינו ידינו ורגלנו בבהמ"ד דאנן פסקי' האחין שחלקו לקוחות הן וגם פסקי' דמע"פ גובה מן היורשין ולא מן הלקוחות ואיך פסקי' נתחייבו הנכסים. ונראה דאיתא פלוגתא בש"ס אי שיעבודא דאורייתא או ל"ד דלמ"ד שד"א מע"פ גובה אפי' מן הלקוחות רק משום פסידא דלקוחות תקנו חכז"ל דלא לגבו ולמ"ד של"ד מצד הדין אפי' מן היורשין לא לגבי רק שלא תנעול דלת בפני לוין א"כ היכא דל"ש נעילת דלת מוקמי' אדאורייתא ולפ"ז ר"מ לשיטתו אזיל דאית לי' בפירוש של"ד רק מתק"ח גובה מן היורשים משום נעילת דלת וגבי בכור ל"ש נ"ד

אוקמי' אדינא דאורייתא אבל לדידן דפסקי' שד"א שפיר פסקי' דנתחייבו הנכסים. והנה בהך פלוגתא מחולקי' גם הראב"ד ור"י הלוי ז"ל לענין אי מלוה ע"פ טריף ממתנת ש"מ דהראב"ד פסק דמע"פ לא טריף ממתנת שכ"מ דשלד"א ואין חילוק בין מכר למתנה והר"י הלוי פסק דמע"פ טריף ממתנת ש"מ דס"ל שד"א א"כ מדאו' טריף אפי' מלקוחות רק דחכמים תקנו משום פסידא דלקוחות דלא לגבי אבל גבי מתנה ל"ש זה והדרי לדינא דאורייתא. והנה לכאורה אינו מובן קו' התוס' למה אמר בלשון מתנה הלא הבן יורש מה"ת דילמא מיירי שהי' חייב לאחרים מלוה ע"פ ואם לא יאמר בלשון מתנה הי' בע"ח גובה מבנו דמלוה ע"פ גובה מן היורשין לכך אמר לי' בלשון מתנה והו"ל מתנת ש"מ דלא לטרוף ממנו. אמנם קו' התוס' יתכן למ"ד שעבודא דאור' דלשיטה זו גם ממתנת ש"מ טריף בע"ח כנ"ל ואין נפקותא אי הבן נוטל בתורת ירושה או בתורת מתנה ושפיר הקשה התוס' מדאמר בלשון מתנה נכסי לבניי ע"כ דדעתי' נמי על הבת. ומעתה מיושב לנכון קו' העולם הנ"ל דעל האיבעי' ל"מ התוס' להקשות קושיתם דדילמא אזיל האיבעי' אליבא דר"מ דאית לי' שעבודא ל"ד ושפיר איכא נפקותא בהא דאמר בלשון מתנה לענין בע"ח כנ"ל אבל בתר דפשטא לי' מדכתיב ובני דן חושים ואיתא בתורתו של ר"מ הי' כתוב ובן דן חושים וע"כ דהאיבעי' אזיל שלא אליבא דר"מ וי"ל דס"ל שד"א ואין נפקותא בין לשון מתנה או ירושה כנ"ל ושפיר הקשו קושיתם ודוק:

פרשת ויחי

אות לט)

במדרש שום תשים עליך מלך הה"ד לא יסור שבט מיהודה וכו' לא מצינו שם מלכות אלא במלכות ב"ד בלבד ושאר מלכות ישראל לא נקראו מלכות אלא מחוקקים כדכתיב ומחוקק מבין רגליו וכו' ותמוה. ונראה לבאר בטוטו"ד בהקדם דברי הש"ס סנהדרין ד"כ ע"ב דאיתא שם אר"י כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו רב אמר לא נאמר פרשה זו אלא וכו' ובתוס' ד"ה מלך מותר בו תימא למה נענש אחאב על נבות כיון שלא רצה למכור לו כרמו ועוד בפ' הכונס איתא דדוד שאל אם יכול להחליף גדושים של שעורין מישראל לתת לפני בהמתו וי"ל דבפ' מלך כתיב ויקח ונתן לעבדיו ולא לעצמו וכו' ועוד י"ל דוקא בשדה מקנה אבל בשדה אחוזה שירש מאבותיו לא כמו שהשיב נבות חלילה לי מתת נחלת אבותי לך והקשו המפורשים דכל התי' לא הועילו לקו' ב' של התוס' מהא דשאל דוד מה להחליף וכו'. ונ"ל והסגנון יהי' כך דהתוס' לא מקשה רק קו' א' בממנ"פ או דקשה מאחאב או דקשה מדוד אבל על כל קו' בפ"ע יש תירץ רק מכח

ממנ"פ קשה שפיר לכך כשתי' רק על קו' א' ממילא תו לא קשה קו' ב' דהנה בש"ס ב"ק ד"ס ע"ב איתא על הפ' ויתאוה דוד ויאמר מי ישקני מים מבור בית לחם אשר בשער ויבקעו שלשת הגבורים וכו' וישאבו מים וכו' מאי קמבעיא לי' רב מרי אמר גדישים דשעורים דישראל הוי וגדישים דעדשים דפלשתים וכו' שלחו לי' חבול ישיב רשע גזילה ישלם אעפ"י שגזלה משלם רשע הוא אבל מלך אתה ומלך פורץ גדר לעשות לו דרך וכו' עיי"ש והנה לכאורה אינו מובן קו' התוס' למה שאל דוד תיפוק לי' דמלך מותר בו דילמא הי' דוד מסופק כמאן הילכתא אך ז"א דא"כ למה השיבו לו מלך פורץ גדר ולמה לא השיבו לו דכל האמור בפ' מלך ממ"ב וע"כ דלא הי' מסתפק בזה ושפיר הקשה התוס' והנה הרמב"ן עה"ת כ' בטעמא דמלך מותר בו דמשום כבודו של מלך התיר לו הכתוב כל האמור בפ' מלך דהכל חייבין בכבודו ושארי מפרשים כ' דלא תליא כלל משום כבודו של מלך רק דהתורה נתנה רשות למלך לעשות כחפצו כמו שמצינו הפקר ב"ד הפקר והנה לפ"ז אכתי אינו מובן קו' התוס' מדוד די"ל כנ"ל דלכך שאל משום שהי' מסופק כמאן הילכתא וא"ל כנ"ל דהו"ל להשיבו כל האמור בפ' מלך ממ"ב ז"א דזיל בתר טעמא דמלך מותר בו הוא משום הפקר ב"ד הפקר וזהו באמת הי' תשובתם מלך פורץ גדר וכו' אך י"ל דקושיתם הוא אמאי לא אבה דוד לשתותם הא מותר לו אך דילמא רצה להחמיר על עצמו אף דמותר לו מדינא וצ"ל דהתוס' ס"ל הטעם דמלך מ"ב כסברת הרמב"ן הנ"ל משום כבודו וידוע דהמלך שמחל ע"כ אין כבודו מחול ושפיר קשה אמאי לא אבה לשתות אך לפ"ז לק"מ מה שהקשו מאחאב למה נענש וכו' דהא קיי"ל לענין כיבוד או"א בעינן דוקא עושה מעשה עמך ואם לאו אין הבן מחויב לכבדו ובודאי דה"ה במלך וכן קיי"ל לענין נשיא בעמך לא תאור דהיינו רק בעמ"ע ולפ"ז באחאב דאינו עושה מ"ע ממילא דל"ש גבי' האי דינא דמלך מותר בו ושפיר ניחא הא דנענש ומאי הקשו התוס' אולם אי הטעם דממ"ב משום הפקר ב"ד ולא תלי' בכבודו שפיר קשה מאחאב דדין מלך הי' בו אך לפ"ז שוב נסתר קושיתם מדוד די"ל דמחמיר ע"ע הי' כנ"ל ולפ"ז י"ל דכך הצעת ד' התוס' דמתחלה הקשה למה נענש אחאב היינו אי הטעם משום הפקר ב"ד וא"ל דהטעם הוא משום כיבוד ולכך נענש אחאב כנ"ל א"כ קשה מדוד למה לא אבה לשתות דהא מלך שמחל ע"כ אכ"מ ונשאר קו' א' בממנ"פ וע"ז תי' התוס' דלעולם הטעם משום הפקר ב"ד ולק"מ מדוד ואי דקשה מאחאב ע"ז שפיר יתכן תי' התוס' הנ"ל ודו"ק:

ובד"א י"ל בסגנון הנ"ל דהנה הרמב"ם והראב"ד מחולקים בפי' המשנה דמלך פורץ גדר דהרמב"ם פי' פורץ גדר דכל האמור בפ' מלך ממ"ב והראב"ד פי' דסתמא דמתני' נשנית אליבא דכ"ע אף למ"ד מלך אסור בו אלא הטעם דבשעת מלחמה התירו לו לפרוץ גדר

ולפ"ז מוכח דהתוס' ע"כ לא ס"ל כהרמב"ם דא"כ לא מקשה מידי מדוד דבאמת השיבו לו דמלך פורץ גדר והנה הרב האברבנאל תי' על הקו' דלמה נענש אחאב משים דהא דמלך מותר בו לא נמסר אלא למלכות ב"ד אבל לשאר מלכי ישראל לא ולפ"ז מוכח כשיטת הראב"ד דמלך פ"ג לא תלי' כלל בהא דממ"ב דאל"כ היכא קאמר במתני' דמלך פ"ג ולא חילק בין מב"ד לשאר מ"י אבל הרמב"ם דס"ל דמלך פ"ג תלי' בהא דממ"ב ע"כ ס"ל דאין חילוק בין מלכי ב"ד למ"י. ולפ"ז כך הצעת התוס' מתחלה הקשה למה נענש אחאב וצ"ל כחילוק האברבנאל בממ"ב היינו למלכי ב"ד ולא לשאר מ"י וא"כ ממילא מוכח דלא כהרמב"ם דמלך פ"ג לא תלי' כלל בהא דמלך מ"ב מדלא הזכיר במתני' בהא דמלך פ"ג האי חילוקא בין מב"ד למ"י כנ"ל ולפ"ז קשה מדוד אמאי לא השיבו לו דממ"ב ואי דהשיבו לו מפ"ג הלא זה לא תלי' כלל בהא דממ"ב וע"כ צ"ל דדא ודא אחת היא כדעת הרמב"ם ואין חילוק בין מב"ד למ"י א"כ הדק"ל מאחאב וממנ"פ קשה קו' אחת ומתרצים התוס' דל"ק מאחאב כתירוצם וממילא די"ל כשיטת הרמב"ם דמפ"ג תלי' בממ"ב ושפיר השיבו לדוד מפ"ג כיון דהכל אחד ול"ק כלל גם מדוד. העולה מכל הנ"ל דא"א דממ"ב הוא מטעם כבודו של מלך א"כ קשה מדוד למה החמיר ע"ע הא מלך שמחל ע"כ אכ"מ. וא"ל הטעם משום הפקר ב"ד דא"כ קשה מאחאב וצ"ל כדעת האברבנאל דיש חילוק בין מב"ד למ"י. ומעתה א"ש המדרש הנ"ל לא יסור שבט מיהודה וכו' לא מצינו שם מלכות אלא מב"ד להורות דמלך מותר בו אינו אלא במלכי ב"ד רק לולא הקרא דשום תשים עליך מלך אין מקום לחילוק זה ואי דקשה מאחאב למה נענש י"ל דהטעם דממ"ב הוא משום כבודו ובאחאב דאינו עושה מ"ע ל"ש כיבוד ואי דקשה מדוד למה החמיר ע"ע הלא מלך שמחל על כבודו אכ"מ ז"א דילמא באמת הדין דכבודו מחול ולא מוכח חילוק האברבנאל אבל השתא דקאמר שום תשים עליך מלך דמיני' ילפי' בסנהדרין די"ט דמלך שמחל ע"כ אכ"מ וא"כ קשה מדוע החמיר דוד על עצמו וצ"ל דהטעם דממ"ב משום הפקר ב"ד וקשה למה נענש אחאב וע"כ צריך לחלק בין מלכות ב"ד לשאר מלכי ישראל ושפיר צדקו דברי המדרש ודו"ק היטב:

אות מ)

בש"ס שבת דנ"ו רבי דחתי מדוד מהפך ודריש בזכותי' דדוד ותמוה מהו הלשון מהפך. ונראה דאיתא בש"ס לא הי' דוד ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה ולפ"ז לא חטא דוד בב"ש כלל. אמנם אי משכחת תשובה בל"ז א"כ חטא דוד במעשה דב"ש. ואיתא ברש"י חומש וישב ראובן אל הבור מלמד ששב לשקו ולתעניתו על שבלבל יצועי אביו וא"כ כבר מוכח תשובה מראובן ולפ"ז חטא דוד בב"ש ואיתא בשבת דנ"ה ע"ב כל

האומר ראובן חטא אינן אלא טועה כתנאי פח"ז כמים אל תותר ר"א אומר "פזתה "חבתה "זלתא וכו' ר"א המודעי אומר הפוך את התיבה ודורשה זעזעתה הרתעתה פרחה חטא ממך ולפ"ז לא חטא ראובן כלל וזהו כוונת הש"ס רבי דאתי מדוד מהפך ודריש ר"ל דהי' מהפך התיבה ודורשה לשבח כנ"ל ואומר דלא חטא כנ"ל וזה מוכת מהיפוך התיבה פח"ז כנ"ל וכיון דלא חטא ראובן כלל ולא מוכח מיני' תשובה א"כ שפיר יכול לומר דדוד לא חטא כלל ול"ה ראוי לאותו מעשה אלא להורות תשובה וזהו מהפך ודריש בזכותי' דדוד והבן:

פרשת שמות

אות מא)

ויקרא מלך מצרים למילדות וכו' במדרש אמר להם פרעה וכי אין לכם מורא מלכות והשיבו לו כי לא כנשים המצריות העבריות שאין להם צער לידה כלל ואינם בפתקא של חוה. ותמוה וכי מפני שאין להם צער לידה ל"ה יראים מפני המלכות. ונ"ל באופן נאות עפ"מ דאיתא בש"ס חולין דנ"א אמר ר"נ בית הרחם אין בו משום ריסוק אברים א"ל רבא תני' דמסייע לך וכו' ת"ש עגל שנולד ביו"ט שוחטין אותו ביו"ט וכו' ודחי כגון שיצא דרך דופן ת"ש ושוין שאם נולד הוא ומומו עמו שזהו מן המוכן וכו' ומשני הב"ע שהפריס ע"ג קרקע ע"כ. והנה הרא"ש בפ"ק דביצה ד"ו כתב עגל שנולד ביו"ט שוחטין אותו ביו"ט וכו' וצריך ג"כ שיפריס עג"ק שיצא מספק ריסוק אברים כדאיתא בפ' אלו טרפות עיי"ש. ותמהו עליו כל הפוסקים הב"י והרמ"א בד"מ והרש"ל ביש"ש דאדרבה מסוגי' דהתם מוכח להיפוך דהא דדחי הש"ס כגון שהפריס עג"ק אינו אלא דיחוי בעלמא דלא תהוי סייעתא לר"נ אבל לפי האמת דקיי"ל כר"נ א"צ שיפריס עג"ק. והנה הרמ"א באו"ח סי' תצ"ח מיישב ד' הרא"ש דחיישי' שמא יראה בו ריעותא באברים הפנימיים ונמצא שוחט ביו"ט שלא לצורך. ותמה המג"א מ"ש מעוף הנדרס דפסקי' דמותר לשחטו ביו"ט דאחזוקי ריעותא לא מחזקי' ותי' דש"ה דה"ל חזקה דכשרות משא"כ בעגל שנולד ביו"ט ומ"מ צ"ע דהא כל בהמות אין להם חזקה דכשרות אלא מכח דרוב בהמות בחזקת כשרות וא"כ אפי' עגל נמי יש לו חזקה דאתי' מכח רוב עיי"ש והטו"ז ביו"ד סי' ט"ו הוסיף להקשות דגם אם נאמר איזה סברא שצריך שיפריס עג"ק מ"מ מפ' א"ט ליכא הוכחה ואיך כ' הרא"ש כדאי' בפ' א"ט. ונ"ל בטוטו"ד דלכאורה קשה מאי מייתי הש"ס סייעתא לר"נ מעגל שנולד ביו"ט דהא התוס' והרא"ש כ' דהא דר"נ מיירי בדאיכא ריעותא שאינו הולך ואיצטריך לאשמעי' דאלת"ה פשיטא דאזלי'

בתר רוב ולדות ודילמא הך דעגל שנולד ביו"ט מיירי דליכא ריעותא. ונראה דהנה הר"ן כ' גבי אין לוקחין בצים מן הנכרי ביו"ט שמא נולדו היום והא דלא אזלי' ב"ר בצים שלא נולדו היום משום דהוי דבר שיל"מ אחר יו"ט ודשיל"מ לא אזלי' ב"ר לפ"ז כיון דעיקר טעמו של ר"נ משום דאזלי' ב"ר בהמות אע"ג דאיכא ריעותא וא"כ גבי עגל שנולד ביו"ט דהוי דשיל"מ ל"ש למיזל ב"ר לפ"ז מייתי הש"ס שפיר סייעתא לר"נ מהא דעגל שנולד ביו"ט דע"כ בה"ר ליכא חשש ריסוק אברים כלל דאי איכא חשש ר"א רק בעגל שנולד ביו"ט ההיתר מצד רוב הא הוי דשיל"מ אחר יו"ט דבשלמא בחול דאין האיסור מצד השחיטה רק משום חשש ר"א שפיר שייך למיזל ב"ר משא"כ ביו"ט דיש איסור בשחיטת טריפה ולענין היתר השחיטה ל"מ רוב דהוי דשיל"מ. אמנם ידוע הכלל דדשיל"מ הוא רק אם ההיתר מתקיים לעולם ואינו חוזר לאיסורו כמ"ש הרמב"ם גבי חמץ בפסח דל"מ דשיל"מ כיון דחוזר לאיסורו בפסח אחר ולפ"ז לק"מ קו' המג"א דבשלמא בעגל שנולד ביו"ט פסק הרא"ש שפיר דאסור לשחטו כנ"ל דהוי דשיל"מ אחר יו"ט ע"י שהי' מעל"ע ואינו חוזר עוד לאיסורא קמא לעולם דכ"מ שהפריס מהני אף מעל"ע מהני כמ"ש הב"ח והטו"ז ביו"ד סי' ט"ו וא"כ כשיבא תו יו"ט אחר אין כאן חשש איסור כלל כמו בהפריס לכך מקרי שפיר דשיל"מ ול"מ רוב ואסור לשחטו ביו"ט משא"כ בעוף הנדרס דאפי' שהתה מעל"ע צריך לעולם בדיקה זולת אם שהתה י"ב חודש וא"כ חוזר לאיסורו ביו"ט הבא דאיסור שחיטתו יהי' עליו כמו ביו"ט העבר כ"ז שלא נבדק וכ"מ שאין המתיר בא בודאי ל"ש דשיל"מ ושפיר מהני הכא רוב וחזקה לכך מותר לשחטו ביו"ט. ועתה נבא ליישב מ"ש הרא"ש כדאי' בפרק א"ט דהנה העולם מקשים אמאי לא משני הש"ס כגון שהפריס עג"ק מיד לעיל אהך ברייתא דעגל שנולד ביו"ט. וי"ל כך דהנה הר"ן כ' למאן דאזיל ב"ר אפי' באיכא ריעותא אזלי' ב"ר ולדות כו' וכ"כ התוס' גבי ישב לה קוץ בושט דאפי' בדאיכא ריעותא דקורט דם לא איתרע חזקה ומכ"ש רוב דעדיף מחזקה ולפ"ז קשה מאי איצטרך ר"נ לאשמעי' דבה"ר אין בו משום ר"א אפי' אי מיירי בדאיכא ריעותא ת"ל דאזלי' ב"ר ולדות אך י"ל דר"נ אתי לאשמעי' אפי' למאן דחייש למעוטא אפ"ה אין בו משום ר"א היכא דליכא ריעותא אבל זה סברא פשיטא דהיכא דאיכא ריעותא למאן דחייש למעוטא ליחוש לר"א ור"נ אשמעי' בליכא ריעותא אפי' למאן דחייש למעוטא ליכא חשש ר"א דליכא מציאות כלל אפי' מיעוט היכא דעמדה או הלכה שיהא בו ר"א ולולא ד' ר"נ ה"א דאפילו בליכא ריעותא למאן דחייש למעוטא ניחוש לר"א ואשמעי' ר"נ דלא כנ"ל ובזה מיושב קו' העולם הנ"ל דודאי המקשן ידע דאיכא לשנוי אהך דעגל כגון שהפריס עג"ק אפ"ה מייתי שפיר סייעתא לר"נ דאיתא בש"ס ביצה ד"ו אפרוח

שנולד ביו"ט אסור לשחטו ביו"ט ומה בין זה לעגל שנולד ביו"ט וכו' ומה בין ה לעגל שנולד מן הטריפה ומשני הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים עיי"ש וקשה הא קיי"ל לכם ולא לכלבים וצ"ל דהך ברייתא אתי' כר"ע דס"ל לכם אפי' לכלבים ושפיר מוכן הוא אגב אמו לכלבים וידוע דר"ע חיש למיעוטא לפ"ז שפיר מייתי סייעתא לר"נ אפי' אי מיירי בהפריס דכיון דהך ברייתא אתי' כר"ע דחייש למעוטי אפי' הפריס ל"מ דלולא דברי ר"נ הי' הסברא דלמאן דחייש למעוטא אפי' הפריס ל"מ כנ"ל ואמאי שוחטין עגל שנולד ביו"ט אע"כ כר"נ דבה"ר אין בו משום ר"א לכך הוצרך לשנוי כגון שיצא דרך דופן אבל על ברייתא שני' דושוין שאם נולד הוא ומומו עמו דלא מוכח דאתי' כר"ע ובודאי דאתי' אליבא דהילכתא דאזלי' ב"ר ומהני הפריס לכך משני שם שפיר כגון שהפריס עג"ק. והא דלא משני הש"ס בפשיטות אפי' בלא הפריס משום דאזלי' ב"ר דבלא הפריס ל"ה אזלי' ב"ר משום דהוי דשיל"מ אחר יו"ט ע"י שהי' מעל"ע אבל השתא דמיירי בהפריס הואיל דההיתר בא עכשיו כשעומדת ואין היתר יותר אחר יו"ט מדהשתא ל"ה דשיל"מ. ומעתה מיושב מ"ש הרא"ש כדאיתא בפ' א"ט היינו מדלא משני הש"ס שם מיד אהך ברייתא דעגל כגון שהפריס מוכח דלמאן דחייש למיעוטא בלא ר"נ אפי' הפריס ל"מ אבו השתא דקיי"ל כר"נ פסק שפיר הרא"ש דצריך שיפריס דביש ריעותא אף ר"נ מודה דלר"ע דחייש למיעוטא אסור לשחטו וא"כ ביו"ט דהוי דשיל"מ לכ"ע חיישי' למיעוט כנ"ל בהר"ן וא"כ אסור לשחטו עד שלא יהי' בו שום ריעותא כגון שהפריס עג"ק ודו"ק:

ובד"א יש ליישב ד' הרא"ש דהנה המהרש"ל ביש"ש כ' הא דכ' הרא"ש וצריך שיפריס היינו היכא דלא כלו לו חדשיו ויש יותר צער וקישוי בלידה ולכך יש חשש ר"א לכך צריך שיפריס אבל היכא דכלו לו חדשיו א"צ שיפריס עיי"ש אולם כל האחרונים תמהו עליו דעדיין לשון הרא"ש כדאיתא בפ' א"ט אינו מיושב וגם הקשו הב"ח והטו"ז ביו"ד סי' ט"ו דאם הפריס שהיא עמדה מהני ה"ה מעל"ע מהני וא"כ ביום השמיני דכבר עברו ז' מעל"ע פשיטא דליכא חשש ר"א. ונ"ל דברי מהרש"ל דודאי פשיטא דבעמדה מעל"ע דאינו טריפה אבל בדיקה בעי משא"כ בהפריס דליכא ריעותא ואזלי' ב"ר אפי' בדיקה לא בעי והנה בביצה ד"ו הקשה התוס' בד"ה וכי מה בין זה לעגל ותימא דהא מוכן הוא דאמרי' בחולין ב"פ ניתר בד' סימנים בשחיטת אמו או בדידי' וא"כ יכול להושיט ידו במעי אמו וישחטנו ויהי' מוכן כה"ג וי"ל וכו' ועי"ל דהתם מיירי דאירע שכלו לו חדשיו והכא מיירי בדלא כלו עד היום א"כ ל"ה מוכן היום הואיל ובהש"מ ל"ה חזי' עיי"ש והקשה המהרש"א דא"כ בלא נולד מן הטריפה תקשי' לי' וכי מה בין זה לעגל שנולד בעיו"ט ולא כלו לו חדשיו עד היום דל"ה מוכן הואיל ובה"ש לא חזי' וי"ל דהא ביו"ט נמי

אסור דספק נפל הוא וצריך להמתין ח' ימים מלידתו אמנם תקשה לי' מעגל שנולד קודם יו"ט ולא כלו לו חדשיו ויום ח' שלו הוא ביו"ט דהשתא ל"ה מוכן היום דבה"ש ל"ה חזי' ומיהו למאי דמסיק היתירא בנולד מן הטריפה הואיל ומוכן אגב אמו לכלבים ניחא דקושטא דמילתא הוא דעגל שנולד ויום ח' שלו הוא ביו"ט דאסור לרב משום דל"ה חזי' בה"ש אפי' לכלבים עכ"ד. ולכאורה קשה לר"י דלדידי' אפי' בכה"ג דנולד קודם יו"ט ויום ח' שלו הוא ביו"ט אפ"ה מותר כדמוכח מלשון מהרש"א שכ' דוקא לרב כן משמע דלר"י מותר וא"כ למ"ל להברייתא דתני' כותי' דר"י למתני עגל שנולד ביו"ט ואפרוח שנולד ביו"ט מותר הו"ל לאשמעי' רבותא טפי אפי' בנולד קודם יו"ט ויום ח' שלו הוא ביו"ט דאע"ג דל"ה מוכן היום דבה"ש לא חזי' אפ"ה מיתר אמנם י"ל דהברייתא אתי לאשמעי' אגב אורחי' דא"צ שיפריס עג"ק דסתם עגל שנולד לא הפריס ומש"ה ל"מ למינקט בנולד ח' ימים קודם יו"ט ולא כלו לו חדשיו דבזה אשור לכ"ע אם לא הפרים. ומעתה י"ל דמכאן [הוציא מהרש"ל דינו דבלא כלו חדשיו צריך שיפריס דאל"כ קשה כנ"ל דהו"ל לאשמעי' רבותא בנולד קודם יו"ט ח' ימים ולא כלו חדשיו דמותר לשחטו ביו"ט אפי' בלא הפריס וממילא ידעי' דלית בי' משום ר"א דאי אית בי' משום ר"א ל"ה שרי לשחטו ביו"ט אף דשהתה מעל"ע כנ"ל ובזה מיושב גם קו' העולם הנ"ל למה לא משני הש"ס כשהפריס אברייתא דעגל שנולד ביו"ט ז"א דע"כ הך ברייתי' לא מיירי בהפריס דא"כ הדקל"ד אמאי לא אשמעי' רבותא טפי בכה"ג דל"כ לו חדשיו ונולד ח' ימים קודם יו"ט א"ו דמיירי בלא הפריס כנ"ל לכך הוצרך לשנוי' כגון שיצא דרך דופן אך עדיין קשה קו' הנ"ל לפי האוקימתא ביצא דרך דופן למ"ל למינקט בנולד ביו"ט הא בנולד ביו"ט דרך דופן ליכא שום רבותא הו"ל לאשמעי' רבותא טפי בלא כלו לו חדשיו ונולד ח' ימים קודם יו"ט דרך דופן דמותר לשחטו ביו"ט אע"ג דל"ה מוכן דבה"ש ל"ח כנ"ל אמנם י"ל דהרא"ש הקשה על הך ברייתא דעגל שנולד ביו"ט ול"ש טעמא דהכנה דדוקא לידת ביצה חשוב הכנה וכו' עיי"ש ולפ"ז לק"מ דברייתא רצה לאשמעי' בעגל שנולד ביו"ט סברא הנ"ל דל"ש כאן הכנה אך ז"א דהא האי ברייתא אזלי אליבא דר"י כדמביא שם תני' כותי' דר"י ומייתי האי ברייתא ור"י ס"ל דאף בביצה אין הטעם משום הכנה דל"ל הכנה דרבה רק הטעם משום משקין שזבו וא"כ לא אצטריך לאשמעי' האי סברא הנ"ל דהא ל"ל כלל הכנה אמנם י"ל עפמ"ש התוס' בביצה פ"ב דע"כ לא ס"ל לר"י הכנה היינו רק הכנה בידי"ש אבל הכנה בידי אדם ס"ל לר"י ג"כ לפ"ז א"ש דל"מ לשנוי' אברייתא דעגל כגון שהפריס דא"כ קשה לאשמעי' רבותא טפי בלא כלו לו חדשיו כנ"ל וא"ל דאתי לאשמעי' סברת הרא"ש דל"ש בעגל הכנה ז"א דהא ר"י ל"ל הכנה בידי"ש ועכשיו

מיירי הברייתא שיצא דרך רחם רק שהפריס וזה הוי הכנה ביד"ש לכך משני הש"ס כגון שיצא דרך דופן וא"כ הוי הכנה ביד"א וא"כ אי לא אשמעי' בעגל שנולד ביו"ט ה"א כקו' הרא"ש דליתסר מטעם הכנה דר"י ג"כ ס"ל הכנה ביד"א לכך אשמעי' הברייתא דל"ש הכנה גבי עגל כלל כתי' הרא"ש. ובזה מיושב ג"כ לשון הרא"ש שכ' כדאיתא בפ' א"ט היינו דשם מוכח דבלא כלו לו חדשיו צריך שיפריס דאם לא כן לאשמעי' רבותא טפי כנ"ל וזה מוכח מדלא משני מיד אברייתא דעגל כגון שהפריס כנ"ל ודוק:

היוצא לנו מזה דכל חשש ריסוק אברים היינו [היכא דאיכא צער וקישוי לידה אבל היכא דליכא צער לידה לא. ומעתה א"ש המדרש הנ"ל דלכאו' תמוה מה שאל פרעה למילדות וכי אין לכם מורא מלכות הא קיי"ל גבי שפיכת דמים יהרג ואל יעבור אך י"ל דזיל בתר טעמא מ"ט אמרי' בש"ד יהרג ואל יעבור משום מאי חזית דדמא דידך סמיק טפי אבל אם יש סברא דדמו עדיף מדחברי' א"צ למסור עצמו להריגה בשביל חברו ואי' בחולין י"א דילפי' דאזלינן ב"ר מהורג את הנפש דא"ר קטלי' ודלמא טריפה הוי א"ו דאזלי' ב"ר ובתוס' ד"ה וליחוש הקשו דבפ"ק דמכות אר"ט ור"ע אלו היינו בסנהדרין ל"ה נהרג אדם מעולם דהוי בדקי' לי' והכא משמע דל"ח דאזלי' ב"ר ותי' דר"ע לטעמי' דחייש למיעוטא עיי"ש לפ"ז קשה למה לא הרגו המילדות את הילדים בני יומא הא ידוע הכלל דהיכא דאיכא תרי מיעוטא איתרע לי' רובא וכאן הוי ב' מיעוטא דלמא טריפה הוי התינוק ועוד דילמא נתרסקו אבריו בשעת לידה וא"כ הוי הריגת התינוק ספק והריגתן ודאי ול"ש מאי חזית כו' וזה הי' שאלת פרעה וכי אין לכם מורא מלכות שאהרוג אתכם וא"ל דבש"ד יהרג וא"י ז"א דהכא ל"ש מאי חזית וכו' דאתם ודאי והילדים ספק דלמא טריפה נולדו ודילמא נתרסקו אבריו וע"ז שפיר השיבו כי לא כנשים המצריות העבריות שאין להם צער לידה, וליכא חשש ריסוק אברים כמ"ש המהרש"ל וליכא אלא חד מיעוטא דילמא טריפה נינהו ולזה שפיר אזלי' ב"ר ושפיר שייך יהרג וא"י משום דמאי חזית וכו' ודוק היטב כי נכון הוא:

פרשת בשלח

אות מב)

ויקח משה את עצמות יוסף עמו כי השבע השביע. פירש"י השביעים שישביעו לבניהם ולמה לא השביע את בניו שישאוהו לארץ מיד וכו' ותמוה מדוע לא הקשה בל"ז למה לא השביע את בניו שישאיהו מיד. ונראה בהקדם ש"ס דסוטה די"א ע"ב כתיב ואת עצמות יוסף אשר העלו ב"י קברו בשכם מ"ש שכם ומשני בשכם גנבוהו ולשם החזירוהו

קשיא קרא אהדדי כתיב אשר העלו בנ"י וכתיב ויקח משה את עצמות יוסף ומשני כל המתחיל במצוה ובא אחר וגומרה נקראת על מי שגמרה. ותמוה מדוע פריך ברישא מ"ש בשכם שהוא סוף פסוק ואח"כ מקשה קראי אהדדי שהוא אמצע פסוק ועוד שהי' יכול להקשות בל"ז רומי' דקראי אהדדי. ונראה דלכאורה יש לתת טעם בלא"ה למה קברוהו בשכם משום דאסור לקבור צדיק בקרקע שאינו שלו והי' צריכים להמתין ז' שנים עד שחילקו לדעת איזהו חלקו לכן קברוהו בשכם דניתן לו במתנה כדכתיב ואני נתתי לך שכם אחד וכו' אך ז"א דהי' יכולים לקברו בארץ סיחון ועוג דשם הוברר חלק של חצי שבט מנשה אך דילמא הי' רוצה יוסף שיקבר בא"י גמור דמעבר לירדן לאו א"י גמור הוא דבכמה דברים נתקדש גוף א"י יותר מעבר הירדן. אמנם מהאי קרא יש להוכיח דמעבר לירדן א"י גמור הוא דהא כ' המפורשים דהא דאמרי' כל שהתחיל במצוה ולא גמרה אינ' נקראת על שמו ה"ד אם הי' סיפק ביד הראשון לעשות ולא עשה אבל אם לא הי' סיפק בידו לגמרה נקראת על מי שמתחיל לפ"ז קשה למה כתיב אשר העלו בנ"י משום דנקראת על מי שגמרה הא ל"ה סיפק ביד משה לעשות דהקב"ה נשבע שלא יבא לא"י וע"כ צ"ל דמעבר לירדן נמי א"י הוא וא"כ הי' סיפק בידו לקברו בחלק של מנשה לכך אינ' נקראת על שמו. וזהו כוונת הש"ס דפריך מ"ש בשכם ומשני משום דמשכם גנבוהו ולשם החזירוהו אך דעדיין יש לפקפק דלאו מה"ט הוא רק משום דאסור לקבור צדיק בקרקע שאינ' שלו לכך קברוהו בשכם דניתן לחלקו וא"ל דא"כ הו"ל לקברו בחלקו של מנשה י"ל דלא רצה משום דל"ה א"י ממש כנ"ל ולזה קאמר קשיא קראי אהדדי כתיב וכו' וצ"ל כתירוצם כנ"ל וע"כ מוכח מזה דגם עבר הירדן א"י הוא והי' ראוי לקברו שם א"ו דהטעם הוא משום דמשכם גנבוהו וכו' והש"ס אינו מביא רומי' דקראי לקו' מיוחדת רק כמו סייעתא לתירוצם דכל הטעם הוא משום דמשכם גנבוהו כנ"ל. ואיתא פלוגתא בש"ס ב"ב ואני נתתי לך שכם אחד ח"א שכם ממש וח"א חלק בכורה ופי' הרמב"ם דפליגי בהא מ"ד שכם ממש ס"ל דא"י מוחזקת מאבותינו הי' ומ"ד חלק בכורה ס"ל דא"י אינו מוחזקת מאבותינו. ואי' בפוסקים אין אדם יכול להטיל שבועה על בני בניו והקשו המפורשי' מאברהם דנשבע לאבימלך אם תשקור לי ולניני ולנכדי ותי' משום דא"י מוחזקת היא ויכול להטיל שבועה על ב"ב. נמצא דזב"ז תלי' א"א דאין אדם יכול להטיל שבועה על ב"ב מוכח דא"י מוחזקת היא מאבותינו וא"א דיכול להטיל שבועה על ב"ב י"ל דאין מוחזקת. והשתא א"ש דבל"ז ל"מ להקשות למה לא השביע את בניו וכו' די"ל דל"ה יכולים לקברו בקרקע שאינ' שלו וא"ל דהו"ל לקברו בשכם דילמא כמ"ד שכם היינו חלק בכורה וא"י אינו מוחזקת מאבותינו אבל השתא דפירש"י השביעם שישביעו

לבניהם וקשה למה לא השביע מיד לבני בניו וצ"ל דא"א יכול להטיל שבועה על ב"ב וקשה מאברהם וצ"ל דא"י מוחזקת הי' וא"כ נוכל לומר כמ"ד שכם ממש ולכן שפיר הקשה למה לא השביע את בניו שישאוהו מיד דהא הי' יכולים לקברו בשכם ודו"ק:

פרשת יתרו

אות מג)

מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב עליך מן הבוקר עד הערב. פירש"י למה אתה מזלזל בכבודן של ישראל ומקשים העולם מה זו שאלה למה אתה יושב הלא הדין הוא כך דהדיינים יושבין ובע"ד עומדין. ונראה דאיתא בסנהדרין די"ח מלך לא דן ולא דנין אותו דכתיב ועמדו שני האנשים ודרשי' דב' בע"ד צריכים לעמוד ואין כבודו של מלך לעמוד ולא דן מפני קשוט עצמך וכו' וכתבו התוס' בד"ה והא וכו' דהא דאין מלך דן ה"מ לבדו אבל עם אחרים שפיר מצי דן ואי' בשבועות ד' למ"ד ברייתא אחרת דועמדו שני האנשים קאי על העדים שיעמדו ולפ"ז י"ל דהבע"ד רשאים לישב וממילא דמלך דנין אותו ודן ג"כ. ומעתה א"ש דכך שאל יתרו מדוע אתה יושב לבדך ממנ"פ אם אתה סובר דועמדו קאי אבע"ד שצריכים לעמוד ולפ"ז המלך לא דנין אותו ולא דן לבדו זולת עם דיינים אחרים כשיט' התוס' א"כ מדוע אתה יושב לבדך הלא מלך אתה ואם אתה סובר כברייתא דועמדו קאי על העדים ולא אבע"ד ולפ"ז המלך דן ודנין אותו א"כ קשה למה וכל העם נצב עליך וכו' הא לפי ברייתא זו אין הבע"ד צריכים לעמוד ודו"ק:

אות מד)

במדרש והגבלת את ההר. איני יודע אימת כשהוא אומר אם בהמה אם איש לא יחי' הוי אומר ביום שניתן התורה. ותמוה. ונ"ל בהקדם הש"ס סנהדרין דט"ו ע"ב בעי מיני' שור סיני בכמה מי גמר שעה מדורות או לא ת"ש אם בהמה אם איש וכו' מקיש בהמה לאיש מה איש וכו' תוס' ד"ה אם בהמה כ' מדקאמר מאי איש משמע דעל איש לא קמבעי לי' דיתרו כבר תיקן סנהדראות וא"ת ומאי קמיבעי' לי' משור סיני מאי נ"מ מאי דהוה הוה. ומקשים העולם למה לא הקשה התוס' בל"ז על האיבעי' מאי נ"מ מה דהוה הוה ועוד למה לא כתב התוס' בפשיטות מדקמיבעי' לי' שור סיני ולא על איש ש"מ דעל איש פשיטא לי' ולמה הוכיחו התוס' זאת מהמסקנא דפשיט לי' מה איש וכו' ועוד קשה לפמ"ש התוס' בע"ז דכ"ד דאפי' למ"ד יתרו קודם מ"ת בא אבל פ' ואתה תחזה לאחר מ"ת נאמרה א"כ קשה אמאי לא קמיבעי' לי' על איש נמי. ונראה דלכאורה בל"ז יש לחקור ממ"נ אי סנהדראות נתקנו קודם מ"ת אמאי מבעי' לי' על בהמה ואי לא נתקנו עד

לאחר מ"ת אמאי לא קמיבעי לי' נמי באיש ותו אפי' נאמר דקודם מ"ת נתקנו סנהדראות מ"מ כ"ג מנ"ל אך י"ל דסנהדראות הוי קודם מ"ת והא דבעי כ"ג משום דכתיב ושפטו העדה והצילו העדה ואין עדה פחותה מעשרה וצריך עדה לזכות ועדה לחוב ואין ב"ד שקול ולכך צריך כ"ג ומש"ה על איש לא קמיבעי' לי' כלל דבסברא תלי' מילתא וצריך כ"ג כנ"ל אבל בהמה לא תלי' בסברא ושפיר קמיבעי' לי' ופשיט לי' מכח ג"ש אמנם י"ל לאידך גיסא דלעולם סנהדראות לאחר מ"ת נתקנו ומ"מ על איש לא קמיבעי' לי' דהא לכ"ע בשבת ניתנה תורה ואין דנין ד"נ בשבת וממילא דאם נגע א' בהר בשעת מ"ת ל"ה דנין אותו עד לאחר מ"ת דהיינו לאחר שבת ואז נתקנו סנהדראות אמנם לכאורה מוכח כשיטת התוס' דסנהדרין הי' קודם מ"ת מדכתיב אם בהמה אם איש להקיש בהמה לאיש וכו' וזה הפסוק ודאי קודם מ"ת נאמר ואי תימא דל"ה סנהדראות אז מאי מקיש בהמה לאיש הא גם באיש לא ידענו א"ו דסנהדראות הי' קודם מ"ת ולכך מייתי התוס' דוקא הקרא דאם בהמה וכו' דמזה מוכח שפיר דסנהדראות הי' קודם מ"ת אבל מדלא קמיבעי' לי' על איש אין להוכיח די"ל כנ"ל משום דאין דנין ד"נ בשבת. אולם הא דאמרן דמה"ט לא קמיבעי' על איש דבשבת ניתנה תורה וא"ד בשבת הא תינח א"א בתר מיתה אזלי' וצריך כ"ג דהמיתה הי' לאחר מ"ת אבל א"א דבתר עבירה אזלי' ועבירה הי' קודם מ"ת ול"צ כ"ג וע"כ מדלא קמיבעי' על איש נמי ש"מ דפשיטא לי' דבתר מיתה אזלי' וצריך כ"ג ובזה יש לפשוט מה שיש להסתפק טובא לענין שור של כהן גדול דאי' בגמ' שור של כה"ג בע"א כמיתת בעלים כך מיתת השור וא"כ אם השור נתחייב מיתה קודם שנעשה הבעלים כ"ג ואח"כ נעשה כ"ג מי אזלי' בתר מיתה וצריך ע"א או בתר זמן העבירה ולהאמור נפשט הס' דמדלא קמיבעי' לי' על איש מוכח דבתר מיתה אזלי' ולפ"ז מיושב הא דלא הקשה התוס' על האיבעי' מאי נ"מ מאי דהוה הוה ז"א דנ"מ טובא לענין שור כ"ג כנ"ל אבל לאחר שהוכיחו התוס' מהמסקנא אם בהמה אם איש מה איש וכו' דמזה מוכח דלא כסוגי' דע"ז רק דסנהדראות הי' קודם מ"ת וא"כ לא מוכח כלל אי בתר מיתה אזלי' ומקשה התוס' שפיר מאי נ"מ מאי דהוה הוה. אמנם מ"ש דמה"ט לא קמיבעי' על איש משום דבשבת ניתנה תורה וא"ד בשבת הא תינח א"א דאין חיוב מיתה אם נגע בהר רק ביום שניתן התורה אבל א"א דכל ג' ימי הגבלה אם נגע בהר חייב מיתה א"כ הי' יכולים לדין אותו עוד קודם מ"ת ול"צ כ"ג אפי' באיש דסנהדראות ל"ה קודם מ"ת. ומעתה א"ש המדרש והגבלת את ההר איני יודע אימת אם ביום נתינת התורה בלבד או בכל ג' ימי הגבלה כשהוא אומר אם בהמה אם איש וכו' דמזה נלמד מה איש וכו' וקשה אמאי לא בעי נמי על איש וצ"ל דעל איש לא קמיבעי' לי' משום דבשבת ניתנה תורה

וא"כ מוכח דדוקא ביום שניתן בו התורה ולא מקודם דא"כ הקדל"ד אמאי לא קמיבעי לי' על איש ודו"ק:

פרשת משפטים

אות מה)

בש"ס ב"מ דנ"ח. אין נשבעין על הקרקעות ועל הקדשות ש"ח אינו נשבע עליהן ש"ש אינו משלם ורמינהו השוכר לשמור את הפרה שוכרו לימים אין נותנין לו שכר שבת לפיכך אין אחריות שבת עליו שוכרו לשבוע יש לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו קתני מיהת אחריות שבת עליו וכו' ומשני להפסיד שכרו ופריך אימא רישא וכו' ומשני בשקנו מידו עיש"ה ולכאורה תמוה אמאי לא משני הש"ס מיד בשקנו מידו דאי להפסיד שכרו אימא רישא אין אחריות וכו' ונראה ליישב ולומר דהש"ס הוצרך להני ב' תי' דהנה התוס' והרמב"ם מחולקים דלהרמב"ם אע"פ שש"ח אינו נשבע אבל אם פשע במזיד חייב לשלם מדין מזיק ותוס' ס"ל אפי' פשע אינו חייב לשלם והוכיחו כן מדמקשה הש"ס מברייתא הנ"ל ולוקמי בפשיעה א"ו דבפשיעה נמי פטור. והקשה הש"ך בחו"מ סימן ס"ו דלמא לעולם בפשיעה חייב והא דלא מוקי הברייתא בכה"ג משום דברישא קתני לפיכך אין אחריות וכו' ואי אירי בפשיעה אפי' ל"ה ש"ש רק ש"ח חייב בפשיעה עיי"ש. ונ"ל דאיתא לקמן דצ"ג ע"ב מאי הו"ל למיעבד הי"ל לקדם ברועים ומקלות א"ה מאי אירי ש"ש אפי' ש"ח נמי וכו' עיי"ש עד סוף כל הסוגי' ולפ"ז הוכיחו התוס' שפיר דע"כ בפשיעה נמי פטור דאי בפשיעה חייב קשה לוקמי הברייתא בכה"ג שהי' ש"ח והי' יכול להציל ברועים ומקלות רק בשכר לכך ברישא דאינו רק ש"ח וא"צ להוציא הוצאות להציל לא מיקרי פושע לכך אין אחריות שבת עליו אבל בסיפא דנוטל שכר שבת והוי ש"ש ומיקרי פושע אי לא קידם אפי' בשכר א"ו מוכח דאפי' בפשיעה פטור אמנם י"ל קו' התוס' דאפי' הרמב"ם דמחייב בפשיעה היינו מתורת מזיק ובהקדש מזיק פטור דכתיב כי יאכל פרט למזיק ולכך ל"מ לשנוי' האי ברייתא דהקדישות בפשיעה וז"פ. והנה יש להקשות מאי פריך הש"ס אי להפסיד שכרו אימא רישא לפיכך אין אחריות וכו' דלמא ה"פ שוכרו לשבוע יש לו שכר שבת לפיכך אחריות שבת עליו פי' ומפסיד שכרו של כל השבוע אבל ברישא שוכרו לימים אין אחריות שבת עליו היינו דאינו מפסיד שכרו של כל השבוע מיהו ז"א דאי חייב מתורת שומרים מהכ"ת יפסיד שכרו של כל השבוע הא כל השבוע שמר כראוי אמנם לשיטת הרמב"ם דחייב מתורת מזיק דינא הוא שיפסיד שכרו של כל השבוע אך ז"א דלהרמב"ם בלא"ה פטור דמזיק

בהקדש פטור והנה הרמב"ם פסק אע"ג דמזיק בהקדש פטור מ"מ אי תפס הגזבר לא מפקינן מיני' ולפ"ז הדקל"ד אי בפשיעה חייב לוקמי הברייתא בכה"ג שוכרו לשבוע יש לו שכר שבת לפיכך אם לא הציל בשכר חייב היינו דאין נותנין לו שכר של כל השבוע מתורת מזיק והנה המפורשים הקשו מאי משני הש"ס בשקנו מידו ת"ל דשמירת שומרים הוי אסמכתא ול"ש קנין ותי' דרחמנא אפקי' מדין אסמכתא. אך כל זה א"א דחייב מתורת שומרים אבל אי חייב מתורת מזיק הקו' הנ"ל במק"ע ולפ"ז א"ש דאי הוי משני רק בשקנו מידו הוי ניחא רק אי חייב מדין שומר אבל אי חייב מדין מזיק קשה הא הוי אסמכתא ואי הוי משני רק להפסיד שכרו הי' קשה תינח אי חייב מתורת מזיק דין הוא שיפסיד שכר כל השבוע אבל אי חייב מתורת שומרים מהכ"ת יפסיד שכר כל שבוע להכי הוצרך הש"ס להני ב' תי' אם כן ממנ"פ אי חייב בתורת מזיק דין הוא להפסיד שכר כל השבוע ואי מתורת שומרי' הא קנו מידו כנ"ל ודוק:

פרשת תרומה

אות מו)

ויקחו לי תרומה במדרש זש"ה כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו במכירה נתתי לכם התורה ולא במתנה ותמוה. ונקדים עוד מדרש תנחומא ויקחו לי תרומה שתשרה שכינתי ביניכם ואכפר לכם עיי"ש. ותמוה גם כן. ונראה דאיתא במכות די"א למה נאמר בפ' ערי מקלט בלשון עזה דבר אל ב"י ותנו ערי מקלט שהוא לשון עז משום דיהושע הי' משהה אותם להפריש לכך אמר הקב"ה בלשון עז. והקשה האברבנאל א"כ גבי תרומה דכתיב דבר אל ב"י ויקחו וכו' למה נאמר שם בלשון עזה ותי' דבתרומה הן השקלים וקיי"ל דעל השקלים הי' ממשכנין אפי' חשוב שבישראל לכך נאמר בלשון עזה ונראה דזהו כוונת רש"י ג"כ שכתב שלש תרומות נאמר בפרשה זו ולכאורה ק' מאי בעי רש"י בזה אבל לפי' הנ"ל ניחא דלא תקשה קו' אברבנאל. ואיתא בש"ס ב"ב דמ"ז ע"ב תלוי' וזבין זבינא זבינא כדתני' יקריב אותו מלמד שכופין אותו יכול בע"כ ת"ל לרצונו הא כיצד כופין אותו עד שיאמר רוצה אני ופריך הש"ס דלמא שאני התם דניחא לי' דלהוי לי' כפרה ע"כ והביא הרמב"ם דין זה בפסקיו בה' מעה"ק פי"ד דכופין אותו וכו' משום דניחא לי' דלהוי ליה כפרה. ותמה עליו הכ"מ דהרי לפי האמת פסקינן דתלוי' וזבין זביני' זבינא ולמה צריך להביא טעם דכפרה ונראה דלק"מ דלכאורה קשה הא בקרבנות הוי מתנה וקיי"ל תלוי ויהיב אינו כלום אך דהש"ס סבר מתחלה דכמו דתלוי וזבין זביני' זבינא כך תלוי ויהיב הוי מתנה ומביא הש"ס שפיר ראי' מקרבנות אמנם אליבא

דאמת דתלוי ויהיב אינו כלום קשה מקרבנות וצ"ל משום כפרה והוי כמו מכירה כמ"ש התוספת בב"ב דמ"ח ד"ה אילימא ושפיר מתורץ הרמב"ם דהוכרח להביא טעם דכפרה והבן. אמנם כל זה הוא בחטאת ואשמות דהוי לכפרה אבל בתמידין דאינו לכפרה א"כ איך כופין אותו עד שיאמר רוצה אני הא תלוי ויהיב אינו כלום והתוס' כ' שם דבמקום דכופין ממשכנין נמי ובמקום שאין כופין אין ממשכנין א"כ לפ"ז קשה משקלים שהי' מביאין מהם תמידין וא"כ איך הי' ממשכנין עלי'. אמנם לפ"מ דמבואר במדר' כדי שאכפר עליכם א"כ הוי שקלים לכפרה וכופין אותו ושפיר ממשכנין. והשתא א"ש דבר אל ב"י ויקחו וכו' קשה למה נאמר בלשון עז וצ"ל משום דממשכנין קשה הא תלוי ויהיב אינו כלום לכך קאמר המדרש כדי שאכפר עליכם כנ"ל. ובזה יתיישב ג"כ המדרש שהתחלנו דאיתא בגמרא ע"ז ד"ב שכפה הקב"ה על ישראל הר כגיגית אם יקבלו ישראל וכו' ואם לאו וכו' אמר ר"א מכאן מודעא רבא לאורייתא וכו' אמנם כ"ז ניחא אי אמרינן יהיב אם כן הוי תלוי ויהיב כנ"ל אבל א"א דבמכירה ניתנה ליכא למימר מודעא רבא והשתא א"ש דבר אל ב"י ויקחו וכו' כדי שאכפר עליכם כנ"ל וקשה למה בשביל כפרה וצ"ל דתלוי ויהיב אינו כלום וקשה א"כ הוי מודעא רבא כו' לכך פי' המדרש כי לקח טוב נתתי לכם במכירה נתתי לכם ולא במתנה לכך תורתי אל תעזובו דל"ש כאן מודעא וכו' דתלוי וזבין וכו' ודוק:

אות מז)

בש"ס דשבת ד' כ"ח תחש שהי' בימי משה טמא הי' או טהור הי' אר"א ארשב"ל אומר הי' ר"מ תחש שהי' בימי משה ברי' בפ"ע הי' ולא הכריעו בה חכמים אי מין חי' היא או מין בהמה וכו' וקרן א' הי' לו במצחו ולפי שעה נזדמן לו למשה מדקאמר קרן א' הי' לו במצחו ש"מ טהור היה כדאמר ר"י שור שהקריב אדה"ר קרן א' הי' לו במצחו ע"כ. ויש להקשות למה לא קאמר הש"ס בפשיטות תנינא קרן א' הי' לו במצחו ומאי נ"מ אי ל"ה אלא לפי שעה או הי' אפי' לדורות. ונראה דאיתא בירושלמי ר' חייא אמר תחש שהי' בימי משה ל"ה אלא לפי שעה ור' דאמר לר"ח מנ"ל הא דל"ה אלא לפי שעה אומר אני אף לדורות הי' ע"כ. ונראה דבזה פליגי דר"ח סבר דתחש טהור הי' ומכח זה מוכח דלא הי' אלא לפ"ש דאי' בש"ס חולין דס"ג ע"ב גלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם דעופות טהורים מרובים על הטמאים לכך פרט את הטמאים שהן מיעוט ובבהמות וחיות דהרוב טמאים לכך פרט את הטהורים שהן מיעוט ולפ"ז צ"ל דתחש ל"ה אלא לפי שעה דאי לדורות נמי קשה הא ר' חייא סבר דתחש טהור הי' כסברתי הנ"ל וקשה לחשוב התחש דבהמות וחיות הטהורין אלא ע"כ צ"ל דל"ה אלא לפ"ש ולפ"ז צ"ל דתחש טהור הי'

דאל"כ קשה מנ"ל דלפ"ש הי' דלמא הי' לדורות. אך נוכל לומר דלמא לעולם תחש טמא הי' וא"ל מנ"ל דל"ה אלא לפ"ש י"ל מהכא גופא מוכח דאיתא בש"ס נדה דנ"א ע"ב כל שיש לו קרנים יש לו טלפים וטהורה ולפ"ז קשה הא תחש נמי הי' לו קרן א' ואפ"ה הי' טמאה כסברתי הנ"ל אלא ע"כ צ"ל דלפ"ש היתה ולעולם דתחש טמא הי'. אך ז"א דהא דאמרינן כל שיש לו קרנים היינו ב' קרנים אבל קרן א' יש אפי' לטמאים ולא מוכח כלל דתחש ל"ה רק לפ"ש א"ו דטהור הי' ומוכת שפיר כנ"ל מדלא פרט הכתוב תחש בבהמות אך עדיין קשה דלמא לעולם תחש טמא הי' והא דל"ה רק לפ"ש מוכח מדקאמר ולא הכריעו בה חכמים וכו' קשה הא איתא בתוס' חולין כל שיש לו קרן א' חיה היא א"כ איך קאמר ולא הכריעו בו חכמים הא ודאי חי' היא א"ו דל"ה רק לפ"ש. רק גם מזה ליכא הוכחה דהתוס' בעצמם דחו זאת מדאמר ר"י שור שהקריב אדה"ר קרן אחד וכו' הרי מצינו דגם לבהמה יש קרן אחד ומנ"ל דל"ה רק לפ"ש א"ו דטהור הי' כנ"ל ומוכח שפיר. וזהו המשך הגמרא ת"ש דתני' תחש ל"ה אלא לפ"ש וק' מנ"ל א"ו דטהור הי' וכנ"ל דליכא למימר דמוכח מזה מדלא הכריעו בו חכמים כנ"ל ז"א דהא גם לבהמ' יש קרן א' דאר"י שור שהקריב וכו' וגם ליכא הוכחה מהא דכל שיש לו קרנים וכו' כנ"ל דהא רק קרן א' הי' לו וקרן א' יש אפי' לבהמה כנ"ל א"ו דטהור הי' כנ"ל ודוק:

אות מח)

בש"ס סנהדרין דף ל"ט שאל האי מין לר"נ אלהיכם כהן הוא דכתיב ויקחו לי תרומה כי קבר למשה במאי טביל אילימא וכו' אלא בנורא. ותמוה למה שאל דווקא אלהיכם כהן הוא הא אפי' ישראל שטימא עצמו למת נמי צריך טבילה ונראה דאיתא בש"ס נכרים אין להם נזירות דכתיב בפ' נזירות ועל כל נפשות מת לא יבא לאביו ולאמו לא יטמא ודרשינן מי ששייך בו דין טומאה שייך בו דין נזירות לאפוקי עכו"ם דלא שייך בו דין טומאה ומקשה הא גופא מנ"ל ומשני מי שיש לו דין טהרה יש לו דין טומאה משא"כ עכו"ם דאין לו טהרה עולמית ולפ"ז קשה איך קאמר דקב"ה כהן הוא הא בפ' כהנים נמי כתיב לאביו ולאמו וכו' ונדרוש נמי למי ששייך בו טומאה וטהרה שייך בו פ' כהנים משא"כ הקב"ה דל"ש בו טהרה לפי סברת המין א"כ לא יוכל להיות כהן אך לפי תשובת ר"נ דקב"ה טביל בנורא א"כ שפיר יכול הקב"ה להיות כהן. והשתא א"ש בלא זה דאמר הקב"ה כהן הוא דכתיב וכו' ל"ה מקום לשאלת המין במאי טביל די"ל אדרבה היא הנותנת כיון דאין לו טהרה אין לו טומאה ולכך קאמר דכהן הוא וקשה כנ"ל וע"כ צ"ל דיש לו טהרה ושפיר שאל במאי טביל ודוק:

אות מט)

במדרש בשעה שאמר הקב"ה למשה בורר לי כהן אמר משה מאיזה שבט א"ל משבט לוי אמר במאי אמשח אותו א"ל בשמן המשחה אמר משה כמה חביב שבטי לפניך ותמוה למה דוקא כשאמר לו בשמן המשחה אמר כמה חביב ולא מקודם ועוד וכי לא ידע משה שימשח אותו בשמן המשחה. ונראה דאיתא בש"ס בכורות דמ"ד ויפרוש האהל על המשכן מלמד שגבהו של משה הי' עשר אמות עיי"ש ואיתא בש"ס כשם שגבהו של משה הי' עשר אמות כך כל הלוים שבאותו דור הי' יו"ד אמות והקשה המזרחי דהנה איתא בשאול משכמו ולמעלה גבוה מכל העם מפני שהי' משיח בשמן המשחה וכן מצינו במלכות ב"ד א"כ מצינו דטבע של שמן המשחה ליגדל וא"כ קשה איך אמר הקב"ה שימשח א' מבני לוי הא לא יוכלו ליכנס למשכן דהמשכן הי' גבוה רק עשר אמות ומתרץ דבאמת הי' ע"פ נס עיי"ש. אך קשה הא למעט בניסא עדיף והו"ל לברר כהן משבט אחר א"ו מוכח דחביב עליו ביותר שבטו של לוי. והשתא א"ש דאלו אמר לו שיברר לו כהן משבט אחר ל"ה צריך לשאול במה אמשח אותו דהי' יודע בעצמו דבשמן המשחה אבל השתא דקאמר לי' בורר משבט לוי א"כ אם ימשח אותו בשהמ"ש אזי יהי' גדול ביותר ולא יוכל ליכנס למשכן לכך שפיר שאל במאי אמשח אותו ואפ"ה השיב לו הקב"ה בשמן המשחה וקשה כנ"ל הא למעט בניסא עדיף א"ו משום חביבות ושפיר אמר משה כמה חביב שבטי לפניך.

אות נ)

בש"ס יומא ד' ע"ג אורים ותומים ר' יוחנן אמר בולטות הי' רשב"ל אמר מצטרפות ופריך והא לא כתיב צ' ופירש"י אם הוצרך לצ' כגון והציל תציל ומשני אברהם יצחק יעקב הוי כתיב ופריך הא לא כתיב ט' ומשני וכו' ותמוה הא לפי ה"א דלא ידע מאברהם יצחק כו' א"כ ל"ה חי"ת גם כן. גם הו"ל להקשות כסדר א"ב והא לא כתיב חי"ת וטי"ת שהמה קודם לצדי"ק ולמה שינה הסדר. ונראה דאיתא בריש מגילה מנצפ"ך צופים אומרם וכו' ומסיק דשכחו ולא ידעו הי באמצע תיבה והי בסוף תיבה ואתו צופים ותקנו פתוחים באמצע וסתומים בסוף. והקשה הריטב"א איך יתכן לשכוח דבר אשר רגילים בו בכל יום ועוד וכי ל"ה להם מזוזות בפתחיהן ותפילין בראשיהן ויכולין להבחין מזה סדר קריאותיהן וכתיבותיהן ותי' עפ"מ דאיתא בפ"ב דסנהדרין דבבית ראשון הי' להם כתב עברי שהוא כתב יוונאה ולא אשורית שלא הי' משתמשין בו כלל אלא יחידי סגולה ובזו אין בו אותיות מנצפ"ך וכל ס"ת להמון עם ותפילין ומזוזות הי' הכל בכתב עברי זולת הלוחות וכהנה דברים נשגבים ולכך שכחו ונעלם מאתם כתב אשורית על בורי' כי עיקר

תשמישן הי' כתב עברי ע"כ. והנה מזה מוכח דכתב של אורים ותומים היה ג"כ כתב עברי ולא אשורית דלולא זאת ל"ש שכחה דכהן גדול נשא אותו על כתפיו לזכרון כל ימי בית ראשון ושני והרי עינים רואות אם פתוחות או סתומות א"ו מוכח דהי' כתב עברי אמנם לס"ד דל"ה כתוב רק שמות השבטים אינו ראי' לפמ"ש החכם ראב"ע דלכך פתוחות באמצע תיבה וסתומות בסוף כדי ליישר הכתיבה דהמה קרוים ישרים ואלו באו באמצע היה מבלבלין ומפסיקין המלה משא"כ לבסוף שהמה נותנים גבול וגדר למלה. אבל האחרונים השיגו עליו דמה תאמר במ"ם סתומה ופתוחה דשניהם שוין וכ"א נוחים בין באמצע בין בסוף. והנה לפ"ז להס"ד דל"ה רק שמות השבטים ול"ה כתוב באורים ותומים מאותיות מנצפ"ך רק נ' ופ' א"כ שפיר יתכן אצלם שכחה דסברי באמת מדינא אין קפידא לשנות ולהחליף בין סתומה בסוף או באמצע רק באורים ותומים שהי' הנ' ופ' בסוף תיבה הי' ליישר הכתיבה שיהי' על צד היותר נאות. אמנם אי גם שמות האבות הי' כתובים א"כ הי' נראה המ"ם שבאמצע תיבה דהיינו שמעון היה במ"ם פתוחה ומ"ם שבסוף התיבה באברהם הי' סתומה ומוכח מזה דפתוחות באמצע דבזה ל"ש כדי ליישר הכתיבה כנ"ל. והשתא א"ש דמתחלה לא רצה להקשות והא לא כתיב ח' וט' די"ל כיון דכל ענין של אורים ותומים הי' להשיב לשואל דבר ולא כתיבה תמה א"כ י"ל שהי' לכ"ג סימן באותיות נו"ן ופ' כפולים והמה הי' משתמשין במקום ח' וט' כיצד אם בקשו להשיב דבר שצריך ח' באמצע מלה אז הי' בולטות או מצטרפות נו"ן פשוטה באמצע להבין דלגופא א"א בנו"ן פשוטה באמצע המלה רק שהוא במקום אות ח' ואם הוצרך ח' לסוף תיבה אז הי' בולטות או מצטרפות נו"ן כפופה להבין שהוא ח' דלגופא ל"ה כתוב נו"ן כפופה בסוף התיבה וכן הדבר בפ' כפופה ופשוטה לסימן לאות ט' כנ"ל ואין כאן שום ספק כלל. וא"ל הא ל"ה נכתב בכתב אשורית דאל"כ ל"ה שכחת מנצפ"ך כנ"ל ז"א די"ל דשכחו וסברו שאין קפידא לשנות בין סתומות בסוף או באמצע ובאורים שהי' באים פשוטים בסוף תיבה הוא כדי ליישר הכתיבה אבל לא מעכב לכך פריך ברישא והא לא כתיב צ' דע"ז אין סימן כלל דל"ה באפוד יותר אותיות כפולות רק נו"ן ופ' שהמה סימנים לח' וט' ומשני אברהם יצחק וכו' וקשה א"כ למה לא הרגישו מאברהם החילוף של מ"ם פתוחה וסתומה דבזה ל"ש ליישר הכתב כנ"ל וע"כ צ"ל דהי' בכתב עברי דלית בי' אותיות מנצפ"ך כלל וע"ז פריך שפיר והאי לא כתיב טי"ת דא"ל דמנצפ"ך הי' לסימן כנ"ל ז"א דהא הי' בכתב עברי ולית בי' אותיו' מנצפ"ך ודו' היטב:

פרשת תשא

אות נא)

כי תשא את ראש ב"י במדרש הה"ד שררך אגן הסהר אל יחסר המזג מלמד שלא יצאו הסנהדרין עד שישאר כ"א סנהדרין מפני שמזג בגימט' חמשים ומחמשים עד ע"א הוא כ"א ע"כ המדרש ותמוה. ונראה דאיתא בש"ס דמגילה ד"ב מנצפ"ך צופים אמרו ולא ידעי' הי מינייהו אי פתוחות או סתומות (עיין בתוס' שם ד"ה ועוד ובשבת דק"ד) אך לכאורה מוכח דצופים סתומות הוא דתקנו דאיתא בש"ס מנצפ"ך אחר כל האותיות הם במנין דהיינו הכ"ף במספר חמש מאות מ"ם שש מאות וכן כולם ואיתא במדרש כי תשא את ראש ב"י אמר משה להקב"ה האיך אמנה אותם וא"ל הקב"ה מנה אותם ראשי אותיות כגון ר' מראובן הוא שני מאות אלפים וכן כולם ולפ"ז מוכח דמנצפ"ך סתומות תקנו דאל"כ אלא דפתוחות תקנו א"כ לפ"ז מנצפ"ך פתוחות הם למספר גדול א"כ האיך יכול למנות ראשי אותיות מהשבטים דהרי נ' מנפתלי הוא שבע מאות אלפים וזה אינו א"ו דסתומות תקנו. והשתא א"ש המדרש כי תשא את ראש ב"י וקשה האיך מונין אותן וצ"ל כנ"ל בראשי אותיות אך קשה דילמא פתוחות דמנצפ"ך הוא למספר גדול וא"כ א"א למנות כך כנ"ל ולכך קאמר הה"ד שררך אגן הסהר אל יחסר המזג שלא יצאו סנהדרין וכו' מפני שמזג בגי' חמשים א"כ מוכח דסתומות תקנו דאל"כ איך קאמר דמזג בגי' חמשים הא המ"ם הוא במספר שש מאות א"ו דסתומות תקנו ולכך שפיר יכול למנותם בראשי אותיות והבן:

אות נב)

במדרש שאלה אשה חכמה את ר"א הלא כל ישראל עבירתן שוה בעגל ומ"מ אין מיתתן שוה והשיבה אין חכמה לאשה אלא בפלך שנאמר וכל אשה חכמת לב בידי' טוו ותמוה האיך מיושב בזה קושיתה ועוד מנ"ל מהך קרא דאין חכמה לאשה אלא בפלך דילמא לפלך ג"כ וה"ה לשאר מלאכות ונראה דאיתא בש"ס יומא דס"ו טעם למה באמת ל"ה מיתתן שוה משום דיש מהן הי' בהתראה ונהרגו בסייף ויש מהן בלא התראה ונהרגו במגפה והיינו מיתה בידי"ש עיי"ש ויש להבין מי התרו בהם הא חור הרגו מיד ומשה ל"ה שם ואהרן באמת עשה להם ועוד אי כשהתרו בהן התרו בכולן וא"כ הדקל"ד. ונראה דאיתא טעם במאי הי' זוכות הנשים לטוות למשכן משום דבשעת העגל באו האנשים להנשים לפרוק נזמי הזהב ולעשות מהן עגל והנשים שהיו חכמת לב מיחו בידם ולא פרקו ושאר נשים פרקו מיד הנזמי זהב ולכך כתיב וכל אשה חכמת לב בידי' טוו ר"ל

אותן שהי' מוחה ביד בעליהן שלא לעשות העגל אותן זכו לטוות למשכן וא"כ שפיר הי' קצתן שהתרו בהן היינו הנשים וקצתן שלא התרו בהן ולכך אין מיתתן שוה. והשתא א"ש שאלה אשה חכמה וכו' ומ"מ אין מיתתן שוה ר"ל דהיא סברה דכל הנשים ל"ה פורקות וא"כ כולם התרו בהן ולמה ל"ה מיתתן שוות בסייף והשיב ר"א אין חכמה לאשה אלא בפלך דכתיב וכל אשה חכמת לב וכו' וקשה למה כתיב חכמת לב וצ"ל כנ"ל דקאי על אותן שהתרו לבעליהן ולא רצו לפרוק אותן זכתו ולא שאר נשים כנ"ל וא"כ מוכח מזה דיש מהם שהתרו בהם ויש מהם שלא התרו בהם לכך ל"ה מיתתן שוה ודו"ק:

לפורים

אות נג)

במדרש רבה איש יהודי הי' בשושן הבירה וכו'. איש ימיני למה נקרא ימיני שמאמן את הדין וזש"ה אשרי שומרי משפט עושה צדקה בכל עת אשרי וכו' זה מרדכי שמאמן את הדין עושה וכו' שגידל יתומה בביתו זהו אסתר ותמוה מה ענין זה לזה, ונראה דאיתא בש"ס מגילה דף ט"ו ע"ב כאשר אבדתי אבדתי כשם שאבדתי מבית אבא כך אבדתי ממך שאבודה אני לך דאשת ישראל שנאנסה מותרת לבעלה ומעיקרא הי' באונס ועכשיו ברצון ואסורה והקשה התוס' אמאי ל"ה מגרשה ותהי' מותרת להחזירה וי"ל שירא פן יתפרסם הדבר למלכות והקשה מהרש"א דהו"ל להתוס' להקשות בפשיטות אמאי ל"ה מגרשה שתהא יוצאה מאיסור א"א וגם הרשב"א הקשה מאי תי' התוס' שירא פן יתפרסם הדבר מאי פירסום איכא כשיגרשנה לפני ב' עדים ובפרט לפי שיטת האלפס ז"ל דפסק דמותר ליתן גט בינו לבינה א"כ קו' התוס' במ"ע. ונראה דאיתא בש"ס ב"ב דף קמ"ד ע"ב כותבין גט אעפ"י שאין אשתו עמו ופריך וליחוש לשני יוסף בן שמעון וכו' אמר ר"ה אין מגרשין אלא זה בפני זה והקשה התוס' בד"ה וליחוש ממנ"פ אליבא דמאן אי אליבא דר"מ דאמר עדי חתומה כרתי ליכא למיחוש למידי שהגט לא יהי' גט מאחר שאינו מוכח מתוכו שהיא שלה ואי אליבא דר"א קשה למה צריך להיות זה בפני זה הא ע"מ כרתי ורואים איזה יו ב"ש ואומר ר"י דאין ע"מ מדקדקים לראות אם הי אשתו כיון שמכירין שמו ושמה וכתוב בגט שמו ושמה לא אסיק אדעתי' להבחין אם יש עוד יוסף ב"ש וכו' עיי"ש. ולכאורה דברי התוס' סותרים אהדדי דאיתא בש"ס דכתובות דכ"ד ע"ב איבעי' להו מהו להעלות משטרות ליוחסין אמנה שבשטר הן מעידין או אכולא מילתא מעידין תוס' וא"ת אי לאו אכולא מילתא מעידין א"כ עדים חותמין אע"ג דלא ידעי אי כהן הוא או לו והיכי קאמר בפ' גט פשוט שני יב"ש הדרין בעיר א' משלשין או יכתוב

כהן קשה מאי יועיל כיון שהעדים חותמין אע"פ שאין מכירין אם הוא כהן ויש חשש דילמא ילוה לא' משני יב"ש שאינו כהן ויכתוב בשטר כהן דהא עדים אין מדקדקין כ"כ ואח"כ יוציא בזה השטר גם מיב"ש שהוא כהן וי"ל דהיכי דהוחזק שני יב"ש ודאי אכולהו מילתא קא מסהדי ומדקדקין שפיר ע"כ א"כ מוכח מזה דעדים מדקדקים אשני יב"ש ואיך תי' ר"י דאין מדקדקין כ"כ אב' יב"ש וצ"ל דודאי עפ"י הרוב מדקדקים אך לפעמים אינם מדקדקים ואז לכל הפחות אם יכתוב כהן הוי סימן אמצעי וא"כ לא סתרי ד' התוס' אהדדי דבשלמא בגט דמדאוריי' בעינן דוקא זה בפני זה ואינו מועיל אם כתב כהן דמדאו' בעי' סימן מובהק אבל בממון דהיינו שט"ח סימן אמצעי נמי מועיל לכך קאמר שפיר דאם כתב כהן מוציאין. ולפ"ז מיושב הקו' הנ"ל דלכאורה יש להקשות למה משלש הקרא איש יהודי כו' ושמו מרדכי וכו' וקא חשיב ואזיל עד דור שלישי דהיינו עד בן קיש א"ו צ"ל דכמה מרדכי איכא בשוקא וא"י לידע איזהו לכך קמשלש הקרא עד איש ימיני שהוא משבט בנימין ולפ"ז ל"ק קו' המהרש"א דהתוס' ל"ה מצי להקשות בפשיטות אמאי לא גירשה להוציאה מאיסור א"א די"ל דבאמת נתן לה גט ומשלש בה וא"כ מדאו' להוציאה מא"א סגי בכך דהא דצריכין סימן מובהק היינו מדרבנן אבל להוציאה מאיסור א"א בסי' אמצעי סגי לכך הקשה התוס' אמאי ל"ה מגרשה דהיינו שיהי' זה בפני זה ויהי' מותרת לו אח"כ משום דבלא זבפ"ז מאיסור א"א הוציאה אבל להחזירה אע"פ שמשליש אסורה מפני שאינו אלא סימן אמצעי ותי' התוס' שפיר השתא דצ"ל זה בפני זה איכא פירסום וקו' הרשב"א לשיטת האלפס ז"ל נמי לק"מ. רק כ"ז אי הפי' של ימיני הוא משבט בנימין וא"כ משלש הקרא וי"ל שפיר כנ"ל אבל אי הפירוש של ימיני כאידך פי' דהיינו שמאמן את הדין וכל הקרא לדרשה כדאיתא בש"ס דמגילה לא מוכח מכאן שהי' עוד מרדכי וא"כ קו' התוס' במ"ע הו"ל ליתן גט בפני ב' עדים או בינו לבינה כנ"ל וצ"ל לפי' זה שבאמת ל"ה אסתר אשת מרדכי והא דכתיב כאשר אבדתי אבדתי פי' כאשר אבדתי מאבי ואמי אבדתי מן העולם. והשתא א"ש בל"ז ל"ה יכול לומר אשרי שומר משפט עושה צדקה בכל עת זהו מרדכי שגידל יתומה בתוך ביתו דהיינו אסתר דהי' קשה הא אסתר אשתו הי' לכך קאמר תחלה איש ימיני שמאמן את הדין וקשה קו' התוס' הנ"ל וליכא למימר משום פרסום ז"א די"ל כקו' הרשב"א הנ"ל וע"כ צ"ל דל"ה כלל אשתו אלא שגידלה בביתו א"כ שפיר קאמר אשרי וכו' עושה צדקה וכו' זהו מרדכי שגידל יתומה בתוך ביתו משום דלא היתה אשתו כלל ודו"ק היטב:

פרשת ויקהל

אות נד)

ויקהל משה וכו' במדרש בכל התורה לא מצינו שנאמר ויקהל אלא כאן לומר לך שאמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות ודורש להם הלכות שבת בשבת מכאן אמרו משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין הלכות פסח בפסח הל' חג בחג הל' עצרת בעצרת ע"כ, ופי' המפורשים דהואיל דלא מצינו שהקהיל משה לישראל בחצוצרות א"ו דהי' בשבת ולכך צוה להם ששת ימים וכו' ודורש להם הלכות שבת. אבל מ"מ יש לתמוה מנ"ל ששואלין הל' פסח בפסח וכו'. ונראה דהר"ן הקשה למ"ל לתקן משה שיהא דורשין הל' פסח בפסח הא אמרי' בפסחים דף ו' דשואלין ודורשין ל' יום קודם לפסח מכ"ש דדורשין בו ביום עצמו. ונראה דיש להסתפק אם בשבת שבלמ"ד יום קודם הפסח צריך לדרוש בהלכות פסח או דלמא רק בחול אבל בשבת דורשין בהל' שבת דודאי אם פסח עצמו חל בשבת יש להוכיח מגמרא דמגילה דף ד' דדורשין בהל' פסח דאיתא שם פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום דהיינו מענינא דפורים ופריך הגמרא מאי אירי' פורים אפילו פסח נמי ומשני וכו' הרי מוכח בהדיא דאפילו חל פסח בשבת נמי דרשי' בהל' פסח אבל בלמ"ד יום שקודם לפסח עדיין יש להסתפק כנ"ל ולכאורה יש להביא ראי' ממדרש הנ"ל דאין דורשין בו בשבת הל' פסח דרש"י פי' ויקהל משה למחרת יוהכ"פ הי' וא"כ כבר חיוב לדרוש הל' חג דהנך למ"ד יום לאו דוקא בפסח אלא ה"נ בחג כמבואר בש"ס שם ועי' בתוס' בכורות דנ"ז ע"ב ואפ"ה דרש משה הל' שבת ש"מ דבשבת שבלמ"ד יום לא דרשי' הל' יו"ט. ולפ"ז מיושב קו' הר"ן דלכך צריך משה לתקן כדי שיהי' דורשין בהל' יו"ט אף אם חל יו"ט בשבת משא"כ בלמ"ד יום המוקדמים. ולפ"ז א"ש גם דברי המדרש דבל"ז ל"ה יכול לומר דמשה תיקן וכו' דהי' קשה קו' הר"ן למה צריך לתקן אבל השתא דקאמר שהי' דורש לפניהם הל' שבת וקשה הא כבר חל החיוב לדרוש בהל' יו"ט וע"כ צ"ל דבשבת שקודם לחג אין דורשין בהל' חג ושפיר הי' צריך משה לתקן דדורשין הל' פסח אף אם חל בשבת וק"ל:

אות נה)

במדרש ילקוט רבותינו בעלי אגדות אמרו מתחלת התורה עד סופה לא מצינו פרשה שמתחלת ויקהל אלא זאת בלבד אמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות גדולות ודורש לפניהם הלכות שבת בשבת ומסיק שם מכאן אמרו משה תיקן לישראל שיהיו שואלין ודורשין בענינא של יום הל' פסח בפסח הל' חג בחג וכו' עיי"ש ותמוה. וכבר כתבתי

למעלה מזה וכעת נ"ל להרחיב הדיבור בסגנון הנ"ל דכבר הבאתי קו' הר"ן למה צריך משה לתקן שיהיו דורשין הל' פסח בפסח הלא מקרא מוכח דצריכין לדרוש למ"ד יום לפני הפסח מכ"ש בפסח עצמו. ונראה דאיתא בש"ס דמגילה ד"ד פורים שחל בשבת שואלין ודורשין בענינא של יום ופריך מאי אירי' פורים אפי' יו"ט נמי דתניא משה תיקן לישראל שיהי' דורשין בענינא של יום הל' פסח בפסח וכו' ובתוס' ד"ה מאי אירי' פורים תמהו מאי לשון אפילו דקאמר דמשמע מלשונו דשאר יו"ט גרוע משל פורים וכתבו דה"פ מאי אירי' פורים דאין דורשין בו מקודם לכן למ"ד יום מש"ה יש לדרוש בו ביום אפילו שאר יו"ט דדרשינן בו עוד מקודם למ"ד יום אפ"ה דרשי' בו ביום ע"כ הרי מבואר מסברת התוס' דיש ה"א כיון דדורשין בו מקודם לא ידרשו עוד בו ביום ולפ"ז שפיר מיושב קו' הר"ן דשפיר הי' צריך משה לתקן שדורשין בו ביום דה"א משום שדורשין מקודם לא צריך עוד בו ביום. אך לפ"ז צריך להבין ד' הר"ן דקארי לה מה קארי לה וכי לא ידע מדברי הש"ס דמגילה הנ"ל. אמנם י"ל דהר"ן ס"ל כאידך דעה בתוס' בכורות הנ"ל דנסתפקו שם הא דדורשין למ"ד יום קודם יו"ט אי יו"ט עצמו במנין שלשים או לא לפ"ז י"ל דהר"ן ס"ל דיו"ט עצמו הוא בכלל למ"ד יום ומקשה שפיר למה צריך משה לתקן הא בכלל למ"ד יום נכלל ג"כ יו"ט אך נראה לתרץ קו' הר"ן בד"א דאעפ"י דיו"ט הוא בכלל למ"ד אפ"ה הי' צריך משה לתקן שיהי' דורשין בפסח לפ"מ דקיי"ל דימי שבת שהם בתוך למ"ד יום שלפני יו"ט דורשין בהל' שבת ולא בהל' יו"ט כמ"ש לעיל לפ"ז אם יו"ט ראשון חל בשבת ה"א דדורשין בהל' שבת כמו בתוך למ"ד לכך הוצרך משה לתקן שדורשין הל' פסח בפסח אפי' חל בשבת אך עדיין צריכין להבין הא קיי"ל תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם ושבת תדיר הוא מפסח ומהראוי לדרוש בהל' שבת אך לפ"מ שמבואר בפוסקים דבדבר שצריך להודיע לרבים ל"ש תדיר קודם דאם לא יודיע להם לא ידעו הרבים מיני' כלל אבל דבר התדיר ידוע לרבים מקודם א"כ ה"ה ה"נ גבי פסח אף שאינו תדיר מ"מ צריך להודיע לרבים הל' פסח וקודם הוא לתדיר. אך ע"ז קשה הלא פסח ג"כ ידוע לרבים ממה שדרשו בלמ"ד יום קודם. ובזה יובן ג"כ הש"ס דמגילה הנ"ל דלפי שיטת הר"ן דיו"ט הוא בכלל למ"ד יום אכתי אינו מובן מאי גרוע הוא יותר מפורים ומאי קאמר אפי' יו"ט נמי אבל לפי הנ"ל ניחא דה"פ מאי אירי' פורים דאין דורשין קודם לכן והוי דבר שצריך להודיע לרבים ול"ש הסברא דתדיר קודם כנ"ל הא אפי' בשאר יו"ט דדורשין קודם לכן למ"ד יום והוי ידוע לרבים מקודם אפ"ה דורשין בהל' יו"ט דתני' משה תיקן וכו' וקשה קו' הר"ן הנ"ל וצ"ל דמיירי כשחל בשבת דדורשין בהל' יו"ט כנ"ל ומכ"ש פורים דל"ה ידוע מקודם דמחויב לדרוש בענינא של יום אפילו

כשחל בשבת וא"ש ד' הש"ס הנ"ל. ואיתא במדרש ויקהל למה לא הוזכר אם הקהיל אותן בחצוצרות אלא משום שהי' בשבת ולכך הי' דורש להם הל' שבת דכתיב ששת ימים תעשה מלאכה ואיתא ברש"י חומש דלמחרת יוהכ"פ הי' למחרת ירידתו מן ההר נמצא דהי' זה תוך למ"ד יום שלפני סוכות והי' מן הראוי לדרוש להם בהל' סוכות א"ו מוכח כנ"ל דבשבתות שבתוך למ"ד דורשין בהל' שבת. והשתא א"ש הילקוט בל"ז ל"ה מצי למימר דמשה תיקן שיהי' דורשין הל' פסח בפסח דהוי קשה קו' הר"ן וא"ל כנ"ל דמשה בא להורות אפי' כשחל בשבת נמי דורשין בהל' יו"ט ז"א דאכתי מאי רבותא דילמא אפי' בשבתות שבאותן למ"ד יום נמי דורשין בהל' יו"ט וא"כ הדקל"ד אבל השתא דקאמר שהקהיל ודורש להם הל' שבת אע"פ שהי' בתוך למ"ד יום וצ"ל כנ"ל וא"כ לק"מ קו' הר"ן וקאמר הילקוט שפיר דמוכח דמשה תיקן שיהי' דורשין הל' פסח בפסח ודו"ק:

ובד"א נראה ליישב בטוב טעם דאיתא במס' ר"ה דכ"ט ע"ב יו"ט של ר"ה שחל בשבת במקדש הי' תוקעין אבל לא במדינה וכו' מה"מ כתוב א' אומר יום תרועה וכתוב א' אומר זכרון תרועה הא כיצד כאן ביו"ט שחל בשבת וכאן וכו' ופריך אי מדאורייתא היא במקדש היכי תוקעין ועוד הא לאו מלאכה היא דאצטריך קרא למעוטי עיי"ש ובתוס' ד"ה הא הקשה אדרבה אי מלאכה לא אצטריך קרא דהא מכל מלאכה ל"ת נפקא ומשום דלאו מלאכה היא אצטריך קרא למעוטי בגבולין עיי"ש ונראה דלק"מ דמהר"מ פאדבה הקשה לימא הש"ס טעמא שמא יתקן כלי שיר וכ' הטו"ז לפענ"ד נראה דשופר לא ניתן לשיר אלא לתקיעה של מצוה ולכך לא גזרו עכ"ל אך עדיין קשה הא איכא עכ"פ שבות דהשמעת קול ואכתי קשה לימא הטעם משום שבות וע"כ צ"ל דס"ל דהשמעת קול שופר אפי' שבות ליכא אך מנ"ל זה ונראה דס"ל כמ"ש הר"ן אליבא דר"ח דאיתא בשבת ד"ג בעי ר' ביבי בר אביי הדביק פת בתנור התירו לרדותו או לא מי אמרי' דהעמידו דבריהם במקום סקילה או לאו וכו' ובתוס' שם ובר"ה דכ"ט הקשה הר"ח מאי קמבעי' לי' פשיטא דמותר לרדותו דהא תני' דבי ר"י כל מלאכת עבודה ל"ת יצא תקיעת שופר ורדיית הפת שהיא חכמה ואינו מלאכה ותי' דמ"מ מדרבנן אסור ושפיר איבעי' בש"ס אי העמידו דבריהם וכו' והר"ן כ' דהר"ח שפיר הקשה דע"כ הקרא כל מלאכת וכו' אתי' להורות דאפי' שבות ליכא דאל"כ אלא דל"ה אב מלאכה קשה למ"ל הקרא כל מלאכת הא ממילא ידעי' דת"ש ורדיית הפת ל"ה אב מלאכה דהא ל"ה במשכן א"ו דקרא אתי' להורות דאפי' שבות ליכא והיינו שאין כח ביד חז"ל לעשות רדיית הפת ות"ש ולהעמיד דבריהם אף במקום סקילה כלל היוצא מזה דהר"ן ס"ל דת"ש אפי' שבות ליכא והטו"ז סובר כשיטת הר"ן ולפ"ז מתור' שפיר קו' התוס' הנ"ל דהא אליבא דאמת דקאמר רבה גזירה שמא

יעבירנה צ"ל הא דכתיב זכרון תרועה למ"ל וע"כ צ"ל דקרא אסמכתא בעלמא וא"כ נוכל לומר דגם המקשן ידע שיש טעם משום שבות וקרא אסמכתא בעלמא אך דל"ה ידע מזה השבות דשמא יעבירנו ולכך מקשה ממ"נ אי מדאורייתא היא ולא אסמכתא בעלמא במקדש היכא תוקעין וא"ל דטעמא משום שבות דהשמעת קול ואין שבות במקדש קשה ועוד הא לאו מלאכה היא פי' הא ודאי לאו מלאכה היא דל"ה במשכן וא"כ למ"ל למעוטי דתני' דבי ר"י כל מלאכת עבודה ל"ת יצא ת"ש וכו' הא ל"ה במשכן א"ו דאתא להורות דאפי' שבות ליכא וא"כ קשה למה ל"ה תוקעין בגבולין ומשני דגזרה שמא יעבירנו וכו' וא"ש. אך כ"ז ניחא אי אמרי' דשבות הי' נוהג בימי משה אז שייך שפיר לומר דקרא אתי להורות דאפי' שבות ליכא אבל א"א דל"ה שבות נוהג בימי משה קשה איך, שייך לומר דקרא אתי להורות דאפי' שבות ליכא דהא אינו נוהג כלל שבות א"ו מוכח דמשה הי' נזהר בשבות רק דלא נאמר מפי הגבורה ושפיר אתי' להורות דאפי' שבות ליכא ולפ"ז מיושב לנכון קו' הר"ן למה הי' צריך משה לתקן דהנה הא דדורשין שלשים יום לפני הפסח ילפי' מהא דמשה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני ואיתא ב' דעות בתוס' בכורות דנ"ז ע"ב אי יום י"ד של ניסן שהזהיר משה הוא בכלל למ"ד יום לפ"ז נמצא דלענין שלשים יום קודם לפסח יום א' דפסח אינו בכלל או י"ל דאותו יום י"ד שהזהיר משה לאו בכלל למ"ד יום ואינו מתחיל הלמ"ד יום רק מט"ו בניסן ונמצא דיום ראשון של פסח הוא בכלל ולאותו דעה שפיר מקשה הר"ן למה הי' צריך משה לתקן שדורשין בהל' פסח הא יום א' הוא בכלל למ"ד יום ומדאור' דרשי' למ"ד יום אבל לדעה ראשונה לק"מ קו' הר"ן דמדאו' דרשי' למ"ד יום מקודם אבל ביו"ט עצמו לא ולכך תיקן משה שיהי' דורשין אפי' ביו"ט עצמו. והנה הרמב"ם והראב"ד ז"ל הקשו דאותן טמאים לנפש אדם ששאלו למה נגרע למה לא טבלו א"ע ויעשו פסח ראשון ותי' הראב"ד ז"ל דלעת ערב שאלו ול"ה שוב זמן שחיטת פסחים ול"ה יכולים לעשות פסח א' לכך שאלו על פסח שני א"כ לפ"ז יום י"ד ל"ה בכלל למ"ד ואינם מתחילין אלא מיום ט"ו בניסן וא"כ יום א' דפסח הוא בכלל למ"ד ושפיר קשה קו' הר"ן. אך הרב בעל קרבן חגיגה תי' דהם היו טמאי מתים והיו צריכים הזאה ג' וז' ושביעי שלהם הי' בע"פ שחל בשבת ול"ה יכולים להזות עליהם דהזאה שבות הוא ואינו דוחה שבת ולפ"ז שפיר י"ל דיום י"ד של ניסן הוא בכלל למ"ד וא"כ יו"ט עצמו אינו בכלל ולק"מ קו' הר"ן כנ"ל דמשה הי' צריך לתקן שיהי' דורשין ביו"ט עצמו אך לפ"ז צ"ל דשבות הי' נוהג בימי משה דאל"כ הי' יכולים להזות עליהם ולעשות פסח ראשון א"ו כנ"ל. ואיתא במדרש ובמפורשים בכל התורה לא נאמר ויקהל אלא כאן לפי שבכל פעם הי' מקהילן בחצוצרות וכאן ל"ה יכול להקהיל

בחצוצרות לפי שהי' בשבת והשמעת קול הוא שבות א"כ לפ"ז מוכח ג"כ דשבות הי' נוהג בימי משה ולפ"ז שפיר י"ל כמו שתי' בעל ק"ת הנ"ל דמשום שבות דהזאה ל"ה יכולים לטבול עצמם וא"כ י"ל דהשאלה הי' אפי' מבע"י ויום י"ד בניסן הוא בכלל ויום א' דפסח אינו בכלל לכך צריך משה לתקן ול"ק קו' הר"ן. והשתא א"ש המדרש הנ"ל בל"ז דויקהל וכו' לא ידעי' אם שבות הי' נוהג בימי משה א"כ ל"ה יכול לומר משה תיקן וכו' דהי' קשה קו' הר"ן הנ"ל וליכא למימר כנ"ל דיו"ט ל"ה בכלל למ"ד דמנ"ל זאת דילמא התי' של הראב"ד אמת כנ"ל דליכא למימר כתי' בעל ק"ח משום טבילה דדילמא שבות אינו נוהג בימי משה אבל השתא דקאמר ויקהל עשה לך קהילות וכו' וקשה למה לא הקהיל בחצוצרו' א"ו משום שבות וא"כ מוכח דשבות הי' נוהג בימי משה ושפיר י"ל כתי' בעל ק"ח הנ"ל ולפ"ז שפיר קאמר משה תיקן וכו' ולק"מ קו' הר"ן די"ל כנ"ל ודו"ק היטב:

פרשת פקודי

אות נו)

במדרש בחודש הראשון בא' לחודש תקים את המשכן. ילמדנו רבינו הקונה שדה מעכו"ם בשבת מהו שמותר לכתוב ולהעלות בערכאות שלהם. כש"ח כותב ומעלה בערכאות מפני שהוא כמציל מידם ותמוה. ונקדים ד' הגמ' בר"ה דף ז' ע"ב בא' בניסן ר"ה לחדשים מנ"ל דכתיב החודש הזה לכם ראשון הוא וכו', וכתיב שמור את חודש האביב איזה חודש שיש בו אביב הוי אומר זה ניסן וכו' ואימא אדר בעינן רוב אביב מידי רוב אביב כתיב אלא א"ר דבר זה מתורת משה לא למדנו מדברי קבלה למדנו וכו' ראב"י אמר מהכא ויקראו סופרי המלך בחודש השלישי הוא חודש סיון ר"א אמר מהכא הפיל פור וכו' לחודש שנים עשר הוא חודש אדר ואבע"א מהכא בחודש הראשין הוא חודש ניסן. כלהו מהאי לא אמרו. דילמא מאי ראשון ראשון למעשה המן. והקשה המהרש"א א"כ מקרא דחודש שנים עשר וחודש השלישי נמי לא מוכח מידי די"ל ג"כ י"ב למעשה המן עיי"ש שהניח בצ"ע, ונראה דאיתא במגילה דף ו' ע"ב קראו את המגילה באדר ראשון ונתעברה השנה קוראין אותה אף באדר שני ואיתא בירושלמי פרק א' הלכה ה' דאותה שנה שהי' הנס מעוברת הי' והנס הי' באדר שני לפ"ז מקשה הש"ס שפיר מקרא דחודש שנים עשר וא"ל דילמא י"ב למילתא קאי קשה האיך קאמר י"ב הא הוי י"ג חדשים מניסן דאותה שנה מעוברת הי' א"ו לחדשים קאמר וקחשיב בתר רוב שנים דהוי י"ב חודש ומקרא דחודש השלישי נמי הוכיח הש"ס שפיר דאיתא בס' מנות הלוי

בשם המדרש דאצל המן כתיב ויקראו סופרי המלך וכו' בשם המלך אחשורוש נכתב וכו' ואצל מרדכי כתיב ויכתוב בשם המלך אחשורש דהמן צוה לכתוב לאחרים אבל מרדכי בעצמו כתב מפני הצלת ישראל. ואיתא במדרש ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות ח"א ג' לנסים בו ביום יצאו ישראל ממצרים. בו ביום נהרג סנחרב ועמו. ובו ביום נתלה המן. וח"א ג' לבריאות עולם. אך ע"ז קשה דאם הי' ט"ו בניסן ביום ג' א"כ גם ר"ח ניסן הי' ביום ג' וניסן מלא לפי קביעות החדשים א"כ הי' ר"ח אייר ד' וה' ור"ח סיון ביום ו' וכ"ב סיון ג"כ ביום ו' וכ"ג בשבת ואיך קאמר המדרש דמרדכי כתב בעצמו הא שבת הי' א"ו דשלישי לנסים כנ"ל אך א"א באדר יצאו ישראל ממצרים כדפריך הש"ס ואימא אדר וכו' גם הפי' ג' לנסים לא יתכן דהא באדר יצאו ממצרים ומעתה א"ש המשך ד' הש"ס דבר זה מתורת משה לא למדנו די"ל בט"ו באדר יצאו ישראל ממצרים אלא מדברי קבלה למדנו ויקראו סופרי המלך בחודש השלישי בכ"ג בו וכו' ויכתוב בשם המלך וקשה כנ"ל איך יתכן דכתב בעצמו הא שבת הי' וצ"ל שלישי לנסים ומוכח שפיר דבניסן יצאו ממצרים ומוכח הש"ס שפיר דניסן ר"ה לחדשים. ואיתא ב' דעות בהא דאמרינן כותב ומעלה בערכאות שלהם. הרז"ה ס"ל דלא התירו לו לכתוב בעצמו רק שיצוה לכתוב והרמב"ן ס"ל דכותב בעצמו דמן התורה אין אסור לכתוב אלא כתב אשורית ולפ"ז אכתי י"ל דלעולם השלישי פי' ג' לב"ע וא"ל האיך כתב מרדכי י"ל דמרדכי כתב לכל עם ועם כלשונם ולא כתב אשורית לכך מותר דאינו אלא מדרבנן אבל לשיטת הרז"ה מוכח שפיר כנ"ל. ואיתא במדרש בחודש הראשון הוקם המשכן זה ניסן שבו נברא העולם דקרא קראו ראשון ולפ"ז א"ש המדרש הנ"ל. דבל"ז ליכא שאלה אי מותר לכתוב בשבת די"ל דע"כ אסור דאל"כ קשה קו' הש"ס ניסן ר"ה לחדשים מנ"ל וא"ל מדברי קבלה כקו' המהרש"א דילמא שלישי נמי למלתי' דהמן וצ"ל דמוכח מקרא ויכתוב כנ"ל דע"כ דשלישי לנסים ומוכח דניסן ר"ה לחדשים כנ"ל א"כ ממילא מוכח נמי דאסור לכתוב בשבת דאלת"ה לא מוכח דניסן ר"ה לחדשים די"ל דשלישי היינו ג' לב"ע אבל השתא דקאמר בחודש הראשון וכו' דמיני' מוכח דניסן ר"ה לחדשים א"כ י"ל דמותר לכתוב בשבת כדעת הרמב"ן ושלישי פי' שלישי לב"ע לכך שפיר שאל אי מותר לכתוב בשבת ודוק:

פרשת ויקרא

אות נז)

בש"ס סנהדרין דף ס"א איתמר העובד ע"ז מאהבה ומיראה אביי אמר חייב ורבא אמר פטור ואמר אביי מנא אמינא לה דתני' לא תשתחוה וכו' יכול אפי' נעבד כהמן ת"ל לא תעבדם והא המן מיראה הוי נעבד ורבא אמר כהמן ולא כהמן. כהמן דאיהו גופא ע"ז ולא כהמן דאלו המן מיראה והכא לאו מיראה. פירש"י דהתנא בא לאסור לנו אדם שהוא בעצמו ע"ז דהיינו כהמן שהי' עצמו נעבד אבל לא לכל מילי כהמן דאלו המן מיראה והכא מיראה פטור. ואמר אביי מנא"ל דתני' כהן משיח בע"ז רבי אומר בשגגת מעשה פירש"י אפי' לא נעלם ממנו איסור ע"ז אלא ששגג במעשה חייב וחכ"א אף כאן אינו חייב אלא בהעלם דבר כמו שאר מצות האי שגגת מעשה ה"ד אי וכו' אלא לאו בעובד מאהבה ומיראה. פירש"י כסבר שמותר לעבוד מאהבה ומיראה אע"ג דזה העלם דבר הוא שנעלם ממנו גוף הלכה לאסור לעבוד מאהבה ומיראה מ"מ לא נקרא העלם דבר אלא א"כ נעלם ממנו עיקר ע"ז באחת מעבודותיו כסבור שעבודה זו מותר לה ע"כ. ורבא אמר באומר מותר וכו'. ולכאורה קשה דלקמן דס"ד איתא רב מנשי' הוי קאזיל לבי תורתא א"ל עכו"ם הוא דקאי הכא שקיל פיסא שדא בי' א"ל מרקוליס הוא אתא שאיל בי' מדרשא א"ל הזורק אבן למרקוליס תנן אע"ג דמכוין לביזוי. תוס' ד"ה אע"ג דמכוין לבזוי' ולעבדה בביזוי קמיבעי' דאלת"ה אפי' העובד מאהבה ומיראה פטיר לרבא והכא אפי' אביי מודה עכ"ל עי' במהרש"א שכתב ז"ל נראה דלענין חיוב מיתה קאמרי דאינו חייב אא"כ נתכוין גם לעובדה אבל לענין חיוב חטאת חייב אפי' לא נתכוין לבזות כיון דעבודתה בכך כדמוכח מהך עובדא דר"מ דמייתי עלה דל"ה מתכוין אלא למרגמי' וכ"כ המיימני פ"ג מע"ז והכ"מ עיי"ש. והנה לפ"ז דבשוגג חייב אף בלא נתכוין אלא לבזות א"כ כ"ש דבשוגג חייב אף בעובד מאהבה ומיראה דהרי התוס' כתבו דבמאהבה ומיראה יש סברא יותר לחייב וא"כ קשה קו' עצומה מאי הוכיח אביי מהא דתנן כהן משיח וכו' הא התם מיירי בע"ז בשוגג ובזה גם רבא מודה דחייב מאהבה ומיראה כנ"ל ולא פליגי רק במזיד וכדי ליישב זאת נתרץ עוד דקדוק מה שק' ברש"י ד"ה אלא לאו שפי' דכה"ג לא מקרי העלם דבר וכו' ופי' דחוק הוא מאוד. ונ"ל בהקדם מ"ש התוס' בד"ה רבא אמר פטור אע"ג דאמרינן בע"ז יהרוג ואל יעבור דכתיב בכל נפשך מ"מ ניהו דמחייב מסור עצמו לכתחלה מ"מ אם לא מסר א"ע לא מחייב וכו' ויש מפורשים הא דאמרי' יהרוג וא"י היינו בסתם ע"ז והכא איירי בע"ז שהכל עובדין אותה מאהבה ומיראה עכ"ל. וזה ודאי דהוכחת התוס' לקמן שהוכיחו בד"ה אע"ג דמכוין לעובדה בביזוי הוא רק לתי'

הא' של התוס' דאלו להי"מ בלא"ה לק"מ דשאני התם די"ל דמיירי בהכל עובדין איתה בעבודה גמורה ואינם מכוונים לביזוי א"ו דהוכחת התוס' הוא לתי' הא'. והנה לכאורה י"ל ארבא דאמר כהמן וכו' ולכאורה מי הכריחו לדוחק זה והלא יותר י"ל כאביי כיון דלדידי' יש ראי' טובה וחזקה ולרבא ליכא ראי' כלל, אמנם לפמ"ש תוס' הנ"ל ניחא דרבא הוכיח דע"כ הוא פטור בעובד מאהבה ומיראה דאל"כ קשה למ"ל בכל נפשך להורות דיהרג ואל יעבור לכתחלה הלא אף בדיעבד חייב אפי' במאהבה ומיראה ומכ"ש דאסור לכתחילה בכל גוונא א"ו מוכח דבדיעבד פטור במאהבה ומיראה לכך איצטרך לכתוב בכל נפשך לומר דעכ"פ לכתחלה יהרג ואל יעבור וא"ש אבל לאביי י"ל דס"ל כסברת הי"מ של תוס' וא"כ י"ל שפיר דחייב אף בדיעבד והיינו אם כל העולם עובדין אותה בעבודה גמורה אבל אם כ"ע עובדין אותה מאהבה ומיראה פטור בדיעבד ולכך אתא קרא לומר דלכתחל' יהרג וא"י בכל גווני אף אם כ"ע עובדין אותה מאהבה ומיראה ולרבא צ"ל דאין חילוק בין אם עובדין אותה מאהבה ומיראה או בעבודה גמורה א"א דחייב חייב בכ"מ וא"א דפטור פטור בכ"מ ולפ"ז י"ל דה"ק אביי מנא אמינא לה דתני' כהן משיח וכו' והיינו דבא להוכיח דראייתו ראשונה טובה דע"כ מוכח כסברת הי"מ ובודאי גם בלא ראי' אחרונה נמי מוכח מראי' ראשונה דמה"ת נאמר כסברא דחוקה של רבא רק דיש סמך קצת לסברתו מדאיצטרך בכל נפשך כנ"ל ולכך הביא ראייתו אחרונה דע"כ מוכח כסברת הי"מ של תוס' דתני' וכו' אלא לאו באהבה ומיראה וא"כ קשה קו' רש"י הרי הוא נמי העלם דבר א"ו צ"ל דהיינו שגגות דבר דהוא סבר דכ"ע עובדין אותה מאהבה ומיראה ופטור והאמת אינו כן אלא כ"ע עובדין אותה בעבודה גמורה ולכך חייב ומש"ה אקרי שגגות מעשה וא"כ ע"כ מוכח כסברת הי"מ דיש חילוק בין עובדין אותה מאהבה ומיראה או לא וא"כ שפיר טפי ניחא לן ראי' ראשונה מהמן וכו' ומהכ"ת נאמר כסברא דחוקה של רבא כהמן ולא כהמן ומיושב הכל שפיר ודוק היטב:

פרשת צו

אות נח)

צו את אהרן וכו'. פירש"י אין צו אלא לשון זירוז אר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס. ותמוה מאי בעי רש"י בזה דקאמר אין צו וכו' ועוד מאי בעי הכי ר"ש דלכאורה הוא שפת יתר ועוד מאי חסרון כיס איכא לבני אהרן בהקרבת התמודין הלא הי' מתרומת הלשכה ועורות הי' שלהן ואפילו כסף שקלים לא היו שוקלין כדאיתא בשקלים שהכהנים דורשין מקרא לעצמן עיי"ש. ונראה ליישב דאיתא במדרש בכל פ'

ויקרא לא נאמר רק בני אהרן ולא אהרן עמד משה והתפלל ואמר לעצים חלקת כבוד בשביל בתיהן דתנן אין מביאין עצי מערכה מן של זית וגפן משים דשמן ויין נקרבין ע"ג המזבח לנסכים ולמנחות ולאהרן אי אתה חולק כבוד דכתיב בני אהרן ולא אהרן עצמו ולכך אמר הקב"ה לו את אהרן ואת בניו ע"כ, ולכאורה צריך ליתן טעם למה באמת בכל ס' ויקרא נאמר רק בני אהרן. אך י"ל עפ"מ דאית' במדרש וגם במכילתא הובא בילקוט בכמה דוכתי ובמזרחי פ' תשא דבמדבר לא הקריבו רק עולת תמיד דכתיב הזבח ומנחה הגשתם לי במדבר וכתיב עולת תמיד העשוי' בהר סיני ועולת תמיד סובר ר"ש דכהנים בני לוי קרבו משלהן דכתיב ישימו קטורה באפך וכו' ולפ"ז א"ש דבכל פ' ויקרא אינו מדבר רק מעולות ומנחות ונדבות ושלמים וחטאות ואשמות וזהו לא קרבו במדבר לכך לא נאמר אהרן דבזמן אהרן לא הקריבו זה רק בביאתן לארץ ואז הי' בני אהרן מקריבין לכך נאמרה פ' זו לבני אהרן ולא לאהרן משא"כ פ' צו דפתח בעולת תמיד וזהו קרבו ג"כ במדבר לכך נאמר אהרן ובניו אך לפ"ז מאי טען משה להקב"ה מ"מ חלקת כבוד לעצים שאין מביאין לעצי המערכה מן זית וגפן משום שמקריבין ממנו יין ושמן לגבי המזבח, וקשה הא במדבר לא קרבו נסכים, א"כ למה אין מביאין מן של זית וגפן וע"כ צ"ל דהא דל"ה מקריבין הי' מחמת שחטאו ישראל ואלו זכו ישראל הי' מקריבין כל הקרבנות במדבר כמו בבית הבחירה ולכך לא נבחרו עצי גפן למערכה, וא"כ לאהרן נמי יש לחלוק כבוד ולצותו על הקרבנות, דאלו יזכו ישראל ויקריבו כל הקרבנות במדבר ויהי' המצות נוהגת באהרן עצמו וא"ש. והנה המפו' כתבו אהא דזריז הכתוב במעשה תמיד של בין הערבים כדכתיב צו ולא זרזו בשאר קרבנות, ועוד דבלא"ה כהנים זריזין הם, ותי' משום שעלי' השלם כל הקרבנות כולן ויש לחוש שיאחרו הכהנים עשייתה יותר מדאי כדי שיהי' פנאי להקריב שאר קרבנות, לכך זרזן הכתוב, אך כ"ז דוקא בא"י, אבל במדבר שלא הקריבו כלל שום קרבן זולת תמידין, אין מקום לטעם המפורשים הנ"ל, וע"כ צ"ל כר"ש דבמדבר הקריבו בני אהרן משלהם, מדכתיב ישימו קטורה באפך, וא"כ חסרון כיס הוא וצריך זירוז. והשתא א"ש פירש"י, צו את אהרן, וקשה לרש"י למה התתיל כאן אהרן ובפרשה הקודמת לא נאמר רק בני אהרן, לזה קאמר רש"י אין צו אלא זירוז מיד ולדורות, לכך נאמר אהרן ובניו, משא"כ בפ' הקודמת דהי' רק לדורות לכך לא נאמר רק לבני אהרן, אך קשה התינח לדורות שפיר הוא דזרזן במצות התמיד כמ"ש המפור' הנ"ל, אבל במדבר למה צריך זירוז הא לא הקריבו זולתו שום קרבן, וע"ז קאמר ר"ש ביותר צריך הכתוב לזרז במקום שיש חסרון כיס, דר"ש לשיטתו דדריש במכילתא הנ"ל

דבמדבר היו הכהנים מקריבין משלהן כדכתיב ישימו קטורה באפך, וא"כ הי' בו חסרון כיס, ולכך הי' זירזן ג"כ מיד, ומדויק מאד הא דנקיט ר"ש וא"ש.

אות נט)

זאת תורת העולה. במדרש ילקוט זש"ה כי מי בשחק יערוך לה' ידמה לה' בבני אלים, זה בלעם הרשע שרצה לדמות עצמו להקב"ה, בבני אלים בבני אברהם יצחק ויעקב, א"ל הקב"ה מה אתה מבקש שאקבל קרבנות מהאומות, א"א יכול, שבועה הוא מלפני שאיני מקבל אלא מבני אברהם יצחק ויעקב. לתרץ שייכות דאין מקבלין קרבנות מן הנכרי לפסוק זאת תורת העולה, נקדים לתרץ מ"ש עוד במדרש הנ"ל, מה כתיב למעלה מן הענין והי' כי יחטא ואשם והשיב את הגזלה אשר גזל, אמר הקב"ה כשאתם מקריבין קרבן הוי זהירין מגזל, הה"ד כי אני שונא גזל בעולה, וגם זה תמוה. ויתורץ בהקדם גמ' דסוכה ר"פ לולב הגזול, אלא בי"ט שני אמאי לא אמר ר' יוחנן משום רשב"י משום דהוי מצוה הב"ע שנאמר והבאתם את הגזול ואת הפסח ואת החולה, גזול דומיא דפסח מה פסח לית לי' תקנתא אף גזול וכו', בשלמא וכו' אלא לאחר יאוש הא קני' ביאוש, אלא משום דהוי מהב"ע, ואר"י משום רשב"י מה דכתיב אני ה' שוגא גזל בעולה וכו' ממני ילמדו בני ויברחו מן הגזל, ובתוס' ד"ה הא קני' ביאוש, וא"ת הא במרובה אר"י יאוש כדי לא קני, וי"ל דכאן הוי ג"כ שינוי השם, דמעיקרא הוי חולין והשתא הקדש, וא"ת א"כ מ"פ אביי לרבא דאמר התם יאוש קני מדכתיב קרבנו ולא הגזול הא ממ"נ קני' התם דאיכא יאוש ושינוי השם מ"מ מיפסל להקרבה משום מהב"ע ע"כ עיי"ש. גם המפורשים הקשו כיון דרשב"י ס"ל מהב"ע איך חולק רבא דהוא אמורא על התנא, ול"ל תנא דמסייע. ונ"ל לישב קו' התוס', דהרשב"א הקשה מאי תי' התוס' דהוי שינוי השם הא קיי"ל שינוי השם החוזר לברייתו ל"ה שינוי, וה"נ תוזר לברייתו דהא יש שאלה בהקדש. ונ"ל דהפוסקים מחולקים בהגיע ליד גזבר אי מהני שאלה, ועיין רמב"ן פ' ג"פ ובחו"מ סי' רנ"ה בש"ך, והנה אי נימא דבהגיע ליד גזבר ל"מ שאלה לק"מ קו' הרשב"א די"ל דכאן מיירי שכבר הגיע ליד גזבר או ליד כהן כדכתיב והבאתם וכו' שכבר הובא וא"כ שפיר הוי שינוי השם, דאינו חוזר לברייתו, אולם לפענ"ד דזה תלי' במ"ש בגמ' ב"מ דמ"ז ע"ב אר"י ד"ת מעות קונות ור"ל אמר משיכה מפורשת מה"ת, והקשה הריטב"א לר"י דאמר מעות קונות במה קונין מתנה ותי' דבאמת אין קונין רק בחליפין והנה י"ל דאי משיכה אינו קונה מהני שאלה אפי' בהגיע ליד גזבר דמה בכך דהוא ביד גזבר הא ל"ק לי' כלל והוי כאלו עדיין ביד בעלים דהא אין כאן קנין אפי' להדיוט רק מה שהקדישו והרי נשאל עליו משא"כ למ"ד משיכה קונה א"כ כשזוכה בו הגזבר דידו כיד

הקדש קני במשיכה ואיך ישאל על נדרו הא כבר קני לי' הקדש וכבר נודע ד' הפוסקים בהל' פסח והל' בכורות דמה שיש קנין לישראל אין קנין לנכרי והטעם דכתיב עמיתך להוציא גוי וכתב באספ"ז דה"ה להקדש דג"כ ממעטי' מן עמיתך כמו גוי כנודע בגמ' דאין אונאה להקדש מטעם זה לפ"ז י"ל דלר"י דהדיוט קינה בכסף בהקדש קונה משיכה ממילא בהגיע ליד גזבר ל"מ שאלה כנ"ל ושפיר הוי שינוי השם וא"ש ד' התוס' ולק"מ קו' הרשב"א ובזה אזדי לה גם קו' התוס' לרבא דהרי אמרי' שם בב"מ קרא ומתניתא מסייע לי' לר"ל וא"כ ס"ל דבהדיוט משיכה קינה ובהקדש אין קונין במשיכה ולפ"ז אפי' בהגיע ליד גזבר מהני שאלה וא"כ הוי שינוי השם החוזר לברייתו ול"ה שינוי ולק"מ קו' התוס' דהוי יאוש גרידא. ובזה מיושב גם קי' המפורשים הנ"ל ארבא דחולק ארשב"י דאיתא שם בגמ' דב"מ תנן ר"ש אומר כל שהכסף בידו וכו' אא"ב מעות קונות וכו' אא"א משיכה קונה וכו' אמר לך ר"ל אליבא דר"ש לא קאמינא וא"כ ס"ל לר"ש כר"י ולפ"ז בהקדש משיכה קונה ושפיר הוי שינוי השם אבל רבא ס"ל כרבנן דת"ל משיכה קונה בהדיוט. ומעתה יבואר המדרש היטב דקרא המסייע לר"ל הוא דכתיב והשיב את הגזילה וכו' ואלו עושק לא אהדר קרא ש"מ דקנהו במשיכה והנה רוב הפוסקים הסכימו דלא קיי"ל מצוה הב"ע וא"כ למ"ל אני ה' שונא גזל בעולה דלפני יאוש פשיטא ולאח"כ הא הוי יאוש ושינוי השם שאינו חוזר לברייתו בהגיע ליד גזבר אבל השתא דכתיב למעלה כי יחטא ואשם דמוכח דמשיכה קונה בהדיוט וא"כ בהקדש אינו קונה ונשאלין לעולם ואין כאן שינוי השם ולכך אל תביאו גזל כי אני ה' שונא גזל בעולה ודוק. וקודם שנבא ליישב המדרש הראשין שהתחלנו בו יתורץ מקודם בשני אופנים קו' מהרש"א על התוס' בגיטין דל"ג ד"ה ואפקעינהו וכו' דהתוס' רצו להוכיח מהא דאמרי' בנזיר א"ל אל תשת אל תשת והוא שותה חייב שתים דאע"פ שיש בידו לילך אצל חכם ולהתיר אפ"ה ל"ה הת"ס עיי"ש והקשה המרש"א למ"ל להתוס' להוכיח מהא דאל תשת ב"פ הא זה יכול להוכיח מסתם נזיר שהתרה בו שלא ישתה האיך יכולים לחייבו מלקות הא הוי התר"ס ונראה דמהרש"א הקשה עוד שם מי פתי יסיר הנה ללקות על שעבר על נזירותו הא יכול לילך עוד אצל חכם ויעקור הנזירות מעיקרא ותי' דהחכם לא יתיר לו כדי לפטרו ממלקות על אשר כבר עבר אמנם התוס' שפיר הק' דלא יאמר לחכם שעבר ויתיר לו. והנה יש להבין מה הוכיח התוס' דהוי התר"ס שיכול להתיר נזרו דילמא מיירי מתני' דנדר ע"ד רבים דאין לו התרה רק י"ל כמ"ש הפוסקים בשם הרשב"א דהא דנדר עד"ר אין לו התרה זה דוקא קידם שעבר על נדרו דלא ניחא לי' לרבים דתהוי לו התרה אבל לאחר שעבר על נדרו יש לו התרה כי היכי דתהוי לו כפרה ולפ"ז שפיר מוכרח התוס'

להוכיח דוקא מן אל תשת ב"פ דבל"ז י"ל כנ"ל דנדר ע"ד רבים וא"ל דלאחר שעבר ילך אצל חכם ז"א דהא קיי"ל צריך לפרט את הנדר ולומר ע"ד רבים נדרתי וא"כ ממ"נ אי יאמר לחכם דעבר לא יתיר לי עד שילקה ואי לא יאמר א"כ לא יתיר לו דה"ל ע"ד רבים אבל מאל תשת ב"פ שפיר קשה דילך אצל חכם ויאמר דעבר על נזירותו פ"א ורוצה ללקות פ"א ומ"מ יתיר לו שיהי' לי יותר כפרה כמ"ש הרמב"ם דאף שלקה מ"מ צריך כפרה ולא יגלה לו שעבר על נזירותו ב"פ והרי יפטור ממלקות השני וא"כ על השני' שפיר הוי הת"ס וע"כ צ"ל דאפ"ה לא הוי ספק דמוקמי' לי' אחזקתו וא"ש ודוק:

ובד"א נ"ל קו' מהרש"א הנ"ל דאי' בשבועות דכ"ז אמר רבא נשבע על ככר ואכלה אם שייר ממנה כזית נשאל עליו פי' כיון דחייל ההיתר על הזית האחרון חל נמי על כל הככר לא שייר ממנו כזית אינו נשאל עליו. ולפ"ז לא מקשה התוס' מידי די"ל דמיירי ששתה היין ברגע אחרונה של נזירות שאין לו שהות לשתות עוד והוי כמו אכלה כולה שאין נשאלין עלי' ול"ה הת"ס אמנם מאל תשת שני פעמים הוכיח התו' שפיר דכששתה פעם ראשון ע"כ הי' לו שהות לשתות עוד והי' מקים להתיר שיהי' מותר לשתות עוד ועולה יפה הוכחת התוס'. ומעתה נבא ליישב המדרש שהתחלנו דהטו"ז הקשה בהל' חלה סי' שכ"ג בשם הראב"ד האיך מצינו שחוטי חוץ שיהי' בכרת הא איתא בשאלה וצ"ל דלק"מ כנ"ל דבהגיע ליד גזבר ל"מ שאלה עוד י"ל דודאי אף דקיי"ל דנכרים נודרים כישראל מ"מ אינם יכולים להתיר להם וכ"כ התוס' ריש פרק קמא דנכרים אין להם נזירות עיי"ש דאין שאלה בנכרים לפ"ז שפיר מצינו שחוטי חוץ בקרבנות נכרים. והשתא עולה יפה המדרש הנ"ל בל"ז דוזאת תורת העולה ע"כ צ"ל דמקבלים קרבנות מן העכו"ם דאל"כ איך מצינו שחוטי חוץ וא"ל דמיירי שבא ליד גזבר מאן מוכח דילמא כאינך דס"ל דאפי' בהגיע ליד גזבר מהני שאלה אבל השתא דקאמר זאת תורת העולה וכו' שונא גזל בעולה דמשמע מלשון שונא גזל משום מצוה הב"ע וש"מ דהוי שינוי השם שאינו חוזר לברייתו כנ"ל וע"כ צ"ל דל"מ שאלה באתי' ליד גזבר דאל"כ הוי חוזר לברייתו וממילא משכחת שחוטי חוץ אפי' בלא קרבנות נכרים ושפיר י"ל דאין מקבלין קרבנות מהן ודוק היטב:

פרשת תזריע

אות ס)

בש"ס נדה דף ל"א שאלו תלמודיו את ר"ש מפני מה יולדת מביאה קרבן אמר להם מפני שבשעה שכורעת לילד קופצת ונשבעת שלא תזקוק לבעלה. ותמוה למה שאלו דוקא את ר"ש ולא לאחר ועוד מאי קאמר בשעה שכורעת לילד ולא קאמר בשעת לידתה.

ונראה עפ"מ דאיתא שם מתקיף לה ר' יוסף ממ"נ אם נתחרטה למה מביאה קרבן ואי לא נתחרטה מזידה היא ולא תסגי בקרבן ע"כ. אן דהמפורשים מתרצים דודאי הבעל מיפר נדרי' אך היא לא ידעה וסברה דלא היפר לה בעלה וע"ז כתב רחמנא וה' יסלח לה דמביאה קרבן אך כ"ז ניחא א"א דנדרה חל באותו שעה אזי יכול הבעל להפיר לה משום דהוי דברים שבינו לבינה ויכול הבעל להפר אבל א"א דאין הנדר חל אלא עד מלאת ימי טהרה א"כ הבעל לא יכול להפר לה דאיתא ביו"ד אם נדרה בר"ח אדר שלא תלך לבית אביה מר"ח ניסן ואילך אין הבעל יכול להפר לה לפי שאין יכול להפר אלא ביום שמעו והנדר לא חל עדיין רק בר"ח ניסן ואז אינו ביום שמעו וא"כ ה"נ דאם הנדר לא חל עד מלאת ימי טהרה א"כ ביום שמעו לא יוכל להפר ולא לאח"כ. ואיתא פלוגתא בשבועות דכ"ד דר"ש סבר אין איסור חע"א אפי' בכולל כמו האוכל נבלה ביוהכ"פ ולרבנן איסור חל ע"א ע"י כולל נמצא דלרבנן א"ש דיכול להפר לה ביום שמעו וא"ל הא אין הנדר חל עד מלאת ימי טהרה דהשתא בלא"ה אסורה משום נדה ז"א דלרבנן איסור חע"א בכולל והשתא א"ש דדוקא לר"ש שאלו דלכ"ע ניחא די"ל הטעם מפני שנשבעת וכו' וא"ל כקו' הש"ס הא מזידה היא די"ל כתי' המפורשים דהבעל מיפר לה וא"ל הא אין הנדר חל השתא עד מלאת ימי טהרה ז"א דלרבנן דס"ל איסור חע"א שפיר חל השבועה תיכף משעת לידה אבל לר"ש דס"ל א"א חע"א ואין השבועה חלה עכשיו ולא יכול הבעל להפר שפיר שאלו למה מביאה קרבן וע"ז השיב להם בשעה שכורעת ללילד דייקא ר"ל בעוד שלא ילדה ועדיין טהורה היא וא"כ באותו שעה הנדר חל ויכול הבעל להפר דהוי ביום שמעו לכך מביאה קרבן כנ"ל שהבעל כבר הפר לה וק"ל:

פרשת מצורע

אות סא)

בש"ס זבחים דק"א מי ראה נגע מרים אילימא משה זר הי' אהרן קרוב הי'. ומקשים העולם למה לא קאמר אילימא משה או אהרן קרובים היו ולמ"ל שפת יתר משה זר הי'. ונ"ל דהרי"ף והרמב"ם פי"ז מעדות פסקו דשלישי בראשון כשר לעדות נגעים ואי' בתוס' הא דאמרי' בזבחים שם לא נתכהן פנחס עד שהרג לזמרי היינו כהונה גדולה אבל כהן הדיוט הי' מקודם ולפ"ז מאי פריך הש"ס מי ראה וכו' דלמא פינחס ראה דהי' כהן וכשר דהי' עם מרים שלישי בראשון אמנם י"ל עפ"מ דאיתא בסנהדרין דף ל"ד מקיש נגעים לריבים מה ריבים פסול בקרובים אף נגעים פסול בקרובים ופריך הש"ס אי מה ריבין בשלשה אף נגעים בשלשה ת"ל והובא אל אהרן הכהן הא למדת שאפי' כהן א' רואה את

הנגעים ולפ"ז שפיר פריך הש"ס מי ראה נגע מרים דא"ל פנחס ראה דא"כ קשה למ"ל הכהן להורות דאפי' חד נמי כשר הא כבר מוכח ממרים דלא ראה רק פנחס לחוד וש"מ דלא בעי ג'. אמנם בילקוט הביא לימוד אחר על הך הכהן דיכול אין לי אלא אהרן הכהן כהן אחר מנין ת"ל הכהן אפי' כהן אחר אך קשה למ"ל הכהן הא כתיב או אל א' מבניו הכהנים אמנם נראה דמצינו במדרש ששימש משה כל מ' שנה בכהונה גדולה ולפ"ז אצטריך הכהן להורות אפי' כהן אחר והיינו משה דמאו אל א' מבניו לא שמעי' משה דל"ה מבניו של אהרן. ומעתה א"ש פירכת הש"ס דאי הוי אמר משה קרוב הי' ה"מ לשנויי דפנחס ראה וא"ל א"כ למ"ל הכהן להורות דכהן א' סגי הא מוכח ממרים דראה רק פנחס די"ל דאתי לרבויי כהן אחר וא"ל הא מאו אל א' מבניו נשמע י"ל דלרבויי משה אתי משום דלהך סברא משה קרוב הי' יכול להיות דמשה כהן הי' וא"כ לק"מ מי ראה וכו' אבל השתא דקאמר משה זר הי' מקשה שפיר מי ראה דא"ל פינחס ראה א"כ קשה למ"ל הכהן וא"ל דלרבוי כהן אחר אתי הא מאו אל א' מבניו נפקא וא"ל דאתי לרבויי משה דל"ה מבני אהרן ז"א דמשה זר הי' ודוק:

אות סב)

בש"ס זבחים דל"ב ע"ב אמר עולא אמר ר"ל טמא שהכניס ידו לפנים לוקה וכו' לימא מסייע לי' כל הסמיכות שהי' שם אני קורא עליהן תיכף לסמיכה שחיטה חוץ מזה שהי' בשערי נקנור שאין מצורעים יכולים ליכנס לשם עד שמזין עליהם מדם חטאת ומדם אשם וא"א ביאה במקצת ל"ש ביאה לעייל ידו ולסמוך אר"י הא מני ר"י ב"י הוא דאמר מרחק לי' צפון כו' עיי"ש. והוכיחו הפוסקים מדקאמר חוץ מזה שהי' בשערי נקנור של"ה תיקף לסמיכה שחיטה מוכח דכ"ב אמה הוי הפסק משום דמן השער עד המזבח ל"ה רק כ"ב אמה והמג"א בסי' קס"ה הקשה דאדרבה דמוכח אפי' אמה א' חשוב הפסק משום דס"ד דמקשה שהקשה לעייל ידו ולסמוך הי' סבר דברייתא דהכא אתי' כרבי דס"ל כל הירך כולה איקרי צפון וקשה מאי קאמר לעייל ידו הא אם יסמוך בתוך השער וישחוט סמוך לשער ג"כ הוי תיכף לסמיכה שחיטה א"ו דאפי' אמה אחת חשובה הפסק עיי"ש. ונראה דלק"מ דלכאורה י"ל אהא דקאמר הא מני ריב"י ולמה לא משני ר"א בר"ש הוא דס"ל נגד המזבח ובין האולם ולמזבח אקרי צפון ומן השער ולמזבח לא אקרי צפון וא"כ מרחק ליה צפון ובש"ס דיומא איתא דסתמא דתמיד אתי' כר"א בר"ש. ונראה דאי' במשנה דתמיד ח"א ג' שערים הי' על צד צפון וח"א ה' שערים וא"כ קשה לכאורה למה הי' סמיכת מצורע בשער נקנור ליכנס באותן שערים שבצד צפון ולסמוך שם ושם לא מרחק לי' צפון וא"כ יכול לקיים תיכף לסמיכה שחיטה אך ז"א דאפשר דאותן שערים

ל"ה מכוונים נגד המזבח אך קשה הא חשוב שם שער הנשים ופי' הר"ש דנשים הי' סומכות שם משום דל"ה רשאין ליכנס לעזרה וא"כ בודאי הי' מכוון נגד המזבח ואכתי קשה דגם מצורע יסמוך שם. אמנם נראה דאי' בש"ס אפי' למ"ד ביאה במקצת שמי' ביאה ה"מ בדאורייתא אבל בדרבנן ל"ש ביאה וקיי"ל דמעלות דרבנן א"כ הא דאין הנשים רשאין ליכנס לעזרה הוא רק מדרבנן ולפ"ז א"ש די"ל מן השער עד נגד המזבח הי' כ"ב אמה וא"כ אף אם הי' המצורע סומך בשער זה מ"מ ל"ה תיכף לסמיכה שחיטה וא"ל א"כ גם הנשים האיך הי' סומכות י"ל דהנשים הי' מעייל ידה וסומכות דבדרבנן ביאה במקצת ל"ש ביאה וא"כ הוי פחות מכ"ב אמה ול"ה הפסק אבל מצורע דאסור מדאור' ליכנס לעזרה א"כ ל"ה רשאי לעייל ידו והוי הפסק. ועוד י"ל דמשנה דחשוב שער הנשים אתי כר"א בר"ש דבין אולם ולמזבח הוי צפון ומן השער עד בין האולם ולמזבח ל"ה כ"ב אמה ובאמת גם מצורע יכול לסמוך שם אך מתני' דהכא דקאמר דמצורע סומך בשער נקנור ס"ל כר"י דבין האולם ולמזבח ל"ה צפון וא"כ מן השער עד המזבח הי' יותר מכ"ב אמה ולכך ל"ה סומך שם. והשתא א"ש ומיושב קו' המג"א הנ"ל דודאי ס"ד דש"ס דאתי כר"א בר"ש ולא כרבי משום דסתמא דתמיד אתי כר"א בר"ש וא"ל א"כ לק"מ דהא דר"א בר"ש מרחק לי' צפון ז"א דהכי אזיל קו' הש"ס דאי אמרינן ביאה במקצת ל"ש ביאה קשה לסמוך בשער הנשים כמו הנשים כנ"ל א"ו דביאה במקצת שמי' ביאה וא"כ לק"מ לסמוך בשער הנשים די"ל כנ"ל דאשה הי' רשאי לעייל ידה כנ"ל אבל מצורע דאורייתא לא ומשני לעולם ביאה במקצת ל"ש ביאה וא"ל א"כ לסמוך בשער הנשים ז"א דהא מני ר"י ב"ר יהודה הוא דסבר בין האולם ולמזבח לא מיקרי צפון ומן השער עד נגד המזבח הוי יותר מכ"ב אמה ומתני' דהתם אתי כר"א בר"ש כנ"ל א"כ לפ"ז גם קו' המג"א לק"מ דשפיר מוכח כנ"ל ודוק היטב:

פרשת אחרי

אות סג)

בש"ס ברכות דל"א ע"ב וישחטו את הפר ויביאו הנער אל עלי משום דשחטו את הפר הביאו הנער אל עלי אלא שחזי' שמואל שמהדרין אחר כהן לשחוט אמר והלא שחיטה כשרה אפי' בזר דמקבלה ואילך מצות כהונה א"ל מימר שפיר קאמרת מיהא מורה הלכה בפני רבו אתה וחייב מיתה. קושי' העולם מפורסמת דמלשון הש"ס משמע דאי ל"ה שפיר קאמר ל"ה חייב מיתה ומ"ט. ונראה דאי' מנ"ל דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה דילפינן מבני אהרן שהיו מורין הלכה בפני רבן משה. ואי' ברמב"ן ב' דעות בזה

האחד דבני אהרן שפיר קאמרו אעפ"י שירד אש מן השמים מצוה להביא מן ההדיוט ולמה מתו מפני שהורו הלכה בפני רבן וח"א דמש"ה מתו משום דשלא כדין עשו דאסור להביא אש מן ההדיוט ולאותו דעה לא שמעי' דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ואיתא בירושלמי את הכבש אחד תעשה בבוקר מאי לשון אחד אלא דאחד בגימטרי' י"ג רמז לי"ג כהנים שהי' מתעסקים בעבודה וקחשיב א' שוחט וא' זורק כו' ולפ"ז א"א דהלימוד של בני אהרן אמת שמצוה להביא אש מן ההדיוט קשה. לחשוב עוד א' שמביא אש והוי י"ד אבל אי אמרינן דשחיטה בזר כשרה ממילא י"ל אפיק כהן השוחט ועייל כהן שהביא אש. והשתא א"ש הגמרא דקאמר מימר שפיר קאמרת דשחיטה כשרה בזר א"כ ל"ה אלא י"ב כהנים ומוכרח לומר כלימוד בני אהרן שמצוה להביא אש מן ההדיוט והוי י"ג וקשה למה מתו הא שפיר הורו שמצוה להביא אש וצ"ל דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה ולכן אמר מיהא מורה הלכה אתה וחייב מיתה אבל אי ל"ה שפיר קאמר ל"ה חייב מיתה דלסברא זו דשחיטה בזר פסולה צ"ל דאסור להביא אש מן ההדיוט דאל"כ הוי י"ד כהנים וצריך לומר דבני אהרן מתו משום שלא הורו כדינא ולא מוכח דמורה הלכה בפני רבו חייב מיתה לכך קאמר מימר שפיר קאמרת והבן:

אות סד)

במדרש בשעה שנשרפו נדב ואביהו אמרו מלאכי השרת רבש"ע למה קרעת את הים ותמוה. ונראה דאיתא בש"ס מפני מה נשרפו נדב ואביהו לפי שאהרן עשה את העגל והקשה הש"ס הא אונס הוי לפי שראה חור שחוט לפניו ומשני אפי' אונס נמי חייב. ואי' במדרש בשעה שבאו ישראל בתוך הים ביבשה אמרו מלאכי השרת רבש"ע הללו עובדי ע"ז והללו עובדי ע"ז אמר להם הקב"ה אלו עובדין ע"ז ברצון ואלו באונס. והשתא א"ש בשעה שנשרפו נד"ו וקשה מפני מה וצ"ל מפני שאהרן עשה את העגל וקשה הא אונס הוי וצ"ל דאונס נמי חייב וא"כ הקשו שפיר למה קרעת את הים דהדקל"ד הללו עע"ז והללו עע"ז וא"ל. דישראל אנוסים היו דהא אפי' באונס נמי חייב וק"ל:

פרשת קדושים

אות סה)

בש"ס דיבמות דף ה' ע"ב אשכחן דאתי עשה ודחי ל"ת גרידא ל"ת שיש בו כרת היכא אשכחן דדחי וכו' אלא סד"א תיתי מבנין בהמ"ק דתני' יכול יהא בנין בהמ"ק ד"ש ת"ל את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו וכו' מאי לאו בבונה וסותר וכו' לא לאו דמחמר ואפ"ה ל"ד אלא דקיי"ל דאתי עשה ודל"ת ליגמור מהכא דל"ד וכ"ת שאני לאוי דשבת

דחמירי והא תנא בעלמא קאי ולא קא פריך דתני' יכול א"ל אביו היטמא וא"ת אבדה יכול ישמע לו ת"ל איש אמו ואביו תיראו וכו'. ובתוס' ד"ה והא תנא כו' הקשה דמשמע דאי איירי בבונה וסותר ניחא אדרבה כ"ש דקשה טפי דהיכי יליף דהיטמא ואל תחזור ליכא כרת ושבת איכא כרת עיי"ש ונ"ל ליישב דלכאורה קשה הא אי' בשבועות אין בנין בהמ"ק דוחה לא את השבת ולא את היו"ט ופירש"י מדכתיב את שבתותי תשמורו בשני שבתות הכתוב מדבר ולפ"ז קשה האיך בעי הש"ס ליליף כאן דעדל"ת שי"ב כרת מדכתיב את שבתותי וכו' תיפוק לי' דאצטריך הקרא להורות דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט דהתם הוי ל"ת שאין בו כרת מיהו ז"א דמהיכי ילפי' דאין בנין בהמ"ק דוחה יו"ט מדכתיב את שבתותי לשון רבים ולא כתיב את השבת תשמרו ש"מ דקאי גם על יו"ט א"כ דייק הש"ס שפיר דע"כ עדל"ת שי"ב כרת דאל"כ אכתי קשה לכתוב רק את השבת תשמרו וממילא ידעי' דקאי איו"ט דעל שבת לא אצטריך קרא משום דהוי ל"ת שי"ב כרת א"ו דעדל"ת שיב"כ ולכך אי ל"ה כתוב שבתותי לשון רבים ה"א דקאי רק אשבת ולא איו"ט. ולפ"ז מיושב קו' התוס' דבשלמא אי איירי בבונה וסותר ל"ק האיך יליף היטמא ואל תחזור דליכא כרת משבת דאיכא כרת די"ל דיליף מיו"ט דהא את שבתותי קאי נמי על יו"ט והתם ליכא כרת ואפ"ה לא דחי וה"ה טומאה ואבדה. אבל השתא דקאמר הש"ס לא לאו דמחמר וא"כ ע"כ את שבתותי כו' קאי רק על שבת ולא איו"ט דהא פסקי' דאין איסור שביתות בהמתו ביו"ט וע"כ דקאי רק על שבת לכך הקשה שפיר איך יליף טומאה ואבדה משבת דילמא שאני לאוי דשבת דחמירי ודוק:

פרשת אמור

אות סו)

במס' סוכה דמ"ו ע"ב אמר ר' יוחנן אתרוג אפי' בשביעי אסור בשמיני מותר כו' עיי"ש עד סוף העמוד. תוס' ד"ה אתרוג בשביעי אסור אפי' לאחר שיצא בו כו' ותימא ר"ח דאמר בפ' לולב הגזול דמטביל בי' ברישא והדר נפיק בי' כמאן וכו' וי"ל כיון דלא אכיל לי' כולה ומשייר בי' כשיעור דמצי נפיק בי' שרי אפי' לר"י ואע"ג דממ"נ נאסרת כולה ביום ראשון דחסר כ"ש פסול וכו' הא אמר התם אתרוג דמפסיק לילות מימים כל חד וחד באנפי נפשי' סוכה דלא מפסיק לילות מימים כו' ומיהו קשה דלעיל בפ' לולב הגזול גבי מי שבא בדרך ול"ה בידו לולב דקתני לכשיבוא לביתו יטול על שלחנו משמע בגמ' דמפסיק סעודתו בשביל לולב וכ"ש שלא יתחיל וא"כ ר"ח היכי מטביל בה ברישא וצ"ל דהכי קאמר מטביל בה היום ונפיק בה למחר עכ"ד התוס' עיי"ש. ומקשים העולם מאי

שייכות ודביקות יש לקושי' זו ומיהו קשה מהא דמי שבא בדרך וכו' להא דלעיל ועוד קשה דהתוס' לא מקשה מידי דהא קיי"ל דטעימה בעלמא מותר קודם נטילת לולב וגבי ר"ח ל"ה אלא טעימה בעלמא ועוד קשה מאי מקשה התוס' לעיל ואע"ג דממ"נ נאסרת כולה ביום ראשון דחסר כ"ש פסול וכו' דילמא הי' לר"ח ליום א' אתרוג לחוד ואותו אתרוג שטיבל בו ונפיק לא אתקצאי כלל ביום א'. ונראה לתרץ דאי' בש"ס ביצה דף למ"ד ע"ב ר"ע אומר מנין לעצי סוכה שאסורין כל שבעה שנאמר חג הסוכות שבעת ימים לה' כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל ש"ש על הסיכה ואם התנה עלי' הכל לפי תנאו ע"כ ואי' ב' דעות בהך דאם התנה וכו' חד דעה ס"ל דאם התנה קודם יו"ט להשתמש מעצי סוכה לצורך חול אפי' בעודה קיימת מהני תנאי וחד דעה ס"ל דתנאי ל"מ אלא אם התנה שאם יפול הסוכה שישתמש מעציו לצורך חול אבל כ"ז שקיימת ל"מ תנאי ואסור להשתמש ממנה וכ' הר"ן דלאותו דעה דס"ל דתנאי מהני אפי' בעודה קיימת א"כ גם בהפריש ז' אתרוגים לז' ימים דקיי"ל דכל א' אסור להשתמש וליהנות בו ביום לרב ולרב אסי אסור קודם שיצא בו אבל אם התנה עלי' לאכול ממנה מהני תנאי אבל לאידך דעה דס"ל דתנאי ל"מ אלא לכשיפול הסוכה א"כ זה ל"ש גבי אתרוג ול"מ תנאי כלל. והנה התוס' הקשה שם בד"ה אבל עצי סוכה וקשה דמשמע בשבת מה שעצי סוכה אסורים מטעם הואיל והקצה למצותו הקצו נמי לאיסורו וכאן קאמר מה חג לה' אף סוכה לה' אלמא דאסורי' מדאור' ותי' ר"ת דמה דקאמר מה חג לה' אף סוכה לה' היינו לפי שיעור סוכה כגון שני דפנות וג' אפי' טפח אבל אי עביד דפנות שלימות יותר משיעור סוכה לא נפיק מקרא ועל היותר קאמר שאסור משום מוקצה עיי"ש. ולפ"ז קשה על התוס' ממ"נ דהקשה מהא דר"ח דמטביל בי' ברישא והדר נפיק כמאן וכו' אי ס"ל לתוס' כהך דעה דתנאי מהני אפי' קודם נפילת סוכה א"כ גם באתרוג מהני תנאי ולק"מ מר"ח דילמא ר"ח התנה עלי' ואי ס"ל לתוס' כאותו דעה דל"מ תנאי אלא בנפילת הסוכה וא"כ באתרוג ל"מ תנאי כמ"ש הר"ן א"כ לא תי' התוס' מידי כיון דלא אכיל לי' כולה ומשייר בה כשיעור דמצי נפיק בי' שרי וכו' דמה בכך מ"ש מעצי סוכה דאסירין אפי' ביותר משיעור סוכה מטעם מוקצה כמ"ש התוס' אע"ג דיותר משתי דפנות וג' אפי' טפח הוי דבר שא"צ מ"מ כיון דאתקצאי כולה אסור א"כ גם באתרוג אתקצאי כולה אע"ג דא"צ כולה וצ"ל דודאי התוס' ס"ל דתנאי ל"מ בלא נפילה כלל וא"כ מקשה שפיר ואפ"ה מתרצים שפיר דל"ד כלל לסוכה בשלמא גבי סוכה שאין צריך כלל יותר מב' דפנות וג' אפי' טפח והוא עביד יותר משיעור א"כ מסתמא מקצה כולה ואסור שפיר משום מוקצה אבל אתרוג לא אתקצאי כולה דהא דנקט אתרוג שלם הוא משום יום ראשון

דכ"ש חסר פסול בו אבל מיום שני דל"ה לו ליקח יותר משיעור אתרוג לא אתקצאי כולה. א"כ לפ"ז מוכח דל"ה לו אתרוג אחר ליום א' דאל"כ האיך טיבל ר"ח ונפיק בה הא אתקצאי כולה דמ"ש מסוכה כנ"ל אע"כ דבאותו אתרוג נפיק גם ביום א' א"כ שפיר לא אתקצאי דהא צריך אתרוג שלם משום יום א' ולפ"ז מקשה תוס' שפיר בקושי' שני' אע"ג דמ"מ נאסרו כולה ביום א' וכו' ולכך תירצו משום דמפסיק לילות מימים וכו'. אך כ"ז הוא א"א דביו"ט שני ליכא מצוה כלל באתרוג שלם ואפי' לכתחלה יכול ליקח אתרוג חסר כמו שהוכיחו כמה פוסקים מהא דר"ח מטביל וכו' דאפי' מצוה ליכא א"כ שפיר י"ל כנ"ל דמשום יו"ט שני ל"ה צריך ליקח אתרוג שלם רק משום יום א' א"כ שפיר לא אתקצאי כולה אבל א"א כשאר פוסקים דמצוה מן המובחר איכא ליקח אתרוג שלם רק בדיעבד יצא בחסר ביו"ט שני והא דמטביל ר"ח ונפיק היינו להורות הלכה לתלמידיו דחסר כשר א"כ לפ"ז אכתי קו' התוס' במ"ע האיך מטביל ר"ח ונפיק הא אתקצאי כולה גם ביום ב' דלכתחלה מצוה מן המובחר באתרוג שלם וצ"ל דהתוס' הוכיחו דע"כ אפי' מצוה מן המובחר ליכא דאל"כ אלא דעשה כדי להורות הלכה לתלמידיו קשה הי' לו לר"ח לצאת בה תחלה ולהטביל בו אח"כ דבזה יורה ג"כ הלכה לתלמידיו דחסר כשר דאל"כ הי' אסור לר"ח לאכול ממנו דהא אסור בו ביום כולה אע"כ משום דחסר כשר ול"ל דבזה ל"ה מורה הלכה לתלמידיו דיהי' סבורין דר"ח ס"ל כרב דס"ל דאחר שיצא בו יכול לאכלה מיד לכך הי' צריך לאכול ממנו קודם שיצא בו להורות דחסר כשר ז"א דהא קיי"ל הא דאמר רב נפיק בה ואכלו לאלתר היינו בחוה"מ דוקא אבל ביו"ט שני אפי' לאחר שיצא בה אסור לאכול ממנו משום מגו דאתקצאי לבהש"מ אתקצאי לכולה יומא ואי' בגמ' על הא דר"ח מטביל כו' ופריך הש"ס הא קיי"ל חסר פסול ומשני ל"ק הא ביו"ט א' הא ביו"ט שני וכתב הרז"ה הא דקאמר הש"ס הא ביו"ט שני לא מיירי בב' יו"ט של גליות דבשני י"ט של גליות גם ביו"ט שני חסר פסול משום ספיקא דיומא רק דביו"ט ב' קאי אחוה"מ והרשב"א חולק עליו וס"ל דהש"ס מיירי בב' יו"ט של גליות מדלא קאמר הש"ס כאן בחוה"מ א"ו דמיירי ביו"ט שני דחסר כשר אפי' ביום שני א"כ לפ"ז שפיר מוכח דאפי' מצוה מן המובחר ליכא דאלת"ה רק דאתי להורות הלכה לתלמידיו קשה הי' לו לצאת תחלה ולאכול אח"כ דא"ל דמש"ה אכיל משום דיצא בו הא הי' ביו"ט כנ"ל וביו"ט אסור אפי' לאחר שיצא בו אע"כ משום דחסר כשר ויהי' בכה"ג שפיר מורה הלכה א"ו דאפי' מצוה בעלמא ליכא ושפיר לא אתקצאי כולה כנ"ל. ולפ"ז יובן המשך ד' התוס' דבל"ז ל"ה מקום לקו' התוס' מהא דמי שבא בדרך כו' דהייתי אומר כקו' העולם דטעימה בעלמא מותר קודם נטילה אבל השתא דהקשה התוס' תחלה על ר"ח האיך

טביל ונפיק כמאן ותי' כיון דחסר כשר לא אתקצאי כולה קשה מ"ש מעצי סוכה וצ"ל משום דגבי אתרוג ל"צ כלל שלם אפי' לכתחלה ביו"ט שני אך מאן יימר דילמא ר"ח לא עשה אלא להורות הלכה וכו' וצ"ל מדלא נפיק ר"ח ברישא ואח"כ אכיל א"ו דליכא מצוה כלל אך דילמא בזה לא יהא מורה הלכה כלל די"ל דס"ל כרב הנ"ל וצ"ל דתוס' ס"ל כרשב"א וא"כ הי' ביו"ט שני וליכא ה"א כלל דמשום שיצא בה אכיל דהא ביו"ט אסור אפי' לאחר שיצא בו אע"כ דלא עשה כלל כדי להורות רק דס"ל אפי' מצוה ליכא וא"כ לפ"ז דמוכח דמיירי ביו"ט מקשה התוס' הכא אימת טביל ר"ח דהא ביו"ט צריך קידוש וקיי"ל קודם קידוש אפי' טעימה בעלמא אסור אע"כ לאחר קידוש ואין קידוש אלא במקום סעודה וע"כ דישב לאכול סעודת קבע וזה ודאי אסור קודם נטילת לולב מכח מתני' דמי שבא בדרך וכו' ומתרצי' התוס' דהכי פי' מטביל בה היום היינו בלילה ונפיק למחר דבלילה יכול לאכול אחר קידוש דליכא זמן לולב כלל אבל בלא הנ"ל הייתי אומר כהרז"ה דמיירי בחוה"מ דליכא קידוש כלל ול"ה קשה מהך מתני' כלל דבחוה"מ ליכא קידוש ודו"ק:

אות סז)

במדרש הראה הקב"ה למשה דור דור ודורשיו דור דור ומנהיגיו הראה לו שאול שיפול בחרב אמר משה מלך ראשון שיעמוד לישראל ידקור בחרב א"ל הקב"ה לי אתה אומר אמור אל נוב עיר הכהנים ותמוה. ונ"ל בהקדם ש"ס דסנהדרין דף כ' ע"ב תני' ר"י אומר ג' מצות נצטוו ישראל בכניסתן לא"י להעמיד להם מלך ולהכרית זרעו של עמלק ולבנות בית הבחירה ואינו יודע איזה מהם תחלה כשהוא אומר כי יד על כס יה מלחמה לה' בעמלק הוי אומר להעמיד להם מלך תחלה ואין כסא אלא מלך שנאמר וישב שלמה על כסא ה' למלך ועדיין אינו יודע אם לבנות בית הבחירה תחלה או להכרית זרעו כו' כשהוא אומר והניח לכם מכל אויביכם וכו' והי' המקום אשר יבחר וכו' עיי"ש. והרמב"ם כ' להעמיד להם מלך תחלה מוכח מדכתיב ויאמר שמואל אל שאול יען משחך אלהים למלך לך והכית את עמלק הוי אומר להעמיד מלך תחלה. והקשה הכ"מ והר"ן למה הביא הרמב"ם ראי' מנביאים ולא מתורה כמו שהוכיח הש"ס ונדחקו ליישב דמקרא דמביא הש"ס ליכא למילף דמלך קודם די"ל כמו שפירש"י בחומש כי יד על כס יה נשבע הקב"ה שאין כסאו שלם ואין שמו שלם עד שימחה זרעו של עמלק תחלה לכך מביא מקרא אחרינא אך מ"מ אינו מיושב דא"כ איך יליף הש"ס מקרא. ונראה דהש"ס שפיר יליף מקרא כי יד וכו' דמלך קודם דאל"כ רק כמו שפי' המפורשים דעמלק קודם מלך קשה הלא התורה צוה לנו שלש מצות לעשותן על הסדר וזה מוכח דעמלק קודם

בנין ב"ה מדכתיב והניח לכם כו' והי' המקום כו' וא"כ א"א דעמלק קודם מלך עדיין אינו יודע אם מלך קודם לבנין ב"ה או לאחריו א"ו מוכח דכי יד כו' מורה דמלך קודם לעמלק וא"כ ממילא נשמע דמלך קודם לבנין ב"ה א"כ לפ"ז הקו' על הרמב"ם במ"ע. ונראה דאי' בש"ס דשבועות דף י"ד אין מוסיפין על העיר ועל עזרה אלא ע"י מלך ונביא ואורים ותומים שנאמר כו' ולפ"ז קשה למ"ל קרא להעמיד מלך תחלה פשיטא דאל"כ אלא להכרית זרעו ש"ע קודם למלך קשה למ"ל קרא והניח לכם דמלחמות עמלק קודם לבנין ב"ה פשיטא דהוי קודם לבנין ב"ה דהא ב"ה א"א לבנות אלא ע"י מלך ועמלק הוא קודם למלך ומכ"ש דהוי קודם לבנין ב"ה אך זה לק"מ דרש"י פי' לאו דוקא עמלק אלא מכל אויבך דה"ה לשאר אומות ולפ"ז אצטריך כי יד כו' דאל"כ ה"א דעמלק קודם למלך וקרא והניח לכם אצטריך לשאר אומות ול"ד נקט הש"ס עמלק. אולם לפ"ז קשה מנ"ל לש"ס דכי יד כו' בא להורות דמלך קודם דילמא עמלק קודם וא"ל כנ"ל דא"כ לא נדע אי מלך קודם לב"ה או לא ז"א דזה מוכח ג"כ מדאין מוסיפין וכו' כנ"ל אמנם י"ל דזה תלוי א"א בכל אלו תנן אבל א"א באחד מאלו תנן לק"מ דאיתא שם דט"ז איתמר ר"ה אמר בכל אלו תנן ור"נ אמר בא' מאלו תנן ר"ה סבר בכל אלו תנן קסבר קדושה ראשונה קידשה לשעתה ולעתיד לבא ועזרא זכר בעלמא הוא דעביד [פירש"י והא דקידש עזרא בבית שני אעפ"י של"ה מלך ואו"ת זכר בעלמא הוא דעביד] ור"נ אמר בא' מאלו תנן קסבר קדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל ועזרא קדושי קדוש ואיתא בש"ס דמכות די"ט דר"י סבר ק"ר לא קידשה לעת"ל א"כ סובר ג"כ בא' מאלו תנן דזה בזה תלוי ולפ"ז שפיר קאמר ר"י כשהוא אומר כי יד על כס יה הוי אומר להעמיד מלך תחלה דאי כפירש"י קשה עדיין אין אנו יודעין אי מלך תחלה או ב"ה תחלה וא"ל דמוכח כנ"ל דאין מוסיפין וכו' ז"א דהא ס"ל באחד מאלו תנן א"כ א"צ כלל למלך וא"כ קשה הי מינייהו תחלה א"ו מוכח דלא כפירש"י אבל הרמב"ם לשיטתו דפסק בכל אלו תנן וא"כ מוכח דמלך קודם לב"ה א"כ ליכא למילף מקרא כי יד כו' דמלך קודם די"ל דילמא להיפוך דעמלק קודם כפירש"י וממילא יודעים דמלך קידם דאין מוסיפין כו' כנ"ל לכך הוצרך הרמב"ם להוכיח מנביאים. והשתא א"ש המדרש הנ"ל דאיתא למה נהרג שאול על שעבר על דברי נביא דשמואל צוה לו להשמיד את עמלק והוא החיה את מלכם והנה הרמב"ם פסק דל"ה עובר על דברי נביא אלא אם הנביא אומר לו דבר חדש אבל אם אמר לו דבר שכתוב בתורה לא הוה עובר על דברי נביא ואיתא ב' דעות אי שאול הי' מלך או רק ראש ונ"מ דא"א דהי' מלך ל"ה עובר על דברי נביא דכתיב בתורה להעמיד מלך ואותו מלך יכרית זרעו של עמלק אבל א"א דהי' רק ראש א"כ איננו מחויב מה"ת להכרית זרעו ש"ע

רק מגזירת נביא ושפיר מיקרי עובר על דברי נביא ולפ"ז א"ש דברי המדרש דהקב"ה הראה למשה דור דור ודורשיו והראה לו שאול שידקר בחרב ואמר משה מלך ראשון שיעמוד כו' מלך דייקא כיון דהוא מלך א"כ מוטל עליו מה"ת למחות את זכר עמלק ול"ה עובר על דברי נביא ולמה ידקר והשיב לו הקב"ה אמור אל נוב עיר הכהנים שהרג ובשביל זה ידקר בחרב וא"ש ודו"ק:

אות סח)

במדרש ולקחתם לכם ביום הראשון לכפר על מעשה ראשון דהיינו חטא של אדה"ר ותמוה. ונ"ל דאיתא בסוכה דף למ"ד דקרא דלכם אתי לאשמעי' שלכם יהא ולא של גזל והקשה התוס' שם למ"ל קרא ת"ל דהוי מצוה הב"ע ומתרצים העולם דצריך קרא היכי דגזל מנכרי ולמ"ד גזל גוי מותר ואפ"ה בלולב אסור דכתיב לכם (עי' במ"א סי' תרל"ז סק"ג בשם היראים) ואיתא פלוגתא במס' ב"מ דפ"ז כי תבא בכרם רעך ואכלת ענבים כנפשך ואל כליך לא תתן ח"א רעך ולא של גוי דמשל גוי מותר ליתן לכליו וח"א רעך ולא משל הקדש דבשל הקדש אסור אפי' לאכול ואי' שם דפליגי בפלוגתא אי גזל גוי אסור או לא דלמ"ד גזל גוי מותר ל"צ קרא דמותר לתת לכליו דהא אפי' לגזלו מותר וע"כ דקרא אתי ולא של הקדש אבל למ"ד גזל גוי אסור צריך קרא לגופי' רעך ולא משל גוי ואי' במדרש דאדה"ר יש לו תי' על שאכל מעץ הדעת לפי שהי' כמו פועל בכרם דמותר לאכול אולם אם נאמר רעך ולא של הקדש א"כ חטא אדה"ר דשל הקדש הי' והשתא א"ש ולקחתם לכם קשה למ"ל לכם ת"ל דהוי מהב"ע וצ"ל כמ"ד גזל נכרי מותר ואפ"ה בלולב אסור משום לכם וכיון דגזל נכרי אסור ע"כ רעך ולא של הקדש דאי למעוטי גוי פשיטא כנ"ל וא"כ חטא אדה"ר בעץ הדעת ואין לומר תי' הנ"ל ושפיר צריך לכפר על מעשה ראשון והבן:

אות סט)

במדרש וידבר משה את מועדי ה' וכו' מועדי ה' נאמרו בסיני ולא התרת נדרים נאמרו בסיני פי' מועדים לקדש המועד צריך מומחה ולא להתרת נדרים דסגי בג' הדיוטות. ולהבין איך נשמע מזה דבנדרים סגי בג' הדיוטות נקדים הא דאי' בש"ס ביצה די"ט נדרים ונדבות אין קרבין ביו"ט דכתיב לכם ולא לגבוה ותו איתא בש"ס פסחים דמ"ז שתי הלחם אין אופין ביו"ט מקרא דלכם כנ"ל אמנם בש"ס דמנחות דע"ב איתא להדי' דשתי הלחם דוחה שבת דכתיב וידבר משה את מועדי ה' הכתוב קבע מועד א' לכולן עיי"ש וא"כ א"א דדוחה שבת מכ"ש שדוחה יו"ט וע"כ קרא דלכם אתי לנונ"ד ובפרק ב"מ דכ"ד איתא עולת שבת בשבתו ולא עולת חול ביו"ט פי' אברים ופדרים שניתותרו מקרבן תמיד אין

קרבין בשבת והקשה בתוס' א"כ לכם למ"ל למעוטי נדונ"ד הא אפי' קרבן תמיד שזמנו קבוע אין קרבין בשבת כ"ש נדונ"ד דאין קרבין. ונראה ליישב דאיתא בש"ס פסחים דמ"ו גבי כיצד מפרישין חלה בטומאה ביו"ט וקאמר התם לחד מ"ד שתאפה ביו"ט מטעם הואיל ואי בעי מתשיל ולפ"ז ל"ק קו' התוס' הנ"ל דאי ל"ה כתוב לכם ה"א דנדונ"ד קרבין בשבת ויו"ט מטעם הואיל וא"ב מתשיל וא"ל דאם יתשל יהי' חולין בעזרה ז"א דחולין שנ"ב לאו דאור' וא"ל א"כ קרבן תמיד נמי יהא מותר מטעם הואיל וא"ב מתשיל ז"א דהא קרבן תמיד בא מתרומת הלשכה מקרבנות צבור וקיי"ל דבצבור ל"מ התרה וא"כ אצטריך לכם להורות כנ"ל אך הא איתא בשבת דמ"ו ע"ב בכור בע"מ אסור לשחטו ביו"ט מטעם מוקצה דמי יימר דמזדמן לי' חכם ופריך הש"ס הא דתנן מפירין נדרים וכו' ולא אמרי' מי יימר ומשני נדרים דסגי בג' הדיוטית כו' והנה התוס' בפסחים דמ"ז כתבו הואיל דלא שכיח לא אמרי' ולפ"ז א"א דהתרת נדרים צריכין מומחין קושי' התוס' במ"ע למ"ל לכם וא"ל דה"א משום הואיל וא"ב מתשיל ז"א דהוי הואיל דל"ש דמי יימר דמזדמן לי' חכם אבל אי נימא דסגי בהדיוטות הוי שפיר הואיל דשכיח כדאי' בשבת דמפירין נדרים בשבת משום דהדיוטות שכיחי עיי"ש ומיושב קו' התוס'. ומעתה א"ש המדרש וידבר משה את מועדי ה' דמיני' נשמע דשתי הלחם דוחין שבת כנ"ל וא"כ ע"כ צ"ל דקרא דלכם קאי למעט נדונ"ד לבד. וקשה קו' התוס' ת"ל מקרבן תמיד וצ"ל סברא הנ"ל דבנונ"ד יש טעם הואיל וא"ב מתשיל וקשה הא הוי הואיל דלא שכיח וצ"ל דהתרת נדרים בהדיוטות דשכיחי אך מנ"ל זה לכן אמר מועדי ה' נאמרו בסיני פי' שצריך מומחין אבל התרת נדרים לא נאמרה בסיני דא"צ מומחין וא"כ הוי שפיר הואיל דשכיח ודו"ק:

אות ע)

במדרש וידבר משה את מועדי ה' מכאן אמרו משה תיקן לישראל שיהי' דורשין הלכות פסח בפסח כו' ולבאר זאת נקדים מה דאי' במדרש ויקהל משה כו' בכל התורה לא מצינו לשון ויקהל אלא כאן אמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות גדולות ותדרוש להם הל' שבת בשבת כו' וכתבו המפורשים מדלא הזכיר שם חצוצרות מוכח דהי' בשבת מכאן אמרו משה תיקן להם לישראל שיהי' דורשין וכו' [עיין לעיל בדברינו פ' ויקהל] ונקדים עוד מה דאי' בש"ס מס' תענית דף למ"ד ע"ב לא הי' ימים טובים לישראל כיוהכ"פ וט"ו באב בשלמא יוהכ"פ יום מחילה וסליחה ויום שניתן בו לוחות אחרונות אלא ט"ו באב מה היא אמר רבב"ח אר"י יום שכלו בו מתי מדבר דאמר מר עד שלא כלו מתי מדבר ל"ה הדיבור עם משה כו' ולהבין למ"ל לומר שפת יתר בשלמא יוהכ"פ ניחא הול"ל בקיצור ט"ו באב מה היא. והנה התוס' הביאו בשם הירושלמי (מדרש איכה) למה דייקא ט"ו

באב הא כלה השנה בט' באב וא"כ השתא דלא מתו בט' באב הו"ל לקבוע יו"ט בט' באב ותי' שטעו בחשבון וסברו שעדיין אינו ת"ב אבל בט"ו באב שראו מילוי הלבנה ידעו שת"ב כבר חלף ועבר ולכך קבעו ט"ו ליו"ט והקשה הר"ת בב"ב דקכ"א דאי הטעם משום טעות קשה הא קמי שמיא גלי' ולמה לא נתיחד הדיבור מקודם והנה לפי שיטת הר"ת הובא בתוס' מס' נדה דבמדבר ל"ה מקדשין החודש ע"פ ראי' דלא נראה הלבנה במדבר דעמוד הענן הי' מכסה אותה והי' מקדשין רק עפ"י חשבון וא"כ קשה אירושלמי הנ"ל דהאיך ראו הלבנה בט"ו הלא הענן הי' מכסהו אמנם י"ל דהנה קשה קו' היפ"ת דהאיך טעו כ"כ בחשבון החודש הא בחודש תמוז העבר ראו הלבנה בט"ו בו וידעו שאותו היום הוא ט"ו והי' להם למנות עד ט' באב ואפשר שהי' יכולים לטעות ביום א' אם חודש תמוז מלא או חסר אבל עכ"פ לא תמצא טעות רק עד עשרה באב ולא יותר ונראה דקו' זו מתורצת בחברתה דידוע שאהרן מת בשנת מ' בחודש אב ואז נסתלקו ענני כבוד וראו את הלבנה בט"ו ובחודש שלפניו דעדיין הי' אהרן קיים והי' ענני הכבוד לא ראו הלבנה לפ"ז א"ש דברי ר"ת שבמס' נדה אף לפי' הירושלמי ול"ק קו' היפ"ת הנ"ל. אך לכאורה מוכח דלא כר"ת דאי' בגמ' בי"ט בתמוז עלה משה למרום והי' שם מ' יום בכעס ומ' יום ברצון וביוהכ"פ ירד כנודע ואם הי' כולם חסרים לא תוכל למצוא פ' יום עד יוהכ"פ וע"כ צ"ל שהי' כולם מלאים ונשאר מתמוז י"א יום ואב למ"ד יום ואלול למ"ד יום הרי ע"א וט' יום עד יוהכ"פ הרי פ' ימים וביוהכ"פ ירד אבל א"א כשיטת ר"ת שהי' מקדשין ע"פ חשבון האיך עושין ג' מלאים זה אח"ז ועכצ"ל דהי' מקדשין עפ"י ראי' ולפ"ז א"ש הש"ס הנ"ל דבל"ז ל"ה יכול להקשות בפשיטות ט"ו באב מה היא די"ל יום שכלו בו מתי מדבר וא"ל הא כלו בט' בו י"ל שטעו בחשבון עד ט"ו כדעת הירושלמי ובט"ו ראו מילוי הלבנה וידעו שהוא ט"ו ובחודש שלפניו לא ראו דהענן הי' מכסהו לפי שהי' אהרן קיים ולפ"ז ל"ה מקדשין במדבר אלא ע"פ חשבון כדעת ר"ת אבל השתא דקאמר בשלמא יוהכ"פ יום שניתן בו לוחות אחרונות קשה האיך תמצא פ' יום מי"ט בתמוז עד יוהכ"פ וע"כ צ"ל שהי' ג' מלאים וא"כ מוכח דהי' מקדשין ע"פ הראי' דע"פ חשבון אין עושין ג' מלאים וא"כ אין לומר כפי' הירושלמי שטעו עד ט"ו דקשה קו' היפ"ת למה לא ראו בחודש העבר בט"ו וא"כ מקשה שפיר ט"ו באב מה היא ותי' הש"ס יום שכלו בו מתי מדבר פי' שאבלות שלהם כלה בט"ו כפי' ר"ת וראי' לזה דאמר מר לא נתיחד הדיבור עם משה עד ט"ו ואי כפי' הירושלמי משום טעות הא קמי שמיא גלי' כקו' הר"ת וע"כ כפי' ר"ת משום אבלות ודו"ק:

והנה כבר הבאתי למעלה פ' ויקהל קו' הר"ן למה הי' צריך משה לתקן כו' ותירצתי שם עפ"ד התוס' במגילה דה"א כיון דדורשין מקודם א"צ לדרוש ביומא לכך צריך משה לתקן אך כ"ז א"א שהלמ"ד יום כלו בעיו"ט אבל א"א דיו"ט בכלל הלמ"ד יום קו' הר"ן במ"ע ועי' לעיל פ' ויקהל מ"ש מדברי התוס' בכורות דנ"ז וי"ל דזה תלוי אי ניסן הי' באותו זמן חסר או מלא דהא כל הוכחה ששואלין ודורשין שלשים יום הוא משום דמשה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני ואי ניסן הי' מלא קשה למה דרש מעיו"ט דהוא י"ד בניסן הי' לו להתחיל מיו"ט עצמו ויהי' ט"ז דניסן וי"ד דאייר ועולים למ"ד יום א"ו דלמ"ד יום המה חוץ יו"ט עצמו ואין כאן אלא י"ג דאייר די"ד דהוא פסח שני אינו בכלל לכך התחיל מי"ד בניסן אבל א"א דניסן חסר הי' י"ל דיום המעשה היינו יו"ט בכלל הלמ"ד ולכאורה מוכח דניסן הי' מלא דאיתא בשבת דפ"ז אותו היום נטל עשר עטרות ראשון לבריאת עולם כו' כנודע' וא"כ אי נימא דניסן הי' חסר הי' ר"ח אייר ביום ב' ועשרים באייר בשבת וכתיב בעשרים לחודש השני בשנה השנית נעלה הענן מעל המשכן ונסעו וקשה האיך נסעו בשבת הא אתחומין במרה נצטוו א"ו דניסן הי' מלא וא"כ מוכח דלמ"ד יום חוץ יו"ט אך י"ל דלעולם יו"ט בכלל והא דהתחיל לדרוש מי"ד בניסן ולא מט"ו משום דנסתפק משה דילמא יהי' החודש חסר לכך התחיל מיום י"ד אך התינח אי הי' מקדשין ע"פ ראי' א"כ אף דלפי האמת הי' ניסן מלא מ"מ הוא חשב דילמא יראו את הלבנה בכ"ט לחודש אבל א"א דהי' מקדשין עפ"י חשבון ע"כ ידע מקודם שיהי' החודש מלא ולמה התחיל בי"ד ולא בט"ו א"ו דיו"ט אינו בכלל הלמ"ד יום וא"כ ל"ק קו' הר"ן. והנה לכאורה יש להביא ראי' ממדרש הנ"ל לר"ת דל"ה מקדשין עפ"י ראי' דלפי המדרש הי' ממחרת יוהכ"פ בשבת והי' ר"ה ביום ד' וה' ולא משכחת שיהי' ניסן בשנה ההוא בא' בשבת רק אם הי' ח' חדשים מלאים כי אז הי' ר"ח חשון ה"ו. כסלו ז"א. טבת ב"ג. שבט ד"ה. אדר ו"ז. ניסן א'. כי אדר הסמוך לניסן לעולם חסר ואיתא בש"ס תמוז דהאי שתא מלוי מליי' וכ' המהרש"א מכ"ש דסיון הי' מלא ולפי הנ"ל מוכח דגם ניסן הי' מלא וא"כ הוי ח' מלאים וקיי"ל בעירוכין דאין עושין בשנה אחת ח' מלאים אך הטעם דאין עושין ח' מלאים משום דאם יבא ר"ה יהי' נראה הלבנה ז' ימים מקודם והוי כחוכא ואטלולא וכבר אמרנו לעיל דהלבנה הי' מכוסה במדבר וא"כ אין מקום לחשש זה וא"כ מוכח מזה דהי' מקדשין עפ"י חשבון ולא ע"פ ראי' משום דהי' מכוסה והשתא א"ש המדרש הנ"ל בל"ז ל"ה יכול לומר משה תיקן משום קו' הר"ן וא"ל כתירוצי בשם התוס' דה"א כיון דדורשין מקודם לא ידרשו ביו"ט ז"א דהא בלמ"ד יום הוי יו"ט בכלל וא"ל דמוכת דיו"ט אינו בכלל דהא ניסן הי' מלא ולמה התחיל מי"ד ולא מט"ו די"ל דמשה הי' מסופק שמא

יהי' החודש חסר ונימא דהי' מקדשין עפ"י ראי' דלא כר"ת אבל השתא דקאמר ויקהל משה ולא הזכיר כאן חצוצרות וע"כ דהי' בשבת וממילא דאי ממחרת יוהכ"פ הי' בשבת לא משכחת ניסן ביום א' אלא כשיהי' ח' מלאים והא אין עושין שמונה מלאים וע"כ צ"ל כיון דלא ראו הלבנה שהי' מכוסה בעננ' הכבוד שפיר עשו ח' מלאים וא"כ מוכח כשיטת ר"ת דהי' מקדשין עפ"י חשבון ומיושב קו' הר"ן ושפיר קאמר מכאן אמרו משה תיקן להם לישראל וכו' ודו"ק:

אות עא)

ובאופן אחר י"ל דהנה הרמב"ם והרמב"ן מחולקים דהרמב"ם הקשה היאך מצאנו ידינו בקידוש החודש שאין לנו סמוכים ואין הב"ד אומרים מקודש והלא הדבר תלוי בב"ד כנודע וצ"ל דהלמ"מ דכשמקדשין ע"פ חשבון אין הב"ד צריך לומר מקודש זה דעת הרמב"ם אבל הרמב"ן חולק עליו וס"ל דצ"ל מקודש אפי' כשמקדשין ע"פ חשבון רק דאנו סומכין על רבינו הלל הנשיא שהי' לו ב"ד סמוכין והוא קידש כל החדשים עד ביאת משיחנו. והנה לשיטת הרמב"ם ע"כ ליתא לשיטת ר"ת הנ"ל דס"ל דל"ה מקדשין ע"פ הראי' במדבר דא"כ למה כתוב וידבר משה את מועדי ה' אל ב"י דמיני' ילפי' דראש ב"ד אומר מקודש דמשה הי' ראש ב"ד הא ל"ה מקדשין כלל רק ע"פ חשבון וא"צ לומר מקודש ומה לנו לראש ב"ד. אבל לשיטת הרמב"ן א"ש פי' ר"ת ולכאורה יש להביא ראי' להרמב"ן דאיתא בגמ' וידבר משה את מועדי ה' וכו' מועדי ה' נאמרו בסיני פי' דצריך מומחין לקדש ולא שבת בראשית ואי כשיטת הרמב"ם דע"פ חשבון א"צ לומר מקודש משום דמקודש ועימד הוא קשה למה צריך קרא דשבת ל"ב קידוש פשיטא דהא מקודש ועומד הוא והשתא א"ש בל"ז ל"ה יכול לומר משה תיקן כו' דהי' קשה קו' הר"ן הנ"ל וא"ל כתירוצי דה"א כיון דדורשין מקודם לא לידרש ביו"ט ז"א דיו"ט הוא בכלל הלמ"ד יום וא"ל דע"כ מוכח דיו"ט אינו בכלל דניסן מלא הי' ולמה לא אמר בט"ו ז"א דהי' מסופק וא"ל דהי' מקדשין ע"פ חשבון ז"א דע"כ מוכח דהי' מקדשין ע"פ הראי' דאל"כ למ"ל קרא וידבר משה דצריך קידוש הא ע"פ חשבון א"צ כמ"ש הרמב"ם ודלא כהרמב"ן וא"כ שפיר י"ל דיום המעשה היינו יו"ט בכלל למ"ד יום אבל השתא דקאמר וידבר משה דמיני' נשמע ולא שבת בראשית וא"כ מוכח כהרמב"ן וא"כ י"ל דהי' מקדשין ע"פ חשבון ול"ק קו' הר"ן די"ל דיום המעשה אינו בכלל ושפיר קאמר מכאן אמרו משה תיקן וכו' ודו"ק היטב:

פרשת בהר

אות עב)

במדרש וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה מיד עמיתך אל תונו איש את אחיו ילמדנו רבינו מי הם הב"ד הראוים לכתוב פרוזבל ותמוה מאוד. ונראה ליישב בטוב טעם דאיתא בש"ס גיטין דל"ו ע"ב אין כותבין פרוזבל אלא כגון ב"ד דרב אשי ובתוס' ד"ה דאלימי לאפוקי ממונא ר"ת הי' כותב פרוזבל כי הי' אומר דל"ב אלא ב"ד חשוב שבדור תנן במס' שבועות פרוזבל המוקדם כשר והמאוחר פסול ומפרש בירושלמי משום דפרוזבל אינו מועיל מה שמלוה אחר כתיבת הפרוזבל אלא למה שהלוה קודם זמן הכתוב בפרוזבל ולכך מאוחר פסול משום דמרויח שלא כדין כל מה שהלוה אחר כתיבת הפרוזבל עד זמן הכתוב בו עכ"ל ולכאורה ד' התוס' אין להם המשך כלל. ונראה לתרץ דאי' במס' שביעית פ"י מ"ו אין כותבין פרוזבל אא"כ יש ללוה קרקע ומפרש רש"י הטעם דחכמים תקנו לכתוב פרוזבל כי היכי דלא לישמט שביעית ולא תיקנו אלא היכא דאית ללוה קרקע דהוי מילתא דשכיח ללות על הקרקע אבל היכא דאין ללוה קרקע הוי מילתא דל"ש ללותו. והר"ש בסדר זרעים מפרש הטעם דכל ענין פרוזבל הוא דכשמוסר שטרותיו לב"ד הוי כל העומד לגבות כגבוי דמי ואינו בכלל לא יגוש והתינח אי אית לי' ללוה קרקע אז הוי כגבוי אבל אם אין לו קרקע ל"ה כגבוי. וכתב הר"ן דיש נ"מ בין הני תרי טעמי דלרש"י אם הי' ללוה קרקע בשעת הלואה ואח"כ מכר הקרקע שרי לכתוב פרוזבל דבשעת הלואה הי' שפיר מילתא דשכיחא אבל לשיטת הר"ש אין כותבין בכה"ג דהא אם מכר ל"ה עוד כגבוי. ונראה להוכיח כדברי הר"ש דלשיטת רש"י קשה פרוזבל המוקדם אמאי כשר שמא הלוה באייר ול"ה לו קרקע ובניסן הי' לו קרקע ואלו כתב באייר ל"ה מהני דאז ל"ה לו קרקע והוי מילתא דלא שכיחא לכך הקדים זמן הפרוזבל על ניסן דאז הי' לו קרקע עדיין אלא ע"כ מוכח כשיטת הר"ש ולכך מוקדם כשר דאם אין לו עכשיו קרקע לא מהני מה שהי' לו מקודם דהא צריך להיות לו קרקע עד הפרעון כדי שיהי' כגבוי. ונראה דיש עוד נ"מ דרש"י לא כ' כלל טעם על פרוזבל למה אינו משמט וא"כ הוי פרוזבל מילתא בלא טעמא אבל לשיטת הר"ש הוי מילתא בטעמא וזה כתבו הפוסקים היכי דתיקנו חכמים איזה דבר של טעם א"כ אף דליכא ב"ד סמוכים אנן שליחותייהו קא עבדי' והתקנה במ"ע אבל היכי דתיקנו מילתא בלא טעמא צריך דוקא ב"ד של סמוכים וא"כ לשיטת רש"י ל"ה רשאין לכתוב פרוזבל רק ב"ד דרב אשי משום דלרש"י הוי מילתא בלא טעמא אבל לשיטת הר"ש דהוי מילתא בטעמא שפיר כותבין פרוזבל בכל ב"ד חשוב. וזה כוונת התוס' ר"ת כתב פרוזבל אף דל"ה ב"ד של

סמוכים וצ"ל דס"ל כשיטת הר"ש דהוי מילתא בטעמא אך מנ"ל זה דילמא הוי מילתא בלא טעמא והא דצריך קרקע משום דאז הוי מילתא דשכיח לכך הביאו התוס' סמוכין לזה מדתנן במס' שביעית פרוזבל המוקדם כשר וקשה קו' הנ"ל א"ו הטעם משום דהוי כגבוי והוי מילתא בטעמא ושפיר כ' ר"ת פרוזבל כנ"ל וא"ש סמיכות והתחברות ד' התוס' זה לזה. אך באמת למה מיאן רש"י בזה לפרש הטעם משום דהוי כגבוי אך י"ל דרש"י לשיטתו אזיל דכ' על הא דקיי"ל כותבין פרוזבל על קרקע כ"ש משום דיכול לגבות ולחזור ולגבות אף שאינו שוה רק מקצת כמעשה דקטינא דאביי והתוס' כ' הטעם משום דאין אונאה לקרקעות רק דהקשה ע"ז דהא דא"א לקרקעות היינו עד פלגא ומפלגא הוי ביטול מקח עיי"ש. ולפ"ז הוכיח רש"י דע"כ אין הטעם משום דהוי כגבוי דאל"כ למה כותבין על קרקע כ"ש ואי משום דאין אונאה לקרקעות ז"א דביותר מפלגא הוי ביטול מקח. א"ו דהטעם משום דגובה וחוזר וגובה והוי בכלל לא יגוש לכך הוצרך רש"י לפרש הטעם דצריך קרקע משום מילתא דשכיח כנ"ל. אך הר"ש ס"ל הטעם משום דאין אונאה לקרקעות לגמרי כדפסקי' בש"ע חו"מ. אמנם מתורת כהנים מוכח דיש אונאה לקרקע דאי' שם וכי תמכרו ממכר לעמיתך אין לי אלא קרקע שהיא אמורה בענין מטלטלין מנין ת"ל או קנה מיד עמיתך נמצא דעיקר קרא איירי בקרקע ואפ"ה כתוב לא תונו א"ו דיש אונאה לקרקע. ולפ"ז א"ש המדרש בל"ז דוכי תמכרו ממכר הייתי אומר דכל ב"ד כותבין פרוזבל משום דפרוזבל הוי מילתא בטעמא כשיטת הר"ש ואנן שליחותייהו קא עבדי' אבל השתא דכתיב וכי תמכרו ממכר כו' דמוכח מיני' דיש אונאה לקרקע כדאי' בת"כ הנ"ל וא"כ למה כותבין על קרקע כ"ש א"ו משום דגובה וחוזר וגובה כנ"ל וא"כ הוי פרוזבל מילתא בלא טעמא לכן מסתפק שפיר מי הם הראוים לכתוב פרוזבל ודו"ק:

פרשת נשא

אות עג)

במדרש איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל זה שאמר דוד אז לא אבוש בהביטי אל משפטי צדקך ותמוה. ונראה דהנה המהרי"ק הביא בתשובותיו שורש קס"ז לסתור דעת הפוסקים גבי אשת איש שנאנסה דקיי"ל מותרת ה"ה אם נבעלת ברצון רק אומרת אומר מותר הייתי דמותרת דכל האומר מותר אנוס הוא אבל מהרי"ק רצה להוכיח דאומרת מותר אסור מדאיתא בכתובות ד"ט ע"א חר"א האומר פ"פ מצאתי נאמן לאוסרה עליו ופריך ואמאי ס"ס הוא ומשני כגון שקבל בה אבי' קידושין פחותה מבת ג"ש ויום א' דליכא רק ס"א ואם איתא כדברי הפוסקים אכתי איכא ס"ס ספק אונס ספק רצון ואת"ל

ברצון שמא אומרת מותר הייתי אע"ג דכ' התוס' שם אונס חד הוא הנ"מ היכי דליכא נ"מ בין הספיקות אבל כאן איכא נפקותא לענין קרבן א"ו דאומר מותר אסור עכ"ד. וקשה דהמהרי"ק לא הוכיח מידי דהתוס' במקומו הקשה וא"ת וליקמי בחזקת היתר לבעלה וי"ל דאנוסה קלא אית לה וזו דל"ל קלא הו"ל רצון רובא ומיעוט אונס ורובא וחזקה רובא עדיף וא"ת א"כ בס"ס נמי תיאסר דספק אונס כמאן דליתא דמי וי"ל דרובא דברצון אינו רוב גמור אלא מדרבנן והלכך במקום ס"ס שרי עיי"ש נמצא לפ"ז דאילו הי' רוב גמור ל"ה נידון בכלל ס"ס וא"כ מאי מקשה מהרי"ק דאכתי איכא ס"ס שמא אומרת אומר מותר הייתי הלא זה ודאי רוב גמור דרוב נשים יודעת מאיסור א"א ול"ה זה בכלל ספק. ונ"ל דהרא"ש מביא ר' יונה דהא דאמרי' נאמן לאוסרה עליו היינו כשמכחישתו אבל אי אמרה אמת שפתחה פתוח רק שנאנסה תחתיו נאמנת ומותרת לו מפני שהיא טוענת ברי והוא טוען שמא באונס שמא ברצון וברי ושמא ברי עדיף והרא"ש חולק עליו עיי"ש. אך זה תלי' א"א דרובא ברצון לאו רוב גמור הוא כמ"ש התוס' א"כ הוי שפיר ברי ושמא ויתכן שיטת ר"י אבל א"א דהוי רוב גמור א"כ גם לגבי' איכא ברי ול"ה כלל בגדר ברי ושמא לפ"ז דברי מהרי"ק נכונים דזה ודאי דכל מחלקותם הוא היכי דהיא טוענת אומר מותר הייתי דאל"כ האיך אנו יודעין אם אומרת מותר הייתי או לאו אך באמת למה תהי' נאמנת וע"כ משום דטוענת ברי ובו"ש ב"ע כשיטת רבינו יונה. לפ"ז הוכיח מהרי"ק שפיר דע"כ אומר מותר בכה"ג אסור דאל"כ למה אין דנין אותו בס"ס ואי משום דהוי רוב גמור א"כ ממילא נסתר דברי הפוסקים דאינה נאמנת כלל לטעון אומר מותר הייתי דהשתא נסתר הטעם הנ"ל דבו"ש ב"ע כיון דגם לדידי' איכא ברי כנ"ל א"ו ס"ל דלאו רוב גמור הוא וא"כ שפיר בגדר ברי ושמא דיינינן לי' א"כ אכתי איכא ס"ס אע"כ דאומר מותר בכה"ג אסור ודו"ק. ובזה מיושב המדרש הנ"ל דהנה הרשב"א הביא ראי' לדברי הר"י דהיכא דהיא אומרת נאנסתי נאמנת מהא דדוד חזר ולקח מיכל בת שאול דילמא נבעלת לפלטי בן ליש א"ו דהיתה אומרת נאנסתי ומוכח דנאמנת ואי' במדרש למעול מעל פרט לאומר מותר וקשה קו' מהרי"ק דאכתי איכא ס"ס ספק אונס וס' אומר מותר וצ"ל כנ"ל דספק אומר מותר כמאן דליתא כיון דרוב נשים יודעת איסור א"א ולפ"ז נשאר קו' התוס' א"כ בס"ס נמי תיאסר דספק א' כמאן דליתא וצ"ל כתירוצם דרובא דברצון ל"ה רוב גמור וא"כ י"ל כשיטת רבינו יונה ועשה דוד שפיר לפי שהיתה נאמנת מכח ברי ושמא וזהו כוונת המדרש בל"ז דלמעול מעל הייתי אומר דרובא ברצון ל"ה רוב גמור ואפ"ה בס"ס שרי' אבל מ"מ אם היא אומרת נאנסתי אינה נאמנת דל"ה בגדר ברי ושמא כלל כנ"ל וא"כ הי' דוד עושה ח"ו שלא כהוגן אבל השתא דכתיב למעול

מעל פרט לאומר מותר קשה קושי' מהרי"ק למה הא שוב הוי ס"ס כנ"ל וצ"ל משום דזה הוי רוב גמור ואינו נידון בכלל ספק כלל א"כ לפ"ז קו' התוס' במ"ע דהיכא דאיכא רוב גמור אינו נידון בכלל ספק וצ"ל כתי' דזה ל"ה רוב גמור ולכך הוי שפיר בגדר ברי ושמא כשיטת ר"י ולכך קאמר המדרש ז"ש דוד אז לא אבוש בהביטי וכו' כי לפ"ז עשיתי כהוגן ודו"ק היטב:

אות עד)

במדרש ביום השמיני נשיא לבני מנשה יל"ר מותר השמן שבנ"ח כיצד יעשה אותה כך שנו חכמים מותר השמן מוסיפין עליו בליל שני ואם לאו יעשה לו מדורה בפ"ע. ולכאורה אין זיווגם עולה יפה. ונראה ליישב בטוב טעם בהקדם סוגי' הש"ס בשבת דכ"א אמר ר"ה פתילות ושמנים שא"ח אין מדליקין בהן בשבת א"מ בהן בחנוכה בין בחול ובין בשבת אמר רבא מ"ט דר"ה קסבר כבתה ז"ל ומותר להשת"ל ובתוס' הקשה שם מנ"ל לרבא דר"ה סובר מותר להשל"א דילמא גם בשבת אוסר מטעם דס"ל כבתה ז"ל ובשבת לא יוכל לחזור ולהדליק ותי' דא"כ הו"ל למימר סתמא אין מדליקין בהן בחנוכה מדקאמר בין בחול בין בשבת ש"מ דתרי טעמי נינהו מיהא רב דקאמר מדליקין בהן בין בחול בין בשבת ל"מ למימר מדליקין סתם דה"א דוקא בחול ולא בשבת דמסתמא לא הייתי אומר ששום אדם יחמור ע"ע לאסור להשל"א והקשה מהרש"א א"כ הו"ל לר"ה לומר סתמא אין מדליקין בחנוכה ויהי' מוכח מזה דכבתה ז"ל וזה שמותר להשל"א ידעי' מסברא פשוטה ששום אדם לא יחמור ע"ע. ונ"ל דהנה הרי"ף פסק כרב דמותר להדליק בשמנים הפסולים בין בחול בין בשבת משום דכבתה אז"ל ואסור להשל"א ודעת הרז"ה דדוקא תשמיש חול אבל תשמיש קדושה ומצוה שרי וראי' מש"ס דלקמן דאי' ושפך וכסה במה ששפך יכסה שלא יכסה ברגל שלא יהא מצות בזויות עליו לכך דוקא תשמיש חול אסור להש"ל אבל תשמיש קדושה ל"ה בזיון והקשה עליו הר"ן דא"כ אכתי איכא חשש שמא יטה לצורך מצוה לכך פסק הר"ן דאין חילק ואפי' תשמיש קדושה אסור להש"ל ונראה ליישב קו' הר"ן דאי' שם שיעור חנוכה עד שתכלה רגל מן השוק והוא ח"ש ופסק הרי"ף דלאחר שדלק חצי שעה מותר להש"ל ושאר פוסקים סוברים כיון שהוקצה למצותו אסור אפי' לאחר שיעור הדלקה והקשה הרשב"א לשיטת הרי"ף דלאחר שיעורו מותר להש"ל אכתי איכא חשש שמא יטה לאחר שיעורו ותי' דהא דמדליקין בשבת מיירי שנתן שמן שידליק שיעור מצומצם כדי ח"ש. אך לפ"ז קשה הא אי' בש"ס כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בהש"מ א"כ איך קאמר ר"ה דאין מדליקין בהן בשבת כיון דאינו נותן לתוך המנורה רק כדי שיעור ח"ש ושיעור בהש"מ

הוא יותר מח"ש וא"כ ליכא למיחוש שמא יטה כיון שהוא בהש"מ אך ז"א דקיי"ל דוקא בדבר מצוה לא גזרו בה"ש אבל בדבר רשות גזרו אפי' בה"ש וא"כ שפיר חיישינן שמא יטה לדבר רשות ולפ"ז אזדי קו' הר"ן דשפיר יש לחלק ולומר דהא דאסור להשל"א דוקא תשמיש חול אבל תשמיש מצוה שרי ואפ"ה ליכא חשש הטי' דממ"נ תשמיש חול אסור להשתמש ותשמיש מצוה לא גזרו עליו בהש"מ דע"כ מיירי בשיעור מצומצם כנ"ל ודו"ק. והנה לכאורה צריך להבין מ"ש התוס' דמסתמא לא הייתי אומר ששום אדם יחמור ע"ע לאסור להשת"ל מהיכי תיתי הא כתיב ושחט וכסה כו' שלא יהי' מצות בזיות עליו אך י"ל דזה דוקא בתשמיש חול אבל בתשמיש מצוה דליכא בזיון ה"א דשרי ובזה מיושב קו' מהרש"א הנ"ל דשפיר איצטריך ר"ה לומר בין בחול וכו' דאל"כ ל"ה ידעי' דמותר להש"ל רק בתשמיש מצוה ואתי ר"ה לאשמעי' דאפי' תשמיש חול מותר להש"ל. ולפ"ז נמצא דהא בהא תלי' דאי נימא כשיטת הרי"ף דמותר השמן שבנ"ח שרי בהנאה לאחר שיעורו א"כ ע"כ הא דקאמר רב מדליקין בהן מיירי בשיעור מצומצם מכח קו' הרשב"א הנ"ל ולפ"ז י"ל כדעת הרז"ה דהא דאסור להש"ל דוקא תשמיש חול אבל תשמיש מצוה שרי ול"ק קו' הר"ן שמא יטה למצותו די"ל כל דבר שהוא משום שבות לא גזרו עליו בה"ש אבל א"א כשאר פוסקים דמותר השמן שבנ"ח לאחר שיעורו אסור א"כ אין הכרח לאוקמי בשיעור. מצומצם וקו' הר"ן במ"ע וע"כ צ"ל דגם תשמיש קדושה נמי אסור להש"ל כמו גבי מנורה וק"ל. והנה האברבנאל הקשה כיון שלא הי' חלונות בהיכל המשכן א"כ היכי הי' כהנים משתמשין שם ותי' לפני המנורה ולפ"ז דבמנורה הי' רשאין להשתמש תשמיש קדושה כ"ש דנ"ח שרי להשתמש תשמיש קדושה אך האבן עזרא תי' דענני הכבוד הי' מאיר להם אך לפ"ז קשה הא אי' בקרא באחד לחודש הוקם המשכן וכו' ויכס הענן וכו' ונעלה הענן מעל המשכן וא"כ כיון דלא נעלה הענן אלא בא' לחודש קשה האיך שימש משה בז' ימי המילואים וצ"ל כתי' האברבנאל אך לשיטת הא"ע צ"ל דז' ימי המילואים הי' מתחילין בא' לחודש כמו דאי' פלוגתא בש"ס שבת דפ"ז ובמדרש אי א' לחודש הוא א' למילואים או ח' למילואים. והנה המדרש הקשה למה בהקרבת הנשיאים הקדים אפרים למנשה עיי"ש. ולכאורה נראה דלק"מ דאי' בסוכה ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם מי היו נושאי ארונו של יוסף הי' ואי' במדרש דשבט מנשה נושאי ארונו של יוסף ולפ"ז א"א דא' לחודש א' למלואים הי' א"כ השבטים התחילו להקריב ביום ח' לחודש ויום ח' להקרבת שבטים הי' ביום ראשון של פסח ולפ"ז ל"ק קו' המדרש דמש"ה הוצרכו שבט מנשה להמתין עד יום ראשון של פסח כדי שיעברו ימי טומאתם כדאיתא בפסחים ד"צ ביום ההוא הוא דאין יכולים לעשות הא אחר וכו'

אך כ"ז א"א דאחד לחודש א' למלואים הי' אבל א"א דאחד לחודש שמנה למלואים הי' א"כ קו' המדרש במ"ע. והשתא א"ש המדרש הנ"ל בל"ז ה"א דא' לחודש ח' למלואים הי' וא"כ קשה במאי שמש משה וצ"ל גבי מנורה ולפ"ז מוכח כשיטת הפוסקים דנ"ח שרי לתשמיש קדושה וקשה קו' הר"ן וכי בתשמיש מצוה ל"ח שמא יטה וצ"ל כתי' הנ"ל כיון דלשיט' הרי"ף בהכרח לאוקמי בשיעור מצומצם וכל דבר שהוא משום שבות ל"ג עליו בה"ש ולפ"ז מוכח כשיטת הרי"ף דמותר השמן שבנ"ח מותר א"כ אין מקום לאיבעי' הנ"ל אבל השתא דקאמר ביום השמיני נשיא לבני מנשה וקשה למה הקדים אפרים למנשה וצ"ל כתי' הנ"ל ולפ"ז מוכח דא' לחודש הוא א' למלואים ולפ"ז אין הכרע ממנורה דמותר להשתמש תשמיש קדושה וי"ל כשיטת הר"ן דגם בנ"ח אסור תשמיש קדושה וממילא אין הכרח לאוקמי בשיעור מצומצם וא"כ י"ל כשאר הפוסקים הנ"ל דמותר השמן שבנ"ח אסור וגם י"ל דמותר רק דמיירי בשיעור מצומצם וכיון שיש פנים לכאן ולכאן שפיר מיבעי' מותר השמן שבנ"ח וכו' ודו"ק:

אות עה)

בש"ס דסוטה דף ב' כד פתח ריש לקיש בסוטה אמר אין מזווגין לאדם אשה אלא לפי מעשיו ותמוה מאי שייכות זל"ז וגם למה דוקא ר"ל אמר כן. ונראה דאי' בשבועות ד"ה ע"א ונעלם מכלל דידע מלמד שאינו חייב קרבן עולה ויורד על ידיעות הטומאה עד שיהי' לו ידיעה בתחלה וסוף ופריך אלא מעתה גבי סוטה נמי דכתיב ונעלם מעיני אישה ה"נ דהו"ל ידיעה בתחלה וסוף ואי הוי ידע מי הוי בדקי ליה מיא והתניא כו' בזמן שהאיש מנוקה מעון המים בודקין אותה אין האיש מנוקה מעון אין המים בודקין אותה ומשני מאי ידיעה ידיעות בית רבו פירש"י שלמד בבית רבו שהנוגע בטומאה הוא טמא והוא ידע שהרגיש כשנגע אבל לא התבונן לשים על לבו שנטמאה בטומאה כשנוגע בה וידיעה זו שמיה ידיעה אלא מעתה סיפא דקתני אין בה ידיעה בתחלה ויש בה ידיעה בסוף מי איכא דלית לי' ידיעות בית רבו ומשני בתינוק שנשבה לבין הנכרים ובתוס' ד"ה ונעלם וכו' הקשה מאי פריך הש"ס א"מ וכו' דילמא ה"נ דגבי סוטה בעינן ידיעה בתחלה ודקאמרת מי בדקי לה מיא דילמא לא בא עלי' ול"ה עמה בחדר לאחר שידע שנסתרה וחשוב השתא מנוקה מעון והמים בודקים אותה וי"ל כיון דשכח בנתיים מוכח שלא הקפיד ול"ח מנוקה מעון דאפי' אם אינו מוחה אעון בניו ובנותיו אין המים בודקים את אשתו דהוי אינו מנוקה מעון. ומקשים העולם לפ"ז דאפי' אם עשה עבירה כל דהוא אין המים בודקים לאשתו א"כ לא משכחת לעולם שהמים יהא בודקים אותה לר"ל דאמר אין מזווגין לו לאדם אלא לפי מעשיו א"כ אם היא זינתה מוכח שהוא ג"כ אינו מנוקה

מעון לר"ל ואין המים בודקין אותה. ונראה דאי' בשבת תינוק שנשבה לבין הנכרים רב ושמואל ור"י אמרו שחייב מיתה אם עשה מלאכה בשבת דזהו מיקרי היכר ולבסוף שכח ור"ל פוטר ולפ"ז קשה לר"ל האיך משני הש"ס בשבועות בתינוק שנשבה לבין הנכרים מאי קמ"ל מתני' דפטור מקרבן עולה ויורד לענין טומאה הא אפי' לענין שבת פטור מכ"ש מקרבן טומאה אך א"א כקושי' התוס' א"כ ל"צ לתי' הגמ' הזה דהא לא פריך הש"ס מידי א"מ ול"צ לאוקמי בתינוק שנשבה. והשתא א"ש כד פתח ריש לקיש בסוטה קשה לי' קו' הש"ס אלא מעתה וכו' דלדידי' ליכא לשנוי' כתי' הש"ס בתינוק שנשבה כנ"ל וכ"ת כקו' התוס' ז"א די"ל כתי' התוס' ולכך אמר אין מזווגין לו לאדם אשה אלא לפי מעשיו וא"כ ליכא לשנוי' כתי' התוס' כנ"ל וקו' התוס' במ"ע וקו' הש"ס לק"מ די"ל כקו' התוס' כנ"ל ודו"ק:

פרשת בהעלותך

אות עו)

בהעלותך את הנרות במדרש ילמדנו רבינו מהו שיהי' מותר להדליק בשמן שריפה בשבת ותמוה. ונ"ל ליישב בהקדים מה דאי' בש"ס קידושין דף ל"ד נשים חייבות בשילוח הקן דהוי מ"ע שאין הז"ג והקשה התוס' ת"ל דהוי ל"ת דכתיב לא תקח אם על בנים ובל"ת השוה הכתוב אשה לאיש ותי' בשם הי"מ דאיכא נפקותא כשיהי' לאשה לקיים מצות עשה דאז הוי פטורה מהל"ת מכח עשה דוחה ל"ת רק כיון דחייבת במ"ע שלא הז"ג הוי עשה ול"ת ואין עשה דוחה ל"ת ועשה ולפ"ז יש להוכיח מכאן דנשים מותרין להדליק בשמ"ש בשבת כיון דלגבייהו ליכא עשה דשבתון דהוי מ"ע שהז"ג ולא נשאר רק ל"ת ואתי עשה דש"ש ודחי ל"ת אמנם הר"י מארץ ישראל דחה זאת והעלה דעשה שיש עמו לאו אף הלאו אלים ולא דחי לה עשה עיי"ש וברש"י פ' כי תשא בפסוק אך את שבתותי תשמרו כ' דיכול דמלאכת המשכן דוחה שבת ת"ל אך למעט כל אכין ורקין מיעוטין ולפ"ז ע"כ מוכח כסברת הי"מ שבתוס' דכל היכא דהוי מ"ע שהז"ג בהדי ל"ת נשים פטורות דאל"כ למ"ל אך וכו' הא בל"ז ידעי' דאינו דוחה שבת דשבת הוי עשה ול"ת ובנין בהמ"ק רק עשה לחוד וצ"ל דאיצטרך אך להורות דנשים נמי אסירות בבנין בהמ"ק דלדידהו ל"ה שבת רק ל"ת גרידא וה"א דידחה שבת לכך כתיב אך ומוכח שפיר כסברת התוס' ואי' ברש"י פ' ויקהל הקדים שבת למלאכת המשכן לומר שאינו דוחה שבת והקשו המפורשים הא כבר מוכח מכח-אך וכו' כנ"ל ותי' דאי' במס' ע"ז דף ה' אי לא הוי חטאו ל"ה מייתי וביומא דפ"ה ע"ב ילקי ריב"י דפ"נ דוחה שבת מדכתיב אך את

שבתותי תשמרו יכול לכל ת"ל אך חלק עיי"ש ומעתה א"ש דבשלמא הקב"ה כשאמר למשה שיעשה המשכן הי' קודם שעשו את העגל ואז ל"ה חולה שיש בו סכנה וליכא פ"נ שפיר הזהיר אותם מכח אך וכו' כנ"ל אבל משה א"ל אחר חטא העגל שכבר נקנס מיתה עליהם וליכא להזהירם מכח אך דאיצטרך לפיקוח נפש לכך הוצרך להזהירם במה שהקדים שבת למלאכת המשכן. ואי' במדרש דבר אל אהרן וכו' בהעלותך וכו' למה צוה דוקא לאהרן לפי שאהרן הי' מצטער למה יגרע משאר הנשיאים שכולם הקריבו לחנוכת המזבח והוא לא הקריב לכך צוה הקב"ה דוקא לאהרן שיעלה את הנרות ומקשי' הא משה נמי לא הקריב בחנוכת המזבח ולמה צוה דוקא לאהרן. ותי' דאהרן עשה העגל והי' ירא שמא מחמת חטא העגל אינו ראוי לכך. והשתא א"ש המדרש דבר אל אהרן בהעלותך את הנרות קשה למה דוקא לאהרן וצ"ל מפני שהי' מתירא משום שעשה את העגל א"כ הי' זה אחר חטא העגל וא"כ י"ל דסברת התוס' הנ"ל לאו מעליותא וא"ל א"כ למ"ל אך י"ל דאך איצטרך לפ"נ שידחה שבת כנ"ל לפ"ז ליכא הוכחה דנשים מותרות להדליק בש"ש וי"ל דאסור לכך קאמר מהו וכו' ודו"ק:

אות עז)

במדרש ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם וכו' כל מקום שאתה מוצא שנאמר אנשים אינם אלא חשובים ומי הי' מישאל ואלצפן וכן הוא אומר גבי מלאכת המשכן ויבואו האנשים על הנשים ללמדך שהיו חשובים במלאכת המשכן כאילו סייעו במעשה בראשית וכו' ותמוה איך תלוי זב"ז. ונראה דאי' בש"ס דפסחים דף צ' אמר רב אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ אבל שוחטין וזורקין על טבול יום ומסיק דסבר כר' יצחק דאמר טמאי מתים שחל ז' שלהם בע"פ היו וא"כ למה ל"ה שוחטין אע"כ דאין שו"ז עט"ש כך הוא הגירסא החדשה אבל הגירסא הישנה היא ס"ל כר"ע דאמר מישאל ואלצפן היו שחל ז' שלהם בע"פ והקשה התוס' הא בגמ' דסוכה מתיב ר"י לר"ע לדבריך הלא כבר היו יכולים ליטהר ולמה המתינו עד עתה ש"מ דס"ל דמישאל ואלצפן ל"ה ז' שלהם בע"פ ומחקו הגירסא ישנה וקיימו הגירסא חדשה דס"ל כר"י ומכח זה הניחו בתימא לקמן בפ' מי שהי' דאמרי' ר"ע ס"ל אין שו"ז על טמא שרץ דמנ"ל זה דהא רב דס"ל כן אמרי' דס"ל כר"י ולא כר"ע. ולכאורה נראה לקיים הגירסא ישנה דהנה אי' במכילתא ב' דעות אותו יום שהוקם המשכן ומתו נד"ו אי הי' שמיני לחודש וראשון למלואים או ראשון לחודש ושמיני למלואים וא"כ י"ל דבזה מחולקים ר"י ור"ע דר"ע סבר דהי' שמיני לחודש וא"כ חל ז' שלהם בע"פ ומוכח אליבי' דאין שו"ז על טמא שרץ אבל ר"י סבר דהי' ראשון לחודש וקשה הא כבר יכולים ליטהר ול"ק קו' התוס' וא"צ לזוז מנוסחא

הישנה רק קו' התוס' הוא למ"ל לכל החרדה לומר ר"ע הוא וכל הקושי' יהי' סובב והולך דס"ל דהי' שמיני לחודש הו"ל לומר כר"י או הול"ל דס"ל כר"ע וכר"י ולמה אמר כר"ע לחוד ונראה ליישב גם זאת ולקיים הגי' ישנה דהתוס' הקשה לרב דאמר שו"ז על טב"י א"כ למה אין שוחטין על ט"ש לשחוטי ולטבולי' והוי טב"י ושוחטין עליו ותי' דכך אמר להם משה לאותם טמאים אם תטבלו באמת יכולים לשחוט ואפי' על ט"ש כנ"ל רק אם לא תטבלו תעשו פסח שני. והרמב"ם מיאן בזה התי' והוכיח מכח קו' הנ"ל דגם על טב"י אין שוחטין עליו. והנה לכאורה צריך להבין דברי רב דקאמר אין שוחטין על ט"ש ויליף לה מהך דטמאים לנפש אדם ש"מ דאין זה סברא פשוטה רק דהתורה גזרה דאין שוחטין כו' א"כ מנ"ל דאין שו"ז על טב"י ואז צריכים לדוחק של התוס' דמשה אמר אם לא תטבלו כנ"ל דזה דוחק גדול ולמה לא נאמר כפשוטו כמו דגזה"כ על ט"ש כך גזה"כ על טב"י וכדעת הרמב"ם ונראה דע"כ מוכח דשו"ז על טב"י דאי' בתוס' יבמות דע"ב בשם הספרי וברש"י חומש ולמה לא פתח בזו מפני שהיא גנותן של ישראל שלא עשאו פסח בכל מ' שנה אלא א' וכתבו הטעם דנזופים היו במדבר ולא נשבו להם רוח צפונית ולא מלו בניהם ובפסח מילת זכרים מעכבות ובהא מחולקים רש"י ותוס' ביבמות דע"ב מאיזה זמן התחיל הנזופה לדעת רש"י הוא משעת העגל ולדעת התוס' מעת שליחת מרגלים ולכאורה צריך להבין האיך עשאו אותו פסח בשנה שני' לדעת רש"י הא הנזיפה הי' זמן רב מקודם וצ"ל דהי' עפ"י הדיבור שיעשו הפסח כמ"ש התוס' בשם המדרש וא"כ דמה"ד הי' פטורין מפסח רק עפה"ד נמצא דאם איש א' יעבור ולא יעשה פסח דאינו חייב כרת דאם ל"ה הדיבור ל"ה מחויב לעשות כלל רק השם צוהו ובדיבור ההוא לא נזכר כרת רק אזהרה בעלמא ויעשו בני ישראל את הפסח. וידוע דהא דאמרי' העוסק במצוה פטור מן המצוה היינו אם א"א בענין אחר ובסוכה דכ"ה ילפי' מהך טמאי מתים שנטמאו למת ועי"כ בטלו מן הפסח דעוסק במצוה פטור ממצוה והנה אם הי' כאן בתוך ישראל אנשים שמלו בניהם ואנשים שלא מלו בודאי יותר טוב שיטמאו אותן אנשים שלא מלו בניהם דבאילו אין כרת עליהם בביטול הפסח דבלא"ה א"י לעשות דמילת זכרים מעכבות משא"כ אם יטמאו אנשים שמלו בניהם דבאילו יש כרת בביטול הפסח וא"כ קשה לכאורה על ר"ע שאמר מישאל ואלצפן היו דידוע מ"ש רש"י והובא במדרש עדותיך שמרו ובריתך ינצורו זה שבט לוי שמלו בניהם וא"כ למה טמאוהו מישאל ואלצפן שהיו משבט לוי ולא שאר ישראל דבלא"ה לא יכלו לעשות הפסח שלא מלו בניהם. אך כ"ז א"א דאין שו"ז על טב"י א"כ נדחים מפסח ושפיר קשה כנ"ל אבל א"א דשו"ז על טב"י א"כ אף אם נטמאו מישאל ואלצפן אפ"ה יכולים לעשות

הפסח דאם היו רוצים לטבול מותרים לעשות הפסח ושפיר נטמאו ואין חילוק בינם לשאר ישראל לפ"ז שפיר מוכח לר"ע דשוחטין על טב"י דאל"כ האיך אמר ר"ע מישאל ואלצפן היו הא קשה קו' הנ"ל וע"כ צ"ל דשוחטין על טב"י וגם מוכח נמי דאין שו"ז על ט"ש מדסבר שהי' שמיני לחודש כנ"ל וא"ש הגי' ישנה דאי הוי מתרץ ס"ל כר"י ל"ה מוכח רק דא"ש על ט"ש כנ"ל אבל מנ"ל דשוחטין על טב"י כקו' הנ"ל אבל בהא דמתרץ ס"ל כר"ע תרווייהו מוכח שפיר דא"ש על ט"ש ודשוחטין על טב"י כנ"ל וק"ל. אך התוס' אזלי לשיטתם דס"ל דהנזופה הי' משעת מרגלים אבל בפסח בשנה שני עדיין היו כולם נימולים וליתא לכל הנ"ל. והשתא א"ש המדרש הנ"ל דהנה התוס' הקשה על רש"י דסבר דהנזיפה הי' משעת העגל א"כ איך אפשר אחר חטא גדול שהמירו אלקי ישראל בתבנית שור ונעשו נזופים שיהיו חשובים וגבוהים לפני המקום שאח"כ נעשה משכן והשרה שכינתו ביניהם אע"כ דהנזיפה הי' משעת מרגלים והא"ש דקאמר מישאל ואלצפן היו וקשה קו' הנ"ל למה טמאו מישאל ואלצפן דהיו משבט לוי ולא שאר ישראל שלא מלו בניהם דנזופים היו משעת העגל לכך קאמר המדרש כיוצא בו ויבואו האנשים על הנשים שהיו חשובים במלאכת המשכן וקשה קו' על רש"י כנ"ל וצ"ל דנזיפה הי' משעת מרגלים כנ"ל ושפיר קאמר מישאל ואלצפן היו ודוק:

אות עח)

פסחים דף ו' שואלין ודורשין בהל' פסח קודם לפסח שלשים יום רשב"ג אומר שתי שבתות ומסיק מ"ט דרשב"ג שהרי משה עומד בר"ח ומזהיר על הפסח דכתיב וכו' ומקשה ממאי דבריש ירחא קאי דילמא בד' או בה' בירחא הוי ומשני אתי' מדבר מדבר וכו' עיי"ש והדר פריך וניכתוב בריש דחודש ראשון והדר ניכתוב דחודש שני ומשני וכו' עיי"ש. קו' העולם מפורסמת האיך שייך הקושי' וניכתוב בריש אהא דרשב"ג ובל"ז הו"ל להקשות על הקרא. ונראה דאי' ברש"י חומש פ' הנ"ל פרשה שבראש הספר לא נאמרה עד איר ולמה לא פתח בזו מפני שהיא גנותן של ישראל שכל מ' שנה שהיו ישראל במדבר לא עשו רק פסח זו בלבד ולכאורה קשה מאי פריך הגמ' לעיל וניכתוב בריש כו' דילמא מפני שהיא גנותן של ישראל וכו' אך צ"ל כך דלסברת רש"י קשה האיך נרמז בקרא דלא עשו רק פסח א' וצ"ל דמוכח מקרא הנ"ל דלא עשו רק פסח א' וזו היא גנותן עפ"מ דאיתא בשבת כל מקום שנאמר טובה לישראל כתוב באיזה שנה באיזה חודש ובאיזה יום לחודש ולכאורה גם כאן גבי פסח הי' טובה דקיימו מצות פסח והו"ל לכתוב באיזה יום בחודש הי' אלא ודאי דהיא גנותן מפני שלא עשו רק פסח א' אמנם אי ילפי' גז"ש הוי כמו דכתוב בהדי' באיזה יום לחודש. והשתא א"ש בל"ז ל"ה

יכול להקשות וניכתוב ברישא וכו' דה"א כפירש"י מפני גנותן כנ"ל ויש הוכחה לפירש"י מדלא כתוב באיזה יום לחודש ע"כ דהיא גנותן אבל השתא דילפי' גז"ש דהי' באחד לחודש הוי כמו שכתוב בהדיא באיזה יום בחודש ול"ה גנותן ולכך פריך שפיר וניכתוב ברישא וכו' ודו"ק היטב:

אות עט)

במדרש כי לי כל בכור חד אמר אין לי אלא ברשותי וח"א אין לי אלא עולמות שיהא קדוש עולמי עולמים כענין שנאמר כי לי בני ישראל יכול יקדיש הכהן לבכור ת"ל ביום הכותי כל בכור בארץ מצרים הקדשתי אותם לי הרי כבר מוקדשים ותמוה האיך תלוי זה בזה. ונראה בהקדם דברי הש"ס ב"מ דף ו' ע"ב ההיא מסותא דהוי מנצי עלי' בי תרי וכו' אמר לי' ר"ח לרבה תניא דמסייע לך הספיקות נכנסין לדיר להתעשר ואס"ד תקפו כהן אין מוציאין אותה מידו נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן עיי"ש. והסמ"ג כ' בהל' בכור ספק בכור תקפו כהן אין מוציאין כדמוכח בפ"ק דב"מ ובהל' פטר חמור כ' הספיקות נכנסים לדיר להתעשר ותקפו כהן מוציאין מידו והקשה עליו הש"ך בספרו תקפו כהן סי' ב' דסותר דברי עצמו ועוד דבש"ס ב"מ מוכח איפכא שהרי באמת רבה ס"ל מוציאים מידו וא"ל ר"ח לרבה תניא דמסייע לך כו'. ונראה ליישב דהרשב"א הקשה לפי הש"ס דתקפו כהן מוציאין מידו אמאי נקיט גבי ספק בכורות המוציא מחברו עליו הראי' למה לא נקיט סתם הרי הוא ברשות בעלים דמיד כשנולד הרי הוא ברשות בעלים בשלמא א"א תקפו כהן א"מ מידו שפיר נקיט המע"ה דאם תקפו כהן צריך ישראל להביא ראי' ותו קשה למה תי' הש"ס לעולם אימא לך תקפו כהן מוציאין מידו ולמה לא משני הש"ס כסברת המקשה דתקפו כהן אמ"מ והתם משום קדושה הבא מאלי' שאני ותו י"ל מאי בעי למפשט מספק בכור דאסור בגיזה ועבודה דילמא התם ה"ט משום דספק איסורא לחומרא וספק ממונא לקולא ועוד י"ל וכי לא ידע המקשן דהתם קדושה הבא מאלי'. אך זה יש לדחות דהתוס' בבכורות כ' ב' סברות גבי ספק בכור דאזלי' בתר רובא ורובא לאו בכורות נינהו ולפ"ז פריך הש"ס שפיר דגם שם ניזול לקולא משום רובא אף דהוי ס' איסורא. אך י"ל הא משנה ערוכה היא בבכורות די"ז ילדה זכר ונקבה וא"י מי בתחלה אין לכהן כלום וא"כ קשה למה נשנית הך דאסורה בגיזה ועבודה על מתני' הנ"ל ולא על המשנה דבכורות דהוי נמי ס' בכור. אך י"ל ב' תי' דודאי על המשנה דבכורות ל"ה צריך לאשמעי' דודאי פשיטא דס' איסורא לחומרא אך על מתני' דלעיל דקתני המוציא מחברו ע"ה קשה קו' הרשב"א הנ"ל וצ"ל דלהכי נקיט לישנא דהמע"ה כמ"ש דאם תקפו כהן אין מוציאין מידו וצריך הישראל להביא ראי' וקשה הא גבי ספיקות אמרי' דמוציאין

וצ"ל דגבי ס' בכור יש לכהן חלק בה ומנ"ל לכך קתני ואסורין בגיזה ועבודה אלמא דיש לכהן חלק בה כדאי' בתוס' להדיא. ועוד י"ל דהנה בתשובות הרשב"א סי' ש"י הקשה מאי מייתי סייעתא לרבה הא לא דמי כלל דבשלמא גבי ס' בכור דקדוש מרחם א"כ מיד כשנולד יש לכהן חלק בה אבל בפטר חמור זה השה לא קדוש מרחם רק הוא פדיון של החמור וא"כ מנ"ל דת"כ מוציאין מידו ולפ"ז במתני' י"ל דבאמת אין איסור בגיזה ועבודה משום דאזלי' ב"ר ואפ"ה אמרי' ת"כ א"מ בברייתא הנ"ל וצ"ל דיש לו חלק בה לכך מייתי עלה ותני' אסורין בגיזה ועבודה ולפ"ז מיושב קו' הנ"ל דהמקשה פריך שפיר דע"כ צ"ל דטעמא לאו משום ס' איסורא לחומרא דאל"כ למה נשנית הך דאסורה בגיזה ועבודה על הברייתא דוקא ולא על המשנה דבכורות כנ"ל א"ו דמתני' ס"ל דאזלי' ב"ר ואפ"ה אמרי' בברייתא ת"כ א"מ מידו ומייתי הש"ס שפיר לפשוט מהתם ומשני הש"ס לעולם דבעלמא אמרי' ת"כ מוציאין ומש"ה אמרי' כאן דא"מ מידו משום דקדוש מרחם ול"ק למה לא נשנית על המשנה די"ל דהתם פשיטא והכא אצטריך משום דאמרי' ת"כ א"מ מידו וקשה למה וצ"ל משום דאסור בגיזה ועבודה אבל לא משום רובא ולכך בעלמא מוציאין מידו ומייתי ר"ח שפיר סייעתא דבעלמא מוציאין דאל"כ נמצא זה פוטר ממונו בממונו של כהן ומעתה עולה יפה פסקי הסמ"ג גבי ס' בכור שאין מוציאין משום דקדוש מרחם ובפטר חמור שפיר פסק דמוציאין מידו כקו' הרשב"א הנ"ל. ולפ"ז יובן המדרש הנ"ל דא"א יקדיש לבכור א"כ לאו קדוש מרחם הוא וא"כ אם ת"כ מוציאין מידו וה"נ צ"ל דבזה פליגי הני ב' דעות ח"א אין לי אלא ברשותי וא"כ מיד כשנולד הרי הוא ביד כהן ולפ"ז אין מוציאין מידו כנ"ל וח"א אין לי אלא עולמות וא"כ מנ"ל דתקפו כהן אין מוציאין לכך הביא המדרש יכול יקדיש הכהן וכו' ת"ל וכו' וא"כ הרי הוא קדוש מרחם ומוציאין אותו מיד כהן כקו' הש"ס הנ"ל ודו"ק היטב:

פרשת שלח

אות פ)

במכילתא כהנים חייבים בציצית או לא א"ל חייבין מדנשים חייבות בקידוש היום אליבא דמ"ד שני כתובים הבכ"א אין מלמדין עכ"ל ותמוה. ונראה דאי' במס' מנחות דמ"ג כהנים ולוים וישראלים חייבין בציצית ופריך הש"ס פשיטא ומשני כהנים אצטריך לי' דה"א הואיל והותרה גבייהו לבישת שעטנז בשעת עבודה לא לחייבו בציצית דהואיל דכתיב ל"ת שעטנז גדילים תעשה לך כל שישנו בלבישת שעטנז ישנו בגדילים תעשה קמ"ל וכ"ת ה"נ וכו' עיי"ש. ולכאורה י"ל תי' אחר על קו' הש"ס דלקולא ולחומרא

לחומרא מקשי' ואיתא במס' קידושין דל"ד מ"ע שהזג"ג נשים פטורות ומקשי' ונילף ממצה והקהל לחיובא ומשני משום דהוי מצה והקהל שני כתובים הבכ"א ואין מלמדין ופריך הניחא למ"ד אין מלמדין אלא למ"ד מלמדין מא"ל ומסיק דהוי שלשה כתובים עיי"ש וכ' התוס' דאפי' לאביי דאמר אשה בעלה משמחה וא"כ ל"ה רק שני כתובים מ"מ אוקי קידוש היום דמחייבו בהו הנשים מה"ת דכתיב זכור ושמור כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה והני נשי וכו' בהדי מצה והקהל והו"ל שלשה כתובים ובשבועות ד"כ ע"ב כ' התוס' על הא דכל שישנו בשמירה ישנו בזכירה ואיפכא ליכא למימר דלחומרא מקשינן עיי"ש ומקשים העולם האי חומרא דאתי לידי קולא הוא דהא השתא הוא שלשה כתובים ונמצא דנשים פטורות ממ"ע שהזג"ג ואם נלמד להיפוך א"כ לא יהי' רק שני כתובים מצה והקהל ולמ"ד שני כתובים הבכ"א מלמדין יהי' הנשים חייבות במ"ע שהזג"ג. ומעתה מבואר היטב ד' המכילתן כהנים חייבין בציצית או לא ר"ל הואיל והותר גבייהו שעטנז א"ל חייבין והיינו דהמכילתא סובר מש"ה כהנים חייבים בציצית אף דהוקש ללבישת שעטנז מ"מ לחומרא מקשי' אך מנ"ל זה הסברא דלחומרא מקשי' לכן אמר מדנשים חייבין בקידוש היום וצ"ל מטעם כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה וקשה קו' התוס' דילמא להיפוך וצ"ל כתירוצם דלחומרא מקשי' אך עדיין קשה קו' העולם דחומרא דאתי לידי קולא הוא לכן סיים ואמר ואליבא דמ"ד שני כתובים הבכ"א אין מלמדין וא"כ לא נ"מ מידי דאף דלא יהי' רק שני כתובים אפ"ה אין מלמדין לחייב הנשים ול"ה חומרא דאתי לידי קולא ודו"ק:

פרשת קרח

אות פא)

במדרש מדוע תתנשאו על קהל ה' כי כל העדה כולם קדושים שבאו עדת קרח ומצאו משה ואהרן יושבים וכל ישראל עומדין לפניהם לכך התחילו לחלוק ותמוה. וליישב נקדים מה דאי' בש"ס זבחים דף ט"ז זר אסור בהקרבה דכתיב וזר הקרב יומת דעביד חלול מנ"ל ומשני ק"ו ומה יושב שאוכל פסול לעבודה זר שאין אוכל וכו' מה ליושב שכן פסול לעדות ומשני מיושב ת"ח ע"כ ואי' שם די"ט פלוגתא בקידוש ידים ורגלים מן הכיור ומסיק איכא בינייהו עומד מן הצד ובתוס' ד"ה וליתב מיתיב וליקדש כ' לאו ישיבה ממש קאמר דאין ישיבה בעזרה אלא סמיכה והקשה הר"א ברודא זצ"ל לשיטת הרמ"א בחו"מ דעדות כשר בסמיכה אמאי לא יליף הש"ס מסמיכה כנ"ל ולא מישיבה וליכא למיפרך מה לסמיכה דפסול לעדות ז"א דלשיטת הרמ"א באמת סמיכה כשר בעדות והגאון הנ"ל

תי' דלפי ס"ד דזר כשר שפיר צריך קרא למעט ישיבת מלכות בית דוד דמותרין שלא בשעת עבודה ואסורין בשעת עבודה ואין לנו למעט סמיכה דאסור בשעת עבודה לפ"ז ליכא למילף הך מסמיכה כנ"ל רק דהתוס' כתבו למסקנא דזר שעבד חלול וע"כ צ"ל דקרא אתי' לסמיכה ודו"ק. אך ז"א דאף להס"ד דש"ס דהא זר אסור לכתחלה מקרא נפקא ומק"ו אתי' דעביד חילול לפ"ז לא תי' כלום דאף להס"ד קרא אתי' לסמיכה ולא למעט ישיבת מלכות ב"ד דודאי אסור לכתחלה דכ' והזר הקרב יומת גם א"ל להס"ד דקרא דלעמוד ולשרת אתי' למעט ישיבת מלכות ב"ד דעביד חילול ז"א לפ"ז ל"מ התוס' מידי אך י"ל קושיתו הנ"ל באופן אחר דהריב"ש פי' עמידה מן הצד היינו סמיכה ואי' בסוטה ד"מ ע"ב מביאין לכ"ג ס"ת עומד ומקבל ופריך עומד מכלל דיושב הוא והאמר מר אין ישיבה בעזרה כו' והקשה התוס' דאי' בירושלמי דבכה"ג הוי ישיבה בעזרה דכתיב ועלי כהן יושב על כסא וי"ל מנ"ל להש"ס דקרא לעמוד וכו' אתי' לאיסור סמיכה בעבודה דהא צריך קרא למעט כה"ג מישיבה בשעת עבודה דהא מותר לישב כנ"ל בירושלמי אך י"ל דזהו קו' התוס' בעצמם בקו' ב' שהקשה מפ"ב דזבחים דאמר התם מניח ידו הימנית על רגלו הימנית שפיר קאמרו לי' וכו' מ"ב עמידה מן הצד א"ב ולכאו' אין הבנה לדבריהם ועיי' במהרש"א מה שהגיה שם ולפמ"ש י"ל דזהו באמת קו' התוס' ולפ"ז שפיר מיושב קו' מהר"א ברודא זצ"ל דהא בעמידה מן הצד היינו סמיכה תלי' בפלוגתא דתנאי ולכך לא יליף הש"ס ק"ו מסמיכה משום דאין כאן ק"ו לאידך דמתיר בסמיכה. והשתא יש להביא ראי' לשיטת הרמ"א בחו"מ דסמיכה כשר בעדות ודלא כהמ"א הל' ר"ח סי' תכ"ב שחולק על רמ"א דאי' בתוס' יומא דכ"ד ד"ה אין ישיבה תימא הא אמרי' בפ"ב דזבחים ומה יושב שאוכל הא אין ישיבה וכו' וקשה מאי מקשה דילמא פריך הש"ס מסמיכה כנ"ל ואידך תנא דמתיר בסמיכה אליבי' ליכא ק"ו ואיכא למימר דס"ל כתנא דבי ר"י דיליף מבעל מום עיי"ש זבחים דט"ו וצ"ל כדעת רמ"א דסמיכה כשר לעדות וא"כ ליכא למימר דיליף מסמיכה דאל"כ מאי פריך מה ליושב שכן פסול לעדות הא סמיכה כשר לעדות והבן. ואי' במדרש הנעלם דקרח מצא למשה ולאהרן יושבין בחצר אהל מועד. והשתא א"ש המדרש הנ"ל בל"ז ל"ה יכול לחלוק אכהונה ולומר דאף זר כשר דאיכא ק"ו מסמיכה אבל השתא דמצא אותם יושבים בחצר אהל מועד וצ"ל דכה"ג מותר לישב בעזרה דאף משה כהן הי' ולפ"ז קרא דלעמוד וכו' אתי' למעט ישיבת כ"ג בשעת עבודה כנ"ל ואין לנו לאסור סמיכה בשעת עבודה ואין כאן ק"ו ולכך ראה לחלוק על הכהונה גדולה ודו"ק היטב:

פרשת חקת

אות פב)

בפסיקתא כי חשבון עיר סיחון והוא נלחם במלך מואב ילמדנו רבינו מי שאכל טבל בסוריא מהו שילקה ותמוה. ונראה דאי' בש"ס גיטין דל"ז ע"ב עבד שנשבה ופדאוהו אם לשום עבד פדאוהו ישתעבד בו ומסיק הגמ' דרבא אמר ישתעבד לרבו שני דלרבו ראשון לא כיון דלאחר יאוש הוי ופריך לרבא דאמר לרבו שני ממאן קני' לי' וכו' דאמר קרא וגם מבני התושבים וכו' ואימא ה"מ בכספא אבל בחזקה לא אמר ר"פ עמון ומואב טהרו בסיחון אשכחן נכרי מנכרי מישראל מנין דכתיב וישב ממנו שבי מדקרי לי' שבי ש"מ דידי' הוא דקני' בחזקה ובתוס' ד"ה דכתיב וישב ממנו שבי וא"ת למ"ל השתא הא דעמון ומואב טהרו בסיחון השתא נכרי מישראל קונה נכרי מנכרי לא כ"ש וי"ל דמקרא וישב ממנו שבי ל"ה ילפי' מיני' שום קנין אי לא אשכחן דטהרו עכ"ל. ולכאורה אין דבריהם מובנים דממ"נ אי אין יכול ללמוד מקרא וישב וכו' עדיין קשה גם מעמון ומואב כו' לא מוכח מידי וכדמקשה אשכחן וכו' א"ו דמקרא וישב וכו' מוכח דקני' וכדפרי' א"כ הד"ק התוס' לדוכתי'. ונראה ליישב ונקדים מה שפסק הרמב"ם בהל' ב"ה הרבה כרכים כבשו עולי מצרים ולא כבשוהו עולי בבל ומה שכבש יהושע בטלה קדושתו לאחר חורבן ומה שקדש עזרא הוי קדושה אף לאחר חורבן ולמה כ"כ משום דיהושע קידש לא"י בכיבוש שכבוש כל האומות ולאחר חורבנה ששוב נטלוה האומות מישראל בטלה קדושתו אבל עזרא שכיבש לא"י בחזקה אף לאחר חורבנה קדושתה קיימת ותמה עליו הלח"מ דדבריו אינם מובנים דהא גם יהושע קידש לא"י בחזקה ותי' דודאי חזקה שהי' בע"כ אינה חזקה ויהושע שכיבש כל האומות ולא קידש רק בכיבוש דחזקה ל"ש גבי' דבע"כ נטל מהם ולכך כיון ששוב נטלו האומות מישראל בטלו הכיבוש ובטלה קדושתה אבל עזרא שצוהו המלך לעלות ולבנות לו המקדש הוי חזקה גמורה ולא בטלה עולמות. והמ"מ כ' דלא כהרמב"ם מכח קו' הנ"ל וכ' דאף קדושת יהושע לא בטלה דאף דכיבוש לא"י לא אמרי' שלאחר חורבנה יבטל קדושתה וקשה דלשיטת הלח"מ קשה קו' הגמ' לעיל אשכחן נכרי מנכרי ול"ל כתי' הש"ס דכתיב וישב וכו' ז"א דרש"י פי' בחומש וכמו כן כל המפורשים וישב ממנו שבי אינה אלא שפחה אחת א"כ קשה דילמא לעולם נכרי מישראל לא קני' בחזקה ול"ל למה קרי לי' שבי דידי' היינו משום דהישראל קנו השפחה ע"י כיבוש שנטלוהו ישראל משאר אומות והשתא שכבשוהו סיחון בטלה הכיבוש ול"ה כלל שפחת ישראל רק שפחת גוים הראשונים שנטלוהו ישראל מהם השפחה והוי כגוי מגוי אבל באמת מה שקנה הישראל בכסף או בחזקה או בשאר קנין אם כבשוהו גוי

ממנו ל"ק כלל דהא לשיטת הלח"מ צ"ל כיון דכל קנינו של יהושע ל"ה רק ע"י כיבוש וכיון שבטלה קדושתה בטלה כל קנינו והוי כאילו נטלו סיחון מגוי הראשון שלקח ממנו ישראל רק א"א כסברת המ"מ דאף כיבוש יהושע הוי חזקה מוכח שפיר ונראה דע"כ מוכח כשיטת המ"מ דאל"כ לא מתוקמא הא דעמון ומואב טהרו בסיחון דהא סיחון נטל מעמון ומואב בכיבוש והשתא שכבשוהו ישראל מסיחון בטל כל קנינו לשיטת הלח"מ והוי כאלו נטלו ישראל מעמון ומואב אלא ודאי דהאמת הוא כסברת המ"מ וזהו כוונת התוס' אי לאו דטהרו בסיחון ל"ה מוכח מידי דה"א כהלח"מ אבל השתא מוכח כהמ"מ. ובזה מיושב הפסיקתא דאי' פלוגתא בש"ס אי סורי' הוי כא"י או לאו דלא כבשוהו עולי מצרים רק דוד כבשה ומספקא לן אי כיבוש יחיד שמי' כיבוש או לא אך קשה מאי נ"מ רק א"א כהמ"מ שפיר יש נ"מ לדידן לענין מי שאכל טבל בסורי' אי ילקה או לאו ואי' בש"ס דחולין ד"ס ע"ב ארשב"י הרבה מקראות ראוין לשרוף והן הן גופי תורה כו' כיוצא בדבר כי חשבון עיר סיחון מלך האמורי והוא נלחם במלך מואב כו' דאמר הקב"ה לישראל אל תצר את מואב אמר הקב"ה ליתי סיחון וליפוק ממואב וליתי ישראל וליפוק מסיחון והיינו דאמר ר"פ עמון ומואב טהרו בסיחון עיי"ש ממילא מוכח מקרא דכי חשבון עיר סיחון כו' דעמון ומואב טהרו בסיחון כנ"ל ונמצא מוכח כשיטת המ"מ דכיבוש יהושע הוי ג"כ חזקה גמורה כנ"ל והשתא מקשה שפיר מי שאכל טבל וכנ"ל ודו"ק היטב:

אות פג)

בש"ס מו"ק דכ"ח ר' אלעזר אומר אפי' שאר הנשים אין מניחין דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם תיכף למיתה קבורה ואמר ר"א אף מרים בנשיקה מתה ותמוה מאוד מה ענין זל"ז ונראה ליישב דלכאורה קשה לפ"מ שנודע דמשה רבינו ע"ה מת בשבת דהייינו ז' באדר והא קיימ"ל דמרים מתה בשנה דאשתקד ביו"ד בניסן וא"כ אם הי' ז' אדר בשבת בשנה שמת משה וא"כ ע"כ ז' ניסן חל בא' בשבת ובשנה דאשתקד ע"כ הי' חל ז' ניסן ביום ד' דאין בין שנה לשנה אלא ד' ימים וא"כ ממילא דחל אז יו"ד בניסן בשבת וא"כ איך יליף הגמ' ממרים דתיכף למיתה קבורה הא ע"כ במרים לא אפשר דהא מתה בשבת ונראה דאי' פלוגתא ר"י סובר מלאכה שאצ"ל חייב ור"ש פוטר ולפ"ז י"ל סברא נכונה דקבורת המת יהי' מותר לכתחלה בשבת מטעם מלאכה שאצל"ג דבודאי יותר ניחא לי' שלא ימות המת כלל וכן משמע נמי ברשב"א והוא לכאורה סברא נכונה אמנם יש לדחות דהא קיי"ל קבורה הוי משום בזיוני כדי שלא יסריח ולפ"ז י"ל דעכשיו שכבר מת ניחא לי' בקבורה כדי שלא יסריח וא"כ הו"ל מלאכה הצריכה לגופא ואסור בשבת אמנם כ"ז אם מת מחמת מלאך המות דאי' בגמ' ג' טיפין תלוין בחרבו של מה"מ א' שממנו

מסריח אבל אי מת בנשיקה ל"ש זה וא"כ הדרין לכללין דאז הוי מלאכה שאצל"ג ומותר לקבור בשבת והנה מרים מתה בנשיקה ומותר לקוברה בשבת מכח משאצל"ג והשתא עולה יפה סמיכות המימרות זל"ז דלולא זאת ל"ה יכול להוכיח דאין משהין את הנשים מהא דמרים דה"א כקו' הנ"ל דהא ע"כ מרים גופא לא קברוה תיכף סמוך למיתה דהא בשבת מתה לכך מייתי הא דאר"א דאף מרים בנשיקה מתה וא"כ מותר לקוברה בשבת והשתא שפיר מוכח ממרים דתיכף למיתה קבורה ודו"ק:

אות פד)

בגמ' דע"ז דכ"ג ע"א פרת חטאת אינה נקנית מן הנכרים דכתיב דבר אל בני ישראל ויקחו אליך פרה אדומה בני ישראל יקחו ואין הנכרים יקחו (פירש"י יקחו ימכרו קרי בי' ויקיחו) ופריך הש"ס א"מ ויקחו לי תרומה ה"נ והא מעשה בדמא בן נתינה שהי' לו אבן ונכנסו חכמי ישראל אצלו וכו' ומשני אבני שוהם הפסיק הענין והא ואבני מילואים כתיב דהדר ערבי ועוד דתנן לשנה אחרת נולדה לו פרה כו' ומשני ע"י תגר וכו' עיי"ש באורך. ומקשים העולם למה לא פריך הש"ס בל"ז מפרה אדומה. ונראה דהרמב"ם פסק דאסור ליקח עגל להתגדל לפרה אדומה מדכתיב פרה ולא עגל והראב"ד השיג עליו דמותר ליקח עגל להתגדל לפרה והקשה עליו הכ"מ הא בתוספתא משמע כרמב"ם דאי' בתוספתא דבר אל בני ישראל ולא מן הנכרים פרה ולא עגל עיי"ש ונ"ל דהא דקאמר בתוספתא ה"פ בני ישראל ולא מן הנכרים והא דאסור ליקח מן הנכרים היינו פרה ולא עגל פי' דמותר ליקח עגל מן הנכרי להתגדל לפרה אדומה כשיטת הראב"ד. ולפ"ז א"ש דבל"ז לא מצי להקשות מפ"א דה"א דחכמי ישראל לקחו ממנו עגל להתגדל לפ"א וזהו מותר כנ"ל אבל השתא פריך שפיר דהתוס' הקשה שם דילמא דוקא אבני מלואים דהדר ערבי אסור ליקח מן הנכרי אבל אבני שוהם מותר ונראה דע"כ אבני שוהם נמי הדר ערבי דאל"כ לכתוב ברישא ואבני מילואים והדר אבני שוהם א"ו דאבני שוהם נמי הדר ערבי והנה הרמב"ן בחומש פי' דהא דכתיב מילואים פי' שיהי' שלם שלא תניף עליהם ברזל כדין שאר כלים שבמקדש ודוקא בשמיר אבל א"ש א"צ להיות מילואים והתוס' פי' דאפי' א"ש נמי צריך להיות מילואים ולפ"ז הקשה התוס' שפיר לשיטתם דילמא דוקא אבני מילואים הדר ערבי וא"ל כנ"ל דא"כ לכתוב ברישא ואבני מילואים והדר א"ש די"ל להורות דאפי' א"ש נמי צריך להיות דוקא מילואים כשיטת התוס' אבל לפי' הרמב"ן ל"ק קו' תוס' כנ"ל והנה התוס' הקשה הא בבית שני ל"ה שמיר וא"ל דזה המעשה הי' בבית ראשון דהא הש"ס קאמר לשנה אחרת נולדה לו פ"א ואי הוי בבית ראשון ל"ה צריכין להם פ"א דהא הי' להם פרה של משה עיי"ש ולפ"ז מיושב הש"ס שפיר והא

ואבני מילואים כתיב דה"ע וא"ל דדוקא מילואים הדר ערבי ולא א"ש ז"א דא"כ לכתוב ברישא כנ"ל וא"ל דלכך כתיב ברישא א"ש והדר וא"מ להורות דאפי' א"ש נמי צריך להיות מילואים א"כ קשה הא ל"ה להם שמיר וא"ל שהי' בבית ראשון הא תנן לשנה אחרת נולדה לו פ"א וע"כ צ"ל דהי' בבית שני א"ו צ"ל דאבני שוהם א"צ להיות מילואים וא"כ ליכתוב ברישא ואבני מילואים והדר א"ש אע"כ צ"ל דא"ש הדר ערבי א"כ קשה האיך לוקחין א"ש מנכרי ומשני ע"י תגר ישראל מותר ליקח אבל א"ש לא הפסיק הענין אבל מפ"א לק"מ די"ל כשיטת הראב"ד הנ"ל ודו"ק:

פרשת בלק

אות פה)

בש"ס ע"ז דף ד' ל"ה אינש יודע לכוין אותו רגע שכועס בו הקב"ה אלא בלעם הרשע שנאמר ויודע דעת עליון ופריך השתא דעת בהמתו ל"ה יודע דעת עליון הוי ידע ומנ"ל דל"ה יודע דעת בהמתו דא"ל שרי בלק מ"ט לא רכבת אסוסי' א"ל ברטיבא שדאי א"ל האתון אשר רכבת עלי א"ל באקראי בעלמא א"ל מעודך ועד היום הזה ולא עוד אלא שאני עושה מעשה רכיבה ביום ומעשה אישות בלילה שנאמר ההסכן הסכנתי ומקשים העולם הו"ל להוכיח מקרא הקודם דאי הוי ידע דעת בהמתו ל"ה מכה את האתון דהא המלאך עומד לנגדה. ונ"ל עפמ"ש הר' סעדי' גאון דהאתון עצמו ל"ה מדבר רק המלאך הי' מדבר מתוך האתון ולפ"ז קשה האיך קאמר הש"ס דעת בהמתו ל"ה ידע דילמא לעולם הוי ידע רק מה שדבר המלאך ל"ה ידע אך נראה די"ל כאן ב' פי' איך דבר האתון עם בלעם די"ל בלשון הקודש כדכתיב בקרא או י"ל דהאתון דבר עם בלעם בלשון אחר רק דהתורה לא יכול לכתוב בלשון אחר אלא בלה"ק ונראה דע"כ מוכח דהאתון לא דבר בלשון הקודש דהמפורשים כתבו למה האריך האתון בדיבורו כדי לביישו בפני שרי בלק ולפ"ז ע"כ מוכח דלא דבר האתון בלה"ק דהא שרי בלק ל"ה מבינים לה"ק וגם מוכח דהאתון בעצמו דבר דאי המלאכים דברו הא שרי בלק אין מבינים בלה"ק וע"כ צ"ל דדיבר בלשון שמבינים היינו בלשון ארמית והא אין המלאכים מבינים בלשון ארמי וע"כ דהאתון בעצמה דברה ולפ"ז מיושב קו' הנ"ל דמקרא הקודם ל"מ להוכיח דלא ידע דעת בהמתו די"ל כמ"ש ה"ר סעדי' ולא מוכח מידי כקו' הנ"ל אבל מפסוק זה שהאריך האתון בדיבורו כדי לביישו ע"כ צ"ל דלא כה"ר סעדי' ושפיר נשמע דלא ידע דעת בהמתו והבן:

פרשת פינחס

אות פו)

בש"ס דב"ב דף קי"ט ע"א ושהי' הבכור נוטל פי שנים ואמאי ראוי הוא ואין הבכור נוטל בראוי כבמוחזק ומשני ביתידות ואהלים דהיינו מטלטלין רבה אמר א"י מוחזקת הי' מיתיבי יודע הי' משה שבנות צלפחד יורשת הן יודע הי' משה שמקושש במיתה אלא כו' ואי ס"ד א"י מוחזקת היא מאי מספקא לי' כו' ותמוה למ"ל להש"ס שפת יתר הא דיודע הי' משה שמקושש במיתה ומה ענין זה לכאן ותו קשה קו' הרמב"ן למה לא מקשה הש"ס על תי' קמא שנטלו יתידות ואהלים וע"ז קשה טפי מאי מספקא לי' ותי' הש"ס ל"ש ע"ז כלל. ונראה דלכאורה קשה מאי פריך הש"ס והא אינו נוטל בראוי כבמוחזק הא בנות צלפחד הי' משבט מנשה ונטלו כבר החלק בעבר הירדן כשכבשוהו והוי מוחזק וצ"ל דקו' הש"ס הוא לאותו דעה דפסק היכא דאיכא תנאי בדבר הוי ראוי וה"נ הוי תנאי אם יעברו וכו' אבל לאידך דעה דס"ל דהוי מוחזק אפי' היכא דאיכא תנאי בדבר לא פריך הש"ס מידי. מיהא נראה דאי בילקוט ב' דעות בהאי קרא נתון תתן להם אחוזת נחלה ח"א נתן בעבר הירדן תתן בא"י וח"א נתן בקרקע תתן במטלטלין ולפ"ז הכי אזדי קו' הש"ס אף דעבר הירדן הוי מוחזק מ"מ כתיב תתן בא"י וא"י ראוי הוא ומשני ביתידות ואהלים וה"פ נתן בקרקע תתן במטלטלין ולפ"ז מתורץ קו' הרמב"ן דעל תי' קמא לק"מ דשפיר מספקא לי' אי ע"ה הוי ראוי מכח התנאי או לא אבל להך תירוצא דמשני א"י מוחזקת היא וא"כ ה"פ נתן בע"ה תתן בא"י וליכא למימר דמס"ל אי ע"ה ראוי הוא ז"א דהא א"י מוחזקת היא מכ"ש ע"ה דהא תנאי ל"ה אלא אם כבשו א"י ואי א"י מוחזקת היא כ"ש ע"ה דהוי מוחזק ומקשה שפיר מאי מספ"ל. אמנם הא דאמרן די"ל דמספ"ל אי ע"ה הוי ראוי או לאו התינח אם כבר כבשו ע"ה קודם שמת חפר אבי צלפחד אבל א"א דחפר מת קודם שכבשו ע"ה א"כ גם ע"ה הוי ראוי וא"כ קו' הרמב"ן הנ"ל במ"ע דאפי' למ"ד יתידות ואהלים קשה מאי מספ"ל אך הא ידוע דמקושש זה צלפחד (שבת דצ"ו) ואי' במדרש חד דעה דמקושש הוי קודם מ"ת דכתיב כי לא פורש מה יעשה לו ואי לאחר מ"ת הוי הא כתיב מחללי' מות יומת ואי' בפי' הרמב"ן עה"ת כתיב ואם אין לו בת ונתתם את נחלתו לאחיו ולמה לא כתיב ונתתם את נחלתו לאביו ותי' דזהו פרעניות הוא וזהו ל"ה במדבר דבן לא מת בחיי אב. ולפ"ז א"ש הא דמביא הש"ס הא דמקושש במיתה לתרץ דלא תקשה גם לתי' קמא מאי מספ"ל דא"ל כנ"ל דמספקא לי' אי ע"ה הוי ראוי מכח התנאי ז"א דהא במדרש הוכיח מדכתיב כי לא פורש דקודם מ"ת הוי מקושש והבן אינו מת בחיי אביו כרמב"ן הנ"ל וא"כ חפר נמי מת קודם מ"ת ועדיין לא כבשוהו

ע"ה והוי ראוי וקשה אפי' לתי' קמא ביתידות וכו' מאי מספ"ל לכך מייתי הש"ס הא דיודע הי' משה שמקוששש במיתה דכתיב מחללי' מות יומת וע"כ מוכח דאחר מ"ת הי' מקוששש וא"כ ל"מ להקשות אתי' קמא די"ל דחפר מת אחר כיבוש ע"ה וא"כ לק"מ אבל לאידך תי' קשה שפיר מאי מספקא לי' ודו"ק:

פרשת מטות

אות פז)

במדרש כי תדור נדר לא תאחר לשלמו ואם נדר ילך אצל חכם ויתירנו ממה שנאמר ראשי המטות ותמוה. ונראה בהקדם מה דאי' בש"ס דב"ב דק"כ הסיבת נחלה ממטה למטה אינו נוהג אלא בדורו של משה ומקשה אלא מעתה זה הדבר דכתיב גבי נדרים ה"נ דאינו נוהג אלא בדורו של משה ומשני האי מיבעי' לי' לגז"ש זה זה משחוטי חוץ דיש שאלה בהקדש ולב"ש דאמרי אין שאלה בהקדש האי זה וזה מאי עביד לי' ומשני האי מבע"ל בעל בהפרה וחכם בהתרה והקשה התוס' דבנדרים אמר ר"י בעל בהפרה וחכם בהתרה וכי ר"י כב"ש ותי' א"נ דב"ה נמי ס"ל בעל בהפרה וכו' רק דהוא יליף גז"ש והוא לא יליף גז"ש ומקשים העולם א"כ לישני נמי גם לב"ה דבא להורות דבעל בהפרה כו' ול"ל דבא לגז"ש. ונראה דאי הוי משני כך הי' קשה מנ"ל דלהכי הוא דאתא דילמא בא להורות דאינו נוהג אלא בדורו של משה ולכן משני דאתי' לגז"ש וגז"ש צריך קבלה מרבותיו אבל קשה הא חזינן דהש"ס משני כן אליבא דב"ש א"כ לב"ה נמי נימא הכי. ונראה דלכאורה יש להבין למה לא ניחא לי' להש"ס לשנוי' באמת אליבא דב"ש דזה הדבר בא להורות דאינו נוהג אלא בדורו של משה וצ"ל דאליבא דב"ש ל"מ לשנוי' כך והוא עפ"מ דאי' בש"ס גן נעול אחותי כלה גן נעול מעין חתום שתי גינות הללו למה לומר לך כ"ז שהיו ישראל במדבר לא זנו נשותיהם תחת בעליהם ואי' בש"ס גיטין ד"צ ב"ש אומרים לא יגרש אדם את אשתו אא"כ מצא בה ערות דבר לפ"ז לא משכחת גרושה במדבר לב"ש דהרי הכתוב העיד שלא הי' מזנות במדבר ובפ' נדרים כתיב ונדר אלמנה וגרושה וא"כ ליכא למימר דאותו פרשה לא נאמר אלא לדורו של משה דהא באותו דור ל"ה גרושה וע"כ צ"ל דקאי אלדורות ולפ"ז מיושב הש"ס שפיר אליבא דב"ש. אך יש ב' דעות אי דור של יהושע נמי מיקרי דורו של משה לפי שמשה ראה אותן או דור המדבר לחוד ומעתה אי נימא דדורו של יהושע נמי קרי דורו של משה הדקל"ד לב"ש נמי דילמא אתי להורות שאין נוהג אלא בדורו ש"מ והיינו בדורו של יהושע דבאותו זמן הי' גרושה. והנה א"א דראשי המטות נאמר בסוף מ' שנים ע"כ דורו של יהושע נמי מיקרי דורו של

משה דהא דור המדבר כבר מתו אבל א"א דפ' נדרים נאמרו בתחלת מ' שנים י"ל דורו של משה היינו דור המדבר ואי' במ ר"ה ראשי המטות למה נאמר להורות דמתחלה למד עם הנשיאים ולבסוף לכל ישראל והקשו המפורשים למה לא כתיב גם אהרן וחי' דזה נאמר אחר מיתת אהרן ולפ"ז נאמר פ' זו לסוף מ' שנים וא"כ דורו של משה היינו דור של יהושע ושפיר קשה כנ"ל מנ"ל דאתי להורות כנ"ל דילמא אתי להורות דאינו נוהג אלא בדורו ש"מ וצ"ל כדמשני אליבא דב"ה דמיבעי' לי' לגז"ש דיש שאלה בהקדש והשתא א"ש המדרש וה"פ לא תאחר כו' ילך אצל חכם דיש שאלה להקדש ומנ"ל זה וצ"ל דילפי' בגז"ש אך קשה דילמא זה הדבר בא להורות דבעל בהפרה וכו' וא"ל דילמא לאידך גיסא דאתי להורות דאינו נוהג אלא בדורו ש"מ ז"א דבדורו ש"מ ל"ה גרושות לפי של"ה מזנות כנ"ל אבל גז"ש לא ילפי' לזה קאמר המדרש ממה שכתוב ראשי המטות ולא כ' אהרן וצ"ל כנ"ל ומוכח מזה דדורו של משה היינו דורו של יהושע ואז נמצאו גרושות ושוב ל"ל דאתי לבעל בהפרה דמנ"ל דילמא אתי להורות דא"נ אלא בדורו ש"מ דהיינו יהושע כנ"ל וע"כ צ"ל דאתי לגז"ש וע"ז ליכא למיפרך מידי דגז"ש קבלה מרבותיו וממילא נשמע דיש שאלה בהקדש ודו"ק:

אות פח)

בש"ס דגיטין דל"ה ע"ב אמר רב א"צ לפרט את הנדר ופריך והא תנן הנושא נשים בעבירה פסול לעבודה עד שידור הנאה ממנה ותני עלה נודר ועובד יורד ומגרש וא"א א"צ לפרט את הנדר ניחוש דילמא אזיל לגבי חכם ושרי' לי' ומשני דמדרינן לי' ע"ד רבים ועיי"ש בתוס' שהקשה למ"ל לאתוי הך ותני עלה וכו' הלא יכול ליפרוך ממתני' גופא דקתני פסול עד שידור וכו' ניחוש וכו'. ונראה ליישב דאי' בש"ס דשבועות דכ"ד ע"ב מתיב רבא יש אוכל אכילה א' וחייב עלי' ד' חטאות ואשם א' וכו' ואם איתא משכחת לה ה' כגון שאמר שבועה שלא אוכל וכו' ומסיק כי קתני מידי דחל אאות בי' משא אבל מידי דחל אלית בי' משא לא קתני ובתוס' ד"ה כי קתני וא"ת דבסוף מכות קאמר וליחשיב נמי כגון דאמר שביעה שלא אחרוש ביו"ט אמאי לא משני כי הכא דלא קתני מידי דחייל אמידי דלאו בר משא. ונראה דאי' בש"ס שם ובנדרים די"ג חומר בשבועות מבנדרים שהשבועות חלות על דבר שיש בו ממש ושאין בו ממש משא"כ בנדרים ולפ"ז לק"מ אסוגי' דמכות דליכא לשנוי' כי קתני מידי דחייל אאית בי' ממשא כו' דאכתי קשה לחשוב נדר שלא אחרוש וכו' אבל בסוגי' דהכא דחשוב חיוב חטאת שפיר משני משום דבנדר ל"ש חיוב חטאת ולק"מ. והנה אי' פליגתא בשבועות דכ"ד לענין שבועה שלא אוכל נו"ט דרבנן סברי דשבועה חל אדבר איסור ע"י כולל ור"ש לית לי' כולל ושני

דעות יש בפוסקים י"א דוקא שבועה אין חל על איסור אבל נדר חל אפי' אדבר איסור אפי' בלא כולל וי"א דנדר אפי' בכולל נמי לא חל והנה יש להביא ראי' דבנדר אין חל אפי' בכולל דאל"כ קי' תוס' במ"ע וא"ל דלא משני הכי משום דתקשה וליתני נדר כנ"ל ולכך משני האי תנא איסור כולל לית לי' ז"א דאכתי קשה ליתני נדר שלא אחרוש ביו"ט דחל אפי' בלא כולל א"ו מוכח דנדר לא חל אפי' באיסור כולל ולק"מ. והנה הא דקיי"ל צריך לפרט את הנדר היינו מטעם שמא נדר על דבר איסור וכשישמע החכם לא יתיר לו ופסק רבינו אביגדור אם עבר החכם והתיר לו הנדר לא מהני התרה והקשה עליו הש"ך מש"ס הנ"ל דקאמר וא"א א"צ לפרט את הנדר ליחוש וכו' וקשה מאי פריך הא לפי דבריו ל"מ התרה ותי' דהש"ס דהכא איירי בתולה נדרו שאמר יאסר עלי פירות זו אם אשא אשה גרושה א"כ השתא לא קאי התרה אלא אפירות וע"ז מהני התרה ופריך הש"ס שפיר אך ע"ז קשה מנ"ל להקשות וא"א וכו' דילמא לא איירי בתולה נדרו כו' אלא באוסר עליו גרושה עצמה ול"מ התרה וצ"ל דע"כ מוכח דאיירי בתולה נדרו בר"א דאל"כ לא חל הנדר כיון דאין איסור חע"א וא"ל דילמא בכולל עם אשה אחרת דמותרת לו ז"א דכבר הוכחנו כאותו דעה דנדר לא חל אדבר איסור אפי' בכולל וא"כ מקשה הש"ס שפיר. והנה התוס' כ' הא דקיי"ל אין שבועה חל על איסור היינו אאיסור דאורייתא אבל אאיסור דרבנן חל וזה ידוע דלשון שבועה הוא שבועה שלא אוכל ונדר הוא האכילה יהא קונם עלי והנה הרמב"ם כ' הא דגרושה אסורה לכהן היינו בקדושין דכתיב וגרושה לא יקחו אבל בעילת גרושה בלא קידושין אינו אלא מדרבנן ולפ"ז קו' הנ"ל במ"ע דילמא איירי בנודר פשיט וא"ל הא אין אחע"א כנ"ל י"ל דמיירי בלשון קונם עלי בעולת גרושה א"כ חל הנדר משום דליכא איסור דאו' ואפי' אם קידשה אח"כ הנדר לא סילק ממנו ושפיר קשה קו' הנ"ל ומאי פריך הש"ס וניחוש דילמא אזלי וכו' אך י"ל דשפיר הוכיח כיון שנודר קודם שגירש אשתו א"כ אשתו שכבר קידשה לא חל עליו הנדר כיון שהיא אסורה עליו מדאורייתא וע"כ מיירי בתולה נדרו בד"א כנ"ל ושפיר פריך הש"ס ולפ"ז מיושב קו' התוס' דבלא הא דתני' עלה לק"מ ניחוש דילמא וכו' די"ל כקו' הנ"ל דלא איירי בתולה כו' וא"ל הא אין אחע"א י"ל דמיירי שנודר לאחר שגירשה דליכא רק איסור דרבנן כמ"ש הרמב"ם ומש"ה הקדים ואמר ותני עלה נודר ועובד יורד ומגרש א"כ הוי איסור דאור' עליו ואין איסור חע"א וע"כ צ"ל בתולה נדרו בד"א והשתא פריך הש"ס שפיר וניחוש דילמא אזלי לגבי חכם ודו"ק:

פרשת מסעי

אות פט)

במדרש וזה יהי' לכם ערי מגרש יהי' בהוייתן יהא שאין משנין מעיר מגרש ולא מגרש עיר נאמר ערים והלא לא הי' אלא כפרים לומר לך שחביבה א"י וכו' והמדרש הזה אומר דרשוני דמאי שייכות הך סיפא לרישא. ונ"ל ליישב בטו"ט בהקדם ד' הש"ס דב"ב דכ"ד ע"ב מרחיקין את האילן מן העיר כ"ה אמה וכו' אם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם האילן קודם קוצץ ונותן דמים ספק זה קדם או זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים ע"כ המשנה ובגמ' מ"ט אמר עולא משום נויי עיר ופריך ות"ל דאין עושין שדה מגרש ומגרש שדה ומשני ל"צ אלא לר"א דאמר עושין מגרש שדה ואפי' לרבנן נמי דס"ל אין עושין מגרש שדה ה"מ זרעים אבל אילנות עובדין והכא משום נויי העיר לא כו' עיי"ש. והקשה הרמב"ן מאי פריך הש"ס ות"ל כו' הא זה ל"ש אלא בא"י כדפירש"י שם בעירוכין דל"א ע"ב והכא מיירי בחו"ל דלא קפדינן אנויי עיי"ש והש"ך בספרו וביחוד הרב בה"ז מקשה לפי גי' ספרים ישנים בסוף עירוכין דל"ג במתני' אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא מגרש עיר ולא עיר מגרש אמר ר"א בד"א בערי הלוים אבל בערי ישראל עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ומגרש עיר ולא עיר מגרש כו' עיי"ש ולפ"ז מאי משני הש"ס ל"צ אלא לר"א דאמר עושין מגרש שדה הא לפי גירסא זו משמע דר"א ס"ל דאין עושין מגרש שדה וא"כ קו' הש"ס במ"ע ות"ל וכו' ונדחקו ליישב דכ"ז בא"י וכיון דחזינן דבא"י עושין שדה מגרש מסתמא בחוץ לארץ עושין גם מגרש שדה דנחית חד דרגא כקו' הרמב"ן וזהו דוחק גדול. ונראה דלק"מ דהנה לכאורה י"ל קו' הש"ך ובה"ז דהא ודאי ר"א ס"ל דעושין ממגרש עיר ולפ"ז משני הש"ס שפיר ל"צ אלא לר"א דאמר עושין שדה מגרש ואף דס"ל דאין עושין מגרש שדה מ"מ הא ס"ל דעושין מגרש עיר וא"כ היכא שהיתה מגרש ולבסוף מגרש הי' אילן ואח"כ עשה מזה המגרש עיר ונמצא עומד האילן בתוך כ"ה אמה לעיר א"כ אי ה"א טעמא דאין עושין מגרש שדה ל"ה צריכין לעקור השתא דהא לא עשה ממגרש שדה דעמידתן הי' בהיתר אבל משום ה"ט דנויי צריכין להרחיק כ"ה אמה מן העיר הזאת. אך ז"א דודאי אף דס"ל לר"א דעושין מגרש עיר מ"מ צריך להרחיק מזה העיר שנעשה מהמגרש מגרש חדש אלף אמה וא"כ אף בלא ה"ט דנוי צריך להרחיק בשביל מגרש דאין עושין מגרש שדה וא"כ קו' בה"ז במ"ע. אך באמת נראה דלק"מ דהנה לכאורה יש לדקדק בש"ס דקאמר ל"צ אלא לר"א וכו' ואפי' לרבנן וכו' הול"ל מתחלה דאתי' כרבנן או דהו"ל למימר בלשון ואבע"א. ונראה דהא יש להקשות על רש"י בשבועות דט"ז ע"א דפי' על הא דקאמר הש"ס המוקפות חומה מימות יהושע בן נון כל

מצות נוהגת בה ופירש"י בד"ה כל מצות דהיינו בתי ערי חומה ושילוח מצורעים ושאין עושין מגרש שדה לפ"ז מאי פריך הש"ס ת"ל דאין עושין וכו' הא זה ל"ש אלא במוקפות חומה ומתני' מיירי בשאר עיירות. ונראה ליישב הכל בחדא מחתא דאי' בש"ס דב"ב ד"ס ע"א אין מוציאין גזיזין וגזוזטראות לר"ה וכו' ואם לקח חצר ובו גזיזין וגזוזטראות הרי זו בחזקתה פי' דמה מכר ראשון לשני כל זכות שתבא לידו ומסתמא מדלא מיחו לראשון ע"כ דהי' מוחזק בה ולפ"ז קשה כאן על המתני' דקתני ואם ספק כו' הא ע"כ מוכח דאילן הי' קודם לעיר דהא זה כתבו כל הפוסקים הא דאמרי' קוצץ ונותן דמים הוא לתקנתא דעיר אבל אם אמרו אי אפשי בתקנתא זו ולא רצו ליתן דמים הרשות בידם ולפ"ז האיך שייך לומר ספק דהא ודאי מוכח דאילן הי' קודם דאי העיר קודמת למה הי' מניחין את האילן עד עכשיו א"ו דאילן קדם ולכך הי' מניחין אותו עד עכשיו שלא רצו ליתן הדמים משא"כ אם העיר קודמת דאז א"צ ליתן דמים למה לא מיחו עד עכשיו ומאי ספק יש כאן ונראה דהנה הגהות סמ"ק כ' דאם אילן הי' רחוק מן הבית כ"ה אמה ואח"כ בנה עיר ונעשה אילן בתוך כ"ה לעיר דצריך להרחיק מן העיר כ"ה אמה והוכיח זה ממתני' דקתני מרחיקין מן העיר ולא קתני מרחיקין מן הבית אלא להורות כנ"ל וזו הוכחה חלושה היא. אבל נראה דע"כ מוכח דין זה דאל"כ קו' הנ"ל במ"ע מאי ספק יש אם אילן קדם כו' כנ"ל א"ו כדינו של הגהות סמ"ג ושפיר יש מקום ספק דילמא העיר קדם והא דלא מיחו י"ל דמתחלה כשנטע האילן ל"ה העיר גדולה כ"כ והי' האילן יותר מכ"ה מן העיר רק אח"כ בנאו והגדילו וא"כ הספק הוא אם האילן הי' קודם לכל העיר וצריכין ליתן דמים אם רוצים למחות או העיר קדמה היינו העיר כמו שהיתה קטנה וא"כ עכשיו שרוצין למחות א"צ ליתן דמים כדינו של סמ"ג ושפיר הוי המוציא מחברו ע"ה. אך כ"ז הוא לר"א דס"ל דעושין מגרש עיר א"כ שפיר יש מציאות לעשות עיר גדולה מכמות שהי' מקדם אבל לרבנן דס"ל אין עושין מגרש עיר א"כ ליכא מציאות כלל לעשות העיר גדולה מכמות שהי' מקדם וא"כ קו' הנ"ל במ"ע מאי ספק יש כנ"ל. והשתא מיושב כל הנ"ל דהש"ס לא רצה לומר אבע"א דכולא חדא תירוצא הוא והתרצן רצה לתרץ כל המשנה אליבא דחד תנא ומש"ה בהאי תי' לחוד דמתני' כרבנן וה"מ בזרעים כו' לא סגי דהא תינח רישא שפיר אתי' כרבנן אבל הסיפא דקתני ואם ספק וכו' ל"מ אתי' כרבנן מכח קו' הנ"ל דמאי ספק יש דהא ס"ל אין עושין מגרש עיר וא"כ ליכא מציאות כלל להך דהנ"ל. ובהאי תירוצא לחוד ל"צ אלא לר"א כו' נמי לא סגי דא"כ יקשה קו' הש"ך ובה"ז הנ"ל דהא ס"ל אין עושין מגרש שדה וא"כ בשלמא סיפא שפיר מתוקמא כותי' דס"ל לר"א דעושין מגרש עיר כנ"ל אבל הרישא לא מתוקמי' כוותי' לכך קאמר הש"ס ב' תי' ולרבנן

נמי ה"מ כו' כלומר כמו דלרבנן יש חילוק בין זרעים לאילנות דאילנות מותר גם לר"א כן וא"כ כל המשנה שפיר מתוקמי' כותי' ולק"מ קו' הש"ך ובה"ז הנ"ל די"ל דבשדה אילנות מודה ר"א דעושין מגרש שדה וסיפא בפשיטות אתי' כותי' דס"ל עושין מגרש עיר כנ"ל וא"צ למחוק גי' הישנות במתני' דעירוכין ולא מגרש שדה ודו"ק. והשתא נבא ליישב מ"ש על רש"י דהנה אי' בירושלמי ב' טעמים על הא דמרחיקין אילן מן העיר א' משום נוי העיר וא' משום דמאפיל לעיר וקאמר מאי נ"מ בין הני ב' טעמים ומשני דנ"מ אם הי' האילן סמיך לביתו של בעל האילן דמשים מאפיל ליכא דהא לביתו הוא דמאפיל אבל לעיר אין מאפיל ולטעמא משום נוי העיר הוא לכל העיר כמו לביתו ופסק הרמב"ם דאם הי' לו ביר וסתר הבית ונטע אילן תחתיו אפי' בתוך כ"ה אמה אין יכולים בני העיר למחות בידו והוכיח זה מירושלמי הנ"ל דאל"כ למה לא קאמר א"ב בכה"ג כגון שהי' לו בית וסתר הבית ונטע אילן תחתיו נמצא לטעמא דמאפיל ליכא דהבית הי' מאפיל יותר מאילן אבל משום נוי איכא דבית אינו ממעט נוי העיר כמו אילן א"ו דגם האילן מותר במקום הבית ולכך קאמר נ"מ אחרינא. אך לפ"ז קשה לפי מה דפירש"י התם גבי גזוזין וגזוזטראות דטעמא ג"כ משום נויי ואמרי' דטענינן ללוקח ואמרי' כונס לתוך שלו הי' א"כ קשה הא דקאמר במתני' ואם ספק כו' למה לא טענינן לבעל האילן שהי' לו מתחלה שם בית ואח"כ נטע אילן במקומו וזהו מותר לשיטת הרמב"ם אך זה ל"ק דהא אין עושין עיר מגרש ומכ"ש בית אילן. והשתא מתורץ מ"ש על רש"י בשבועות דף הנ"ל דהש"ס מקשה ממ"נ אי איירי מתני' בעיירות שאין מוקפות חומה א"כ קשה האיך מתוקמא הסיפא דקתני ואם ספק וכו' למה לא טענינן לבעל האילן כנ"ל דעיירות שאין מוקפות חומה יכול לשנות ולעשות מעיר מגרש ומכ"ש דיכול לעשות מבית אילן אע"כ דמיירי במוקפות חומה ואז אין עושין מעיר מגרש וע"כ אין יכולים לטעון לבעל האילן כנ"ל א"כ קשה רישא ות"ל וכו' ודו"ק. ועפ"ז מבואר היטב המדרש הנ"ל דהנה הר"ן והרשב"א כתבו הא דבחו"ל אין מקפידין אנוי משום דיותר טוב שיתנוולו עיירות שבחו"ל כדי לישב בא"י וזהו כוונת המדרש דקאמר יהי' בהוייתן יהא שאין וכו' ולמד זה ממתני' דקאמר ואם ספק כו' כנ"ל וקשה למה לא טענינן שהי' לו בית ואח"כ נטע אילן במקומו א"ו דאין משנין מעיר מגרש וא"כ מבית לאילן נמי לא משנינן אך קשה דילמא מתני' מיירי בחו"ל וצ"ל דבחו"ל אין מקפידין אנויי אך קשה למה באמת לא קפדינן לכך בא המדרש כמתרץ נאמר ערים והלא לא הי' אלא כפרים אלא ללמדך שחביבה ישיבת א"י שכפרים שבא"י יותר חשובים מערים שבחו"ל וכסברת הרשב"א והר"ן הנ"ל דמוטב שיתנוולו עיירות שבחו"ל כדי שילכו הכל לא"י ודו"ק היטב:

פרשת דברים

אות צ)

בש"ס דר"ה די"ח ע"ב תני' אר"ש ד' דברים הי' ר"ע דורש ואין אני דורש כמותו צום הד' זה ט' בתמוז שבו הובקעה העיר שנאמר וכו' ואמאי קרי ד' דרביעי לחדשים צום ה' זה ט' באב שבו נשרף בית ה' צום הז' זה ג' בתשרי שבו נהרג גדלי' בן אחיקם ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כשריפת בית אלהינו צום העשירי זה יו"ד בטבת שבו סמך מלך בבל על ירושלים שנאמר ויהי דבר ה' אלי בשנה התשיעית בחודש העשירי בעשור לחודש לאמר בן אדם כתוב לך את שם היום הזה את עצם היום הזה סמך מלך בבל על ירושלים ואני איני אומר כן אלא צום יו"ד זה ה' בטבת שבו באת שמועה לגולה שהוכתה העיר ועשהו יום שמועה כשריפת וכו' ותמוה כיון דכוונת הש"ס אינו אלא לחלוק על ר"ע וא"כ למה צריך לשפת יתר דקאמר ללמדך ששקולה מיתת צדיקים וכו' דמאי זה ענין לפלוגתייהו. ונראה ליישב בטו"ט והסגנון יהי' כך דדוקא לר"ע דס"ל צום העשירי זו יו"ד בטבת שפיר מוכח דמיתת צדיקים שקולה כשריפת ב"א משא"כ לר"ש דס"ל צום העשירי זה ה' בטבת לא מוכח מידי ששקולה וכו' ובהקדם קו' הטו"ז שהקשה מנ"ל לש"ס ששקולה מיתתן כשריפת וכו' דילמא שקולה צערן רק כמו ט' בתמוז שבו הובקעה העיר או כמו יו"ד בטבת ע"כ ונראה דלק"מ דאי' בזכרי' קפיטל ז' ויהי בשנת ד' לדריוש המלך וכו' בארבעה לחודש התשיעי בכסליו וישלח בית אל כו' לאמר האבכה בחודש החמישי הנזיר כאשר עשיתי זה כמה שנים ויהי דבר ה' צבאות לאמר אמור אל כל עם הארץ כי צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וכו' עיי"ש. ויש להבין אמאי שלחו על חודש חמישי האבכה ולא שאלו על חודש העשירי וארביעי כיון שהם שאלו בכסליו א"כ צום עשירי ורביעי הוא מוקדם. ונראה דאי' בש"ס הנ"ל ד' צומות רצו מתענין רצו אין מתענין חוץ מט"ב דחייבין להתענות משים דהוכפלו בו הצרות בית ראשון ובית שני ולפ"ז א"ש דעל צום עשירי ורביעי י"ל דבאמת ל"ה מתענין ומש"ה ל"ה שואלים אלא על ט"ב וע"ז השיב להם צמתם וספוד בחמישי ובשביעי וא"כ כיון דא"צ להתענות רק על שני צומות הללו שפיר מוכח ששקולה מיתת צדיקים כשריפת ב"א ומיושב קו' הטו"ז. ולכאורה נ"ל קו' הנ"ל בד"א דהפוסקים הקשו על ר"ע דס"ל דמתענין בט' בתמוז וט' באב הא קיי"ל דצריכין להיות כ"א יום בין המצרים ולא יותר ומתרצים דבאמת ט"ס הוא אם ר"ע סבר דמתענין ט' באב א"כ מתענין י"ז בתמוז ואי ר"ע סובר דמתענין ט' בתמוז א"כ מתענין א' באב ולפ"ז י"ל דעל חודש עשירי ורביעי ל"ה שואלים האבכה די"ל דהיו מתענין מספק ואפי' אם א"צ מן הדין להתענות אבל על חודש חמישי שפיר

שאלו דא"א דא"צ להתענות בחודש חמישי א"כ אין רשאין להתענות בא' באב משום דר"ח הוא ולפ"ז קו' הטו"ז במ"ע. והנה הב"י בשם אבודרהם כ' יו"ד בטבת שחל להיות בשבת מתענין בו ולפ"ז הדקל"ד למה לא שאלו על יו"ד בטבת דא"א דא"צ להתענות א"כ כשחל בשבת אין רשאין להתענות וע"כ צ"ל כתירוץ הראשון הנ"ל ומיושב שפיר קו' הטו"ז הנ"ל. והנה האבודרהם הוכיח דיו"ד בטבת דוחה שבת מש"ס דלעיל דמייתי קרא בחודש העשירי בעשור לחודש כתוב לך שם היום הזה ואת עצם היום הזה משמע אפי' בעצומו של יום כלומר אפי' בשבת כדדרשי' גבי יוהכ"פ אך כ"ז א"א דמתענין יו"ד בטבת אבל א"א דמתענין ה' בטבת ל"מ מידי דדוחה שבת. והשתא א"ש דדוקא לר"ע דסבר דמתענין יו"ד בטבת שפיר קאמר ללמדך ששקולה מיתת צדיקים כו' משום דלדידי' מוכח כשיטת אבודרהם משא"כ לר"ש דסבר דמתענין ה' בטבת לא מוכח מידי כשיטת אבודרהם וא"כ אינו מוכח ששקולה מ"צ משום די"ל כקו' הטו"ז ושפיר תלוי זה בפלוגתתם ומש"ה מייתי לה ר"ש ולק"מ ודו"ק:

פרשת עקב

אות צא)

במדרש והי' עקב תשמעון זש"ה לי גלעד לי מנשה. להבין נקדים לתרץ קו' התוס' בש"ס דברכות ד"כ אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע כתיב בתורה אשר לא ישא פנים ואיך אתה נושא פנים לישראל דכתיב ישא ה' פניו אליך א"ל הקב"ה ואיך לא אשא פנים לישראל שכתבתי בתורתי ואכלת ושבעת וברכת והם מדקדקים עד כזית ועד כביצה והקשה התוס' בנדה ד"ע דאי' שם י"ב דברים שאלו אנשי אלכסנדרי' את ריב"ח וזה א' מהן כתיב לא ישא פנים וכתיב ישא ה' פניו אליך ומשני כאן קודם גמ"ד כאן לאחר ג"ד עיי"ש אמאי לא משני בברכות כי הכא או הכא כהתם. ונראה דלק"מ דודאי זה התי' כאן קודם ג"ד הוא עיקר אבל התי' שמשני הש"ס בברכות אינו עיקר משום דלתי' זה דמש"ה נושא פנים מפני שמדקדקים עד כזית ע"כ צ"ל דקרא אשר לא ישא פנים קאי אאומות העולם כמ"ש התוס' וזהו דוחק גדול דהא משה אמר כן לישראל כי ה' אלהיכם וכו' אשר לא ישא פנים וכו' אך לפי שיש קו' על התי' דמשני בנדה ע"כ צ"ל תי' דמשני בברכות דהא האי תי' דמשני בנדה ע"כ צ"ל דה"פ קודם ג"ד אם עשה תשובה הקב"ה נושא פנים ומקבל תשובתו משא"כ אם עשה תשובה לאחר ג"ד וקשה אם עשה תשובה א"צ כלל לנשיאות פנים וע"כ צ"ל דזה גופא הוא נשיאות פנים שהקב"ה מקבל תשובה מרשע ואיתא פלוגתא בירושלמי ר' יהושע אומר אם ישראל עושין תשובה מיד יהי' נגאלים

ור"א אומר אע"פ שאין עושין תשובה נגאלין דכתיב ושבי' בצדקה ופריך ולר"י מאי ושבי' בצדקה כיון דעושין תשובה מאי צדקה יש ומשני צדקה עשה הקב"ה עם ישראל שמקבל תשובתם אבל ר"א ס"ל כיון דעושין תשובה א"צ לצדקה אמר אביי כוותי' דר"א מסתברא דאמרי' במקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולין לעמוד א"כ ש"מ דבע"ת עדיף. והשתא א"ש בש"ס נדה שפיר משני ר"י כאן קודם ג"ד וכו' דר"י לשיטתו אזיל דס"ל כירושלמי הנ"ל דצדקה עושה הקב"ה עם ישראל שמקבל תשובתם א"כ שפיר משני כאן קודם ג"ד הקב"ה נושא פנים ומקבל תשובתם משא"כ לאחר ג"ד אבל לדידן דקיי"ל כר"א ואביי הנ"ל דבע"ת עדיף ול"צ לנשיאות פנים ול"מ לתרוצי כדמשני בנדה לכך הוצרך לתרץ בש"ס ברכות מפני שמדקדקים כו'. ומעתה יבואר המדרש הנ"ל דאי' במדרש נשא לי גלעד לי מנשה לי גלעד זה אליהו מתושבי גלעד לי מנשה זה מנשה בן יהודה שעבר על כל העבירות וקבל הקב"ה תשובתו ולמה הקדים אליהו למנשה דמנשה משבט יהודה ואליהו משבט דן מפני שזה צדיק מעיקרא וזה רשע מעיקרא יכו' א"כ מוכח מכאן דצדיק עדיף מבע"ת. והאברבנאל הקשה אהא דכתיב והי' עקב תשמעון כו' ושמר י"א לך את הברית וכו' והקשה הא אם ישמעו ויקיימו המצית א"כ א"צ לחסד ומה ושמר י"א לך את החסד אבל הרמב"ן עה"ת פי' והי' עקב תשמעון פי' אפי' לא תשמעון אלא בעקב היינו לבסוף יעלה תשובתם אף שהי' רשע מתחלה אעפ"כ ושמר י"א לך את הברית ואת החסד ולפ"ז לק"מ קו' האברבנאל אמנם אי נימא דבע"ת עדיף א"כ ליתא לפי' הרמב"ן וקו' האברבנאל במ"ע. והשתא א"ש והי' עקב תשמעון קשה קו' האברבנאל הנ"ל וצ"ל כהרמב"ן ומוכח דצדיק עדיף מבע"ת כנ"ל ולכך שפיר הביא זש"ה לי גלעד לי מנשה ר"ל דשפיר הקדים אליהו למנשה כנ"ל וא"ש:

אות צב)

במדרש כעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך וכו' וכתבת על הלוחות וכו' הלכה אדם מישראל הכותב שטר אירוסין לקדש אשה מי נות שכר כש"ח אין כותבין שטר ארוסין אלא מדעת שניהם והחתן נותן שכר ותמיה. ונקדים לתרץ תמיהת הרא"ש על הרמב"ם דפסק ארוסה אין גובה ממשעבדי אלא מב"ח ותמה עליו הרא"ש מהכ"ת לא יגבה ממשעבדי. ונ"ל דאי' בכתובות דק"ב ע"ב א"ל רבינא לר"א דברים הללו ניתנו לכתוב או לא וכו' ת"ש אין כותבין שטר ארוסין ונשואין אלא מדעת שניהם הא מדעת שניהם כותבין מאי לאו שטרי פסיקתא ומשני שטרי ארוסין כדר"פ ור"ש דאיתמר כתבו לשמה ושלא מדעתה רבה ורבינא אמרי מקודשת ור"פ ור"ש אמרי א"מ בתוס' ד"ה רבה ורבינא תימא דלרבינא דאמר מקודשת מבע"ל לאוקמי להההוא דאין כותבין שט"א בשטרי פסיקתא וא"כ מאי

קמבע"ל לעיל תפשוט מהא מתני' והניחו התוס' בתימא ונראה דהנה הרשב"א הקשה בחידושיו על הא דא"כ שטרי אירוסין ונשואין אלא מדעת שניהם ממנ"פ למה צריך דעת שניהם אי משום שמא כתב ליתן ולא יתן עד למחר מאי מועיל בלא קנין דעת כ שניהם ותי' דלעולם איירי בלא קנין והא דמהני דעת שניהם כיון דמדעתה נכתב מסתמא נמסר לה בו ביום ולפ"ז קשה מאי דוחקא דש"ס לאוקמי מתני' כר"פ לוקמי כד"ה ובשטר אירוסין וא"ל אמאי צריך דעת שניהם כיון דאנן פסקי' דארוסה אית לה כתובה ו' תוס' בקידושין דס"ה דאפי' בלא כתב לה וא"כ יש לחוש לשטר אירוסין דכתב בה זמן ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי והיא תגבה מזמן הכתוב בשטר אבל אם הי' מדעת שניהם מסתמא ביום הכתיבה מסר לה ואע"ג דלא תיקנו זמן בקידושין היינו דלא נפסל בכך אבל ודאי דהי' רגילים לכתוב זמן בשטר קידושי כמו בשטר הלואה וחיישי' שמא כתב ליתן בניסן ולא נתן עד תשרי וצ"ל דקו' הש"ס היא לרב אשי דאמר לא ניתן לכתוב ואי' בש"ס דב"מ די"ז ע"ב אמר רב אשי וארוסה דאית לה כתובה מנ"ל ופי' התוס' דודאי ר"א ס"ל דארוסה אית לה כתובה כדמוכח בכמה מקומות אלא דרוצה להוכיח ממתני' או מברייתא כו' עיי"ש ולפ"ז מקשה הש"ס שפיר לשיטת ר"א דלדידי' ל"מ לאוקמי מתני' דאין כותבין שטרי אירוסין וכו' משום חששא הנ"ל דא"כ תפשוט דארוסה אית לה כתובה מהא מתני' ומש"ה אוקמי כר"פ ור"ש אבל רבינא באמת יוכל לאוקמי מתני' בשטרי אירוסין כנ"ל וא"ל א"כ תפשוט דארוסה אית לה כתובה אה"נ דרבינא פשיט לי' ממתני' ומיושב היטב קו' התוס' דלא צריך לאוקמי בשטרי פסיקתא אמנם לשיטת הרמב"ם דארוסה לא גבי' ממשעבדי לק"מ קו' הנ"ל ואפשר דמשום האי קו' הוציא הרמב"ם דינו דארוסה לא גבי' ממשעבדי. והתוס' שהקשו קושיתם י"ל דאזלי לשיטתם דהנה התוס' הקשו בשמעתין דנכתב ביום לר"י האיך כותבין גט לאיש אע"פ שאין אשתו עמו ניחוש שמא יכתוב בניסן ולא יתן עד תשרי ותי' דאתי' כר"א דאמר עדי מסירה כרתי והם המוציאים את הקול וא"כ הקשו התוס' שפיר דליכא לאוקמי בשטרי ארוסין ומשים מוקדם דהא עדי מסירה הוציאו קול וכ"ז לשיטתם אבל לשיטת רב אלפס ז"ל דסבר לר"א אף עדי מסירה כרתי אכתי חשש הנ"ל במ"ע ושפיר יכול לאוקמי כנ"ל. והנה בש"ס דגיטין די"ט אי' במתני' על הכל כותבין על יד של עבד ונותן לה את העבד ופריך הש"ס ד"כ ות"ל דכתב שיכול להזדייף הוא ומוקי רבא כר"א ובעדי מסירה ולרב"ח מוקי הש"ס בכתובת קעקע והקשו כל הפוסקים דהא העדים פסולים דהא כתובת קעקע אסור מדרבנן. ונראה דלר"א דא"צ עדי חתימה כלל רק דמודה ר"א במזויף מתוכו וזה דוקא בפסול דאורייתא אבל פסול דרבנן לא גזור כדאי' בתה"ד וכ"ז הוא דוקא לשיטת

התוס' דלר"א רק עדי מסירה כרתי אבל לשיטת רב אלפס ז"ל עדי חתימה דאורייתא אפי' לר"א קשה קו' הנ"ל ואי' עוד בגיטין ד"כ ת"ש וכתב ולא וחקק למימרא דחקיקה לאו כתיבה היא וכו' עיי"ש בתוס' דהו"מ לאקשוי מלוחות דכתיב בי' כתיבה והי' חקיקה. ומעתה יובן המדרש בלא הקרא דוכתב לא הו"מ למיבעי' דידע מתני' דאין כותבין שטר אירוסין וע"כ מיירי באירוסין ומחשש מוקדם כנ"ל וא"ל דעדי מסירה מוציאין הקול ז"א דע"כ מוכח כהרי"ף דאף ע"מ כרתי דאל"כ קשה ממתני' דכתב על יד העבד ת"ל דכתב שיכול להזדייף הוא דליכא לאוקמי בכתובת קעקע דחקיקה לאו כתיבה היא אבל השתא דכתיב וכתבת וכו' ולוחות חקוקים הי' וא"כ מוכח דכתיבה היא ושפיר נוכל לאוקמי בכתובת קעקע וא"כ מוכח דלא כהרי"ף הנ"ל דאל"כ קשה קו' הפוסקים דהא העדים פסולים כנ"ל וא"כ ליכא לאוקמי מתני' דאין כותבין שטר אירוסין באירוסין ממש וכנ"ל דקשה הא ע"מ מוציאין הקול וע"כ צ"ל בשטרי פסיקתא וניתנו לכתוב ושפיר מיבעי' מי נותן שכר ותי' דלעולם איירי באירוסין וכר"פ ודו"ק היטב:

אות צג)

בש"ס דברכות דמ"ח ע"ב ברכת הנהנין דאור' מנ"ל אר"נ הרי הוא אומר בבואכם העיר כן תמצאון אותו בטרם עלה הבמתה לאכול כי לא יאכל העם עד בואו כי הוא יברך הזבח ואח"כ יאכלו הקרואים פירש"י יברך הזבח ואח"כ כו' ללמדך שטעון לברך לפני אכילה על אכילת זבח ופריך הש"ס וכל כך למה היו מאריכות בדבריהם ומשני נשים דברניות הן עיי"ש. קו' העולם מפורסמת מה שייכות קו' הש"ס וכ"כ למה בסוגי' דהכא. ונראה דהמהרש"א בחלק הקשה וז"ל ק"ק דאין זה ראי' אלא לברכת המצות משום דזבח הוא מצוה אבל ברכת הנהנין עדיין קשה מנ"ל עיי"ש ונראה דלשיטת התרגום דמפרש כי הוא יברך הזבח היינו שיבצע על הפת א"כ מוכח שפיר ברכת הנהנין דאו' אבל לפירש"י ל"מ מידי ואי' בסוף מס' נזיר דנזיר הי' שמואל כדברי ר' נהוראי וקאמר הש"ס אמר רב לחייא ברי' חטוף ובריך למימרא דמברך עדיף והתני' ר"י אומר גדול העונה אמן יותר מן המברך ומשני תנאי היא דתני' כו' והקשה המהרש"א האי תנא במס' נזיר קאי ומה ענין זה דקאמר רב לחייא ברי' כאן ע"ש ונראה דאי' בש"ס חולין דפ"ז ר"ג הי' מחייב לחד שחטף בהמ"ז ארבעים זוז וכ' ר"ת דלדידן דפסקי' גדול העונה יותר מהמברך א"כ ליתא לדר"ג הנ"ל והר"ן כ' דאף לדידן איתא לדר"ג דיש חילוק בין בהמ"ז לשאר ברכות משום דבהמ"ז מי שבירך בהמ"ז אומר ברכת הזימון היינו נברך שאכלנו וע"ז אין אחרים עונין אמן ולכך צריך לשלם לו אותו ברכה עיי"ש ועוד נראה דשאני בהמ"ז משאר ברכות דעל בהמ"ז אומר ג"כ אמן אחר סיום ברכותיו א"כ אית לי' תרתי שמברך

ועונה אמן משא"כ בשאר ברכות ולפ"ז ניחא דלכאורה קשה הא דאמרי' גדול הבוצע הא גדול העונה אמן יותר כו' ולפי סברא הנ"ל דבהמ"ז מברך עדיף ניחא דאי' הבוצע מברך מש"ה גדול הבוצע כדי שיברך ג"כ אך קשה על שמואל למה הי' בוצע הא גדול העונה אמן כו' וא"ל כנ"ל משום בהמ"ז הא שמואל ל"ה יכול לברך בהמ"ז דקיי"ל בהמ"ז טעונה כוס של יין וצריך שיטעום דוקא ושמואל נזיר הי' וע"כ צ"ל דמברך עדיף והשתא א"ש המשך דברי הש"ס בנזיר דקאמר שמואל נזיר הי' ולפ"ז קשה אמאי הי' מברך על הזבח הא קיי"ל דגדול העונה אמן דבל"ז י"ל כפי' התרגום דשמואל הי' בוצע ומשום בהמ"ז הי' בוצע כנ"ל אבל השתא דשמואל נזיר הי' א"כ ע"כ ל"ה בוצע כנ"ל משום בהמ"ז דהא א"י לברך בהמ"ז וא"כ בודאי דבירך על הזבח ולמה הא גדול העונה אמן ומש"ה מייתי הש"ס אמר רב לחייא ברי' כו' ופריך והתני' וכו' ומשני תנאי הוא א"כ שמואל סבר כמ"ד דמברך עדיף ודו"ק. והנה המרדכי בהשגותיו הקשה על הא דקאמר הש"ס ובוצע מברך וטעמא משום דהתחיל במצוה אומרים לו גמור א"כ הו"ל לברך על היין ושאר ברכות שבתוך הסעודה ומתרץ דלר"ת אה"נ אלא דבאמת דוקא מי שבירך ברכה ראשונה הוא דמברך בהמ"ז וידוע דאף דאמרי' ברכת הנהנין דאו' וא"כ לפ"ז מי שבוצע מברך בהמ"ז משום דברכת המוציא היא ברכה ראשונה וא"כ שפיר הי' יכול שמואל לברך על הזבח אבל א"א דברכת הנהנין לאו דאור' א"כ ברכת הזבח הי' ברכה ראשונה וא"כ מי שמברך על הזבח הי' מברך בהמ"ז ולפ"ז ל"ה יכול שמואל לברך על הזבח דהא נזיר הי' וא"י לברך בהמ"ז כנ"ל ומתורץ שפיר קו' מהרש"א. אך כ"ז א"א דקביעות הי' והוצרך לברך בהמ"ז אבל א"א דהאכילה ל"ה קביעות א"כ א"צ לברך בהמ"ז בזימון א"כ לא מוכח מידי דברכת הנהנין דאו' והנה האברבנאל מתרץ קו' הש"ס דמש"ה היו הנערות מאריכות בדבריהן דחיישי דילמא לא ימהר שמואל לילך אצלם ובינתיים הם יאכלו הזבח ומש"ה אמרו כי לא יאכל העם עד בואו וע"כ ימהר שמואל לילך אצלם ע"כ. ולכאורה קשה דאי' בשבת ד"ט ע"ב לא ישב אדם סמוך למנחה ולק"ש לא לאכול וכו' ושם כתיב בשמואל המה עולים במעלה והמה מצאו נערות יוצאות לשאוב מים כו' וא"כ הי' סמוך לערב זמן ק"ש וא"כ אף דלא ימהר שמואל לילך אצלם אפ"ה הי' בא קודם אכילתן דבלא"ה הוצרכו להתפלל מקודם א"כ קו' הש"ס במ"ע אך כ"ז א"א דקביעות הי' אבל אי ל"ה קביעות אזי רשאין לאכול סמוך לזמן ק"ש א"כ צ"ל כמ"ש האברבנאל הנ"ל ולפ"ז א"ש בל"ז ל"ה מקשה הש"ס וכ"כ למה די"ל כתי' האברבנאל דל"ה קביעות אבל השתא דהוכיח דברכת הנהנין דאורייתא קשה קו' מהרש"א וצ"ל כנ"ל א"כ ע"כ מוכח דהי' קביעות כנ"ל ונסתר תי' האברבנאל לכך שפיר מקשה הגמ' וכל כך למה ודו"ק:

פרשת ראה

אות צד)

במדרש וזאת אשר תאכלו לרבות את השחיטה וזאת אשר לא תאכלו לרבית את המשולחת ולמה מנה התורה את הטמאים דגלוי וידוע לפני מי שאמר והי' העולם שהטהורים מרובים על הטמאים לכך מנה התורה את הטמאים וכדי להבין סמיכות ב' מאמרים אלו נקדים מה דאי' בש"ס חולין דס"ג ע"ב ת"ר לוקחים בצים מן הנכרי בכל מקום וא"ח משום נבילות וטריפות ופריך הש"ס ודילמא מעוף טמא נינהו ומשני באומר של עוף פלוני טהור ופירש"י ודבר שאנו יכולים להבחין ולהביא בצים מאותו עוף לראות אם דומין זל"ז לא משקרי ופריך ולבדוק בסימנים ומשני בטרופה בקערה ופריך וכה"ג מי זבין מנייהו והתני' כו' לפיכך אין לוקחין מהן ביצה הטרופה בקערה אלא אר"ז סימנא לאו דאו' כו' ומסיק משום דאיכא דעורבא דדמי' ליונה עכ"ל הש"ס. והנה הרמב"ם פסק דאין לוקחין בצים מן הנכרים ותמה עליו הה"מ דהוא נגד הברייתא הנ"ל דתני' בהדי' דלוקחין מהן. ונראה ליישב בהקדם קו' הרשב"א בחי' לחולין בהא דאמרי' סימני ל"ד משום דאיכא עורבתא דדמי' ליונה א"כ אמאי סמכינן על הגוי באומר של עוף פלוני וטהור הוא וקשה הא עדיין מצי לאשתמוטי למימר משל יונה הוא ובאמת הוא דעורבתא עיי"ש. ונראה לתרץ הכל בחדא מחתא דהא בלא"ה יש להקשות מאי פריך הש"ס ודילמא מעוף טמא הוא דילמא הברייתא לא איירי כלל מזה הענין רק היכא שידעי' בודאי שהביצה בא מעוף טהור וכגון דחזי' להדי' שהביצה בא מעוף טהור או בשאר גווני ולא בא לאשמעי' רק דאין חוששין לנו"ט ומ"פ וליחוש וכו' אך ע"ז יש לתרץ בב' דרכים דהנה התוס' והרשב"א ושאר מפורשים הקשו מאי פריך דילמא מעוף טמא הוא הא עופות טהורים הוי רוב ואזלי' בתר רוב ומתרץ הרשב"א דמקשה שפיר דסמוך מיעוטא דעופות טמאים למיעוטא דנו"ט והוי רובא עיי"ש וא"כ י"ל דמקשה שפיר וליחוש וכו' דדחקי לי' לשון הברייתא דנקיט לוקחים בצים מן הנכרי כו' מה דייק בלשונו דוקא מן הנכרים הלא האי דינא שייך נמי גבי ישראל והול"ל בקיצור לוקחים בצים וא"ח לנו"ט ויהי' ממי שיהי' א"ו דברייתא נקיט גוי לרבותא אע"ג דבנכרי איכא גם חשש דילמא בא מעוף טמא אפ"ה לוקחים ביצה מהן לא מיבעי' מישראל דליכא רק חשש טריפה לחוד פשיטא דלוקחים אלא אפי' מנכרים דאיכא תרתי לריעותא אפ"ה לוקחים מהם דל"ח לנו"ט וגם לא חיישי' דילמא בא מעוף טמא ופריך הש"ס באמת ניחוש לזה שמא בא מעוף טמא ומשני באומר וכו' ומירתת הנכרי לשקר והוא גופא קמ"ל דהגוי מירתת כנ"ל:

אות צה)

ועוד י"ל דלכאורה קשה מתחלה פריך וליחוש וכו' והדר פריך ולבדוק וכו' ודחיק לתרץ בדוחק מי הכריח הש"ס לזה נימא דחדא מתורצת בחברתה והיינו דלא מיירי באומר של עוף פלוני טהור הוא ובאמת חוששין לעוף טמא אלא דבדקי' בסימנים. ותו דקארי לה מאי קארי לה הלא הוא בעצמו ידע מהקו' ולבדוק בסימנים כמו שמקשה באמת בתר הכי אמנם י"ל דהש"ס הוכיח כתירוצו מכח דקדוק לשון הברייתא דקאמר לוקחים וכו' ואין חוששין לנו"ט ולכאורה הך דאין חוששין הוא למותר דכיון דקאמר לוקחים מהם פשיטא דא"ח לכלום ועוד דבקצור הול"ל וא"ח לכלום א"ו דהברייתא דקדק לומר כן דא"ח לנו"ט דוקא אבל לד"א חוששין והיינו לעוף טמא ולכך פריך שפיר דבאמת ניחוש וצריך הש"ס לתרץ דאיירי באומר וכו' אבל אם אינו אומר באמת חיישי' ומדויק שפיר לשון הש"ס וא"ח לנו"ט ולכך פריך שפיר בתר הכי ולבדוק וכו' ומשני וכו' וק"ל. והנה לכאורה על תי' הראשון הנ"ל שכתבנו דעיקר הוכחה דש"ס הוא מדקתני לוקחים מן הנכרים ואמאי לא קאמר דין זה אף גבי ישראל כנ"ל יש להשיב דהנה הסמ"ג ובעה"ת פסקו דאף דידעי' בודאי שיש בעדר של נכרי טרפה אחת אפ"ה מותר ליקח בצים ממנו עיי"ש וא"כ י"ל דמש"ה נקיט הברייתא לוקחין מן הנכרים לאשמעי' אגב אורחא דינו של הסמ"ג ובעה"ת דבכ"מ מותר ליקח מן הנכרים בצים אף שיש בודאי טריפה בעדרו וזה הדין ל"ש גבי ישראל דודאי ישראל לא ירעה טריפה בעדרו וא"כ בלא"ה א"ש לשון הש"ס אך ע"ז י"ל ממנ"פ במאי אשמעי' הברייתא דין זה אי דאיכא רוב נגדו פשיטא דבטיל ברוב וא"צ לאשמעי' הכא דכבר מוכח דין זה בש"ס כ"פ דבטיל ברוב ואי דליכא רוב נגדו באמת קשה אמאי לוקחים בצים מהם רק י"ל דלעולם דאיכא רוב נגדו רק דמצינו כמה דעות בפוסקים דביצה אפי' באלף לא בטיל משום דהוי דבר שבמנין וכל דבר שבמנין אפי' באלף ל"ב לכך צריך הברייתא לאשמעי' לאפוקי מהני דיעות רק דבעיל ברוב ולעולם דלא איירי כלל מחשש דעוף טמא ואפ"ה צריך לנקוט נכרי לרבותא כנ"ל, אך כ"ז אם הביצה הוא בעין שפיר שייך לטעות דהוי דשב"מ ול"מ אגב חשיבותי' אבל אם כבר טרופה בקערה כבר בטל חשיבותי' ופשיטא דבטיל ואין שום רבותא בנכרי יותר מישראל ולמה נקיט מנכרים א"ו דמיירי דאיכא חשש עוד שבא מעוף טמא ולפ"ז י"ל דזהו כוונת הש"ס דמתחלה פריך וליחוש וכו' ומשני באומר כו' וע"ז יש מקום להקשות דהול"ל בקיצור דהברייתא לא מיירי כלל מזה הדין דאיכא חשש עוף טמא וא"ל דא"כ הו"ל לאשמעי' האי דינא בישראל ז"א די"ל דאתי לאשמעי' דינו של הסמ"ג כנ"ל וא"ל ממנ"פ הנ"ל אי איכא רוב נגדו פשיטא י"ל דאתי לאשמעי' לאפוקי ממ"ד דביצה מיקרי

דבר חשוב ול"ב וא"כ מי הוכרח להש"ס לאוקמי דמיירי באומר וכו' לכך קאמר הש"ס דהא בלא"ה קשה וניבדוק בסימנים וע"כ צ"ל בטרופה בקערה וא"כ ל"ה דבר שבמנין ממילא ליכא למימר דבא לאשמעי' דינו של הסמ"ג דהשתא שפיר י"ל ממנ"פ הנ"ל א"ו דלכך נקיט הברייתא בנכרי לאשמעי' אף דאיכא גם חשש דעוף טמא וצריך הש"ס שפיר לתרוצי באומר וכו' ודו"ק. ולפ"ז לפי האמת דהדר הש"ס משנוי' דמיירי בטרופה בקערה רק משני סימנים ל"ד א"כ שפיר י"ל כקו' הנ"ל דהש"ס לא איירי כלל מחשש דעוף טמא ונקיט נכרי לאשמעי' דינו של סמ"ג כנ"ל והיינו בדאיכא רוב נגדו ואשמעי' לאפוקי ממ"ד דהוי דבר חשוב ול"ב ולפ"ז לק"מ קו' הרשב"א שהקשה לפ"מ דמסקי' דסי' לאו דאו' א"כ קו' הש"ס וליחוש במ"ע כנ"ל ז"א דהרי לפי האמת י"ל כקו' הנ"ל. ולפ"ז גם פסקי הרמב"ם א"ש דפסק דאין לוקחין בצים והיינו משום חשש דעוף טמא כקו' המקשין דודאי הברייתא לא איירי כלל מזה רק דאשמעי' דא"ח לנו"ט אבל לדינא ודאי דאין לוקחי' מחשש עוף טמא וא"ש. ומעתה נבא לבאר המדרש שהתחלנו דהתוס' הקשו מאי פריך הש"ס וליחוש לעוף טמא דילמא אזלי' ב"ר ומקשים העולם דילמא חיישי' שיקח מן הקבוע וכל קבוע כמעמ"ד ונראה דממ"נ אי ידעי' מקום האיסור אז ל"ח שיקח מן האיסור הקבוע ואי לא ידעי' היכן האיסור אזי שפיר בטל ברוב דאמרי' כל דפריש מר"פ ושפיר הקשה התוס'. אך הפוסקים מחולקים אי בע"ח בטלים מדאו' או לא וא"כ א"א דבע"ח אינם בטלים מדאו' עדיין לא הקשה התוס' מידי והנה יש להוכיח דבע"ח א"ב מדאיתא בש"ס קידושין דנ"ו כל צפור טהורה תאכלו לרבות את המשולחת וזה אשר לא תאכלו לרבות את השחוטה ופריך ואיפוך אנא ומשני לא אמרה תורה שלח לתקלה ואם איתא דבע"ח בטלים קשה ממ"נ אי ידעי' דזהו המשולחת בודאי ל"ח לישראל שיקח אותו ואי לא ידעי באמת מותר דכל דפריש מר"פ א"ו דבע"ח א"ב. והשתא א"ש המדרש בל"ז ל"ה יכול לומר גלוי וידוע וכו' דא"כ הי' קשה קו' התוס' על הש"ס דמאי פריך וליחוש דילמא אזלי' ב"ר וא"ל כנ"ל דבע"ח אינו בטל י"ל מנ"ל זאת לכך קאמר מתחלה וזאת אשר תאכלו וכו' וא"כ ע"כ מוכח דבע"ח א"ב כהוכחה הנ"ל לפ"ז שפיר קאמר אח"כ גלוי וידוע וכו' ודו"ק:

אות צו)

במכילתא עיר הנדחת עושין מהן גנות ופרדסים אבא חנן אומר אין עושין שנאמר לא יומתו אבות על בנים בעדות בנים הכתוב מדבר ותמוה. ונראה דאי' בש"ס לא יומתו אבות ע"ב בעדות בנים הכתוב מדבר ויש להקשות למ"ל קרא ת"ל דפסולים משום שנוגעין בעדותן כדי שימות האב והם ירשו אותו ונראה דמיירי בעהנ"ד דנשרף הכל וליכא צד

נגיעה לכך צריך קרא למעט אמנם אי נימא דמעיר הנדחת עושין מהן גנות ופרדסים הדקל"ד דאכתי איכא צד נגיעה אע"כ צ"ל דאין עושין והן הן דברי אבא חנן לא יומתו דדרשי' מיני' בעדות בנים וקשה קו' הנ"ל וצ"ל כנ"ל ומוכח שפיר דאין עושין מהן גנות ופרדסים וק"ל:

אות צז)

במס' סנהדרין דכ"א ע"ב רמז ליחוד מה"ת מנין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכי בן אם מסית בן אב אינו מסית אלא לומר לך בן מתייחד עם אמו ואין אחר מתייחד עם כל עריות שבתורה ותמיה האיך מוכח מכאן איסור יחוד. ונראה דאי' בש"ס מכות ד"ה ע"פ שנים עדים או ג' מה שנים נמצא א' מהם קרוב או פסול עדותן בטלה וכו' אלא מעתה הרוג יציל ומשני שהרגו מאחוריו כו' עיי"ש ולפ"ז קשה האיך תמצא דין מסית הרי הניסת עצמו מציל מכח פסול עדות שלו וכאן ל"ש תי' הש"ס הנ"ל וצ"ל כמ"ש הרמב"ם דאחיו מן האם כשר לעדות דדוקא אחיו מן האב קרוי' משפחה והכא כתיב בן אמך ומותר באמת להעיד ואינו מציל ולפ"ז לא פריך הש"ס מידי וכי בן אב אינו מסית דלפמ"ש לק"מ דאחיו מן האב מציל אך י"ל דהש"ס פריך שפיר משום דקשה קו' זו גם מסיפא דקרא דכתיב בנך או בתך וכו' בסתר וכו' דכאן ל"ש תי' הנ"ל, והנה הרמב"ם כתב בד"א דהרוג מציל בזמן שבל"ז המעשה כשר להעיד אבל בזמן שבלא"ה פסול לעדות כגון עבד או אשה או ממזר וכו' זה אינו מציל מחמת קורבה לפ"ז י"ל דכאן לא מיירי שהבן מסית לאביו רק שהבן מסית לאמו דהאם בלא"ה פסולה לעדות דאשה פסולה לכל עדות שבתורה ולפ"ז קו' הש"ס במ"ע ניכתוב בן אביך וא"ל דהכא מציל הניסת מכח עדותו י"ל נמי בכה"ג דמסית לאחותו דבלא"ה נמי פסול לעדות א"ו דאסור להתייחד עם אחותו והן הן ד' הש"ס וכי בן אם וכו' וצ"ל כנ"ל דבן אב מציל אך קשה מסיפא וצ"ל כנ"ל וקשה דילמא ברישא נמי בהכי מיירי א"ו דבן מותר להתייחד עם אמו כגווני דסיפא ואסיר להתייחד עם שאר עריות שבתורה והכא כתיב בסתר וכו' ודו"ק:

פרשת שופטים

אות צח)

במדרש רבה. שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך ילמדנו רבינו מהו שיהא מותר לדין בקרובים ותמוה. ונראה דאי' בש"ס סנהדרין די"ח ע"א כ"ג דן ודנין אותו מעיד ומעידים אותו מלך לא מעיד ולא מעידים איתו ופריך כ"ג מעיד והכתיב והתעלמת וכו' אר"י מעיד למלך דאיכא זילותא ופריך והתני' מלך לא מעיד ולא מעידין אותו ומשני דמעיד

בן מלך עיי"ש. והרמב"ם כ' וז"ל כ"ג לא מעיד להדיוט אלא אם יודע עדות למלך מעיד עיי"ש והשיג עליו הראב"ד דהוא נגד סוגי' הש"ס הנ"ל ונראה דאיתא בכללי התלמוד דהיכא דנייד הש"ס משנוי' דמשני איזה אמורא מכח שום קו' בודאי אותו אמורא ידע איזה תי' על קו' זו. והנה הסוגי' דהכא דמשני ר"י מעיד למלך קשה מאי תי' יש לו על קו' הש"ס דמלך לא מעידין אותו. ונראה דהתוס' הקשה בד"ה והכתיב והתעלמת וא"ת דילמא הא דקתני דכ"ג מעיד מיירי ביודע עדות בדבר איסור וכו' ונראה דלק"מ דהא קיי"ל עדות שאי אי"ל אינו עדות א"כ לפ"ז קשה למ"ל מעידין אותו דהא מדקתני כ"ג מעיד ע"כ מוכח דמעידין איתו דאל"כ האיך הוא יכול להעיד הא הוי עדות שאאי"ל וע"כ דמעידין אותו ולמ"ל למימר מעידין אותו אך נראה דהפוסקים כ' דבדיני ממונות כשר עדות שאאי"ל וא"כ אצטריך למיתני מעידין אותו ולפ"ז י"ל דהכי אזדי קו' הש"ס דבאמת קשה למ"ל מעידין אותו וא"ל דה"א דאיירי בד"מ כנ"ל ז"א דהא כתיב והתעלמת וכו' וא"כ לק"מ קו' התוס' הנ"ל. אך י"ל דהתוס' הקשה שפיר דאי בש"ס סנהדרין ד"כ כל האמור בפ' מלך מלך מותר בו והקשה התוס' א"כ למה נענש אחאב על כרם נבות ותי' דמלך מותר ליקח וליתן לעבדיו ולעניים ולא לעצמו עיי"ש. וא"כ אם בדעת המלך ליקח מאנשי עירו וליתן לעבדיו ע"כ דצריך להעמיד עדים בדבר דלוקח בשביל עבדיו ולא לעצמו דאל"כ אין מחויבים ליתן לו דשמא לקח לעצמו כדמוכח מכרם נבות. וא"כ קשה והתני' מלך לא מעידין אותו אך י"ל דבכזה ודאי מעידין אותו שהוא לטובת המלך ולא מיירי מתני' בכה"ג א"כ לפ"ז שפיר משני ר"י מעיד למלך ר"ל לטובת המלך כנ"ל וא"כ לא מקשה הש"ס מידי. אך נראה דאי' בש"ס סנהדרין דל"ב דבר תורה א' ד"מ וא' ד"נ צריכים דרו"ח דכתיב שפט א' יהי' לכם ומ"ט אמרו ד"מ ל"ב דו"ח משום נעילת דלת וכו' ופירש"י מתני' דקתני א' ד"מ וא' ד"נ בדו"ח בימי רבי נשנית קודם תקנה ובריית דקתני שטרי חיב המאוחרין כשרין לאחר תקנה נשנית. ולכאורה י"ל דקודם תקנה הוי עדות שאאי"ל פסול אפי' בד"מ ולאחר תקנה הוא דכשר בד"מ כסברת רש"י לענין ש"ח מאוחר ואי' בריב"ש אם באו עדים ומזימים את העדים צריך להיות במעמד ב"ד משום דחוב הוא לו וא"ח לאדם שלא בעניו ולפ"ז פריך הש"ס שפיר והתני' מלך לא מעידין אותו וא"ל דלטובת המלך רשאין להעיד קשה הא קודם תקנה בימי משנה הוי עדות שאי אי"ל פסיל בד"מ וא"כ האיך יכולים להעיד לטובת המלך הא הוי עדות שאאי"ל דאם יבואו עדים להזימן אין אנו מקבלין אותם משים דהוי שלא לטובת המלך ומקשה הש"ס שפיר ולפ"ז שפיר הקשה התוס' דילמא איירי בדבר איסור וא"ל א"כ מעידין איתו למ"ל א"ו דמיירי בד"מ דכשר עדות שאאי"ל כנ"ל ז"א דהא קודם תקנה נשנית משנה זו

וא"כ גם בד"מ פסול עדות שאאי"ל וא"כ קשה מעידין אותו למ"ל וע"כ צ"ל איידי דקתני מעיד קתני נמי מעידין אותו וא"כ י"ל דמיירי בדבר איסור וג"כ איידי קתני ומקשה התוס' שפיר. והנה התוס' הקשה מאי משני הש"ס מעיד בפני מלך ומסתמא איירי בבן מלך והיכי רשאי לדון את בנו עיי"ש. אך נראה דלק"מ דהרמב"ם פסק התחלת הדין כשר בקרובים וקיי"ל דקבלת עדות הוי התחלת הדין וא"כ אין מקום לקו' התוס' והנה התוס' הקשה אהא דאי' בש"ס אם קבלו עדות בלילה כשר ובירושלמי משמע דאם קבלו עדות החודש בלילה פסול וי"ל דתלי' בהא דקיי"ל ד"מ מתחילין ביום וגומרים בלילה וא"כ עדות החודש דבעא דרו"ח א"כ קבלת עדות הוי התחלת הדין ופסול בלילה משא"כ בד"מ דא"צ דרו"ח הוי קבלת עדות גמ"ד וכשר בלילה ולפ"ז א"ש דשפיר משני ר"י מעיד למלך דודאי ר"י ידע משנוי' דש"ס מעיד בפני מלך אך דניחא לי' לאוקמי מתני' מלך לא דן וכו' בין קודם תקנה ובין לאחר תקנה ולפ"ז א"ש דמיושב קו' הש"ס ממנ"פ דודאי אי מתני' איירי קודם תקנה י"ל כתי' הש"ס מעיד בפני מלך ול"ק קו' התוס' האיך רשאי לדון את בנו ז"א כיון דקודם תקנה ד"מ נמי צריך דו"ח וא"כ קבלת עדים הוי התחלת הדין וכשר בקרובים אבל אי איירי לאחר תקנה א"כ ד"מ א"צ דו"ח אזי אין מקום לתי' הש"ס מעיד בפני מלך מכח קו' התוס' הנ"ל וע"ז משני ר"י מעיד למלך ר"ל לטובת המלך כנ"ל וא"ל הא הו"ל עדות שאאי"ל ז"א דלפי סברא דהשתא איירי לאחר תקנה וא"כ בד"מ כשר עדות שאאי"ל ולפ"ז פסק הרמב"ם שפיר לדידן דתקנו חז"ל דבד"מ א"צ דו"ח וא"כ עדות שאאי"ל כשר ושפיר י"ל כדמשני ר"י דמתני' איירי במעיד למלך היינו לטובת המלך וזה מדויק בלשונו הזהב דקאמר אבל אם יודע עדות למלך ר"ל לטובת המלך ולק"מ. אך כ"ז א"א דמשפט אחד יהי' לכם הוא דוקא א"כ בד"מ צריך דו"ח מדאו' אבל א"א דמשפט א' יהי' לכם לאו דוקא א"כ ד"מ א"צ דו"ח אפי' מדאו'. והנה המפורשים הקשו האיך עלה על דעת לשאול מהו שיהא מותר לדין בקרובים זיל קרי בי רב הוא ותי' דטעמא דאסור הוא משום דודאי מהדר בזכותו דקרובו אבל אם קבלו הבע"ד על עצמם ליכא למיחוש והנה לכאורה א"א אם קבלו הבע"ד ע"ע מותר אין מקום לקו' התוס' הנ"ל האיך מלך מותר לדון את בנו די"ל דמיירי בקבלו הבע"ד ע"ע. ואי' במפורשים שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך בשעריך אתה ממנה וא"א ממנה בחו"ל והקשו המפורשים הא כתיב והי' אלה לכם לחקת משפט לדורותיכם בכל מושבותיכם ותי' דקרא בכל מושבותיכם מיירי בד"מ ולפ"ז צ"ל דמשפט א' יהי' לכם ל"ד והשתא א"ש בל"ז אין מקום לשאלת המדרש מהו וכו' דאם קבלו הבע"ד ע"ע מוכח דשרי דאל"כ קשה קו' התוס' האיך מלך מותר לדון את בנו וא"ל מעיד למלך היינו לטובת המלך ז"א דהא הו"ל עדות שאאי"ל

ופסול משום דכתיב משפט א' יהי' לכם וילפי' מד"נ כדאי' בש"ס להדי' שד"מ צריכים דו"ח מכח קרא הנ"ל ולכך סמך המדרש שאלתו לקרא שופטים ושוטרים כו' דמוכח מיני' דמשפט א' יהי' לכם לאו דוקא וא"כ י"ל דבד"מ עדות שאי"ל כשר והשתא שאל שפיר מהו שיהא מותר לדין בקרובים דל"ל כנ"ל ודו"ק היטב:

פרשת תצא

אות צט)

במדרש כי יקרא קן צפור לפניך הלכה אדם מישראל תינוק הנולד מהול מהו שיהא צריך למולו כש"ח צריך להטיף ממנו דם ברית ותמוה. ונראה דאי' בש"ס חולין ד' קל"ט ע"ב עוף טמא פטור מלשלח מה"מ אר"י דא"ק כי יקרא קן צפור לפניך עוף משמע בין טהור בין טמא צפור טהור אשכחן דאיקרי צפור טמא לא אשכחן דקרי לי' צפור ופריך והרי גבי מצורע דכתיב ולקח שני צפרים טהורים משמע דאיכא טמאים ומשני טהורים למעוטי של עהנ"ד והקשו המפורשים הלא כתיב אלה המצות אם עשה כמצותן הרי הן מצוה ואם לאו אין זה מצוה ושל עה"נ אסור בהנאה ותי' דאלה המצות אתי' להורות שאין הנביא רשאי לחדש דבר מעתה ואיתא בש"ס יבמות דע"א עשה לך חרבות צורים ושוב מל בני ישראל שנית מאי שנית מלמד שנצטוה לו מצות פריעה מה שלא נצטוה לאברהם אבינו אך לפ"ז קשה אהך דרשה הנ"ל שאין הנביא רשאי לחדש דבר הלא יהושע חידש מצות פריעה וע"כ צ"ל דאלה המצות אתי' להורות כנ"ל דאם עשית כמצותן כו' אך לפ"ז הדקל"ד למ"ל גבי מצורע טהורים דלמעוטי עה"נ ל"צ דאין זה כמצותן ואי' פלוגתא בש"ס המול ימול חד על מילה וחד על פריעה וחד אמר לימוד על התינוק שנולד מהול שצריך למולו והנה למ"ד המול ימול אתי' להורות על פריעה שפיר י"ל דאלה המצות אתי' להורות שאין הנביא רשאי לחדש דבר ול"ק מיהושע שחידש מצות פריעה ז"א דמצות פריעה מוכח מקרא המול ימול אבל למ"ד המול ימול אתי' לתינוק שנולד מהול לא מוכח מכאן מצות פריעה רק מדכתיב שנית גבי יהושע וקשה כנ"ל האיך רשאי לחדש וע"כ צ"ל דאלה המצות לא אתי' להכי רק אם עשית כמצותן וכו' ולפ"ז הקו' במ"ע למ"ל גבי מצורע טהורים. והשתא א"ש המדרש הנ"ל כי יקרא קן צפור וקשה למה כתיב. צפור ולא עוף וצ"ל להורות דוקא טהורים ולא טמאין דטהור מיקרי צפור טמא לא איקרי צפור וקשה קו' הש"ס למ"ל גבי מצורע טהורים וא"ל למעוטי של עה"נ דקשה קו' המפורשים דזה ידעי' מאלה המצות וצ"ל דאלה המצות אתי' שאין הנביא רשאי לחדש דבר וקשה מיהושע שחידש מצות פריעה וצ"ל כמ"ד דהמול ימול אתי' להורות מצות

פריעה א"כ ממילא לית לן לימוד על תינוק שנולד מהול אם צריך למולו לכך שאל יל"ר תינוק שנולד מהול וכו' אבל בלא הקרא כי יקרא קן צפור ל"ה מקום לאיבעי' הזה דהוי ידעי' זאת מהמול ימול כנ"ל ודו"ק:

פרשת תבוא

אות ק)

במדרש וענית ואמרת יל"ר העובר לפני התיבה מהו שיהא מותר לענות אמן אחר הכהנים. כש"ח העובר לפני התיבה אל יענה אמן אחר הכהנים מפני הטירוף ואם הבטחתו שיחזור לתפלתו רשאי. ותמוה. ולתרץ נקדים מה דאי' בש"ס דברכות דל"ד ע"א העובר לפני התיבה לא יענה אמן ולא ישא את כפיו ואם הבטחתו שהוא נושא כפיו וחוזר לתפלה מותר וכ' התוי"ט וז"ל כ' הגה"מ הטעם כדי שלא יתבטל נשיאות כפים אבל אם יש כהן אחר שישא את כפיו לא ישא הש"צ אפי' בהבטחתו ולכך לא התירו לעובר לפני התיבה לענות אמן אף בהבטחתו דסתמא תנן לא יענה ודוקא משום ביטול נ"כ התירו והנה בספרי ל"ח כתבתי משום שהראו לי במדרש פ' כי תבא יל"ר מהי שמותר לענות אמן בהבטחתו וכו' לכך חזרתי לומר דמתני' רבותא קמ"ל דאפי' הפסק גדול של נ"כ מותר באם הבטחתו וכ"ש אמן ועתה שבתי וראיתי שאין למדי' הלכה ממדרש וכו' עיי"ש. לפ"ז י"ל דזהו שאלת המדרש באם הבטחתו אי רשאי לענות אמן או לא כדמסופק בל"ח דודאי לא שאל בלא הובטח דמשנה ערוכה הוא דאסור כנ"ל. ואיתא בתוס' ד"ה לא יענה אמן תימא דהא מפסיק בתפלה בעניות אמן וי"ל דעניות אמן ל"ח הפסק מאחר דצורך תפלה הוא עכ"ל לפ"ז ל"ש לישנא דאם הבטחתו בעניית אמן דמשמע דהוי רשות דהא מחובת תפלה הוא א"כ מוכח כחזרה של התוי"ט דודאי לא קאי האי ואם הבטחתו כו' אלא אסיפא דמילתא אנשיאת כפים לחוד אמנם אי נימא שומע כעונה שייך שפיר לישנא דרשות אף בזמן חוב דמצי לשתוק ואפ"ה יוצא דשומע כעונה וע"ז קאמר רשאי ואי' בירושלמי בתחלה הי' כ"א מביא וקורא משרבו ע"ה התקינו שיהי' הכהן קורא והמביא שומע דשומע כעונה מדכתיב וענית ואמרת עכ"ל ולפ"ז יובן המדרש היטב וק"ל:

אות קא)

ובדרך אחר נראה דאי' בש"ס דסיכה דל"ח ע"ב דשומע כעונה וכ' התוס' המתפלל בצבור וש"צ אומר קדושה או איש"ר ישתוק מתפלתו וישמע והרי הוא כעונה ולכשיגמור הש"צ יחזור לתפלתו וקשה ממה דאי' בפ' מ"ש אם יכול להתחיל ולגמור עד שלא יגיע הש"ץ

לקדושה יתפלל ואם לאו אל יתפלל ותי' אע"ג דשומע כעונה מ"מ עונה עדיף ומצוה, מן המובחר הוא ואי' בירושלמי דשומע כעונה מדכתיב וענית אבל אמירה עדיף דכתיב ואמרת ולפ"ז יתורץ שפיר דבל"ז ה"א דאסור להפסיק דיכול לשתוק והוי כעונה אבל השתא דקאמר וענית ואמרת מוכח דאמירה עדיף לכן מקשה שפיר ילמדנו רבינו וכו' והבן:

אות קב)

איתא בזוהר רזא דגאולה באורייתא היכי רמיזא דכתיב והיו חייך תלואים לך מנגד ותמוה. ונראה דאי' בש"ס סנהדרין דצ"ח קשאל ר' שמעון לאלי' אימתי יבא בן דוד א"ל היום א"ל והא קא חזינא דלא בא א"ל היום אם בקולי תשמעון ואי' בש"ס קידושין דף למ"ד אם פגע בך מנוול זה משכהו לבהמ"ד אם אזיל מוטב ואם לאו יזכור לו יום המיתה שנאמר והיו חייך וכו' והשתא א"ש הזוהר דשאל רזא דגאולה היכי רמיזא דכתיב והיו חייך וכו' דהיינו שיזכור לו יום המיתה ואז בודאי לא יחטא ויהי' היום אם בקולי תשמעון ובודאי יבא בן דוד וק"ל:

פרשת וילך

אות קג)

בש"ס דחגיגה דף ג' ת"ר מעשה בר"י בן ברוקא כו' דרש הקהל את האנשים והנשים והטף בשלמא אנשים באים ללמוד נשים באות לשמוע טף למה באים וכו' ומקשים העולם למה לא פריך בפשיטות טף למה באים ולמה הוצרך להאריך ולהקדים דאנשים באים ללמוד ונשים לשמוע. ונראה דהמהרש"א כ' וז"ל טף למה באים ויש לעיין בזה דהא כתיב בתר הכי באותו ענין בניהם אשר לא ידעו ישמעו וילמדו וכו' הרי אף הקטנים אשר לא ידעו הם בכלל שמיעה ולמידה ונ"ל דהאי קרא קאי בקטנים שכבר הגיעו לחינוך והם בכלל שמיעה ולמידה וכדאמרי' קטן שהגיע לחינוך אביו מלמדו תורה וקרא אשר לא ידעו היינו שאין יודעים לשמור ולעשות וכו' וא"כ הטף דהכא ע"כ לא איירי בהגיעו לחינוך דלא איצטריך לה קרא דהא מפורש בקרא בתר הכי ובניהם אשר לא ידעו וכו' א"ו דהטף איירי בקטנים שלא הגיעו לחינוך וה"א כיון דאביו אינו מחויב ללמוד עמו תורה ה"ה נמי דאינו מחויב בהקהל קמ"ל וכו' עיי"ש. ואי' בקידושין דל"א ולמדתם את בניכם ח"א בניכם ואפי' בני בניכם וח"א בניכם ולא בני בניכם. והנה למ"ד דבניכם אפי' ב"ב במשמע שפיר כ' המהרש"א דטף קאי על הקטנים שלא הגיעו לחינוך דאביו אינו מחויב ללמוד עמו תורה ואפ"ה מחויב בהקהל דא"ל דטף קאי על הקטנים שהגיעו

לחינוך ז"א דהא מפורש בקרא בתר הכי ובניכם אשר לא ידעו וכו' וא"ל דילמא תרווייהו קאי על קטנים שהגיעו לחינוך רק חד קרא קאי על בן בנו דמסתבר יותר שהם בני חינוך ז"א דהא למ"ד בניכם אפי' ב"ב ל"צ קרא לבני בניו דהא ב"ב הרי הם כבנים לכל מילי ואפי' ללמוד עמהם תורה ולמה איצטריך לאשמעי' הכא דמהכ"ת לחלק א"ו צ"ל דחד קרא אתי לקטנים שלא הגיעו לחינוך כנ"ל וא"כ פריך הש"ס שפיר טף למה באים דהא אינם ראוים לא לשמוע ולא ללמוד. אבל למ"ד בניכם ולא ב"ב שפיר י"ל דטף אתי לקטנים שהגיעו לחינוך דראוים הם לשמוע וללמוד וא"ל כנ"ל דהא מפורש בקרא בתר הכי ובניכם וכו' ז"א די"ל חד קרא אתי לב"ב דלא תימא הואיל ואין אבי אביו מחויב ללמוד עמהם תורה ה"ה נמי דלא מוטל עליו מצות הקהל לכך צריך קרא להורות דמחויב בהקהל ומסתבר יותר לרבוי מטף ב"ב הראוים לחינוך מבניו שלא הגיעו לחינוך וא"כ לא פריך הש"ס מידי טף למה באים די"ל דקאי אקטנים שהגיעו לחינוך כנ"ל. והשתא א"ש דבפשיטות ל"מ להקשות טף למה באים די"ל דס"ל כמ"ד דנשים חייבות בת"ת כמו שהובא בירושלמי בשם בן עזאי עיי"ש וא"כ בניכם אתי להורות ולא ב"ב וא"כ י"ל דטף קאי לקטנים שהגיעו לחינוך וא"ל א"כ תרי קראי למ"ל ז"א די"ל דחד קאי על בניו וחד על ב"ב וא"ל ב"ב למ"ל קרא דמ"ש מבניו ז"א דהשתא צריך קרא דלא תימא הואיל ואינו מחויב ללמוד עמהם תורה ה"ה נמי דאין מוטל עליו מצות הקהל קמ"ל כנ"ל אבל השתא דקאמר נשים באות לשמוע ולא ללמוד וע"כ צ"ל דס"ל דבניכם אתי למעט ולא בנותיכם א"כ י"ל דעם ב"ב מחויב ללמוד תורה כדכתיב בקרא והודעת לבניך ולבני בניך א"כ א"א לומר דטף קאי על ב"ב הראוים לחינוך דלהא לא אצטריך דמ"ש מבניו א"ו צ"ל דקאי על בנו קטן ממש שלא הגיע לחינוך וא"כ אינו ראוי לא לשמוע ולא ללמוד ומש"ה פריך שפיר טף למה באים ודו"ק היטב:

פרשת האזינו

אות קד)

במדרש האזינו השמים אמר משה אברהם הציב שבע כבשות ואני אעמוד שמים וארץ ותמוה. ונראה עפ"מ דאיתא בריש ע"ז לעתיד יבואו האומות לדין על שמיאנו לקבל התורה ויאמרו א"ה ישראל שקבלו היכן קיימו ויאמר הקב"ה יבא שמים וארץ ויעידו ויאמרו האומות שמים וארץ נוגעין בעדותן הן דכתיב אם לא בריתי וכו' והקשה התוס' הרי ראי' גדולה שקיימו ישראל התורה דהרי שמים וארץ קיימים ותי' דקיימים על הקבלה והקשה המהרש"א א"כ יכולים להעיד על העשי' ואיך טענו שמים וארץ נוגעין

כו' ונראה דאי' במס' שבת דפ"ח מה דכתיב ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה עליהם הר כגיגית אמר רבא מכאן מודעה רבה לאורייתא דיכולים לומר אנוסים היינו ופי' רש"י אם בא הקב"ה להענישם בעונש גדול יאמרו אנוסים הייני ולפ"ז מיושב קו' מהרש"א דשמים וארץ נוגעים בעדותן אפי' על העשי' משים דיראים לומר שלא קיימו התורה דא"כ יענשו ופן יאמרו ישראל אנוסים היינו והוי קבלה בטעות ול"ש קבלה ויחזור העולם לתוהו ובהו. והנה יש פלוגתא בין המשנה למלך ובין שאר האחרונים אי ב"נ מוזהר על השבועה או לא וקצת רוצים להוכיח מאברהם דהשביע לאבימלך והציב שבע כבשות ואי נימא דב"נ אינו מוזהר על השבועה האיך האמינו ויש חולקים וס"ל דב"נ אינו מוזהר. ונראה להוכיח מדברי הר"א ממי"ץ דב"נ מוזהר על השביעה דהנה הר"א ממי"ץ חולק על הפוסקים דס"ל אם הקנה דבר א' בשבועה שא"י לחזור ולומר אנוס הייתי והקשה עליהם דא"כ איך אמרי' בגמ' מכאן מודעא רבה לאורייתא דיכולים לומר אנוסים היינו והא הוי מושבע ועומד מהר סיני אע"כ דאף בשבועה יכול לומר אניס הייתי ומזה מוכח דב"נ מוזהר על השבועה דאל"כ מאי הקשה הר"א ממי"ץ בשלמא לדידן דשייך איסור שביעה שפיר אמרי' בשביל חומר השבועה גמר ומקני אף באונס אבל באותו זמן שקבלו התורה עדיין ל"ה מוזהרין על השבועה רק לאחר שקבלו התורה יש בכללם אזהרת שבועות שוא א"כ שפיר יוכלו לומר אנוסים היינו בקבלת התורה ובכללה לא תשא ואין כאן חומר שבועה כלל אע"כ מוכח דב"נ מוזהר על השבועה וא"כ בלא"ה חומר שבועה עליהם אף דלא קבלו התורה משום דהוא ממצות ב"נ והחולקים עליו י"ל דס"ל דאין ב"נ מוזהר על השבועה ושפיר י"ל כמ"ש. והשתא א"ש המדרש האזינו השמים דמשה העמיד שמים וארץ לעדות וקשה הא נוגעין בעדותן וצ"ל דהם קיימים על הקבלה ושפיר יכולים להעיד על העשי' אך דקשה הא שמים וארץ יראים להעיד פן יטענו ישראל אנוסים היינו ויהי' הקבלה בטעות וצ"ל כהנך פוסקים דפליגי אהר"א ממי"ץ דע"י שבועה א"י לומר אנוס הייתי רק דקשה מנ"ל דבאותו זמן היו ישראל מוזהרין על השבועה לכך הביא המדרש אברהם הציב שבע כבשות הצאן לעד ומזה מוכח דב"נ מוזהר על השבועה כנ"ל ודו"ק היטב:

אות קה)

בילקוט האזינו השמים על שעבדו לשמים ותשמע הארץ על שעבדו לארץ כדכתיב וכו'. וזה תמוה. ונראה לתרץ בטו"ט ובתחלה נבא לתרץ דברי הירושלמי יבמות פ"ב הלכה ו' בני סימאי אתי' לקמי' דרבי אמרו לי' הב לן בר נש דדאין לנו ודעביד לנו כל צורכנא יהיב להו לוי אתקינו לי' בימה וקמבעי' לי' גידמת במה חולצת לא הוי בידי' הדר קמיבעי' לי'

יבמה שרקקה דם מהו ל"ה בידי' הדר קמבע"ל מ"ד ואת הרשום בכתב אמת אם אמת למה רשום ואם רשים למה אמת ל"ה בידי' (וכן איתא בש"ס דילן יבמות דק"ה בקצת שינוי) ולהבין למה שאלו דוקא הני תלתא שאלות נקדים מה דאי' בסנהדרין דף ל"ו ע"ב דסנהדרין צריכין להיות מיוחסין דכתיב כולך יפה רעיתי ומים אין בך ופריך הגמ' דילמא מום ממש ומשני דכתיב ונשאו אתך בדומין לך. והקשה התוס' למ"ל כולך יפה רעיתי וא"ל דה"א דמשה הי' בע"מ הא מדפריך במס' בכורות א"כ עשיתו למשה בע"מ משמע דפשיטא לה דמשה ל"ה בע"מ. ולכאורה אינו מובן קו' התוס' דודאי לילא הפסיק כולך יפה וכו' ה"א דמשה הי' בע"מ יהא דפריך א"כ עשיתו למשה בע"מ היינו לפי האמת דכתיב כולך יפה וכו' ומשה הי' בסנהדרין ע"כ דמשה ל"ה ה בע"מ דכיון דסנהדרין צריכין להיות בלי מים וצ"ל דהתוס' הקשו לאותו דעה דמשה שימש כל ארבעים שנה במדבר ק בכהונה גדולה ושפיר קשה למ"ל קרא דכולך יפה וכו' דבלא"ה מוכח דמשה ל"ה בע"מ דהרי הי' כ"ג. אמנם נראה דלק"מ קו' התוס' דאיתא במס' יבמות דק"א מצות חליצה בג' הדיוטות מדכתיב לעיני הזקנים פרט לסומא וא"א דצריכין להיות סנהדרין הא בלא"ה פסול במומין יש להקשות מנ"ל דסגי בהדיוטות דילמא צריכין להיות דוקא סמוכין רק דא"צ להיות ב"ד של כ"ג וב"ד של שלשה ודאי אין מים פוסל בהן א"ו דס"ל לגמ' דאף ב"ד של ג' אין רשאין להיות בע"מ מדכתיב כולך יפה כי' ולפ"ז מיושב קו' התוס' דקרא אתי להורות דאף ב"ד של ג' סמוכים צריכים להיות בלי מום וזה ל"מ ליליף מן ונשאו אתך דהוא הי' בב"ד הגדול. ובזה מיושב קי' העולם אהא דאיתא בזבחים דק"א מי ראה נגע מרים א"ת משה זר הי' אהרן קרוב הי' ומקשים העולם דהו"ל לגמ' לומר סתם משה ואהרן קרובים היו ועפ"י הנ"ל א"ש דלכאורה קשה גבי נגעים כתיב לכל מראה עיני הכהן פרט לסומא למ"ל קרא הא איתקש נגעים לריבין (סנהדרין דל"ד) וד"ת אין ריבין בלי סמוכים וסמוכים פסולים במומין כמו שהוכחתי ממ"ש קו' התוס' וא"כ ה"ה לנגעים וע"כ דההיקש ליתא וא"כ בנגעים קרובים כשרים וזהו כוונת הגמ' דהביא משה זר הי' דאי הוי אמר משה ואהרן קרובים היו ה"א דמשה כהן הי' ומשה ל"ה בע"מ כנ"ל ולמ"ל כולך יפה רעיתי דלסנהדרי גדולה ל"ל דכתיב אתך כנ"ל אלא ע"כ דקאי אסמוכים דצריכים נמי להיות בלי מים ולמ"ל לכל מראה עיני הכהן פרט לסומא הא מקשינן ריבין לנגעים אע"כ דלא מקיש ריבין לנגעים נמצא קרובים כשרים לנגעים ושפיר יכלו לראות נגע מרים לכך הקדים הגמ' משה זר הי' וא"כ צריך קרא כולך יפה רעיתי אסנהדרי גדולה דה"א דמשה הי' ב"מ אבל סמוכין כשרים במומין ושפיר איצטריך קרא פרט לסומא ומקשינן ריבין לנגעים ושפיר קאמר הא אהרן קרוב הי' ודו"ק. נמצא לפ"ז

מוכח דאף ב"ד של ג' צריכין להיות בלי מום ואיתא במס' סוכה דנ"ג דלוי הוי חיגר א"כ י"ל דבני סימאי הנ"ל רצו להוכיח דפסול לדון דיני קנסות והם אמרו למיעבד לנו כל צורכנא אפי' דיני קנסות ומש"ה איבעי' לי' גידמת במה היא חולצת ומזה מוכח דפסול לדין דאיתא בסנהדרין דמ"ה ע"ב אמר שמואל נקטע יד עדים פטור דבעי' יד העדים תהי' בו בראשונה להמיתו מיתיבי כ"מ שיעמדו שנים ויאמרו פלוני ופלוני כו' מיתיבי מות יומת המכה רוצח הוא אין לי אלא במיתה הכתיבה בי מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו שאתה יכיל להמיתו בכ"מ ת"ל וכו' ופירש"י א"כ ה"נ אף שאין עדים יכולים להמיתו אעפ"כ יהרג ומשני שאני התם דכתיב מות יומת ונילף מיני' משום דהוי רוצח וגואל הדם שני כתובין הבכ"א וא"מ. והנה הרמב"ם פסק כ"מ שאין יכולים להמיתו במיתה הכתובה בו נהרג במיתה אחרת ולא מחלק בין שאר מיתות לרוצח ואפ"ה פסק נקטע יד העדים פטור והקשה הכ"מ דהא בגמ' תלי' זב"ז דאם אתה יכול ל להמיתו בכ"מ נקטע יד העדים חייב ואיך תפס הרמב"ם החבל בשני ראשין. ונראה ליישב לנכון דלכאורה צריך להבין מה דמקשה הגמ' ממות יומת אם א"א יכול להמיתו כו' האיך מדמה זה לזה הואיל וממיתין אותו במיתה אחרת ה"ה נמי דיהרג אם אין יד העדים מה ענין זל"ז וכ"כ הכ"מ גם יש לדקדק דקאמר רוצח וגואל הדם הוי שני כתובים כנ"ל האיך הוא שני כתובים הא דגואל הדם שב"ד מעמידין גואל הדם וכאן הוא ענין אחר דאם א"א להמיתו בסקילה יכול להמיתו בסייף ומה ענין זה לשני כתובים דעלמא שהם דברים הדומים. ונראה ליישב כ"ז עפ"מ דאי' במרדכי דנרצח אם אינו טריפה יכול להעיד על הרוצח והביא המ"א בספרו זית רענן דכן דריש בספרי הובא בילקוט פ' מסעי מפסוק ועד אפי' בעל דין וקשה האיך אפשר להעיד דכ"ז שהוא חי אינו יכול להמית הרוצח דילמא לא ימות ולאחר מיתה נמי אין אנו יכולים להמית הרוצח דבעינן יד העדים תהי' בו בראשונה להמיתו וליכא דע"א דהוא הנרצח כבר מת וכבר הוכיחו המפורשים מן גמ' ורמב"ם דבעי' שלא יהא נקטע שום יד מעדים אפי' מעד א' אך י"ל דהפסוק יד העדים וכו' כתיב גבי סקילה דהוא חמור ושם הוא דבעי' יד העדים בראשונה אבל לא בשאר מיתות הקלות אך קשה א"כ למה אמר שמואל נקטע יד העדים פטור דמשמע דפטור לגמרי הול"ל דפטור מסקילה דבעי' יד העדים וכו' אלא נידון במיתה אחרת דל"ב יד העדים אך א"א דבעי' דוקא קרא כדכתיב דדוקא בסקילה א"כ כיון דא"א לסקול אותו לא מצי להרוג אותו בשאר מיתות. ומעתה יש לפרש קושי' הגמ' דודאי דאין לדמות הך דא"י להמיתו בכל מיתות להך דנקטע יד העדים כמש"ל רק דקושי' הגמ' סמיך אהך פסוק ועד אפי' נרצח מעיד כנ"ל ומזה מוכח דל"ב יד העדים וליכא למימר סקילה שאני

דהא פטור לגמרי משמע ול"ל דאם א"א לסקלו דפטור לגמרי דז"א דהא תני' מות יומת אם א"א יכול להמיתו וכו' וא"כ למה אמר שמואל דפטור לגמרי ומיושב קו' הראשונה שהקשיתי וע"ז משני שאני רוצח וכו' ולכך ממיתין אותו אפי' נקטע יד העדים וא"ש הא דנרצח יכול להעיד אבל זה דיכול להמיתו בכ"מ הדין שוה בכל ארבע מיתות ב"ד וע"ז פריך ונילוף מיני' ר"ל דאף בסקילה אם נקטע יד העדים יהא נהרג ומשני משום דהוי רוצח וגוה"ד שני כתובים הב"כ והשתא א"ש דהוי ב' כתובים שוים כמו דבגואל הדם מעמידין אחר להמיתו ה"ה בעדים הכא דהוי כמו גוה"ד כמ"ש הרמב"ן ולכך אם א"א להמיתו ממיתין אותו אחרים ולפ"ז נמצא דבכל ד' מיתות ממיתין אותו בכל מיתה אם א"א להמיתו באותו מיתה הכתובה בו ולענין נקטע יד העדים בכל מיתות פטור זולת רוצח חייב והן הן דברי הרמב"ם בצורתו ומכוונת להלכה. ועפ"ז מיושב גם קו' המהרש"ל שהקשה אהא דפריך הגמ' ומי לא בעי קרא כדכתיב והא תני' וכו' והקשה האיך מוכח הכא דל"ב קרא כדכתיב הלא שמואל בפירוש אמר פטור משום דבעי' יד העדים ורוצה לדחוק דפריך על הס"ד דמקשן שלפניו ולפי האמור א"ש דקושי' הגמ' סובב והולך למ"ל מות יומת דבלא"ה ידעי' דאם א"א יכול להמיתו וכו' דאל"כ האיך אפשר דנרצח יכול להעיד על הרוצח הא בעי' יד העדים אע"כ צ"ל דבעי קרא דל"ת נקטע יד העדים בכ"מ חייב ול"ב קרא כדכתיב ואין רוצח שאני דאי בעי' קרא כדכתיב א"כ מהכ"ת לטעות בכ"מ לומר נקטע יד העדים חייב יותר מסתבר לומר רוצח שאני א"ו דל"ב קרא כדכתיב ושפיר יש לטעות דבכ"מ יהא חייב לכך איצטרך מות יומת לגלות דרק ברוצח הדין כן וע"ז פריך ומי ל"ב קרא כדכתיב והא תני' וכו'.

ומעתה א"ש המדרש הנ"ל דהמדרש ס"ל כמ"ש לעיל דבסקילה הוא דבעי' יד העדים ולא בשאר מיתות ומשה העיד שמים וארץ שתהא יד העדים בראשונה כמ"ש רש"י בחומש וקשה הא ל"ב קרא כדכתיב בשאר מיתות שבתורה וע"ז מתרץ המדרש האזינו השמים על שעבדו לשמים דהיינו ע"ז דהוא סקילה ובסקילה שפיר בעי' יד העדים ושפיר העיד שמים וארץ ודו"ק:

ולבאר מאמר הירושלמי הנ"ל נקדים עוד מה דאי' במס' יומא דס"ו שבט לוי לא עבדו את העגל דכתיב ויאספו אליו כל בני לוי ופריך הגמ' הא כתיב האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו ואת אחיו לא הכיר וכו' ומשני אביו אבי אמו בנו בן בתו אחיו אחיו מאמו ע"כ והקשה המהרש"א למה לא מקשה מפסוק הקודם בפ' כי תשא ויאמר משה מלאו ידכם איש בבנו ובאחיו. ונראה בהקדם לתרץ ד' הרמב"ם דפסק קרובי אם כשרים להעיד ד"ת והקשו עליו מנ"ל זה והנה לכאורה יש להביא ראי' לזה מהא דאי' בגמ' שם הני דעבדו

את העגל בעדים ובהתראה מיתתן בסייף והאחרים במיתה בי"ש. וקשה האיך הרגו בני לוי בסייף מי הי' עדים שהתרו אותן דא"ל דהי' עדים אחרים קשה למה לא. הרגו אותן העדים אחרים הלא כתיב יד העדים תהי' בו בראשונה ואם העדים אחרים לא רצו להרוג א"כ אף שבט לוי ל"ה יכולים להרוג דבעי' יד העדים וכו' ואי דבאמת העדים אחרים שלחו ידם להרוג רק שלא מתו באותו מיתה ולכך באו שבט לוי וגמרו כדתנן בסנהדרין דמ"ה עיי"ש א"כ מה רבותא דשבט לוי אילו ל"ה הורגים הי' העדים אחרים גמרו מיתתם וע"כ צ"ל דשבט לוי הן הן העדים והם המיתו אותם קשה הלא המה פסולים מחמת קורבא אלא ע"כ מוכח דינו דהרמב"ם דקרובי אם כשרים להעיד מה"ת. אמנם יש לסתור דתנן בסנהדרין דכ"ז ע"ב אלו הן הקרובים וכו' אר"י זו משנת ר"ע אבל משנה ראשונה דודו וב"ד וכל הראוי ליורשו ופי' רש"י דכשר לעדות לבן אחותו מה"ת דאינו ראוי ליורשו אבל איפכא בן אחותו פסול להעיד דיש מציאות ליורשו דאחותו יורש לאביו והוא יורש לאמו וא"כ י"ל דהרגו איש את אחיו היינו אחיו מאמו ובן היינו בן בתו דאינו במציאות כלל ליורשו וע"כ כשר להעיד מכח משנה ראשונה ולא מוכרח דינו של הרמב"ם. אמנם לפמ"ש בילקוט בשם ספרי פ' ברכה דאחיו היינו אחי אמו דאינו רוצה לפרש אחיו מאמו דאין קרוי' אחוה א"כ ע"כ צ"ל דינו של הרמב"ם. והנה המפורשים הקשו למה נאמר בפ' כי תשא מלאו ידכם בבנו ובאחיו ולא הזכיר אביו כמ"ש בזאת הברכה האומר לאביו לא ראיתיו. ונראה ע"פ מה דאי' בתרגום על האומר לאביו לא ראיתיו לא חס ולא רחום והוא תמוה. ונראה להמתיק לשונו עפ"מ דאי' במכות ד"ה ע"פ שנים עדים או שלשה להקיש ג' לב' מה ב' נמצא א' מהן קרוב או פסול עדותן בטלה אף ג' כן והקשה התוס' א"כ לא יהרג אדם לעולם דיבואו הקרובים ויאמרו לאסהודי קאתינא ותי' הש"ך בחו"מ סי' ל"ו דלא נחשדו קרובים ע"ז וא"כ זה כוונת התרגום כי בודאי לא הרגו בפועל ממש את אביהם רק הפי' לא ראיתיו לא חס ולא רחום דאם הי' רוצים לחוס הי' יכולים לפוטרו בבואם לב"ד ויאמרו אף אני ראיתי והוי עד וזה שאמר לא ראיתיו דבראי' לחוד הי' יכולים להצילו והם לא חסו להצילם אבל ודאי לא הרגו בפועל. אך כ"ז א"א דלא כהרמב"ם רק דהיכא דראוי ליורשו פסול להעיד אפי' קרובי אם ולכך קאמר שפיר דל"ה חם עליו דאם הי' רוצה לומר דגם הוא ראה הי' יכול לפטרו אבל א"א כשיטת הרמב"ם דקרובי אם כשרים א"א לפרש כן דאפי' אם באו להעיד הי' ממיתין אותו דהא כשר להעיד דהא מיירי באבי אמו והוא קרובי אם וע"כ צ"ל דגם משבט לוי עבדו את העגל ואביו פי' כפשוטו אביו ממש וא"כ פסול הוא מה"ת. ולפ"ז מיושב קו' מהרש"א דמפסוק פ' כי תשא מלאו ידכם כו' לא רצה להקשות דידע דיש לתרץ בנו בן בתו ואחיו ס"ל אחי

אמו כפי' הספרי ואף דראוי ליורשו כשר כשיטת הרמב"ם אבל אחיו מן האם ל"ה ס"ל ולכך מקשה מפסוק האומר לאביו ולאמו לא ראיתיו וע"כ צ"ל כפי' התרגום דלא חס דאל"כ קשה קושי' המפורשים הנ"ל ומעתה קשה ממ"נ אי כשיטת הרמב"ם דקרובי אם כשרים להעיד ע"כ צ"ל אביו ממש כנ"ל וקשה מאביו ואי דלא כשיטת הרמב"ם קשה מאחיו וליכא לאוקמי באחי אמו דהא ראוי ליורשו ופסול להעיד ואיך המיתו אותם כיון דלא יכלו להתרות בהם וע"ז משני לעולם דלא כשי' הרמב"ם ואביו היינו אבי אמו ואחיו היינו אחיו מן האם כפי' שלנו ושפיר יתכן לאביו לא ראיתיו דבראו הי' יכול להציל וגם שפיר יכול להתרות ולהעיד באחיו כיון דאינו יורשו כמשנה ראשונה ומיושב לנכון קושי' המהרש"א. והנה כבר עמדו המפורשים בזה דלמה בעדים ובהתראה בסייף ולא בסקילה כדין עע"ז ותי' הרמב"ן דדינם כעיר הנדחת ורש"י תי' דעדיין לא נאמרו ד"נ והי' דינם כבני נח ולפ"ז ל"ק מן נקטע יד העדים דגבי ב"נ לא נאמר דין זה ועדיין הי' דגם כב"נ ולפ"ז הא דאמר יתרו למשה ונשאו אתך בדומין לך בלי מום קאי על ב"ד של שלשה דהא של כ"ג ל"ה באותו זמן דדינם כב"נ ול"ה דנין ד"נ וזהו כוונת השאלה הנ"ל דאי' בגמ' מי כתיב וחלצה ביד וכו' והקשה התוס' הא משמעות וחלצה נמי משמע ביד ונראה לתרץ דאי לא כתיב בפי' ה"א דל"ב קרא כדכתיב לכך צריך לכתוב וחלצה ביד וזהו ששאלו ללוי גידמת מהו שתחלוץ וצ"ל דל"ב קרא כדכתיב ואף בלא יד כשר לחליצה ואי ל"ב קרא כדכתיב נמצא דבשאר מיתות נקטע יד העדים פטור כמו שהוכחתי מכח קושי' מהרש"ל הנ"ל דהואיל דל"ב קרא כדכתיב איצטרך בנרצח תרי קראי כנ"ל א"כ קשה האיך הרגו שבט לוי את אחיהם הא לא יכולים להתרות ולקיים יד העדים תהי' בו בראשונה וצ"ל דאז הי' הכל דין ב"נ א"כ פסול אתה לדון דמוכח מדכתיב אתך דאף בב"ד של ג' נמי בעי מנוקה מכל מום ואתה בע"מ דלוי איטלע ודו"ק:

ולבאר השאלה הב' יבמה שרוקקה דם י"ל בהקדם גמ' דביצה דל"ח ע"ב כי סליק ר' אבא אשכחינהו לרבנן דמיבעי' להו ולבטל מים לגבי עיסה לענין תחומין א"ל ר"א הרי שנתערב לו קב חטין בעשרה קבין של חברו יאכל הלה וחדי אחיכו עלי' וכו' א"ר אושעיא שפיר עבדו דאחיכו עלי' מ"ש חטין בשעורין דלא קאמר להו דהו"ל מין בשא"מ ובטיל חטין בחטין נמי נהי דלר"י לא בטל לרבנן מיבטל בטיל, ויש לדקדק למה שאלו שאלה זאת דוקא כי סליק ר' אבא. ונראה בהקדם לתרץ קושי' מהרש"ל וקו' המהרש"א דהמהרש"ל הקשה מאי קאמר הש"ס מב"מ נמי לרבנן מיבטל בטל למ"ל שפת יתר הא מים ומלת לגבי קמח הוי מבא"מ. והמהרש"א הקשה לפמ"ש התוס' דלכך לא הקשה בעלמא דאמרי' חד בתרי בטל דפשיטא דלא דמי איסורא לממונא אלא הכא באיסור

תחומין אי ממונא ל"ב גם איסור תחומין ל"ב דשם בעלים עליו עיי"ש בתוס' א"כ אכתי תקשה אמאי לא קאמר להו מחטין ושעורין דא"נ דמין בשא"מ בטל באיסורא הכא דדמי לממונא כמ"ש התוס' לא פקע שם בעלים מיני' עיי"ש. ונראה דחדא מתי' בחברתה דאי' ביבמות דפ"ב בתוס' ד"ה ר"י לטעמי' דהכא ל"ל חטין בשעורין ממש דהו"ל יבש ביבש וגם ר"י מודה דבטל וקמח בקמח הוי מב"מ לרבא דאזיל בתר שמא רק דמיירי ביבש ביבש רותחין ונותנין טעם ולפ"ז מיושב קושי' מהרש"א דכבר נודע מ"ש כל הפוסקים דביבש ביבש ל"ש ביטול בא"מ משום דאפשר לברר האיסור ולפ"ז שפיר קאמר הכא דבטל דגבי טעם ל"ש למימר דיש לו דין ממון ושם בעלים עליו דעל הטעם לא נקרא שם בעלים וא"כ ל"ה רק איסור גרידא וזהו שפיר בטל ולפ"ז אזדי לה קו' מהרש"ל דודאי אי מברר התערובות ולא נשאר רק טעם ל"ש קו' מהרש"א כנ"ל אבל בשאי אפשר לברר אזי קו' מהרש"א במ"ע דאף בא"מ ל"ב וא"כ מים ומלח דא"א לברר מתוך העיסה לכך אף בא"מ ל"ב כקו' מהרש"א דהוי ממונא וא"ש. אך עדיין קשה קו' מהרש"א בהא דקאמר מב"מ לרבנן מיבטל בטל הא מב"מ א"א לברר התערובות וא"כ כמו דלענין ממון ל"ב ה"ה לענין איסור. ונראה דלכאורה קשה לפ"מ דאמרי' בחולין פג"ה דאע"ג דלר"י מב"מ ל"ב מ"מ ציר בטל במינו ופי' התוס' משום דהוי רק איסור דרבנן ומודה ר"י דבטל וקשה איך קאמר כאן דלר"י ל"ב אין לך דרבנן יותר מזה במים ומלח שיהי' כרגליו. ונראה דקשה עוד דאי נימא דהיכי דשם בעלים עליו ל"ב א"כ למה יהא תרומה בטל בק"א אפי' של כהן בישראל הא היכי דשם בעלים עליו ל"ב ואין לך שם בעלים גדול מזה בתרומה של כהן והוא נכסי כהן לקנות בו עבדים ושפחות וזה מקרי יותר שם בעלים ממים ומלח דהוא בשאלה או במתנה ופקע שם בעלים מגוף הדבר. ונראה ליישב דכעין קושי' זו הקשה התוס' ביבמות דפ"ב אהא דאי' חתיכה של חטאת שנתערבה בחולין ס"ל לר"א דהוי דשיל"מ ולבסוף מסיק דל"ה דשיל"מ כיון דעל כהן לא נאסר מעולם והקשה בתוס' ד"ה משום להס"ד הא תרומה עולה בק"א ואמאי הא הוי דשיל"מ. ונראה לתרץ עפ"מ דאי' בש"ס זבחים דע"ד כל הזבחים שנתערבו וכו' ונפל א' לים הותרו כולן ופריך הגמ' מהא דתנן כל הזבחים שנתערבו כו' כולם ימותו ואמאי כיון דמת א' מהם הותרו כולן ומשני מתני' דלא כהאי תנא ופי' הבה"ז אע"ג דבעי' נפל מעצמו ולא בכוונה וכאן ימותו בכוונה כמ"ש תוס' מ"מ כיון דברשות ב"ד נעשה הדין שוה כמו בנפל מעצמו ולפ"ז כיון דברשות ב"ד הוי כמו נפל מעצמו ה"ה בתרומה דברשות חכמים הוא דצריך להרים א' וליתנו לכהן א"כ היינו נפל והותרו כולן אף דהוי דשיל"מ כמבואר בסי' ק"י ביו"ד אע"ג דבעלמא ס"ל היכא דאותו דבר שפירש הוא בעולם לא אמרי' הותרו כולן הא הטעם

מבואר כיון דצריכין אנו לדון אף על אותו חתיכה אם אסור או מותר ומאי חזית לכך כולן אסורין וזה ל"ש כאן בסאה שצריך להרים דודאי דין תרומה עליו כמבואר במשנה וא"צ לדון עליו כלל ומש"ה הוי כנפל והותרו אחרים. ונראה דהתוס' שהקשה כן אזלי לשיטתם שכתבו בזבחים הטעם דהותרו כולן משום דהוי ס"ס ספק האיסור נפל ואת"ל היתר נפל דילמא הך דאכל לאו דאיסורא אכן גבי דשיל"מ ס"ל לתוס' כרבינו שמחה דל"מ ס"ס ולכך הקשה התוס' שפיר דאף בנפל א' לים לא הותרו כולן כיון דס"ס אסור בדשיל"מ אבל לפ"מ דקיי"ל בש"ע יו"ד סי' ק"י דאף בדשיל"מ מהני ס"ס לק"מ ולפ"ז מיושב גם מ"ש למעלה איך בטל תרומה בק"א והא שם בעלים עליו ולהנ"ל מיושב דמה בכך וכי זה חמור משאר איסורין בדברים חשובים דאינם בטלים ומ"מ בנפל א' הותרו גם זה כמוהם כיון דמרים א' מהם הותרו כולן דהו"ל ס"ס כמש"ל. אמנם קשה הא תרומה בטל אפי' בלח בלח בק"א וזה מבואר בכל הפוסקים דבלח בלח אינו מועיל אם נפל א' לים א"כ למה בטל אך לר"י ליכא מציאות דתרומה יעלה בק"א בלח בלח דהא דצריך לתרומה ק"א היינו מב"מ ולר"י מב"מ ל"ב בלח בלח ואי אתה מוצא דתרומה יעלה בק"א רק ביבש ביבש ושפיר י"ל תי' הנ"ל אך לרבנן דס"ל מב"מ אפי' בלח בטל א"כ תרומה עולה בק"א אפי' לח בלח קשה הא שם בעלים עליו ול"ל דהוי כנפל א' לים ז"א דבלח ל"מ נפל וצ"ל דלא ס"ל הך סברא דשם בעלים עליו א"כ מדרבנן נשמע לר"י דבזה לא יחלקו רבנן ור"י. אך י"ל תי' אחר לפמ"ש רש"י דהך דרשא דדריש בספרי את מקדשו ממנו דתרומה עולה בק"א הוא דרשא גמורה א"כ י"ל דבאמת הוא שורת הדין דלא תבטל דשם בעלים עלי' רק גזה"כ דליבטל אך בזה יש לפקפק לפמ"ש התוס' בפ' גה"נ דאף טעם תרומה גרידא בחולין צריך ק"א מנ"ל זה בשלמא אם באה התורה להחמיר בתרומה מבחולין דבחולין חד בתרי בטל ובתרומה בק"א שפיר י"ל כי היכי דהחמירו לענין עיקר ה"נ החמירו לענין טעם משא"כ א"א שהתורה באה להקל בתרומה מבחולין דהיכא שיש שם בעלים עליו ל"ב כלל רק בתרומה הקילו א"כ מנ"ל דבתרומה בטעם גרידא בעי' ק"א הא בחולין בעלמא אפי' באלף ל"ב ממון של חבירו ומ"מ בטעם חד בתרי בטל דטעם לאו שם בעלים עליו כמש"ל מכ"ש בתרומה דהקילה התורה בגוף הדבר דא"צ רק ק"א אף ששם בעלים עליו מהכ"ת נימא דטעם לא יבטל בתרי ומהכ"ת להחמיר בתרומה מבחולין מה דחזינן דהתורה הקילה בתרומה. ומעתה יבואר הא דקאמר אחיכו עלי' דלדידי דשם בעלים ל"ב מ"ש תרומה דבטל בק"א ול"ל דבתרומה גזה"כ דליבטל דא"כ בטעמא אמאי בעי ק"א הא לא אמרה תורה להחמיר בתרומה כנ"ל וזהו אומרו מ"ש חטין בשעורין דלא אמר ר"ל מבשא"מ והיינו כמש"ל דמבשא"מ ע"כ בטעמא דאל"כ הא

אפשר לברר וטעמא בטל ול"ש שם בעלים א"כ ל"ל גזה"כ דא"כ אמאי בעי בטעמא ק"א רק דילמא תאמר טעם אחר בתרומה דהוי כמו נפל א' לים כיון דצריך להרים ול"ק תינח ביבש לח בלח מא"ל ז"א דהא בלח ל"ש במציאות לר"י כנ"ל וע"ז קאמר נהי דלר"י ל"ב לרבנן מבטל בטיל וא"כ לרבנן איתא במציאות לח בלח בתרומה ול"ש היתרא דנפל א' לים ואמאי בטל הא הוי שם בעלים וע"כ צ"ל דאף שם בעלים בטל ומדרבנן נשמע לר"י ומש"ה שפיר אחיכו עלי' ודו"ק.

ולבאר הא דשאלו לו דוקא כי סליק יתבאר עפ"מ דאי' בגמ' ב"מ דנ"ב התרומה והביכורים עולים בק"א משא"כ במעשר דבטל ברובא ופריך והא הוי דשיל"מ ומשני דמיירי שיצא חוץ לירושלים ופריך ונהדר ונעיילה דנפל מחיצות וקשה לפמ"ש רש"י בחולין דהא דתרומה עולה בק"א היינו אפי' מבשא"מ א"כ למה להש"ס לדחוק דנפל מחיצות לוקמי בפשיטות הא דתנן משא"כ במעשר דבטיל ברובא היינו כשנתערב מבא"מ דבזה בטיל דשיל"מ אבל תרומה וביכורים אפי' בא"מ צריך ק"א וכן קשה לפמ"ש מהרש"א דבטעם ל"א דשיל"מ ל"ב ואלו בתרומה וביכורים אפי' בטעם צריך ק"א כ"ש לוקמי הגמ' בטעם גרידא דתרומה צריך ק"א ומעשר בטיל ברובא וצ"ל כשיטת הרי"ף דאף בא"מ ל"ב דשיל"מ. והנה הא דקאמר דנפל מחיצות פי' באספ"ז דס"ל קדושה ראשונה לא קידשה לעת"ל דאל"כ אף בחורבן בקדושתו קיימי והנה איתא בגמ' כתובות דק"י העולה מבבל לא"י עובר בעשה דכתיב בבלה יבואו ושמה יהיו וא"א קדושת יהושע בטלה אבל קדושת עזרא ל"ב א"כ אין לדמות גלות שני' לראשונה דקדושת יהושע בטלה וע"כ אסור לעלות מבבל לא"י לקיים מצות התלויות בארץ דהא בטלה קדושתה משא"כ גלות שני דקדושת עזרא לא נתבטל א"כ ודאי מותר לעלות ולקיים המצות הנוהגת בארץ ועל דבר זה נתאוה משה לכנוס לא"י וא"ש כי סליק ר' אבא קשה הא עובר בעשה וצ"ל דס"ל קדושה ראשונה קידשה לעת"ל א"כ נסתר תי' הגמ' דנפל מחיצות דאעפ"כ בקדושתה קיימי וצריך לתרץ כתי' הנ"ל דאיירי במבא"מ ודשיל"מ בטיל בא"מ וע"כ הקשה שפיר וליבטל מים ומלח לגבי עיסה וא"ל דהוי דשיל"מ דהא בטיל בשא"מ וכמ"ש התוס' ובלא זה דסליק ר"א הייתי אומר דקדושה בטלה לעת"ל וכתי' הש"ס דנפל מחיצות ולא מוכח דדשיל"מ בטל בא"מ ודו"ק היטב:

ועתה נבא לבאר השאלה יבמה שרקקה דם דהנה הרמב"ם כ' בהלכות איסורי ביאה דילפי' דאזלי' בתר חזקה מדכתיב מכה אביו ואמו מות יומת דילמא לאו אביו הוא אלא ש"מ דאזלי' בתר חזקה ותמהו עליו דהרי בחולין די"א ילפי' מזה דאזלי' בתר רובא וחזקה מקרא אחרינא נפקא ועל הגמ' ל"ק מנ"ל מהכא דאזלי' ב"ר דילמא אזלי' בתר

חזקה די"ל כמ"ש התוס' שם דאכתי לא ידע מחזקה אמנם להיפוך קשה מנ"ל דאזלי' בתר חזקה דילמא הטעם במכה אביו דחייב מיתה משום רוב. ונראה דאיתא בספרי מות יומת להורות מיתה ממש דאי ל"ה כתוב רק יומת ה"א בממון כדכתיב וגם בעליו יומת ודרשינן ממון כך כתיב מות יומת. וקשה למ"ל מות יומת הא בלא"ה לא נטעה לומר ממון דא"כ יקשה דילמא לאו אביו הוא וא"ל דאזלי' ב"ר הא אין הולכין בממון אחה"ר וצ"ל דהו"א מכח חזקה דחזקה מהני בממון ושפיר פסק הרמב"ם. והנה יש לדקדק דאי נימא דגם בב"ד של שלשה צריך אתך בדומין לך א"כ גם טריפה פסול לדון דבעי' דומי' דמשה דהוי כשר וכה"ג אמרי' בע"ז גבי נח אתך בדומה לך ולפ"ז קשה איך ידונו שלשה בדין להוציא ממון דילמא חד מינייהו טריפה ופסול לדין וא"ל דאזלי' ב"ר דהא אין הולכין בממון אחה"ר וחזקה ל"ש הכא כמ"ש התוס' בחולין די"א דהוי חזקה שלא נתבררה. אך י"ל דהא דא"ה בממון אחה"ר היינו אם טוען המוחזק ברי אז יכול לומר קים לי בנפשאי שאני מן המיעוט אבל אי טוען שמא שפיר מוציאין מיד המוחזק ע"פ הרוב ומיושב קו' הנ"ל דהכא הוי שמא. והנה בחולין דקל"ד אמרי' חורי הנמלים שלאחר הקוצרים וכו' ר"מ אומר הכל לעניים שספק לקט לקט ואמרי' הטעם בגמ' דכתיב עני ורש הצדיקו צדק משלך ותן לו והקשה המרדכי בסוף חולין ניזל בתר רובא ורוב של בעה"ב [ותי' דכל היכא דלא ניכר הדבר מקודם ל"ש ביטול ברוב וראי' מיבמה שרקקה דם דהוי חליצה מעלי' מטעם דא"א בלא צחצוחי רוק ולא אמרי' דרוק בטל ברוב דם וע"כ משום דבא לעולם ע"י תערובות ולא ניכר מקודם ל"ב ועוד תי' הא אמרי' צדק משלך ותן לו אמנם תי' זה אינו מובן דזה קאמר הגמ' רק לענין ספק לקט דהוי ספק השקול וא"כ הקושי' במ"ע ניזול בתר רובא והוי ודאי של בעה"ב ומה שייך צדק משלך ותן לו וכבר תמהו בזה המחברים. ונראה דלכאורה גם קושי' המרדכי צריך ביאור דהא אין הולכין בממון אחה"ר אך ז"א דה"מ להוציא מיד המוחזק אבל כאן הבעה"ב מוחזק ורוב מסייעו ולפ"ז שפיר עולה תירוצו יפה כיון דהתורה אמרה בספק לקט שיהי' של עניים צדק משלך ותן לו אע"ג דקיי"ל בעלמא המוציא מחברו ע"ה וזהו כלל גדול בדין וע"כ צ"ל דכאן בטלה התורה לחזקת בעה"ב והוי כאלו גם העני מוחזק א"כ ממילא ל"ש דניזול ב"ר דא"ה בממון אחה"ר ולפ"ז יש להוכיח דאף בשמא ושמא א"ה בממון אחה"ר. ומעתה מבואר היטב השאלה שני' הנ"ל דהם ס"ל דאף בב"ד של שלשה צריך להיות אתך בדומה לך רק דקשה א"כ איך מוציאין ממון ע"פ ב"ד דילמא טריפה הם וא"ה בממון אחה"ר וצ"ל דבשמא לא אמרי' כן וכדי שלא תקשה א"כ גם בחורי הנמלים אמאי לא אזלי' ב"ר דהא בשמא אף בממון הולכים אחה"ר ולזה נתחכמו ושאלו יבמה שרקקה דם וצ"ל דא"א

בלא צחצוחי רוק וקשה קושי' המרדכי ליבטל ברוב דם וצ"ל כתי' השני של המרדכי דכל היכא דלא ניכר הדבר מקודם לא בטיל א"כ בלא"ה ל"ק מחורי הנמלים ושפיר י"ל כנ"ל דאף בב"ד של ג' צריך אתך בדומה לך ופסול אתה לדון ודו"ק היטב כי חריף הוא:
ושאלה השלישית אם רשום למה אמת י"ל עפ"מ דאיתא במס' ע"ז דף ד' שלשה שעות ראשונות הקב"ה יושב ועוסק בתורה שני' דן ופריך הא אמרי' לא ליצלי אינש בתלת שעי קמייתא ומשני איפוך ואבע"א תורה דכתיב בה אמת אין הקב"ה עושה לפנים משוה"ד ולתי' זה שפיר הקשה אם אמת למה רשום דהא באמת אינו עושה לפנים משוה"ד משא"כ לתי' קמא אף דאמת כתיב מ"מ עושה לפנים משוה"ד ולק"מ. והנה אי שעה ראשונה הקב"ה דן או עוסק בתורה י"ל דתלי' אי פרשת דינים קודם מ"ת נאמרה ויתרו קודם מ"ת בא א"כ הי' ג"כ דין קודם תורה כתי' קמא שבש"ס איפוך אבל אם תורה קודם ויתרו אחר מ"ת בא א"כ תורה קודם דין. ומעתה יבואר שאלתם שבקשו להוכיח דיתרו קודם מ"ת בא ועדיין ל"ה דיני נפשות רק אתך בדומה לך קאי על ב"ד סמוכין של שלשה והראי' דכך מדתו של הקב"ה ראשון יושב ודן ואח"כ עוסק בתורה ושלא תאמר דלעולם תורה קדמה ובאמת אינו עושה לפנים משוה"ד כתי' השני שבש"ס לכן שאלו אותו אם רשום למה אמת וע"כ צ"ל דאף באמת עושה לפנים משוה"ד וע"כ דבתחלה יושב ודן ויתרו קודם מ"ת בא נמצא דאתך בדומה לך קאי על ב"ד של ג' וא"כ אסור לוי לדון דיני קנסות הואיל ואיטלע והי' בע"מ כנ"ל ודו"ק היטב בכל זה:

פרשת ברכה

אות קו)

במדרש רבה. בשעה שהקריבו ימי משה למות אמר להקב"ה יחיינו יום מיומים א"ל הקב"ה היום קובל עליך מיד יצאה בת קול ואמרה לא קם בישראל כמשה וגו' ותמוה. ונראה דבלא"ה י"ל תשובת הקב"ה היום קובל עליך מה הי' להיום לקבול על משה גם מה נשתנה היום שלאחריו משלפניו הלא אם ימות היום יקבול היום הזה. ונראה עפ"מ דאיתא בש"ס ר"ה ד"א את מספר ימיך אמלא מלמד שהקב"ה ממלא שנותיהם של צדיקים מיום ליום ולפ"ז י"ל דזה הי' קבלת היום שלאחריו דבשלמא יום שלפניו אין לקבול לפי שבו ביום נולד משה א"כ אם ימות בו לא איכפת לי' כ"כ לפי שהי' לו שמחה עכ"פ בשעה שנולד בו משא"כ אני שלא הי' לי שמחה כלל לא ימות בי הצדיק דגם את הצער לא אבקש. אך קשה מה איכפת לי' לאותו יום שלאחריו הא אמרי' בש"ס קדושין דע"ב בו ביום שמת בו צדיק נולד צדיק אחר ולכך יצאה בת קול ואמר לא קם בישראל

כמשה וא"כ יום שלאחריו שפיר יש לקבול על מיתתו דאפי' אם יולד צדיק אחר בו ביום לא יהי' כמשה וא"ש:

אות קז)

במדרש בקש קהלת להיות כמשה יצאה בת קול ואמרה כתב יושר דברי אמת ולא קם נביא עוד בישראל כמשה ותמוה. ונראה עפ"מ דאיתא במדרש למה התחיל הקב"ה בבראשית חד אמר בשביל התורה שנקראת ראשית וח"א בשביל משה שנקרא ראשית וח"א לפי שסופי תיבות בראשי"ת בר"א אלקי"ם הוא אותיות אמ"ת ועל פי' זה קשה למה נרמז אמת שלא ביושר תא"מ וע"כ דמסתבר כפי' השני בזכות משה שנקרא ראשית ותיבת אמ"ת נרמז בסופי תיבות בר"א אלקי"ם א"ת ביושר ולפ"ז שהעולם נברא בשביל משה ממילא אין להקיש אליו שום נברא בעולם כמובן וזהו שיצאה בת קול ואמרה כתב יושר דברי אמת ובראשית ע"כ בשביל משה כנ"ל ואין דומה לו:

דרושים לפסח

אות קח)

ירושלמי דפסחים פ"ו ה"ה על שלשה דברים עלה הלל מבבל כתוב א' אומר שבעת ימים תאכל מצות וכתוב א' אומר ששת ימים תאכל מצות הא כיצד ששה מן החדש ושבעה מן הישן. טהור הוא יכול יפטור וילך לו ת"ל וטהרו הכהן. כתוב א' אומר וזבחת פסח לה' אלקיך צאן ובקר וכתוב א' אומר מן הכבשים ומן העזים תקחו הא כיצד צאן לפסח ובקר לחגיגה ודרש והסכים ועלה מבבל וקבל הלכה עכ"ל הירושלמי. ואין להאריך בתמיהות ד' הירושלמי הנ"ל דלמה דייקא בשביל הנך ג' דברים עלה מבבל. ונראה ליישב בהקדם הש"ס דשבועות במתני' דכ"ב ע"ב שבועה שלא אוכל ואכל נבילות וטריפות שו"ר חייב ור"ש פוטר ופריך הגמ' לקמן דכ"ג אמאי מושבע ועומד מהר סיני הוא ומשני ר"י בכולל וכו' ר"ל אמר אי אתה מיצא אלא במפרש חצי שיעור ואליבא וכו' בשלמא ר"י לא אמר כר"ל וכו' בשלמא לר"ל משכחת לה לאו והן אלא לר"י וכו' הן המ"ל אלא כדרבא וכו' ופי' התוס' דמשכחת לה בנבילה מוסרחת אמר ר"מ אף אנן נ"ת וכו' עיי"ש כל הסוגי' ובתוס' ד"ה דמוקי לה כד"ה הקשה לימא ה"ט דלא אמר כר"ל משום דר"י סובר ח"ש אסור מה"ת וכו' ועוד דמצי לאוקמי שלא כדה"נ וזה הפי' נראה יותר דלפי' קמא קשה דמ"מ היכא המ"ל כר"ל כיון דסובר ח"ש אסור מה"ת לא משכחת לה בלאו והן וכו' עכ"ל התוס' ועיין במהרש"ל וז"ל ועוד דמצי לאוקמי וכו' נ"ב וא"ל א"כ מ"ט דר"ש דפוטר היינו משום דמחייב בכל איסורים בכ"ש א"כ ה"ה דמחייב שלא כדה"נ עיי"ש והמהרש"א

ומהר"י בן לב תמהו עליו דהוא נגד הסברא וגמרא דהא ר"י גופא ס"ל ח"ש אסור מה"ת ואפ"ה ס"ל כל איסורין שבתורה און לוקין עליהן אלא כדה"נ ועוד דא"כ הא דקאמר הש"ס ר"י לא אמר כר"ל קאי אשלא כדה"נ וא"כ מאי קאמר הש"ס דמוקי לה כד"ה והא כל בשלא כדה"נ לא פליגי ר"ע ורבנן כלל אלא לענין שבועה אמשהו אבל לענין שלא כדה"נ לא הוזכר כלל בפלוגתייהו ועוד הקשו לפ"מ דכתבו דהאי פי' ניחא טפי דלפי' קמא קשה הן היכי משכחת לה לר"י הא שפיר יוכל לומר דמשכחת לי' בנבילה מוסרחת דהא דמשני בכולל הוכרח ג"כ לומר במוסרחת וא"כ הול"ל נמי בח"ש אע"ג דאסור מה"ת מ"מ משכחת לה בנבילה מוסרחת ועיי"ש שרצה מהרש"ל ליישב דדוקא לר"י דמוקי בכולל שפיר יכול לאוקמי בנבילה מוסרחת אבל לר"ל הוי סתמא דמתני' בלא כולל אלא בנשבע אנבילה לחוד וכמ"ש התוס' בד"ה אלא כדרבא דהקשה כיון דנבילה מוסרחת הוי בכלל נבילה בלא כולל דברים המותרים א"ש וכו' וי"ל דלא משמע סרוח בכלל נבילה אלא כשכולל עמהם דברים המותרים וכו' עיי"ש וא"כ ה"נ הן לא משכחת לה בלא כולל דל"א דנשבע אנבילה מוסרחת אי לאו בכולל כמ"ש התוס' אבל באמת ז"א דמנ"ל זה דהתוס' לא כתבו אלא גבי שבועה שלא אוכל וא"כ אי לא נשבע אדבר היתר לא אמרי' דנשבע אמיסרחת דמסתמא לא משתבע אדבר היתר כלל שלא לאכלו אבל כשכולל בפי' דברים המותרים הרי חזינן דגלי' דעתי' אדבר היתר אז אמרי' נמי דנשבע גם אנבילה מוסרחת משא"כ לגבי הן דהיינו שבועה שאוכל א"כ מסתמא אמרי' דנשבע אדבר היתר יותר מדבר איסור דאטו ברשיעי עסקינן דישבע לאכול דבר איסור וא"כ אף בלא כולל אמרי' מסתמא נשבע לאכול מוסרחת דהוא נמי דבר היתר ודברי מהרש"ל אינם מובנים לי. אמנם נראה ליישב הכל בחדא מחתא איברא דגוף ד' התוס' דמתרצי דמיירי בשלא כדה"נ קשה דעדיין לשון הש"ס מגומגם דקאמר בשלמא ר"י לא אמר כר"ל וכו' הא ר"ל לא הזכיר כלל מדרך הנאתן רק סתם ח"ש וביותר יש לתמוה לעיל דכ"ב ע"ב דבעי ר"א נזיר שאמר שבועה שלא אוכל חרצן בכמה וכו' כי קא משתבע אהתירא קמשתבע ודעתו אמשהו וכו' וכ' התוס' ד"ה אהתירא וכו' אפי' לר"י דאמר ח"ש אסור מה"ת וכו' א"נ וכו' כגון להנות שלא כדה"נ עכ"ל ודבריהם תמוהים דהא דקאמר הש"ס בכמה משמע דאיבעי' הוא אהתירא דמשהו ולא אשלא כדה"נ כלל כמו שמסיים הגמ' או דילמא אין אכילה בפחות מכזית דאל"כ הו"ל לסיים א"ד סתם אכילה כדרך הנאתן. ונראה ליישב כ"ז ויתורץ בזה גם קו' התוס' שם אמאי איבעי' לי' לר"א בנזיר ולא בכל דם בשבועה שלא אוכל חלב ונבילה מי אמרי' אהתירא קא משתבע וכו' ואמאי קאמר דוקא בנזיר וגם מוטל עלינו ליישב קו' הש"ך בהל' נדרים סי' רל"ח דפסקי' שם האומר

שבועה שלא אוכל ח"ש איסור חל עליו השבועה ואח"כ פוסק האומר שבועה שלא אוכל איסור דרבנן לא חל עליו השבועה הרי דלא חל שבועה אפילו על איסור דרבנן ומכ"ש בח"ש דאסור מה"ת והש"ך הניח זאת בצ"ע עיי"ש. ונראה דהרב המגיד והפר"ח בסי' ק"ג מחולקים בדברי הרמב"ם גבי שקצים ורמשים הפגומים בעצמם כגון עכברים ויתושים וכיוצא אעפ"י שהסריחו אסורים מה"ת כיון דבלא"ה הם סרוחים בעצמן ואפ"ה אסרינהו רחמנא ואע"ג דאינן אלא עפרא בעלמא ע"כ ליכא לפלוגי בין סרוחין דידהו לסרוחי דאתי' מעלמא אבל המ"מ ס"ל דדוקא כשלא נפסלו מאכילת כלב אסורין אבל כשנפסלו מאכילת כלב אע"ג דבלא"ה הן פגומין בעצמן אפ"ה מותרין. ולכאורה נראה להביא ראי' לדברי המ"מ לפ"מ דפי' התוס' בדף כ"ד בד"ה אלא כדרבא דהא דקאמר אף אנן נמי תנינא מייתי ראי' דשייך לשון אכילה גבי נבילה מוסרחת דכמה שקו"ר איכא דלא חזי' לאכילה ומתני' סתמא קאמר שקצים ורמשים והשתא לשיטת הפר"ח עדיין קשה הא דקאמר במתני' שבועה שלא אוכל שקצים ורמשים חייב קשה גבי שקו"ר קו' הגמ' הן היכי משכחת לה ול"ל כתי' הש"ס דמיירי במוסרחת הא לשיטת הפר"ח אפי' במוסרחת אסור עכ"פ גבי שו"ר הפגומין בעצמן ובמתני' סתמא קאמר משמע דמיירי בכל גווני כמו שמביא ראי' אף אנן נמי תנינא כפי' התוס' וע"כ צ"ל כסברת המ"מ דדוקא כי לא פסלו מאכילת כלב אבל כשנפסלו מאכילת כלב מותרים א"כ שפיר משכחת הן גבי שקו"ר דהיינו שנפסלו מאכילת כלב וזהו לכאורה ראי' ברורה לסברת המ"מ ודלא כפר"ח. אמנם י"ל דצדקו דברי הפר"ח בהוכחה גמורה דק"ל להפר"ח קו' מהר"י בן לב אמ"ש תוס' וזה הפי' נראה יותר דלפי' קמא קשה הן המ"ל הא שפיר יכול לתרץ בנבילה מוסרחת כמו דמשני השתא כנ"ל וצ"ל דהנה התוס' ד"ה אלא הן המ"ל כתבו דאפי' ע"י כולל לא אמרי' דתיחול שבועה לבטל המצוה וקשי' לריצב"א דתני' בירושלמי שבועה שלא אוכל מצה ואכל מצה בליל פסח חייב אלמא דבאיסור כולל חייל שבועה לבטל את המצוה ותי' דהכא דוקא לא חיילא שבועה משום שהזכיר נבילה ונשבע עליו לאכלה אבל התם דלא מזכיר פסח חייל עליו שבועה ולפ"ז משכחת הן אפי' בדברים אסורים כשאומר סתם שאוכל עכ"ל וא"כ לק"מ אפר"ח דודאי איכא שקו"ר דלא פגומי' בעצמם כמו שאמרו עכברא דדברא עולה על שלחן מלכים וע"ז שייך שפיר הן במוסרחת כמו גבי נבילה וא"כ כשאמר סתם שבועה שאוכל שקו"ר ולא הזכיר בפרטות שקו"ר הפגומים בעצמם שפיר שייך הן ע"י כולל דשאר שקו"ר דלא פגומי' בעצמן דמותרים כשהן מוסרחים כיון דקאמר שקו"ר ולא הזכיר כלל האיסור לכך שייך שפיר כולל וחייל אפי' אדבר איסור כמו גבי שבועה שלא אוכל מצה ושפיר שייך הן כנ"ל רק כ"ז א"א

כולל אבל אי לא אמרי' כולל עדיין לא מצינו הן גבי שקו"ר הפגומין בעצמן לפי שיטת הפר"ח א"כ לק"מ קו' מהריב"ל דשפיר כתבו לפי' קמא קשה הן המ"ל וליכא למימר בנבילה מוסרחת כנ"ל ז"א דבשלמא השתא בתר דמשני בכולל שפיר מצינו הן גבי שקו"ר הפגומין בעצמן ע"י כולל כנ"ל משא"כ בקו' הש"ס ר"י מ"ט לא אמר כר"ל והיינו דאם יאמר כר"ל יהא נמלט מאיזה צד הדוחק או שלא יצטרך לומר תי' הגמ' בנבילה מוסרחת או דלא יצטרך לומר כולל באיסור הבא מעצמו כדס"ל לר"ל וא"כ אי נימא דאף דיסבור כר"ל מ"מ בח"ש הואיל ואסור לר"י ד"ת לא משכחת הן רק בנבילה מוסרחת א"כ ניהו דמרווחנא בזה דא"צ לומר לר"י איסור כולל מ"מ עדיין קשה היכא משכחת הן גבי שקו"ר הפגומין בעצמן דבמוסרחת ל"ל כסברת הפר"ח דהא אפי' מוסרחת אסורין גבי פגומין בעצמן ול"ל ע"י כולל שאר שקו"ר דאין פוגמי' בעצמן כנ"ל דהא לפי סברא דהשתא ל"ה לו לומר לר"י כולל משא"כ לפי' שני של תוס' שפיר משכחת הן ולכך כ' התוס' שפיר דזה הפי' נראה יותר ול"ק קו' מהריב"ל דס"ל לתוס' כסברת הפר"ח והבן. ולפ"ז מיושב הכל דהנה לכאורה מאי מקשה התוס' דר"י לא יוכל לומר כר"ל משום דסבר ח"ש אסור מה"ת הא אמרי' בפסחים דמ"ג אמר ר"י כל איסורין שבתורה אין היתר מל"א חוץ מאיסורי נזיר ופריך והתנן המקפה של תרומה וכו' מאי לאו דאיכא כזית בכא"פ וכו' וכזית בכא"פ דאו' וכו' ופסק הרמב"ם בהל' מא"ס דכזית בכא"פ דאור' ואם נתערב ביותר מותר מה"ת והקשה כל המפורשים כי ליכא כזית בכא"פ אמאי מותר מה"ת הא עכ"פ ח"ש אסור מה"ת ותי' דה"מ ח"ש בעין אבל ח"ש ע"י תערובות מותר מה"ת אמנם כ"ז בח"ש מנבילה אבל בנשבע שלא לאכול ח"ש בזה פשוט דאפי' ע"י תערובות אסור כמו זית שלם מנבילה בכא"פ דמ"ש דהא בזה איכא לאו בח"ש וחוזר ח"ז לדינו של זית ופשוט. ולפ"ז מאי מקשה התוס' דהא ס"ל לר"י ח"ש אסור מה"ת הא מ"מ יש נ"מ בשבועתו כגון בנתערב ח"ז נבילה דלולא שבועתו הי' מותר מה"ת משא"כ ע"י שבועתו אסור כנ"ל ושפיר חל השבועה דל"ש כאן אין אחע"א דבעלמא ח"ש ע"י תערובות מותר וצ"ל דהנה התוס' כ' בפרק גה"נ דצ"ט ובע"ז דס"ז אהא דאמרי' דוקא דאיכא כזית בכא"פ אבל יתר מכא"פ מותר וקשה הא קיי"ל טכע"ק דאורייתא ותי' דבאמת לענין איסור אסור מה"ת אפי' יתר מכא"פ אבל מלקות ליכא עד דאיכא כזית בכא"פ והתם איירי לענין מלקות ולפ"ז הקשה התוס' שפיר דהא לפי סברא דהשתא דס"ל להתוס' דרק באיסור דאו' אפי' בלא מלקות לא חייל איסור שבועה א"כ אפי' מיירי בח"ש ע"י תערובות עדיין איכא איסור דאו' משום טכע"ק ומקשה התוס' שפיר. אמנם כ"ז ניחא גבי נבילות וטריפות דשייך שפיר טכע"ק אבל בשקו"ר הפגומי' בעצמם ולית בהו טעם כלל ל"ש זה רק דקו'

התוס' דמאי פריך ר"י מ"ט לא אמר כר"ל דילמא ר"י הוכרח לאוקמי כולל משום נו"ט דאסור מה"ת אפי' בח"ש ע"י תערובות כנ"ל וע"ז שפיר תי' התוס' ועוד דיכיל לאוקמי שלא כדה"נ אמנם לכאורה עדיין אינו מובן התי' לפמ"ש הרמב"ם הטעם דנטלפ"ג מותר משום דהוי שלא כדה"נ א"כ גבי שקו"ר הפגומים בעצמם דאסרה התורה אפי' נפסלו מאכילת כלב כמ"ש הפר"ח כנ"ל ואין לך שלא כדה"נ גדול מזה וע"כ דאסרה התורה גבי שקו"ר אפי' שלכדה"נ. אך לפמש"ל א"ש דהגמ' פריך תרווייהו בהדדי ר"י מ"ט לא אמר כר"ל דעל שקו"ר הו"ל לר"י לאוקמי בח"ש והיינו ע"י תערובות דמותר מה"ת ול"ש בהו טכע"ק כיון דפגומי' בעצמן וגבי נו"ט הו"ל לאוקמי שלא כדה"נ ולא הוצרך לאוקמי בכולל וא"ש לשון הש"ס ור"י מ"ט לא אמר כר"ל דהיינו גבי שקו"ר הול"ל כר"ל בח"ש ע"י תערובות וקאמר הש"ס שפיר דמוקי לה כד"ה ר"ל גבי שקו"ר לא יכול לומר בח"ש כיון דרוצה לאוקמי כד"ה ואי הוי אומר בח"ש לא אתי' כד"ה דאליבא דר"ע בסתם ולרבנן במפרש כנ"ל. ולפ"ז מיושב קו' מהרש"ל שהקשה א"כ מ"ט דר"ש דפוטר דלכאורה צריך להבין דברי התוס' דכתבו ועוד דמצי לאוקמי שלכדה"נ דזהו ודאי דוחק דהא מתני' סתמא קאמר שבועה שלא אוכל נו"ט דחייב דמשמע אפי' אכלן כדה"נ וכלישנא דסתם אכילה ולשיטת התוס' הול"ל להדי' ואכל נו"ט שלכדה"נ וצ"ל כיון דנשבע שלא אוכל הן בדרך הנאתן והן שלכדה"נ ומגו דחייל אשכדה"נ חייל נמי אכדה"נ בכולל ולכך קתני סתמא ואכלן דחייב דהיינו כדה"נ. אמנם כ"ז הוא למאן דאית לי' כולל אבל לר"ש דלית לי' כולל זה ליתא ולכך שפיר קתני במתני' ור"ש פוטר דר"ש ש לשיטתו דל"ל כולל ומיושב קו' מהרש"ל. וא"ל איך קאמר ר"י מ"ט לא אמר כר"ל ושלא כדה"נ הא לפמ"ש עדיין צריכין לבא מטעם כולל ומה ארווחנא בזה דר"י יאמר כר"ל ז"א דבהך פי' דמיירי שלכדה"נ שפיר משכחת הן ולאו וכן בשקו"ר הפגומי' בעצמן משכחת הן ע"י תערובות כנ"ל וא"כ נרויח דל"צ לאוקמי בנבילה מוסרחת שהוא דוחק גדול ודו"ק. ולפ"ז ל"ק נמי קו' התוס' דלעיל אמאי איבעי' לי' דוקא בנזיר ולא אכל אדם בשבועה שלא אוכל חלב ונבילה ולהאמור א"ש דבחלב ונבילה מסתמא אמרי' דיותר משתבע אהתירא היינו על ח"ש מלישבע באיסור דלא חל עליו איסור שבועה וא"ל דח"ש נמי ניהו דליכא מלקות מ"מ אסור מה"ת ול"ש אהתירא קא משתבע ושוב יש סברא יותר דכוונתו אשיעור שלם כסתם לשון אכילה דהוא בכזית ז"א דהא משכחת בח"ש ע"י תערובות דליכא איסור תורה ושפיר י"ל אהתירא קא משתבע ומש"ה לא מיבעי' לי' לגמ' בעלמא רק דאיבעי' דגמ' גבי נזיר דאמרי' היתר מל"א א"כ אף ח"ש ע"י תערובות אסור מטעם המל"א כראי' להדי' בש"ס פסחים א"כ ל"ש כולי האי אהתירא קא משתבע כיון דזה נמי אסור ולכך

יותר הי' לנו לומר אשיעור שלם משתבע ושפיר איבעי' לי' דוקא בנזיר ולא בשאר איסורין דל"א כלל היתר מל"א א"כ מסתמא אהתירא משתבע דהיינו ח"ש ע"י תערובות והתוס' שהקשו קושיתם י"ל דאזלי לשיטתם דס"ל בפסחים דמ"ד ובנזיר דל"ז דגרסי' בגמ' בדנפישי דכי אמרי' בנזיר המל"א היינו דוקא בדנפישי איסורא וא"כ אף בנזיר כזית בכא"פ ולכך הקשו מ"ש נזיר משאר איסורין משא"כ לשיטת רש"י בפסחים דל"ג בדנפישי וס"ל בכ"מ המל"א הקו' הנ"ל מיושבת והתוס' דתי' לעיל דהך איבעי' דאוכל חרצן היינו שלכדה"נ צ"ל דמיירי דמפרש להדי' שלא אוכל שלכדה"נ דבסתם לא אמרי' על לשון אכילה דכוונתו לשלכדה"נ דלא מקרי אכילה רק מיירי דמפרש שלא אוכל חרצן שלכדה"נ רק מ"מ ל"ש אהתירא קא משתבע דהא עכ"פ אסור מדרבנן אך הספק הוא אולי נתכוין לח"ש וא"כ יש להתיר ע"י תערובות כנ"ל ובפרט בחרצן דאמרי' שם בגמ' להדי' דלא אכלי' לי' רק ע"י תערובות וא"ל הא אמרי' בנזיר המל"א ז"א דה"מ כדה"נ דאסור מה"ת אבל שכדה"נ דאינו רק מדרבנן בזה אין חילוק בין נזיר לשאר איסורין וטכע"ק ל"ש ג"כ בחרצן דלית בהו טעם כמבואר בגמ' וממילא דח"ש מותר לגמרי כמו יבש ביבש במקום דל"ש שאם יבשלם יתן טעם. ולפ"ז מיושב קו' הש"ך הנ"ל דודאי לדידן דפסקי' כשיטת הרמב"ם ור' חיים כהן דדוקא בכא"פ דאו' אבל יותר מכא"פ אפי' איסור בעלמא ליכא דל"א טכע"ק דאו' אלא בכא"פ וא"כ גבי ח"ש ע"י תערובות שפיר חל עליו איסור שבועה וא"כ לק"מ על הש"ע דהא דפסק בנשבע על ח"ש דחייל עליו איסור שבועה היינו בח"ש ע"י תערובות דליכא אפי' איסור דרבנן משא"כ בנשבע על איסור דרבנן אין איסור חל עליו וצדקו פסקי הש"ע. ונחזור למאי דאתאן עלה ליישב הירושלמי הנ"ל ונקדים לתרץ עוד ירושלמי פ"ג דשביעית ה"ד על דעתי' דר"י אומר שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול מצה בליל פסח אבל אם אמר שלא אוכל מצה בליל פסח לוקה ואוכל מצה מיד לא סוף דבר רבנן אלא אפי' ר"ע וכו' עיי"ש והוא תמוה מאוד האיך שייך לכאן פלוגתא דר"ע ורבנן דפליגי אי שבועה חל בסתם אמשהו או לא. ונ"ל דאי' בגמ' פסחים דל"ה יכול יוצא אדם י"ח בטבל ת"ל לא תאכל עליו חמץ מי שאיסורו משום ב"ת חמץ יצא זה שאיסורו משום ב"ת טבל וכו' ואיסורא דחמץ להיכן אזלי וכו' ואליבא דר"ש דאמר אין אחע"א. ובר"פ לולב הגזול הקשה התוס' למ"ל קרא דאינו יוצא בטבל ת"ל דהוי מצוה הב"ע עיי"ש וקשה דהא איתא בקידושין דל"ח בתוס' ד"ה דאקריב עומר וכו' בירושלמי מקשה למה לא אכלו מצה מחדש יבא עשה דבערב תאכלו מצות וידחה ל"ת דחדש וכו' א"נ י"ל גזרה כזית ראשון אטי כזית שני עכ"ל, והנה לכאורה יל"ד מאי מקשה הירושלמי דיבא עשה דבערב ת"מ וידחה ל"ת דחדש הא

גזה"כ הוא כמו דקאמר הש"ס הכא מי שאיסורו משום בל תאכל חמץ אבל מי שאיסור משום דבר אחר אינו יוצא י"ח בפסח וה"נ כאן דאיסורו משום חדש א"י י"ח בפסח דאין איסור חמץ חל על איסור חדש וצ"ל דז"א רק אליבא דר"ש כדמוקי התם דל"ל איסור חע"א אבל למ"ד איסור חע"א א"כ אפי' בטבל יוצא י"ח לפ"ז י"ל דקו' הירושלמי אזיל אליבא דרבנן ומקשה שפיר וע"ז מתרץ גזרה וכו' ולפ"ז קשה מאי הקשה התוס' בסוכה אברייתא דפסחים דאזלי אליבא דר"ש למ"ל קרא ת"ל דהוי מצוה הב"ע דילמא איצטריך קרא להיכא דלית לי' מצה אחרת כ"א טבל וה"א כקו' הירושלמי דעדל"ת (ומה שתי' הירושלמי גזירה כזית ראשון וכו' ז"א אלא מדרבנן אבל הקרא איצטרך] קמ"ל הקרא דאפ"ה אסור לאכול מצה של טבל. אמנם י"ל דכבר נודע מה שנסתפק המל"מ בהא דאמרי' בכל איסורין אין לוקין עליהן אלא כדה"נ אי גם לענין מצות עשה אינו יוצא רק כשאכל כדה"נ דלא מקרי אכילה כלל או דילמא זה דוקא לענין ל"ת דאינו חייב מלקות שלכדה"נ אבל לענין חיוב אכילת מצה וכדומה מקיים אפי' בשלכדה"נ ולכאורה נראה להוכיח דיוצא במ"ע גם בשלכדה"נ דאי' בגמ' חולין דק"כ המחהו וגמעו אם חמץ הוא ענוש כרת ואם מצה הוא אינו יוצא י"ח בפסח ופריך בשלמא אם מצה הוא אינו יוצא י"ח דלחם עוני אמר רחמנא וכו' אלא אם חמץ הוא ענוש כרת אכילה כתיב בי' כו' עיי"ש וקשה למה הוצרך לומר בשלמא מצה לחם עוני א"ר הול"ל דמש"ה אינו יוצא דכתיב בי' אכילה והאי לאו אכילה היא וע"כ צ"ל דכ"ז הוא רק לענין ל"ת אבל לענין עשה מקיים גם בשלכדה"נ ול"ב אכילה חשובה כולי האי וא"כ קשה מאי הקשה התוס' למ"ל קרא ת"ל משום מצוה הב"ע דילמא צריך קרא להיכא דרוצה לאכול מצה של טבל שלכדה"נ דעבירה ליכא דבל"ת אינו חייב בשלכדה"נ אבל לענין עשה דאכילת מצה יוצא ולכך איצטרך קרא למעט, אמנם לפמ"ש המהרש"ל שהבאתי למעלה דלר"ש דס"ל כ"ש למלקות ה"ה נמי שלכדה"נ אסור ולוקין שפיר הקשה התוס' דהא הכא קאי אליבא דר"ש כנ"ל ושפיר קשה ת"ל דהוי מצוה הב"ע דאפי' בשלכדה"נ אסור ולפ"ז י"ל דאליבא דרבנן שפיר הותרו ישראל לאכול בכניסתן לארץ מתבואה חדשה והיינו שלכדה"נ ולפ"ז מיושב נמי קו' הראשונה על התוס' שהקשינו דהא איצטרך קרא דלא נימא עדל"ת ז"א דאי הקרא להכי הוא דאתא דאין עדל"ת קשה מאי מקשה הירושלמי למה לא אכלו מצה מחדש הא גזה"כ הוא מי שאיסורו משום ב"ת חמץ כנ"ל ול"ל דקו' הירושלמי אליבא דרבנן דס"ל איסור חע"א כנ"ל ז"א דאליבא דרבנן שפיר יכלו לאכול מחדש שלכדה"נ ויוצאין לענין מצה כנ"ל וא"כ מאי קאמר מעיקרא לא אכלו וע"כ צ"ל דקאי אליבא דר"ש דס"ל כ"ש למלקות ואסור אפי' שלכדה"נ כסברת המהרש"ל וא"כ ע"כ קו' הירושלמי

נמי קאי אליבא דר"ש וא"כ מאי מקשה הירושלמי הא גזה"כ הוא דאין עדל"ת לענין מצה וע"כ צ"ל דס"ל לירושלמי דהקרא לא אתי למעוטי דאין עדל"ת ושפיר הקשה התוס' למ"ל קרא ודו"ק. ועוד י"ל דודאי סברא הנ"ל דחוקה דמהכ"ת לומר דשלכדה"נ יהי' יוצא י"ח מצה דמצד הסברא כמו דאמרי' דלית בי' משום איסור טבל וכיוצא ה"ה נמי א"י י"ח מצה אמנם איתא בחולין דק"ג סוף פגה"נ חלקו מבפנים ר"י אומר חייב ור"ל אמר פטור וכו' אלא לרשב"ל היכא משכחת לה דחייב אמר ר"כ בגרמיתא זעירתא וכו' והקשה התוס' מאי פריך המ"ל דחייב הא יכול לבלוע בב"א דהא אמרי' בית הבליעה מחזיק כביצה וכו' עיי"ש ולכאורה צריכים להבין למה הוצרכו התוס' להקשות מבית הבליעה הא הכא להדי' משני הש"ס בגרמיתא זעירתא א"כ חזינן דיכול לבלוע כזית בב"א וא"כ מאי פריך המ"ל וצ"ל דס"ל לש"ס דודאי דיכול לבלוע כביצה כדאמרי' להדי' רק דאין דרך אכילה בכך אי בולע כביצה או כזית בב"א ואינו חייב עליו ושפיר פריך המ"ל דמחייב ומשני הש"ס בגרמיתא זעירתא דשם שפיר דרכו בכך לבלעו בב"א וחייב עליו וא"כ לק"מ קו' התוס' דאע"ג דאמרי' בית הבליעה מחזיק כביצה מ"מ אם לא בלען זא"ז רק בב"א ל"ה דרך אכילה בכך ולפ"ז דכזית בב"א הוי שלכדה"נ א"כ ה"ה נמי לענין מצה אינו יוצא כי אכיל כזית בב"א דהוי שלכדה"נ ודלא כמ"ש לעיל. והנה זה ידוע דהא דאמרי' עדל"ת היינו דוקא בעידנא דמעקר לאו מקיים עשה אבל שלא בעידנא אינו דוחה ולפ"ז לק"מ מה שהקשינו על התוס' דשפיר הקשה למ"ל קרא ת"ל דהוי מצוה הב"ע וא"ל כנ"ל דה"א דעדל"ת ז"א דהא קאי אליבא דר"ש ור"ש ס"ל כ"ש למלקות וא"כ ל"ה בעידנא דמיד שאכל כ"ש עובר משום ב"ת טבל והעשה אינו מקיים עד שיאכל כזית מצה בזא"ז דאל"כ הוי שלכדה"נ ומקשה התוס' שפיר ודו"ק. ומעתה נבא ליישב הירושלמי הנ"ל דהנה הפר"ח הקשה אהא דאי' בירושלמי האומר שבועה שלא אוכל מצה אסור לאכול בליל פסח דמגו דחייל אשאר ימים חייל נמי אליל פסח א"כ שבועה שלא אוכל מצה בליל פסח אמאי לא חל עליו שבועה נימא מגו דחייל אכזית שני דליכא מצוה חייל נמי אכזית ראשון ותי' כיון דנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח ע"כ לא נשבע אלא על מה שהוא מחויב דהיינו כזית הראשון אבל על כזית השני לא משתבע כלל ול"ש מגו. ולפ"ז נראה לכאורה הא דקאמר הירושלמי שבועה שלא אוכל מצה בלילי פסח לא חייל השבועה לאו מטעמא דנשבע לבטל את המצוה רק מטעם דעשה דל"ת דשבועה כקו' הירושלמי במצה של חדש וא"ל כתי' הירושלמי דגזירה כזית ראשון אטי כזית שני דז"א לגבי שבועה לפי שיטת הפר"ח הנ"ל דלא נשבע רק אכזית ראשון דחיוב ולא נשבע כלל אזית שני ובאמת מותר בכזית שני ושייך שפיר עדל"ת לכך מחויב לאכול

מצה בליל פסח משא"כ בנשבע סתם שלא לאכול מצה א"כ כוונתו אכל מצה שבעולם ולכך אסור לאכול אפי' בליל פסח וכתי' הירושלמי גזירה כזית ראשון אטו כזית שני ול"צ כלל לטעם דנשבע לבטל את המצוה או משום כולל אך כ"ז הוא אליבא דרבנן דס"ל דמסתמא אינו נשבע אלא על כזית שלם שפיר שייך עדל"ת דבעידנא דמיעקר לאו היינו כשאוכל כזית מקיים עשה דאכילת מצה משא"כ אליבא דר"ע דס"ל מסתמא כי נשבע דעתו אפי' אפחות מכזית דאדם אוסר עצמו בכ"ש א"כ כשנשבע שלא לאכול מצה נשבע אפי' אכ"ש ול"ש עדל"ת דבעידנא דמיעקר לאו דשבועה דהיינו בכ"ש לא מקיים לעשה דאכילת מצה דהוא בכזית וא"כ אפי' בנשבע שלא לאכול מצה בליל פסח הי' השבועה חלה אי לאו מטעמא דנשבע לבטל את המצוה כנ"ל וזהו כוונת הירושלמי שבועה שלא אוכל בלילי פסח לוקה ואוכל מצה לא סוף דברי רבנן ר"ל דהטעם משום דעשה דל"ת דז"א אלא אליבא דרבנן דלדידהו הוי שפיר בעידנא דמיעקר לאו דשבועה דהיינו בכזית מקיים עשה דאכילת מצה משא"כ לר"ע ליכא למימר מטעם עדל"ת דלדידי' ל"ה בעידנא כנ"ל אלא אפי' לר"ע והטעם משום דנשבע לבטל את המצוה כמ"ש תוס' וא"כ אפי' לר"א כי נשבע שלא לאכול מצה בליל פסח לא חל כלל איסור שבועה ודו"ק:

והשתא עולה שפיר מילתא דהלל הנ"ל דשייך להדדי דהנה לכאורה לא מקשי' התוס' מידי ת"ל דהוי מצוה הב"ע דאיתא ברמב"ם פ"ו מהל' חמץ ומצה הלכה ב' כרכו מצה בסיב לא יצא דנגיעת גרון בעי' כרכו במרור יצא דהמרור טפלה לו וכו' וכתב המ"מ הא דקאמר הרמב"ם הטעם דהמרור טפלה לו פירושו דמש"ה אם כרכו בסיב לא יצא דבעינן נגיעת גרון כנ"ל משא"כ אם כרכו במרור אף דגם המרור חוצץ מ"מ המרור טפלה לו והוי כאילו נגע המצה בגרון דהואיל דמצותו בכך לא מפסיק וה"ה לשאר איסורי' כתב המשל"מ דדינו כן דאם כרך דבר איסור בסיב ואכלו דאינו חייב עליו וכ"כ הרמב"ם בהל' ט"א בכרך נבילות עוף טהור בסיב דאינו מטמא עיי"ש. ולפ"ז מיושב קו' התוס' הנ"ל שהקשה למ"ל קרא דא"י במצה של טבל ת"ל דהוי מהב"ע ולפמ"ש א"ש דקרא אצטריך למעוטי היכא דכרכו למצה של טבל במרור דמצוה הב"ע ליכא דאינו חייב ע"ז כלל ומשום מצוה יצא כנ"ל דמצותו בכך מש"ה אצטריך קרא דאפי' בכה"ג לא יצא. ומעתה נבא לבאר ד' הירושלמי הנ"ל דלכאורה יש להבין על הלל דעלה מבבל לא"י הא קיי"ל דכל העולה מבבל לא"י עובר בעשה אמנם י"ל לפי שיש הרבה מצות הנוהגת בא"י ואינו נוהגת בחו"ל ולכך עלה הלל לא"י לקיים אותן מצות הנוהגת בא"י כדאמרי' בסוטה די"ד דבשביל כך נתאוה משה לכנוס לא"י. אולם י"ל לפמ"ש הרמב"ם דלאחר בית שני הי' מצות תרומות ומעשרות וכדומה הנוהגת בא"י רק מדרבנן וגם בבבל

שהוא ארץ שנער הי' נוהגת א"כ הדקל"ד למה עלה הלל מבבל. אמנם י"ל דעלה מבבל לקיים מ"ע דחדש דעיקר חדש הי' לאחר ירושה וישיבה ולא בכ"מ שאתם יושבים וא"כ אין נוהג בחו"ל אך מנ"ל דאחר ירושה וישיבה הוא וא"ל דמוכח מש"ס דקדושין הנ"ל דאל"כ קו' הש"ס במ"ע מהיכן אכלו מצה בפסח וצ"ל כתי' הירושלמי דמושבות לאחר ירושה וישיבה וא"כ אינו נוהג בחו"ל ואכלו משל חו"ל דז"א די"ל דאכלו ע"י כריכת מרור וא"כ מנ"ל דלאחר ירושה וישיבה וע"ז קאמר הירושלמי כתוב א' אומר ששת ימים תאכל מצות וכתוב א' אומר ז' ימים וכו' דמזה מוכח דגזה"כ הוא דאפי' בכריכה אסיר דאל"כ למ"ל ששת ימים וכו' להורות דלא אכלו מחדש ת"ל דהוי מצוה הב"ע כקו' התוס' וצ"ל כנ"ל דגזה"כ הוא דאפי' ע"י כריכה במרור א"י וא"כ שפיר מוכח דלאחר ירושה וישיבה הי' ושפיר עלה הלל מבבל לקיים מצוה דחדש ולכך דוקא הלל דהי' כורך מצה ומרור משא"כ לרבנן דס"ל דאף לענין יציאות י"ח מצה אין לכרוך במרור דמצות מבטלות זא"ז כמבואר בס"פ ע"פ עיי"ש. אך דעדיין קשה דילמא לעולם אכלו ע"י כריכת מרור וא"ל כנ"ל למ"ל ששת ימים למעוטי חדש הא הו"ל מהב"ע כקו' התוס' הא י"ל תי' אחר דאי ל"ה קרא ה"א דיבא עשה דבערב ת"מ וידחה ל"ת דחדש לכן הביא הירושלמי הא דקאמר הלל טהור הוא יכול יפטור וילך לו ת"ל וטהרו הכהן עד שיאמר לו הכהן טהור אתה ובזה א"ש דהנה הירושלמי תי' שם על קו' דיבא עשה וידחה ל"ת דאין עשה דקודם הדיבור דוחה ל"ת שלאחר הדיבור והקשה מהרי"ט קו' עצומה דבגמ' יבמות ד"ה מוכח להדי' איפכא דאמרי' שם וכ"ת נילוף ממילה ומפסח ותמיד מה להנך שכן ישנן לפני הדיבור הרי להדי' דעשה דלפה"ד עדיף ולכאורה יש פנים לכאן ולכאן דיש סברא לומר דעשה דקה"ד עדיף הואיל דהי' עוד לפה"ד ויש סברא לומר דעשה דאחה"ד עדיף כמ"ש הירושלמי הואיל דנצטוו עליו בשעת מ"ת כי בירושלמי לא נזכר לשון התוס' עשה דקוה"ד רק בזה"ל אין עדל"ת אא"כ כתובה בצדה ופי' המפורשים דמה שנאמר בסיני הכל ככתובה בצדה יחשב כי בפעם א' נאמר ואין מוקדם ומאוחר בתורה, ונראה להכריע בין הסברות הנ"ל כך דהיכא דגם הל"ת הי' לפה"ד אז דחי העשה את הל"ת כי צד מעליותא יש בו וצד גריעות לית בו כי גם הל"ת הי' לפה"ד אבל היכא דהל"ת הי' לאחה"ד לא דחי העשה את הל"ת משום דהל"ת יש בו כ"כ מעליותא כמו העשה ולפ"ז מיושב קו' מהרי"ט דשם ביבמות איירי מפסח ושבת דהעשה והל"ת שניהם היו קוה"ד דשבת במרה נצטוו לכך העשה עדיף אבל הירושלמי מיירי ממצה וחדש דעשה הי' קוה"ד והל"ת לאחה"ד ומש"ה לא דחי ודו"ק. והנה יש להביא ראי' נגד המהרי"ט הנ"ל מש"ס דשבת ד' קל"ב מנין דמילה דוחה שבת ת"ל ביום וכו' רבא אמר מילה דוחה

שבת מק"ו מה צרעת שדוחה את העבודה מילה דוחה אותה שבת שנדחית וכו' א"ד שדוחה אותה ומאי או אינו דקאמר ומשני ממאי דצרעת חמורה דילמא משום דגברא לא חזי' הוא וכו' ת"ש ימול בשר ערלתו ואפי' יש שם בהרת כו' מילה דוחה צרעת מ"ט ק"ו הוא ומה שבת חמורה וכו' צרעת לכ"ש ומאי או אינו דקאמר ומשני ממאי דשבת חמורה דילמא צרעת חמורה שדוחה העבודה וכו' תוס' ד"ה הדר אמר כו' תימא דברייתא דלעיל מסיק איפכא דלאו משים צרעת חמורה אלא משום גברא דלא חזי' ורבא גופא ס"ל הכי ואור"י דגרסי' רבה במקום רבא ולית לי' לרבא דלקמן וכו' והקשה מהרש"א דעדיין אינו מיושב דאפי' אי גרסי' רבה קשה לרבה ולרב ספרא מאי או אינו דקאמר בברייתא קמייתא כיון דל"ל האי סברא משום דגברא לא חזי' ע"כ צרעת חמורה וכו' ושלח יד והגיה בש"ם א"נ כו' עיי"ש והנה אם נאמר להיפוך מסברת מהרי"ט י"ל קו' התוס' די"ל דתירוצו של הגמ' קאי הכי ממאי דשבת חמורה דילמא צרעת חמורה ר"ל מנ"ל למילף דמילה דוחה צרעת הואיל דדוחה שבת דילמא שבת ידחה הואיל דשניהם הי' לפה"ד אבל צרעת היא לאחה"ד מנ"ל דדחי' דהא עשה דקוה"ד ל"ד ל"ת דלאחה"ד וזהו שאמרו בש"ס דילמא צרעת חמורה היינו הואיל דלאחה"ד הוא והא דקאמר שכן דוחה את העבודה משום דאי הוי עבודה דחי' צרעת ועבודה הי' ג"כ לפה"ד ואפ"ה דחי ע"כ הי' צ"ל דלא כנ"ל רק דעשה דקוה"ד דחי' אפי' ל"ת דלאחה"ד אבל השתא דצרעת דחי' עבודה שפיר נוכל לומר כנ"ל דעשה דקוה"ד ל"ד ל"ת דלאחה"ד א"כ זהו כוונת הש"ס דילמא צרעת חמורה דהיינו כנ"ל שהרי דחי' עבודה וא"כ נוכל לומר כנ"ל אבל באמת עיקר הטעם הא דצרעת דחי' עבודה הוא משום דגברא לא חזי' ולק"מ קו' התוס' א"כ מוכח מכאן להדי' דלא כמהרי"ט דלשיטת מהרי"ט קו' מהרש"א במ"ע ודו"ק. אמנם י"ל קו' המהרש"א באופן אחר דלכאורה יש להקשות דרש"י פי' צרעת דוחה עבודה כדקיי"ל בפסחים דזבין ומצורעין אינם יכולים לעשות פסח א"כ קשה מאי משני הש"ס דילמא גברא דלא חזי' הא רב אשי דמשני היכי אמרי' דאתי עשה ודחי ל"ת בעידנא דמיעקר לאו כו' והא התוס' הקשו בפסחים דנ"ט ד"ה אתי' עשה דפסח וכו' והקשה ריב"א הא בעידנא דמיעקר עשה דהשלמה לא מקיים עשה דאכילת פסח ותי' דמיירי ששחטו עליו הפסח קודם שידחה לעשה דהשלמה וכו' דשוחטין וזורקין כו' הואיל ובידו תלוי ופטור הילכך כשמקריב כפרתו מקיים עשה דפסח דאז הוי ראוי לאכול שאם ל"ה יכול להקריב ל"ה ראוי לאכול לערב ע"כ. א"כ גם כאן גבי מצורע יוכל לעשות הפסח היכא דשחיט עליו הפסח ואח"כ יקוץ בהרתו וטובל א"ע דהא מיירי אף במצורע מוסגר שא"צ כפרה ולכך כתב רש"י רק דצריך הערב שמש ולא הזכיר כלל מחוסר כפרה משום דאף במצורע

מוסגר איירי וא"צ קרבן ול"ק הא לא מקיים העשה בעידנא דמיעקר לאו ז"א כנ"ל דאם ל"ה מקריבו לא יהי' ראוי לאכול לערב אך א"א אין שוחטין וזורקין על טמא שרץ א"כ לק"מ דלא יכול לשחוט הפסח עליו קודם שיקוץ בהרתו אבל לאותו דעה דס"ל שו"ז על ט"ש א"כ מצורע גברא חזי' הוא דיכול לעשות כנ"ל. והשתא מיושב שפיר קו' מהרש"א שהקשה דעדיין אינו מיושב לרב ספרא ורבה מאי או אינו דקאמר בברייתא קמייתא ז"א דהברייתא קמייתא אתי' אליבא דמ"ד אין שו"ז על ט"ש א"כ שפיר אמרי' דגברא לא חזי' הוא אבל אידך ברייתא קאי אליבא דמ"ד שו"ז על ט"ש א"כ המצורע יכול לעשות פסח כנ"ל ומש"ה לא ס"ל להאי ברייתא דמצורע גברא לא חזי' הוא וא"ש דהא פלוגתא דתנאי הוא בפסחים אי שו"ז על ט"ש וא"כ י"ל דחד ברייתא כהאי תנא ואידך ברייתא כהך תנא. אמנם י"ל דמהרש"א ס"ל אפי' למ"ד שו"ז על ט"ש אפ"ה מצורע גברא דלא חזי' הוא דהאיך יוכל לשחוט עליו הואיל דתלוי ביד אחרים דהיינו באמירת כהן שיאמר לו טהור הוא דילמא ימאן אח"כ הכהן לומר טהור הוא ומקשה מהרש"א שפיר אך כ"ז הוא לפי דרשת הלל טהור הוא ומ"מ יטהרנו הכהן. והשתא א"ש כל הנ"ל דעלה הלל מבבל לקיים מצות חדש וא"ל כנ"ל דילמא אכלו ע"י כריכה ז"א כנ"ל דא"כ קשה קו' התוס' למ"ל קרא ששת ימים וכו' הא הוי מהב"ע וא"ל כנ"ל דיבא עשה וכו' ז"א דילמא כאידך תי' של התוס' דעשה דקווה"ד לא דחי רק דקשה מנ"ל זה כקו' מהרי"ט דביבמות ד"ה מוכח להיפוך וצ"ל כהכרעתי דהיכא דהעשה הוא קווה"ד והל"ת לאחה"ד אינו דוחה ל"ת כנ"ל דאל"כ למ"ל קרא בבשרו דיכול לקוץ בהרת לצורך מילה נילוף ק"ו דדחי' שבת אלא ש"מ דשאני צרעת דנאמר לאחר מ"ת רק דקשה מנ"ל דילמא משום דצרעת חמורה דדוחה את העבודה ול"ל משום גברא דלא חזי' דהא יכול לשחוט הפסח ואח"כ יקוץ בהרתו לכך יליף הלל טהור הוא ומ"מ וטהרו הכהן אף דבאמת מדינא הוא טהור מ"מ טהרתו תלוי בכהן וא"כ הוי שפיר גברא דלא חזי' וא"כ שפיר מוכח מדאצטריך קרא דעשה דקווה"ד גרע ודו"ק היטב:

אות קט)

פסחים דף ו' שואלין ודורשין בהל' פסח קודם לפסח למ"ד יום כו' עיי"ש עד אתי' מדבר מדבר וכו' תוס' ד"ה ממאי דבריש ירחא קאי תימא דאמרי' בשבת דכ"ע בר"ח אתי' למדבר סיני דאתי' זה זה וכו' והיינו משום דאמרי' במנחות דנתקשה משה במעשה לבנה עד שהראהו הקב"ה באצבע כו' עיי"ש. ונתקשו בו גאוני עולם דהך מילתא והיינו כו' אינו מובן דהוא קו' בפ"ע ואין לו שייכות והתקשרות עם הך דשבת והכי הול"ל ועוד דאמרי' במנחות וכו'. ונראה דמהרש"א הקשה בשבת דפ"ו אקו' התוס' דילמא הא

דילפי' זה זה היינו לפי המסקנא דילפי' מדבר מדבר דהי' באחד לחודש הראשון בשנה השנית וא"כ מוכח דשואלין ודורשין י"ד ימים קודם פסח וא"כ אף החודש הזה נאמר ע"כ בר"ח. ולכאורה אין מקום לתמיהתו דהא ת"ק סבר למ"ד יום ע"כ דלא דריש ג"ש במדבר במדבר ואפ"ה ס"ל דילפי' זה זה דקאמר בשבת דכ"ע ס"ל בר"ח באו למדבר סיני דילפי' הזה הזה דבודאי לא אזלי כולם רק אליבא דרשב"ג ולא כת"ק איברא דדברי מהרש"א בנוים על דברי התוס' שהקשה בשבת למ"ל הזה הזה נילוף במדבר במדבר ולכאורה מה קו' דילמא ס"ל כרבנן דלמ"ד יום וא"כ ל"ל ג"ש במדבר במדבר כלל א"ו דלכ"ע ילפי' במדבר וכו' וע"כ החליט מהרש"א דעתו דלכ"ע ילפי' במדבר במדבר אך קשה באמת מנ"ל לתוס' זה. ונראה דהר"ן הקשה אהא דתנן משה תיקן לישראל שיהיו שואלין בהל' פסח בפסח וכו' הא אפי' שלשים יום מקודם דרשי' מדינא כש"כ ביו"ט עצמו וכ' הגאון חק יעקב דבירושלמי מבואר דבבית הועד דרשי' למ"ד יום מקודם וא"כ שפיר תיקן משה דדורשין בפסח לכל ישראל. אך נראה דעדיין קו' הר"ן במ"ע דהרי הש"ס פריך שם מ"ט דרבנן ומשני שהרי משה עומד בפסח ראשון ומזהיר על פסח שני ורשב"ג אמר לך איידי דקאי במילי דפסחא וכו' ומ"ט דרשב"ג שהרי משה עומד בר"ח ומזהיר על הפסח וכו' וקשה למה לא פריך הש"ס נמי ורבנן מ"ט לא אמרי כרשב"ג ואי דלא ס"ל הג"ש דבמדבר עכ"פ הו"ל לאקשוי' כן ולתרוצי כנ"ל. לכן נראה דהא דס"ל לירושלמי דלמ"ד יום דרשי' בבית הועד ולכאורה מנ"ל זה רק י"ל דהא לא מצינו דרשת למ"ד יום רק באנשים שהיו טמאים לנפש אדם ושאלתם הי' בבית הועד כמו שמצינו בקרא ויבואו לפני משה ולפני אהרן ופירש"י בבהמ"ד היו יושבין עיי"ש וא"כ אין לנו אלא כדמצינו בקרא ולא להוסיף. אך זה בלמ"ד יום אמנם באותן י"ד ימים קודם פסח נפקא לן מדכתיב דברו אל כל עדת ב"י הרי מבואר דיש לדרוש ברבים ולפ"ז א"ש דודאי אף רבנן ס"ל דרשת רשב"ג במדבר במדבר ולהורות נתן די"ד יום דורשין לכל ישראל אבל הם הוסיפו דבבית הועד דורשין ל' יום מהך קרא דטמאים לנפש אדם ורשב"ג ס"ל דמהך דלמ"ד יום לא ילפי' דאיידי דקאי וכו' ואין לנו רק י"ד ימים לדרוש ברבים מהך דבמדבר נמצא דאף רבנן ס"ל דרשת רשב"ג ול"ק על רבנן הך גז"ש דבמדבר מה דרשי בי' משום דלדידהו נמי צריך הך ג"ש כנ"ל. לפ"ז קו' הר"ן קמה וגם נצבה דכיון דלכ"ע י"ד ימים קודם פסח דרשי' ברבים א"כ מה תיקן משה שיהיו דורשין בפסח וא"ש. ויש ראי' ברורה להר"ן מש"ס סנהדרין די"ב ע"ב דאיתא אין מעברין את השנה ביום למ"ד של אדר ואם עברוהו מעוברת ופריך מכדי מפורים לפסח דרשי' בהל' פסח ואי אתי' ריש ירחא דניסן וקמעברת לשתא אתו לזלזולי בחמץ דתנן שואלין קודם לפסח למ"ד

יום ורשב"ג אומר שתי שבתות ותוס' שם כתבו אמתני' דעדיות הם העידו שמעברין את השנה כל אדר ה"מ לאקשוי'. אמנם לפמ"ש לעיל ניחא דבשלמא עד ריש ירחא דניסן דדרשי' רק בבית הועד ל"ש זלזול חמץ לאנשי ועד דהם הם המעברין את השנה אמנם בהגיע ר"ח ניסן שכבר חל הזמן לדרוש לכל המוני עם בזה שפיר יש חשש זלזול חמץ ולק"מ מ קושי' התוס' ומש"ה הביא נמי הגמ' דברי רשב"ג דלכאורה הוא שפת יתר אך לפמש"ל ניחא דהא לענין דרישה להמוני עם לא נחלקו ולק"מ ומבואר כדברי הר"ן דאי נימא דגם באותן י"ד ימים מקודם נמי לא דרשי' רק בבית הועד קשה מה יש חשש זלזול לאנשי הועד כנ"ל. ולפ"ז הקשה התוס' לעיל שפיר דהא גם רבנן אית להו ג"ש במדבר וכו'. ולתרץ קושי' התוס' בשבת נקדים מה דאי' שם יומא קמא לא אמר להו מידי משום חולשא דאורחא ומזה ילפי' דת"ח שבא לעיר אין מבקרין אותו ביום ראשון עיי"ש. וקשה מנ"ל זה דילמא הטעם דיומא קמא לא אמר להו מידי משום דאיתא שם (שבת דפ"ו) משה בהשכמה עלה ובהשכמה ירד ופירש"י דכל מה שלא נאמרה לו בהשכמה שוב לא נאמר לו בו ביום וא"כ דילמא אז באו בחצי היום למדבר סיני ול"ה באותו יום הדיבור ולכך לא אמר להו מידי וצ"ל כיון דאנן ילפי' הך מג"ש זה זה ושם הי' בלילה דהרי הראה לו הלבנה בחידושה וזהו בתחלת הלילה כמבואר במדרש א"כ ילפי' דגם ביאה למדבר סיני הי' בלילה ואפ"ה ביומא קמא לא אמר להו ושפיר מוכח דין זה דאין לבקר ת"ח ביום ראשון. ובזה מיושב קו' התוס' דאף דילפי' במדבר וכו' מ"מ איצטרך זה זה להורות דבלילה באו למדבר סיני ואפ"ה יומא קמא לא אמר להו כנ"ל. והנה על הך ראי' דמנחות שנתקשה משה במעשה הלבנה יש להקשות מנ"ל דהראו לו לבנה ממש דילמא רק דמות לבנה של אש הראו לו כמו דאמרי' במנורה ומחצית השקל וכן הוא במדרש. אך לפ"ז אין כאן ראי' דהחודש הזה הי' בלילה כיון דהי' רק דמות לבנה וזה אפשר להראות גם ביום. ומעתה יבואר היטב המשך ד' התוס' הנ"ל דממנחות לחוד ל"מ להקשות די"ל כנ"ל שהי' רק דמות לבנה של אש ולכך הקשה התוס' משבת רק דמשבת לחוד י"ל כקו' מהרש"א הנ"ל דלמסקנא איתמר וגם רבנן ס"ל דרשת רשב"ג כנ"ל וא"ל כקו' התוס' א"כ זה זה למ"ל נילוף מגז"ש במדבר כו' י"ל דאיצטרך זה זה להורות דבלילה באו ומש"ה כ' התוס' והיינו דאמרי' במנחות וכו' וא"ל כנ"ל דהי' רק דמות לבנה א"כ אין כאן ראי' דהי' בלילה והד"ק התוס' משבת לדוכתי' זה זה למ"ל וקו' התוס' מכח ממנ"פ ודו"ק היטב:

אות קי)

פסחים דף ס"ו ע"ב פסח דדחי טומאה מנ"ל אר"י אמר קרא איש איש כי יהי' טמא לנפש כו' איש נדחה וכו' א"ל רשב"ל אימא וכו' אלא ארשב"ל מהכא וישלחו מן המחנה וכו'

ובתוס' ד"ה אלא אמר ר"ל תימא לרשב"א הניחא לר"י אלא לרשב"ל פסח דדחי טומאה מנ"ל והניחו בקושי'. ונראה דלק"מ עפ"מ דהקשה התוס' לקמן דס"ט ע"א בד"ה שוחטין וזורקין וא"ת אי שוחטין וזורקין על טמא שרץ אמאי כ' רחמנא דטמא אינו עושה פסח פשיטא דהא כתיב איש לפי אכלו לעכב דבעי' גברא דחזי לאכילה וכו' ותי' דאיצטרך למימר דצבור עבדי בטומאה כו' עיי"ש ולפ"ז לא מקשה התוס' מידי לר"ש פסח דדחי טומאה מנ"ל די"ל דיליף מהנ"ל כמו שתי' התוס'. אך ז"א דהא קו' התוס' הוא לר"ל ור"ל לא יליף מהנ"ל אלא יליף מקרא וישלחו כו'. ונראה ליישב והסגנון יהי' כך דהא דיליף ר"ל מוישלחו היינו אליבא דר"י דלר"י לק"מ קושי' תוס' דלקמן וא"כ ליכא למילף כמו שמתרץ התוס' אבל לר"ש מקשה תוס' שפיר וע"כ צ"ל כתי' התוס' א"כ יליף שפיר מהתם דהא אי' בפסחים כל איסורין שבתורה אין לוקין עליהן אלא כדרך הנאתן אבל שלכדה"נ פטור וכ' האחרונים דזהו דוקא בלאו דלא עבר על הלאו אלא אם אכלו כדה"נ אבל לענין עשה מקיים אפי' אם אכל מצה שלא כדה"נ ולפ"ז לא מקשה התוס' מידי אמאי כ' רחמנא דטמא אינו עושה פסח הא בלא"ה לא חזי לאכילה ז"א דה"א דיאכל הפסח לערב שלא כדה"נ ויוצא ידי אכילת פסח ולא מחייב משום טומאה דבל"ת אינו עובר בשלכדה"נ. אמנם לר"ש הקשה התוס' שפיר דכבר נודע מ"ש מהרש"ל בשבועות דכ"ג דלר"ש דסובר כ"ש למלקות ה"ה דמחייב בשלכדה"נ וא"כ א"ל כנ"ל דיכול לאכול שלכדה"נ דלדידי' לוקין אפי' בשלכדה"נ וע"כ צ"ל כתי' התוס' וא"כ שפיר יליף ר"ש מהכא דפסח דחי טומאה משא"כ לר"י לק"מ קושי' התוס' וליכא למילף מהנ"ל כמו שתי' התוס' לכך הוצרך רשב"ל למילף אליבא דר"י מקרא דוישלחו כו' וא"ש ודו"ק. ואגב דעסיקנא בענינא דפסחא אציגה בזה שני קושי' עצומות:

אות קיא)

בפסחים דע"ט ע"א ת"ר הרי שהיו ישראל טמאין כו' ואפי' ישראל וכהנים טהורים וכה"ש טמאים עושים פסח בטומאה אמר ר"ח ל"ש אלא שנטמא הסכין בטמא מת דרחמנא אמר בחלל חרב חרב ה"ה כחלל וקא מטמא לגברא דמעיקרא כי מתעביד בטומאת הגוף דכרת קא מתעבד אבל אם נטמא הסכין בשרץ דבשר הוא דקא מטמא וגברא לא קא מטמא טהורין עבדי טמאין לא עבדי וכו' עיי"ש וקיי"ל דכן הלכה ועיי' ברמב"ם. ותמוה לשיטת רבינו חיים כהן בתוס' פ"ז דנזיר דאף דאמרי' חרב ה"ה כחלל מ"מ הוי טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' עיי"ש שהקשה להרמב"ם איזה בית אשר תבנו לי כו' וידוע דקיי"ל כל טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' אין חייבים עליהם על ביאת מקדש ולפ"ז קשה מאי קאמר הש"ס ל"ש אלא שנטמא בטמא מת וכו' דמעיקרא כי מתעבד

בטוה"ג דכרת קא מתעבד הא הוי טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' ולא קא מחייב על ביאת מקדש ליכא כלל כרת בזה וצ"ע. עוד ק"ל בש"ס שבועות די"ז מקשה טמא ששימש במיתה היכי משכחת לה דהא חייב על ביאת מקדש כו' עיי"ש. והרי משכחת לה שפיר בטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' דאינו חייב על ביאת מקדש משום שהי' טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' כנ"ל וא"כ אינו חייב אלא משום ששימש בטומאה וצ"ע:

אות קיב)

פסחים דף ע' אי' פלוגתא חכמים אומרים חגיגה אינה דוחה שבת ובן תימא אומר חגיגה ד"ש וקיי"ל כרבנן והוכיח הרח"ש מכאן מדפסקי' דחגיגה אד"ש אם חל פסח בשבת. א"צ להביא ב' תבשילין רק א' לשם פסח אבל לשם חגיגה א"צ להביא דהא אינו דוחה שבת והר"י מקורביל פסק אע"פ שחל פסח בשבת אפ"ה צריך להביא ב' תבשילין אע"פ שאינו ד"ש דהא אם חל פסח בשבת צריך להביא החגיגה בע"ש ולכך צריך תבשיל א' לשם חגיגה דאוקי לילות בהדי ימים. ומקשים העולם לשיטת הר"י מקורביל קו' הש"ס במ"ע דאי' בש"ס איבעי' להו לבן תימא דאמר חגיגה ד"ש יש בו משים שבירת עצם בפסח או לא ת"ש סכין שנמצא בי"ד שוחט בה מיד בי"ג שונה ומטביל קופיץ בין בזה בין בזה שונה ומטביל מני אילימא רבנן מ"ש סכין דמטביל דחזי' לפסח קופיץ נמי הא חזי' לחגיגה אלא לאו בן תימא הוא וש"מ יש בו משום ש"ע ומשני לעולם רבנן וכגון שבא בשבת עיי"ש בפירש"י וקשה לשיטת הר"י מקורביל דאם חל פסח בשבת שוחטין החגיגה מע"ש א"כ קושי' הש"ס במ"ע מ"ש סכין ומ"ש קופיץ דהא הקופץ צריך לשבר עצמות החגיגה. ונראה דלק"מ דהש"ס פריך שם יהא מדקתני סיפא חל י"ד בשבת כי' מכלל דרישא לאו בשבת והקשה התוס' אמאי לא פריך אי בשבת היכי שרי להטביל כלים כו' ולכאורה לא מקשה התוס' מידי דרש"י פי' אהא דקתני חל י"ד בשבת שוחט בה מיד ופירש"י דקאי אף לקופיץ דמסתמא טביל מאתמול ע"ש והרמב"ם פי' דקאי אסכין אבל לא אקופיץ וא"ל מה קמ"ל פשיטא דבסכין מותר לשחוט בה מיד י"ל דה"א דאסיר לשחוט באותו סכין בשבת משום חילול שבת קמ"ל דאפ"ה מותר והראב"ד השיג עליו דסברת רש"י נכונה דמסתמא טביל הקופיץ כמו שפירש"י. ונראה דלק"מ דאיתא (ביצה די"ח) כלי שנטמא באב הטומאה אין מטבילין אותו בשבת משום מתקן מנא אבל כלי שנטמא בולד הטומאה מטבילין איתו בשבת דל"ה מתקן מנא והנה הסכין או הקופיץ שנמצא יש לחוש שנטמא באה"ט או בוה"ט וס"ל דעל וה"ט לא חשו חז"ל א"כ י"ל דרש"י ורמב"ם מחולקים בזה רש"י סובר אף אקופיץ דשוחט בה מיד דעל מה יש לחוש על אב הטומאה הא ודאי טבלו מע"ש דאה"ט אסור לטבול בשבת וא"ל הא

הקופיץ יכול לטבול בט"ו ז"א דבעי הערב שמש ואין לחוש שמא נטמא בוה"ט דמותר לטבול בשבת ז"א דעל וה"ט לא חשו חז"ל ולכך בנמצא סכין הוא דמותר לשחוט מיד דודאי טבלו מאתמול דבעי הערב שמש אבל קופיץ שונה ומטביל דחיישי' על וה"ט וא"ל הא בעי הע"ש ז"א דל"צ לי' היום אלא למחר וא"כ לק"מ קו' הראב"ד דודאי סברת רש"י נכונה דודאי טבלו מאתמול רק דהרמב"ם חושש אולי נטמא בוה"ט דמותר לטבול בשבת וסמכא דעתי' לטבול בי"ד כנ"ל. ולפ"ז לק"מ נמי קושי' התוס' די"ל דמיירי בוה"ט אך י"ל דהתוס' הקשה שפיר דתוס' אזלי לשיטתם דהתוס' ורש"י והרמב"ם מחולקים דרש"י והרמב"ם ס"ל דוה"ט בעי הערב שמש והתוס' ס"ל דלא בעי הע"ש ולפ"ז הקשה התוס' שפיר הא בל"ז מוכח דלא מיירי בשבת מדקאמר שונה ומטביל ואי בשבת האיך יכול לטבול וא"ל דמיירי בוה"ט א"כ קשה סכין למה שוחט בה מיד דילמא נגע בוה"ט ועדיין לא טביל וסמכא דעתי' לטבול בשבת וא"ל הא בעי' הע"ש ז"א דס"ל לתוס' דוה"ט א"צ הע"ש וא"כ מקשה תוס' שפיר. ואי' בפסחים דס"ו מי ששכח ולא הביא סכין מע"ש תוחב לו בצמרו ודוקא בדיעבד הקילו אבל לכתחלה צריך להביא מע"ש. והרמב"ם פוסק אם הביא וה"ט בעזרה חייב מכות מרדות וא"כ דאסור להביא וה"ט לעזרה שפיר ס"ל להרמב"ם דוקא סכין דהוצרך להביא מע"ש לכן שוחט בה מיד דהא בודאי טביל לי' מאתמול דצריך להביא לעזרה מע"ש וע"כ לא יביא דבר טמא אבל קופיץ דל"צ להביא לעזרה שונה ומטביל דסמכי' דעתי' אי"ד וא"ל הא צריך הע"ש ז"א דוה"ט ל"צ הע"ש. והשתא א"ש שיטות הר"י מקורביל דצריך להביא ב' תבשילין אע"ג דחגיגה אינו ד"ש דהא צריך לשחוט מע"ש וא"ל כקו' העולם י"ל דהר"י ס"ל כהרמב"ם דוה"ט מותר לטבול בשבת וס"ל ג"כ דוה"ט א"צ הע"ש ויש לחוש שמא נטמא בוה"ט ולא טביל לי' מאתמול וסמכי' דעתי' לטבול בשבת וא"ל הא בעי הע"ש ז"א דוה"ט א"צ הע"ש וא"ל מ"ש סכין ומ"ש קופיץ דבסכין נמי יש לחוש דילמא נגע בוה"ט ומותר לטבול בשבת ועדיין לא טביל הסכין ז"א דסכין צריך להביא לעזרה מע"ש ובודאי לא יביא דבר טמא לעזרה משא"כ קנפיץ חיישינן שפיר שמא עדיין לא טביל לי' וסמכי' דעתי' לטבול בשבת כנ"ל וא"ש ודו"ק היטב:

אות קיג)

פסחים דפ"ח ע"ב אמר מר ופטורים מלעשות פסח שני והאיכא חד דלא נפיק כו' ופריך וניתי כל חמשה חד כהן כו' ובתוס' ד"ה האי כהן ה"ד וא"ת וניתי כהן קטן וכו'. קושי' המג"א מפורסמת הא קיי"ל קטן אוכל נבילות אין ב"ד מצוים להפרישו אבל אסור להאכילו בידים ומאי מקשה התוס'. ונראה דהרמ"א בהל' חנוכה סי' תרע"ג הביא

בשם ת"ה דאם נתערב נר חנוכה בנרות של חול אפי' באלף ל"ב משום דנר חנוכה הוי דבר שבמנין אף דהנרות של חול ל"ה דשב"מ מ"מ ל"ב משום דלא אזלי' בתר המבטל אלא אחר הבטל. וכבר צווחי בי' קמאי דקמאי על הת"ה דהא בכ"מ משמע דאזלי' בתר המבטל ונראה להביא ראי' להת"ה מש"ס הנ"ל דאי' בתוס' ריש כיצד צולין וז"ל מדמקשה הש"ס הכי וניתי כל חד כהן מוכח דחותכין החזה ושוק מן הפסח כדי שלא יבלע בשר הפסח מחזה ושוק דאסורה לזרים עיי"ש ולפ"ז קשה מאי פריך הש"ס אי דעביד פסח דילמא האי פסח הוא ונמצא פסח נאכל שלא למנויו ז"א דהא החזה ושוק של החמשה פסחים המסופקים מחותכים ומעורבים ביחד וא"כ מותרים הם לכהן לאכול אף שאינו מהמנוים משום דאין כאן אלא חד של פסח ובטל ברוב וע"כ צ"ל דל"ב משום דקיי"ל חתיכה הר"ל ל"ב וא"כ גם כאן החזה רל"ה הוא רק מ"מ הקושי' במ"ע דהא אי' בש"ס יבמות דדבר הנחלק לכהנים ל"ה חתיכה הר"ל משום דלא נהגו בי' כבוד עיי"ש וא"כ ד' חזות ושוקי' של שלמים שנתחלק לכהנים ל"ה ראוי להתכבד וא"כ קשה דלהוי החזה ושוק של פסח אף דהוי דבר חשוב ליבטל ברובא היינו באותן ד' חזות ושוקי' של שלמים דל"ה חהר"ל א"ו מוכח דינו של ת"ה דאזלי' בתר הבטול ולא בתר המבטל ולכך גם כאן ל"ב החזה של פסח משום דזה לא נתחלק לכהנים וא"כ הוי חהר"ל ואפי' באלף ל"ב. והנה המפורשים כ' הא דאמרי' חהר"ל ל"ב היינו מדרבנן וזה ידוע דעת הרשב"א ביבמות דקי"ג דהא דקיי"ל דאין מאכילין לקטן איסור בידים היינו רק באיסור דאו' אבל באיסור דרבנן ספינן לי' בידים וא"כ הכא דליכא רק איסור דרבנן דמדאו' בלא"ה בטלה כנ"ל ושפיר מותר ליתן לקטן וסרה תלונת המג"א מעל התוס' וא"ש:

אות קיד)

פסחים דף צ' ע"ב אמר ר"י אמר רב שוחטין וזורקין על טב"י ואין שו"ז על טמא שרץ כו' וכ"ת ממאי דהכי סבר לי' כר"י דאמר טמאי מת מצוה היו שחל ז' שלהן בע"פ עיי"ש באר היטב ועיין ברמב"ם הל' ק"פ פרק ששי וז"ל שוחטין וזורקין על טב"י דשרץ אבל טמא מת שחל ז' שלו בע"פ אע"פ שטבל והזה עליו והרי הוא ראוי לאכול בקדשים לערב אפ"ה אין שוחטין עליו אלא נדחה לפסח שני כו' בד"א בשנטמא בטומאת המת שהנזיר מגלח עליהן אבל אם נטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עליו שוחטין וזורקין עליו כשיטבול עכ"ל והשיג עליו הראב"ד מנ"ל לרמב"ם לחלק בין טומאה שהנזיר מגלח עליהן לטומאה שאין הנזיר מגלח עליהן. ותו קשה דהמפורשים פי' הא דמחלק הרמב"ם בין טב"י דמת לטב"י דשרץ יצא לו משום דקשה לו קו' התוס' דלמה אמר להם לדחות לפסח שני יטבלו בו ביום וישחטו עליהם ע"ש בתוס' ד"ה שחל שביעי שלו שדוחקי'

ליישב א"ו מוכח דאין שו"ז על טב"י דמת ולפ"ז קשה הא דקאמר ס"ל כר"י הא לא מוכח כלום מר"י דאין שו"ז על ט"ש די"ל טמא מת שאני כמו שמחלק הרמב"ם בין טב"י דמת לטב"י דשרץ. ונראה דלק"מ דאי' בתוס' דגי' ישנה הי' בש"ס ס"ל כר"ע ומחקו רש"י ותוס' זה הגי' דהא אי' בש"ס דסוכה דכ"ה דר"ע סבר מישאל ואלצפן הי' ואמר ר"י אי מישאל ואלצפן הי' והלא כבר היו יכולים ליטהר א"כ לר"ע לא חל ז' שלהם בע"פ ע"כ. והמזרחי מקיים הגי' ישנה דס"ל כר"ע דהנה באמת קשה לר"ע קושי' ר"י והלא כבר היו יכולים ליטהר וע"כ צ"ל דר"ע סבר כמ"ד דבשמיני לחודש הוקם המשכן ובו ביום מתו נדב ואביהוא וא"כ שפיר חל שביעי שלהן בע"פ. ולפ"ז א"ש דברי הרמב"ם וכך הוא הסגנון דהרמב"ם הי' גרס כגי' ישנה ס"ל כר"ע וכדברי המזרחי הנ"ל רק דהי' קשה לי' למה קאמר הש"ס ס"ל כר"ע הא כר"י נמי מצי לאוקמי דלדידי' נמי מוכח דשו"ז על ט"ש ובשביל קושי' זאת הוכיח הרמב"ם דינו דיש לחלק בין טמא מת לשרץ וגם בין טומאה שהנזיר מגלח או לאו דהנה הראב"ד תי' על קושי' התוס' הנ"ל שהקשו דיטבלו בו ביום כו' ודעתו לומר דבאמת אם הי' שעות ביום שיהי' יכולים לטבול אזי היו טובלים ועושים פסח ראשון רק שהיו מתעצלים ול"ה שעות ביום. והקשה עליו הלח"מ דא"כ מאי קאמר ר"י והלא כבר יכולים ליטהר דילמא גם הם היו מתעצלים עיי"ש ולפ"ז א"ש דהרמב"ם הוכיח דאין שו"ז על טב"י דמת מכח קושי' התוס' דיטבלו כו' כנ"ל וא"ל דהיו מתעצלין קשה קו' הלח"מ מאי קאמר ר"י והלא כבר יכולים ליטהר כנ"ל א"ו מוכח אליבא דר"י דלא דמי טב"י דמת לשרץ וא"כ לק"מ אמאי לא משני הש"ס ס"ל כר"י משום דלדידי' לא מוכח כלום דאין שו"ז על ט"ש די"ל דטמא מת שאני כמו שמחלק בין טב"י דמת לשרץ ולכך קאמר הש"ס ס"ל כר"ע וכדברי המזרחי הנ"ל רק דעדיין קו' הנ"ל במ"ע דילמא גם ר"ע מחלק בין מת לשרץ כר"י דודאי בזה לא יחלוקו א"ו מוכח דין שני של הרמב"ם דיש לחלק בין טומאה שהנזיר מגלח עליו או לאו וא"כ א"ש דהתוס' הקשה לר"ע דאמר מישאל ואלצפן הי' במאי נטמאו הא נדב ואביהוא נשרפו שריפה ממש ועפרא בעלמא לא מטמא. ונראה דלק"מ דאי' בש"ס סנהדרין דנ"ב שריפת נד"ו הי' מתחיל מגואי היינו בתחלה נשרף הנשמה ואח"כ הגוף ואי' בש"ס שם ותאכל אותם אותם ולא בגדיהם ואי' במשנה כל הכלים הנוגעים במת הרי הן כמת עצמו דחלל חרב אמר רחמנא ופי' התוס' דהיינו דוקא כלי מתכות והרמב"ם חולק וס"ל דכל הכלים בכלל וא"כ לשיטת הרמב"ם לא מקשה תוס' מידי משום דמיד שנשרפו נשמתן נטמאו בגדיהם בגופן ונעשו בגדיהם כמת עצמו ונטמאו מישאל ואלצפן בבגדיהן ולק"מ אבל התוס' לשיטתם דלא אמרי' בחלל חרב כו' אלא דוקא בכלי מתכות ולא בשאר כלים ומקשה התוס' שפיר. והנה

רבינו חיים כהן פסק אף דאמרי' חרב ה"ה כחלל מ"מ הוי טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' וא"כ לפי ד' הרמב"ם דמחלק בין טומאה שהנזיר מגלח עלי' או לאו לק"מ קו' הנ"ל האיך מוכח מכאן דאין שו"ז ז"א משום דאף אי נימא דר"ע מחלק בין טומאת מת לשרץ כר"י מ"מ מוכח דאין שו"ז על ט"ש משום דאליבא דר"ע לא נטמאו מישאל ואלצפן אלא בבגדיהן כנ"ל וא"כ הוי טומאה שאין הנזיר מגלח עליהן כשיט' הר"ח כהן הנ"ל וא"כ אי נימא דשו"ז על ט"ש קשה א"כ מ"ט ל"ה שוחטין על מישאל ואלצפן דהרי הם נטמאו בטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' והוי דומי' לטומאת שרץ א"ו מוכח דאין שו"ז על ט"ש אליבא דר"ע וא"ל כקושי' התוס' יטבלו כו' דהא שו"ז על טב"י דמת שנטמא בטומאה שאין הנזיר מגלח עלי' ז"א די"ל כתי' הראב"ד דהיו מתעצלים כנ"ל וא"ל כקו' הלח"מ כנ"ל ז"א דבאמת לא אמר ר"ע והלא כבר היו יכולים ליטהר וא"ש ודו"ק כי נכון הוא:

אות קטו)

ובאופן אחר נ"ל דאי' בש"ס דסוכה דכ"ה ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם מי היו ר"ע אומר מישאל ואלצפן היו ר"י הגלילי אומר נושאי ארונו של יוסף היו אמר להם ר"י אי מישאל ואלצפן היו כבר היו יכולים ליטהר ואי נושאי ארונו של יוסף כבר היו יכולים ליטהר אלא טמאי מת מצוה היו שחל ז' שלהם בע"פ. ולכאורה י"ל מאי קאמר ר"י אי נושאי ארונו ש"י כבר היו יכולים ליטהר הא חד דעה מצינו בש"ס דבח' לחודש הוקם המשכן ובשני לו נשרף הפרה ובשלישי הזה וא"כ שלישי הי' ביו"ד לחודש וטמא מת צריך הזאה ג' וז' וא"כ אם הי' מזהין על נושאי ארונו ש"י ביו"ד לחודש הזאת שלישי חל ז' שלהם בע"פ וא"כ מאי קאמר ר"י והלא כבר היו יכולים ליטהר ונראה דלכאורה קשה במאי נטמאו נושאי ארונו ש"י הלא במת עצמו לא נגעו וא"ל במשא המת ז"א דאי' בש"ס כל הקדישות שהי' בארון הקודש הי' ג"כ בארונו ש"י וידוע דהארון נושא את נושאיו וא"כ גם ארונו ש"י הי' נושא את נושאיו ואין כאן טומאת משא כלל וע"כ צ"ל דנטמאו בארון עצמו דאי' בש"ס כל הכלים הנוגעים במת הרי הם כמת עצמו ופי' הרמב"ם ל"ד בכלי מתכות איירי אלא אף כל הכלים וא"כ שפיר י"ל דנטמאו בארון עצמו וידוע דר"ח כהן פסק אף דאמרי' חרב ה"ה כחלל מ"מ הוי טומאה שאין הנזיר מגלח עלי' והשתא א"ש לפי דברי הרמב"ם דמחלק בין טומאה שהנזיר מגלח עלי' או לא דבאין מגלח עלי' שוחטין וזורקין על טב"י שפיר קאמר ר"י דאם נושאי ארונו ש"י היו כבר היו יכולים ליטהר דהנה המפורשים כ' הא דמחלק הרמב"ם בין טב"י דמת לשרץ משום דק"ל קו' התוס' למה לא אמר להם משה שיטבלו ויעשו פסח ודוחק של התוס' לא ס"ל א"ו מוכח דאין שו"ז על טב"י דמת א"כ י"ל דזהו כוונת ר"י בשלמא אי טמאי מת מצוה

היו ל"ה יכולים ליטהר מקודם כנ"ל ול"ק למה לא אמר להם שיטבלו ולטהר משום דאף אם יטבלו מ"מ אין שוחטין על טב"י דמת כנ"ל אבל אם נושאי ארונו ש"י היו כבר היו יכולים ליטהר פי' הול"ל שיטבלו וא"ל דאין שו"ז על טב"י דמת ז"א דהא נושאי ארונו ש"י לא טמאו אלא בארון כנ"ל והוי טומאה שאין הנזיר מגלח עליו כדברי הר"ח כהן ועל טב"י כזה שפיר שו"ז עליו כשיטת הרמב"ם הנ"ל וא"כ דינו של הרמב"ם מוכח מש"ס וסרו כל התלונות מעליו ודו"ק היטב:

אות קטז)

יבמות דף ע"א אר"י משום ר' בנאה ערל מקבל הזאה שכן מצינו באבותינו שקבלו הזאה כשהיו ערלים דכתיב והעם עלו מן הירדן בעשור לחודש הראשון בעשרה לא מהילי משום חולשא דאורחא הזיה אימת עביד להו לאו כשהן ערלים פירש"י אימת הזה עליהם לטומאת מת שעליהם שרוב הצבור ט"מ היו ופריך הש"ס ודילמא לא עבדו פסח כלל ומתקיף לי' מר זוטרא ודילמא פסח הבא בטומאה הי' וא"ל ר"א תנינא בהדי' מלו וטבלו ועשו פסח בטהרה כו' א"ו מוכח דערל מקבל הזאה דאל"כ אלא הי' מזין עליהם ביום י"א לחודש א"כ הזאה שני' אימת הי' עיי"ש. והרמב"ם פסק דשו"ז על טב"י דשרץ אבל לא על טב"י דמת ומוכיח דינו מהא דאיתא בש"ס סוכה דכ"ה ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם מי היו ר"י אומר טמאי מת מצוה היו שחל ז' שלהם בע"פ וביום ההוא הוא דא"י לעשות הא למחר יכולים. לעשות כו' א"כ דינו של הרמב"ם מוכח. קושי' העולם מפורסמת הלא מש"ס דהכא מוכח איפכא דקאמר בעשירי לא מהילו משום חולשא דאורחא משמע דאי הוי מלו בעשרה הי' יכולים לומר דאין ערל מקבל הזאה דהזאה ראשונה הי' ביו"ד לחודש לאחר המילה והזאה שני' הי' בע"פ ולשיטת הרמב"ם מ"מ אין רשאים לעשות פסח דהם היו טמאי מתים כמו שפירש"י להדי'. ונראה עפ"מ שהקשה התוס' בד"ה ודילמא פסח הבא בטומאה הי' תימא א"כ קרא למ"ל דבפרק בתרא דזבחים דף קי"ד דייק ר' שמעון מקרא ולרבנן מיבעי' לי' לכדר"י דערל מקבל הזאה. ונראה דלק"מ דהא יש להקשות על יהושע דהוא ידע שיצטרך למול את ישראל לאחר שעברו את הירדן וא"כ למה לא עשה אדר שני כדי שיהי' פנאי להזות על הטמאים וע"כ צ"ל דערל מקבל הזאה מיהא ז"א דב' דעות יש אי מעברין השנה מפני הטומאה או לאו וא"כ י"ל דיהושע ס"ל דאין מעברין ולכך ל"ה יכול יהושע לעבר השנה מפני הטומאה ולעולם דאין ערל מקבל הזאה. ולפ"ז מיושב קו' התוס' דהש"ס בזבחים קאי אליבא דמ"ד דמעברין וא"כ קשה שפיר קרא למ"ל וליכא למימר כנ"ל דאין מעברין השנה מפני הטומאה ז"א דאיהו ס"ל דמעברין. ועוד י"ל דהא חד דעה אי' דבאדר ני מת משה וא"כ י"ל דס"ל כאותו דעה

וא"כ בלא"ה הי' עיבור משא"כ כאן ל"ל הכי דבאותו דף יש ב' דעות הא דכתיב שוב מל את ב"י שנית ח"א מילה ממש שבמדבר לא מלו את עצמם משום דלא נשיב להם רוח צפונית וח"א דמצות פריעה ניתן להם דלאברהם לא ניתנה מצות פריעה והנה יש להוכיח דמצות פריעה ניתן להם דהא בז' באדר מת משה ושבת הי' וא"כ הי' ר"ח אדר ביום א' וניסן ביום ב' ועשרה בניסן ביום ד' ולא מהילי עצמם רק ביום ה' וא"כ א"א דמילה ממש הי' א"כ הוי מילה שלא בזמנו ואסור למול ביום ה' משום דיהי' יום ג' בשבת כמבואר בש"ך הל' מילה עיי"ש א"ו מוכח דפריעה הי' וא"כ הוי בזמנה דעד עתה לא נצטוו והשתא א"ש הש"ס דה"ק ר"י ערל מקבל הזאה שכן מצינו באבותינו כו' וא"ל כקו' הש"ס דילמא פסח בטומאה הי' קשה קושי' התוס' קרא למ"ל וא"ל דאתי להורות שאין מעברין מפני הטומאה דמילה ממש הי' וא"כ יהושע שידע שמוכרח למול את ישראל ומ"ט לא עיבר השנה א"ו דאין מעברין מפני הטומאה ז"א דהא ביו"ד לא מהילו ואימת מהילי בי"א לא משום דחל ביום ה' לפי חשבון הנ"ל וא"כ אינו רשאי למול א"ו מוכח דמצות פריעה ניתן להם כנ"ל ויהושע לא ידע עדיין מזה ומה"ת הי' לו לעבר השנה וא"כ הדר"ק התוס' לדוכתי' קרא למ"ל א"ו דאתי להורות דערל מקבל הזאה אבל באמת אפי' אי הוי אמרי' דביו"ד מהילי ועשו פסחיהם בטהרה נמי מוכח דערל מקבל הזאה ודו"ק היטב:

אות קיז)

בש"ס מנחות דף ע"ב נקצר ביום כשר וכו' אר"י ראב"ש בשיטת ר"ע רבו אמרו דתנן כלל אמר ר"ע כל מלאכה שאפשר לעשותה מע"ש אינו דוחה שבת ואי ס"ד נקצר ביום כשר אמאי דוחה שבת נקצרה מע"ש ומדדחי שבת ש"מ נקצר ביום פסול עיי"ש. והרמב"ם פסק דקצירת עומר דוחה שבת ופסק נמי דנקצר ביום כשר ולפ"ד הש"ס הנ"ל הוא תרתי דסתרי וכבר הרגיש בזה בעל בה"ז ותו הקשה מנ"ל לר"י דסבר ר"ע דנקצר ביום פסול דילמא ס"ל דגזה"כ הוא שדוחה שבת ונ"ל ליישב בטו"ט דאי' בשבת דל"ה אר"י הלכה כר"י דמשתשקע החמה היא לילה אר"י אמר שמואל כוכב א' יום ב' בין השמשות ג' ודאי לילה והר"א ממי"ץ רוצה להוכיח מכאן דיציאת כוכב א' הוי קודם שקיעת החמה דאל"כ הא אמר ר"י לעיל דמשתשקע החמה הוי לילה והכא קאמר שמואל כוכב א' יום ועוד דתנן דם שנזרק לאחר שקיעת החמה פסול ואמאי הא עדיין יום עד שיצאו ב' כוכבים א"ו דיציאת כוכב א' הוי קודם שקיעת החמה אך הפוסקים חולקים וס"ל דבאמת פליג שמואל אר"י ואנן פסקינן כשמואל ועל הך דנזרק הדם לאחר שקיעת החמה מתרצים דיום דקדשים שאני דתיכף לאחר שקיעת החמה הוי לילה ולפ"ז קשה למה יהא קצירת

העומר דוחה שבת הו"ל לקצור מע"ש וא"ל דנקצר ביום פסול הא יוכל לקצור העומר לאחר שקיעת החמה וא"כ לענין קדשים הוי לילה כנ"ל ולענין שבת עדיין הוא יום דהא פסקי' בש"ס כשמואל דכוכב א' יום וא"כ למה יהא דוחה שבת וע"כ צ"ל דהא דדוחה שבת הוא מגזה"כ אבל ר"י לשיטתו אזיל דס"ל גבי שבת משתשקע החמה הוי לילה א"כ לק"מ דלקצור משתשקע החמה ז"א דהא גם לענין שבת הוי לילה וא"כ שפיר קאמר ר"י ראב"ש בשיטת ר"ע אמרו דאין לו הכרח לומר דהא דדוחה שבת הוא מגזה"כ אבל הרמב"ם פסק כשמואל דלענין שבת אינו לילה עד שיצאו ב' כוכבים וא"כ ע"כ צ"ל דגזה"כ הוא דאל"כ לקצור לאחר שקיעת החמה כנ"ל ופסק הרמב"ם שפיר דדוחה שבת אף דס"ל נקצר ביום כשר ודו"ק היטב:

להגדה של פסח

אות קיח)

כל דכפין ייתי וייכול כל דצריך ייתי ויפסח השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל קשה וכו'. להבין המשך הדברים נראה עפ"מ דאי' בש"ס קרבן פסח אינו נאכל אלא על השובע משום דכתיב ועצם לא תשברו בו ואם יאכל לתיאבון חיישי' שמא ישבר בו עצם. ומקשי' התינח בזמן שבהמ"ק קיים אבל עכשיו שהאפיקומן הוא במקום פסח מא"ל ומשני הרה יבנה בהמ"ק ויאמרו אשתקד מי לא אכלנו אפיקומן במקום פסח לתיאבון אף עכשיו נאכל הפסח ג"כ לתיאבון וכו' ולכך אפי' אפיקומן אינו נאכל אלא על השובע. והשתא מובן היטב התקשרות המאמרים כל דכפין ייתי ויאכל תחלה לשובע ואח"כ כל דצריך ייתי ויפסח מטעם דעצם לא תשברו בו כנ"ל וכדי שלא תקשה התינח בזמן שבהמ"ק קיים אבל עכשיו מא"ל לכך בא המסדר הגדה כמתרץ ואמר השתא הכא לשנה הבאה בארעא דישראל ושפיר חיישינן כנ"ל והבן:

אות קיט)

עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' אלקינו משם ביד חזקה ואילו לא הוציא הקב"ה וכו' וזה תמוה דפשיטא דאם לא הוציא הקב"ה מאן הוציאנו. ונראה עפ"מ שהקשה התוס' בב"מ על אלישע שהחי' לבן השונמית הא הי' כהן ואיך הי' רשאי לטמא ותי' דפיקוח נפש שאני. וידוע דישראל היו במצרים במ"ט שערי טומאה ואלו לא הוציא הקב"ה אותם מיד באותו רגע היו משוקעים בנ' שערי טומאה ול"ה להם תקנה עוד ח"ו. ואי' בסנהדרין דל"ט שאל האי מין אלקיכם כהן כי קבר למשה במאי טביל ולכאורה קשה למה לא שאל האיך הלך למצרים הא הי' מלא טומאה ומלאה גילולים אך י"ל

דפיקוח נפש שאני. והשתא א"ש עבדים היינו וכו' ויוציאנו ה' משם בעצמו וקשה האיך טימא א"ע לכך קאמר ואלו לא הוציא כו' לא היינו נגאל דהיינו באים ח"ו לנ' שערי טומאה והוי פ"נ כנ"ל:

אות קכ)

צא ולמד מה בקש לבן הארמי לעשות וכו' בקש לעקור את הכל שנאמר ארמי וכו' ותמוה. ונראה דבש"ס סוכה דמ"ט א"ר יוחנן שיתין משמת ימי בראשית נבראו שנאמר חמוקי יריכך כמו חלאים מעשה ידי אומן חמוקי ירכך אלו השיתין שהוא לשון ירך המזבח דהיינו מקום ירך המזבח שהן השיתין. כמו חלאים שמחוללין ויורדין עד תהום דהיינו הנסכים יורדין דרך שיתין עד תהום. מעשה ידי אומן זו מעשה ידי אומנתו של הקב"ה. תנא ר"י אל תקרא בראשית אלא ברא שית תוס' אל תקרי כו' האי תנא ור"י סברי דשיתין משמת ימי בראשית נבראו ובדף הנ"ל ע"ב איתא תנא דבי ר' ענן מ"ד חמוקי ירכך למה נמשלו ד"ת לירך לומר לך מה ירך בסתר אף דברי תורה בסתר פירש"י שלא יהא יושב ושונה בגובה של עיר ולא בשוק נמצא לפ"ז א"א דהפסוק חמוקי ירכך בא להורות על השיתין כנ"ל א"כ אינו מוכח דד"ת צריך להיות בסתר. ואי' ברש"י בראשית ברא אלקים ולא נאמר ברא ה' אלא שמתחלה עלה במחשבתו לבראו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים הקדים מדת הרחמים ושתפוהו למה"ד וה"ד ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים והקשו המפורשים האיך שייך גבי הקב"ה שעלה במחשבתו דזה יתכן רק אצל בשר ודם ותי' דכך פי' של רש"י דזה ידוע שאצל האומות הקב"ה מצרף מחשבה רעה למעשה וה"פ מתחלה עלה במחשבה לבראות כל העולם פי' דרצה לבראות באופן זה דגם לגבי ישראל יהי' מחשבה רעה כמעשה והיינו במדת הדין וראה שאין העולם מתקיים אם יהי' בישראל ג"כ מחשבה רעה כמעשה ולכך הקדים וכו'. ואי' ארמי אובד אבי פירש"י בשביל שחישב לעשות חושב לו המקום כאילו עשה שאוה"ע הקב"ה מצרף מחשבה רעה כמעשה. והשתא א"ש צא ולמד אפי' ברבים וקשה הא כתיב חמוקי ירכך מה ירך וכו' וע"כ צ"ל דהאי קרא קאי על השיתין וא"כ בראשית משמע ברא שית וקשה מאי ברא אלקים ולא ברא ה' וא"ל כתי' הנ"ל דקשה קושי' המפורשים וע"כ צ"ל כתירוצם שקאי על האומות שאצל האומות הוא מצטרף מחשבה כמעשה אך מנ"ל זאת לכך קאמר ולבן בקש לעקור את הכל ובאמת לא עקר ואעפ"כ חשב לו המקום כאילו עשה שנאמר ארמי אובד אבי ושפיר מוכח שהקב"ה מצרף מחשבה למעשה וק"ל:

אות קכא)

ליל שמורים הוא לה'. ונראה לתת טוב טעם למה הוא ליל שמורים משום דאי' בשעת דינא לא אתיהב רשות לשדים למחבל אך כדנפק דינא אתיהב רשות למחבל ולמזיק. ולכך ביום שהוא זמן דין לית להו רשות לאזוקי אבל בלילה אין זמן דין אז הוא רשות לאזוקי. וזהו ידוע דבאותו לילה שיצאו ישראל ממצרים היינו נידונים נמצא בשעת הדין לית להו רשות לאזוקי ולכך אותו הלילה הוא ליל שמורים. ולפ"ז יתורץ נמי המדרש דאי' במדרש ליל שמורים וכו' אותו לילה האיר להם הקב"ה כיום ותמוה. ולפי הנ"ל ניחא דאיתא בש"ס סנהדרין דל"ד מה ענין נגעים אצל ריבין לומר לך מה ריבין ביום אף נגעים ביום נמצא ריבין דהיינו דין צריך להיות ביום וקשה האיך היינו נידונים באותו לילה דכתיב הכה כל בכור הא ריבין צריך להיות ביום לכך פי' המדרש שהאיר להם כיום. והשתא א"ש ליל שמורים הוא וקשה מפני מה וצ"ל כנ"ל מפני שהיינו נידונים וקשה הא צריך להיות ביום א"ו דהאיר להם וא"כ שפיר הוא שעת הדין ולא אתיהב רשות ושפיר הוי ל"ש ודו"ק:

אות קכב)

אחד מי יודע אחד אני יודע אחד הוא אלקינו שבשמים וארץ. ונראה עפ"מ דמבואר ברש"י ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ולמה לא כתיב ראשון אלא להורות שהקב"ה הוא יחיד בעולמו והשתא מובן היטב אחד מי יודע ר"ל למה כתיב אחד ולא ראשון ובא כמתרץ אחד אני יודע אחד אלקינו שבשמים וארץ להורות שהוא יחיד וק"ל:

תם ונשלם

לוח הטעות

מפתחות ומראה מקומות

מאת המו"ל

בראשית

א) במדרש בראשית ברא אלקים הה"ד ובצלאל עשה כאשר צוה ה' את משה [גוף הסברא של הויכוח בין משה לבצלאל מבואר גם בספרו יע"ד ח"ר דרשה ב']:

ב) במדרש יל"ר הרי שגזל סאה חטים טחנה ואפאה כו' מהו שיברך ופלפול עצום בסוגי' דאוונכרי [קצת הפלפול הלז מובא גם בספרו חצי יהונתן]:

ג) במדרש בקשו מה"ש לומר שירה לפני אדה"ר מיד הפיל עליו תרדמה:

ד) במדרש בראשית ברא וכו' והארץ היתה תהו ובהו זה חורבן בהמ"ק:

ה) במדרש בראשית ברא אלקים יל"ר הבונה בית חדש כיצד מברך:
ו) במדרש אדה"ר נאסר לו בשר וגם במדבר נאסר להם בשר תאוה ומנין שדגים אינם טעונים שחיטה. ישוב התקשרות הדברים [מ"ש בישוב ד' הרמב"ם כבר קדמו בס' לוית חן ואור יקרות עה"ת]:
ז) במדרש תמוה נורא עלילה על ב"א א"ר ברכי' בתחלה בעלילה בא עלינו שהרי אדם נברא ביום וא"ו ומה"מ ביום א'. [כבר קדמו בס' שמנה לחמו ח"ב בדרוש להספד פ"א]:
ח) במדרש תמוה שאל משה להקב"ה על מה העולם עומד א"ל הקב"ה תדשא הארץ דשא:
ט) לנעוץ סוף התורה לתחלתה:
י) ברש"י קול דמי אחיך דמו ודם זרעיותיו:
יא) במדרש כיון שפגע אדה"ר בקין א"ל מה נעשה בדינך א"ל עשיתי תשובה מיד פתח ואמר מזמור שיר ליום השבת ותמוה:
יב) במדרש אמר קין להקב"ה אתמול גרשת את אבא ועכשיו גרשת אותי:
יג) ביבמות דס"ב אר"ת כל אדם שאין לו אשה שרוי בלא שמחה וכו' פלפול ארוך שם:
יד) במדרש פליאה לא נתקררה דעתו של דוד עד שהגיע לפרק בתולה נישאת:

נח

טו) בפסוק אלה תולדות נח ביאור הסמיכות למ"ש למעלה אמחה את האדם כו':
טז) בפסוק הנ"ל להבין הסמיכות עם מ"ש למעלה ונח מצא חן בעיני ה':
יז) במדרש נח הי' עסוק בבנין התיבה ק"כ שנים:
יח) בפסוק קץ כל בשר בא לפני כי מלאה הארץ חמס מפניהם להבין המשך הדברים:
יט) במדרש והנה עלה זית טרף בפיה מהיכן הביאה מהר המשחה:

לך לך

כ) במדרש אמר הקב"ה לך אני פוטר מכבוד או"א [ככתבו וכלשונו מבואר בס' לוית חן ואור יקרות]:
כא) בסוכה דל"א בעובדא דההיא איתתא דצוחה כלהו רבנן בסוכה גזולה יתבי:
כב) בע"ז דכ"ז מנין למילה בגוי שהיא פסולה:

וירא

כג) במדרש (ובפסחים פ' ע"פ) לעתיד יעשה הקב"ה סעודה לצדיקים וכו' עד שיתן לדוד ויאמר לי נאה לברך [מ"ש בשם המפורשים ב' טעמים למה נענש איוב מבואר בס' עמודי' שבעה עמוד שני בשם הזהר]:

כד) בפסחים דף ד' וניבדק בשית וכ"ת זריזין מקדימין פלפול נחמד שם [עי' בספרו יע"ד ח"ש דרוש י"א שהביא זה]:

חיי

כה) במדרש לא לנבונים עושר זה אברהם וכו' וישוב ד' הרמב"ם פ"א מאישות הנושא נשים בלא כתובה וקידושין עובר בל"ת קדשה:

תולדות

כו) במדרש ויבז עשו את הבכורה הכניס עמו כת של פרוצים:

כז) במדרש מכרה כיום את בכורתך לי כל מעשיו של יעקב ל"ה אלא במכירה:

ויצא

כח) בזוהר ויצא יעקב מבאר שבע מבארה של שמיטה:

כט) במדרש ר"א הלך לפני בהמ"ד שמע דקרי יניקא ויסע אברם מלוט א"ל הזהרו בגחלתן של ת"ח:

ל) במדרש רגזו וא"ת אמר דוד אתם מחטיאין אותי וכו' אף אתם אסורין וכו':

לא) במדרש העוד לנו חלק ונחלה ירושה שראוי לנו לירש מצד אמנו לא נטלנו וכו':

לב) במדרש אמר יעקב ללבן אם יש לך תירץ על הבנות אין לך תי' על צאנך וכו':

לג) בפסוק הפעם אודה ה' להבין למה אמרה זאת דוקא כשנולד, יהודה ולא קודם:

וישלח

לד) בחולין דצ"א מיום שנבראתי לא הגיע זמני לומר שירה:

לה) ישוב ד' הרמב"ם התמוהים שפסק האוכל גהנ"ש ש"ע חייב שתים ופסק דאב"ג בנו"ט [מ"ש בביאור ד' הרמב"ם דנוטלפ"ג מותר מטעם דהוי שלכדה"נ דבר מזה גם בספרו יע"ד ח"ד ד"ד]:

וישב

לו) בשבת דכ"ב לקשר שני מימרות דר"ת נ"ח שהניחו למעלה מכ"א פסולה ומ"ד והבור רק א"ב מים:

מקץ

לז) במדרש ויהי מקץ זש"ה קץ שם לחושך ומפני ששם מבטחו באדם ניתוסף לו ב' שנים:

ויגש

לח) בב"ב דקמ"ג ההוא דאמר נכסי לבניי והו"ל ברא וברתא מי קרי אינשי לחד ברא בניי וכו':

ויחי

לט) במדרש שום תשים עליך מלך הה"ד לא יסיר שבט מיהודה וכו' ל"מ שם מלכות אלא במלכות ב"ד:
מ) בשבת דנ"ו רבי דאתי מדוד מהפך ודריש בזכותי' דדוד:

שמות

מא) במדרש ויקרא מלך מצרים למילדות כו' וכי אין לכם מורא מלכות והשיבו כי לא כנשים המצריות כו' שיולדת שלא בצער כו' פלפול גדול בסוגי' דבה"ר אין בו משום ר"א [סיום ישוב ד' המדרש נמצא גם בספרו חסדי יהונתן אבל חסר שם כל הפלפול ועי' בכרו"פ סי' ט"ו שדבר קצת מזה]:

בשלח

מב) ברש"י על הפסוק כי השבע השביע למה לא השביע את בניו שישאוהו מיד:

יתרו

מג) בפסוק מדוע אתה יושב לבדך וכל העם נצב וכו' ביאור המשך הקרא בדרך נחמד:
מד) במדרש והגבלת את ההר איני יודע אימת כשהוא אומר אם בהמה וכו' הו"א ביום שניתן התורה:

משפטים

מה) בב"מ דנ"ח בסוגי' דאין נשבעין על הקדשות:

תרומה

מו) במדרש ויקחו לי תרומה זש"ה כי לקח טוב נתתי לכם כו' במכירה נתתי לכם התורה וכו':
מז) בשבת דכ"ח תחש שהי' בימי משה טמא הי' או טהור הי':
מח) בסנהדרין דל"ט שאל האי מין אלקיכם כהן כי קביר למשה במאי טביל:

תצוה

מט) במדרש בשעה שאמר הקב"ה למשה בירר לי כהן אמר משה מאיזה שבט א"ל משבט לוי וכו':
נ) ביומא דע"ג אורים ותומים ר"י אמר בולטת הי' רשב"ל אמר מצטרפות:

תשא

נא) במדרש כי תשא את ראש ב"י הה"ד שררך אגן הסהר אל יחסר המזג וכו':
נב) במדרש שאלה אשה חכמה הלא כל ישראל עבירתן שוה בעגל ומפ"מ אין מיתתן שוה וכו':
נג) במדרש איש יהודי וכו' למה נקרא ימיני שמאמן את הדין זש"ה אשרי שומרי משפט וכו':

ויקהל

נד) במדרש ויקהל משה כו' בכל התורה ל"מ שנאמר ויקהל כו' לומר לך שאמר הקב"ה למשה עשה לך קהילות ודורש להם הלכו' שבת בשבת וכו':

נה) במדרש ילקוט הנ"ל תי' אחר בשני אופנים:

פקודי

נו) במדרש בחודש הראשון כו' יל"ר הקונה שדה מעכו"ם מהו שמותר לכתוב ולהעלות בערכאות שלהם:

ויקרא

נז) בסנהדרין דס"א איתמר העובד ע"ז מאהבה ומיראה אביי אמר חייב ורבא אמר פטור:

צו

נח) בפסוק צו את אהרן ביאור ד' רש"י אין צו אלא לשון זירוז ואיך שייך דברי ר"ש לכאן:

נט) במדרש ילקוט על הפסוק זאת תורת העולה זש"ה כי מי בשחק יערוך לה' וכו' לתרץ שייכות דאין מקבלין קרבנות מן הנכרי לפסוק הנ"ל ופלפול בענין מצוה הב"ע ויש שאלה בהקדש [מקצת הפלפול הזה מבואר גם בספרו חצי יהונתן ומ"ש בישוב ד' המהרש"א בשני אופנים מבואר בתומים סי' ע"ג סק"ו]:

תזריע

ס) בנדה דל"א שאלו תלמידיו את ר"ש מפני מה יולדות מביא' קרבן. ביאור למה שאלו דוקא לר"ש:

מצורע

סא) בזבחים דק"א מי ראה נגע מרים אילימא משה זר הי' אהרן קרוב הי' ישוב קו' העולם למה לא קאמר משה ואהרן קרובים היו:

סב) בזבחים דל"ב אמר עולא אמר ר"ל טמא שהכניס ידו לפנים לוקה:

אחרי

סג) בברכות דל"א וישחוט את הפר ויביאו הנער אל עלי וכו' ישוב לשון הגמ' מימר שפיר קאמרת וכו':

סד) במדרש בשעה שנשרפו נדב ואביהוא אמרו מלה"ש רשב"ע למה קרעת את הים ותמוה:

קדושים

סה) ביבמות ד"ה אשכחן דאתי עשה ודחי ל"ת גרידא ל"ת שי"ב כרת היכא אשכחן דדחי:

אמור

סו) בסוכה דמ"ו ע"ב א"ר יוחנן אתרוג אפי' בשביעי אסור בשמיני מותר:

סז) במדרש הראה הקב"ה למשה דור דור ודורשיו ד"ד ומנהיגיו הראה לו שאול שיפול רב אמר משה מלך ראשון שיעמוד לישראל ידקור בחרב:
סח) במדרש ולקחתם לכם ביום הראשון לכפר על מעשה ראשון ותמוה:
סט) במדרש וידבר משה את מועדי ה' וכו' מועדי ה' נאמרו בסיני ולא התרת נדרים נאמרו בסיני:
ע) במדרש וידבר משה את מועדי ה' מכאן אמרו משה תיקן לישראל שיהיו דורשין הל' פסח בפסח:
עא) ישוב המדרש הנ"ל באופן אחר:

בהר

עב) במדרש וכי תמכרו ממכר לעמיתך כו' אל תונו כו' ילמדנו רבינו מי הם הב"ד הראוים לכתוב פרוזבל:

נשא

עג) במדרש איש איש כי תשטה אשתו ומעלה בו מעל ז"ש דוד אז לא אבוש בהביטי אל משפטי צדקך:
עד) במדרש ביום השמיני נשיא לבני מנשה יל"ר מותר השמן שבנ"ח כיצד יעשה וכו' ופלפול גדול בסוגי' דכבתה:
עה) בסוטה דף ב' כד פתח ריש לקיש בסוטה אמר אין מזווגין לאדם אשה אלא לפי מעשיו:

בהעלתך

עו) במדרש בהעלותך את הנרות יל"ר מה שיהא מותר להדליק בשמ"ש בשבת ותמוה מה שהביא קו' המפורשים ותירוצם הוא בס' אמרי נועם עה"ת שנדפס בשנת ת"ה]:
עז) במדרש ויהי אנשים אשר היו טמאים לנפש אדם כ"מ שאתה מוצא שנאמר אנשים אינם אלא חשובים:
עח) בפסחים דף ו' שואלין ודורשין בהל' פסח קודם לפסח שלשים יום. [דבר זה כתוב גם בספרו תפארת יהונתן עה"ת פ' במדבר ובספרו יע"ד ח"ש דרוש בקצת שינוי]
עט) במדרש כי לי כל בכור חד אמר אין לי ברשותי וח"א אין לי אלא עולמית וכו' פלפול בסוגי' דתקפו כהן אמ"מ:

שלח

פ) במכילתא כהנים חייבים בציצית או לא א"ל חייבים מדנשים חייבות בקידוש היום ואליבא דמ"ד שני כתובים הבכ"א אין מלמדין ותמוה:

קרח

פא) במדרש מדוע תתנשאו על קהל ה' וכו' שבאו עדת קרח ומצאו משה ואהרן יושבים וכל ישראל עומדין לפניהם לכך התחילו לחלוק ותמוה:

חקת

פב) בפסיקתא כי חשבון עיר סיחון ילמדנו רבינו מי שאכל טבל בסוריא מהו שילקה ותמו':

פג) במו"ק דכ"ח ר' אלעזר אומר אפי' שאר הנשים אין מניחין דכתיב ותמת שם מרים ותקבר שם תיכף למיתה קבורה ואר"א אף מרים בנשיקה מתה ביאור התקשרות הדברים:

פד) בע"ז דכ"ג פרת חטאת אינה נקנית מן הנכרים:

בלק

פה) בע"ז דף ד' ל"ה אינש יודע לכוין אותו שעה שכועס בו הקב"ה אלא בלעם הרשע כו':

פינחס

פו) ב"ב דקי"ט ושהי' הבכור נוטל פי שנים כו':

מטות

פז) במדרש כי תדור נדר ל"ת לשלמו ואם נדר ילך אצל חכם ויתירנו ממה שנאמר ראשי המטות:

פח) בגיטין דל"ה אמר רב א"צ לפרט את הנדר:

מסעי

פט) במדרש וזה יהי' לכם ערי מגרש יהי' בהוייתן יהא שאין משנין מעיר מגרש כו' נאמר ערים והלא ל"ה אלא כפרים לומר לך שחביבה א"י. להבין התקשרות זל"ז ופלפול בב"ב דכ"ד בענין מרחיקין את האילן מן העיר [עי' בספרו חצי יונתן פלפול זה בסגנון אחר]:

דברים

צ) בר"ה די"ח אר"ש ד' דברים הי' ר"ע דורש ואין אני דורש כמותו צום הד' זה ט' בתמוז וכו':

עקב

צא) במדרש והי' עקב תשמעון וש"ה לי גלעד כו':

צב) במדרש בעת ההוא אמר ה' אלי פסל לך הלכה אדם מישראל הכותב שטר אירוסין מי נותן שכר וישוב פסקי הרמב"ם דארוסה א"ג ממשעבדי:

צג) בברכות דמ"ח ברכת הנהנין דאו' מנ"ל כו':

ראה

צד) במדרש וזאת אשר תאכלו לרבות את השחיטה וזאת אשר ל"ת לרבות המשולחת ולמה מנה התורה את הטמאים דגלוי וידוע וכו' שהטהורים מרובים. ישוב סמיכות המאמרים וישוב פ' הרמב"ם דאין לוקחין בצים מן הנכרים:

צה) ישוב ד' המדרש ופ' הרמב"ם הנ"ל באופן אחר:

צו) במכילתא עיר הנדחת עושין מהן גנות ופרדסין:

צז) בסנהדרין דכ"א רמז ליחוד מה"ת מנין שנאמר כי יסיתך אחיך בן אמך וכו':

שופטים

צח) במדרש שופטים ושוטרים תתן לך ילמדנו רבינו מהו שיהא מותר לדין בקרובים ותמוה. פלפול בענין עדות שאאי"ל:

תצא. צט) במדרש רש כי יקרא קן צפור לפניך הלכה אדם מישראל תינוק הנולד מהול מהו שיהא צריך למולו:

תבא

ק) במדרש וענית ואמרת יל"ר העובר לפני התיבה מהו שיהא מותר לענות אמן אחר הכהנים:

קא) ישוב ד' המדרש הנ"ל באופן אחר:

קב) בזוהר רזא דגאולה באורייתא היכי רמיזא דכתיב והיו חייך תלואים לך מנגד ותמוה:

וילך

קג) בחגיגה דף ג' ת"ר מעשה בריב"ב כו' דרש הקהל את האנשים כו' אנשים באים ללמוד טף למה באים:

האזינו

קד) במדרש האזינו השמים אמר משה אברהם הציב שבע כבשות ואני אעמוד שמים וארץ ותמוה:

קה) בילקוט האזינו השמים על שעבדו לשמים ותשמע הארץ על שעבדו לארץ כדכתיב וכו' ותמוה. ישוב ד' הירושלמי יבמות דבני סימאי בעי מלוי ג' דברי' גידמת במה חולצת כו' יבמה שרקקה דם כו' מ"ד ואת הרשום בכתב אמת וכו' פלפול עצום וחריף בהרבה ענינים:

ברכה

קו) במדרש בשע' שהקריבו ימי משה למות א"ל להקב"ה יחיינו יום מיומים א"ל הקב"ה היום קובל עליך:

קז) במדרש בקש קהלת להיות כמשה יצאה ב"ק ואמרה כתב יושר דברי אמת ולא קם נביא עוד כו':

דרושים לפסח

קח) בירושלמי למי פסחים פ"ו על ג' דברים עלה הלל מבבל לקשר הני מימרות ופלפול עצום בסוגי' דכולל ובענין ח"ש ושלכדה"נ ובענין מהב"ע ועדל"ת וישוב לכמה קו' התוס' והרבה פסקי הראשונים [איזה הערות מהדרוש הלז מובא גם בספרו חצי יונתן]

קט) בפסחים דף ו' שואלין ודורשין בהל' פסח קודם לפסח ל' יום ביאור המשך ד' התוס' בד"ה ממאי דבריש ירחא קאי וישוב כמה קו' המפורשים:

קי) בפסחים דס"ו פסח דדחי טומאה מנ"ל ישוב קו' התוס' שם:

קיא) בפסחים דע"ט ת"ר הרי שהיו ישראל טמאין כו' תרי תמיהי על שיטת הר"ח כהן פ"ז דנזיר:

קיב) פסחים דף ע' בפלוגתת חכמים וב"ת אי חגיגה דוחה שבת ופלפול בסוגי' דקופיץ:

קיג) בפסחים דפ"ח אמר מר ופטורים מלעשות פסח שני ליישב קו' המג"א על התוס' לענין קטן או"נ:

קיד) בפסחים דף צ' אמר ר"י א"ר שוחטין וזורקין על טב"י ואין שו"ז עט"ש. פלפול בישוב פ' הרמב"ם פ"ו מק"פ שמחלק בין טומא' שהנזיר מגלח עלי':

קטו) ישוב ד' הרמב"ם הנ"ל באופן אחר. קטז) ביבמות דע"א אר"י משום ר"ב ערל מקבל הזאה ישוב קו' העולם על הרמב"ם דפסק שו"ז על טב"י דשרץ ולא על טב"י דמת:

קיז) במנחות דע"ב נקצר ביום כשר ישוב פ' הרמב"ם דנקצר ביום כשר וקצירת עומר דו"ש:

להגדה ש"פ

קיח) כל דכפין ייתי וייכול. ביאור המשך הדברים:

קיט) עבדים היינו כו' ישוב הלשון ואלו לא הוציא הקב"ה:

קכ) צא ולמד ביאור המשך הפסקא בדרך הפלפול:

קכא) ליל שמורים ישוב ד' המדרש אותה לילה האיר להם:

קכב) אחד מי יודע. ביאור הבנת הפסקא: